SYLVAIN TESSON

AXA LUPULUI

Din Siberia până în India
pe urmele evadaţilor din gulag

POLIROM

SYLVAIN TESSON

AXA LUPULUI

Din Siberia până în India pe urmele evadaţilor din gulag

Traducere de Sorina Dănăilă

POLIROM
2014

Sylvain Tesson, *L'Axe du loup. De la Sibérie à l'Inde sur les pas des évadés du goulag*
© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediţia în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4518-3
ISBN PDF: 978-973-46-4519-0
ISBN print: 978-973-46-4194-9

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: © Vitaly Titov & Maria Sidelnikova/Shutterstock.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

SYLVAIN TESSON, născut în 1972, este geograf, ziarist şi scriitor. Membru al Societăţii Exploratorilor francezi, îşi împarte viaţa între expediţii de amploare, scris şi realizarea de documentare de aventură. Numeroasele sale peripluri i-au inspirat în jur de zece cărţi, printre care *L'axe du loup* (Robert Laffont, 2004) şi *Eloge de l'énergie vagabonde* (Editions des Equateurs, 2007). *Aphorismes sous la lune et autres pensées sauvages* apar în 2008, la Editions des Equateurs, urmate de *Une vie à coucher dehors*, Gallimard, 2009, şi *Vérification de la porte opposée*, Phébus, 2010.

Priscillei Telmon

„În timpul călătoriei, ar trebui să ţinem ochii închişi.”

BLAISE CENDRARS

„Că patria mea este Rusia, iată una dintre marile şi misterioasele certitudini cu care mă hrănesc.”

RAINER MARIA RILKE

„Spânzuraţii sunt spânzuraţi, ocna, în schimb, e cumplită.”

PUŞKIN

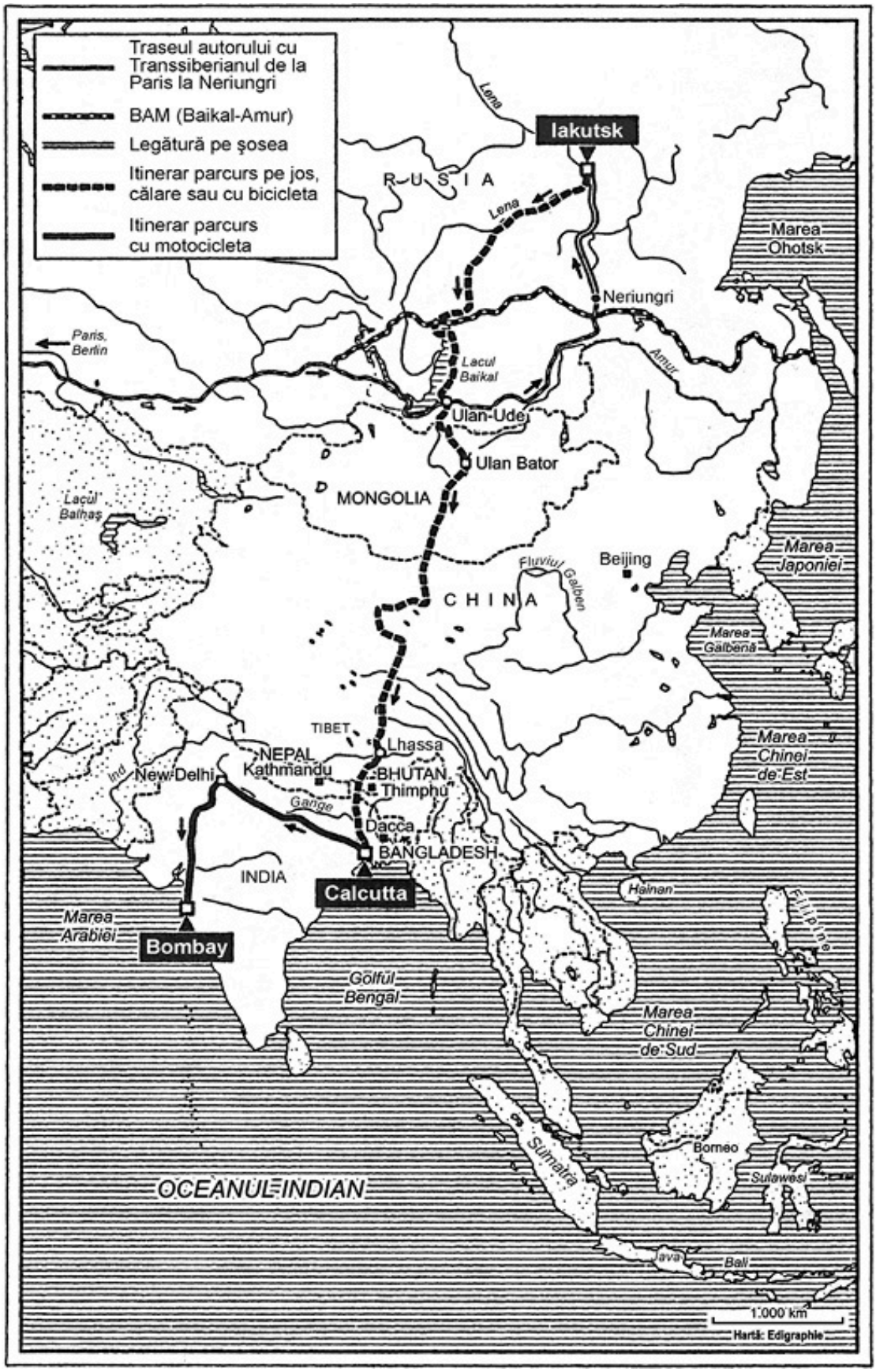
Traseul autorului cu Transsiberianul de la Paris la Neriungri
BAM (Baikal-Amur)
Legătură pe şosea
Itinerar parcurs pe jos, călare sau cu bicicleta
Itinerar parcurs cu motocicleta
Lena
Iakutsk
R U S I A
Lena
Marea Ohotsk
Neriungri
Paris, Berlin
Lacul Baikal
Amur
Ulan-Ude
Ulan Bator
MONGOLIA
Laçul Balhaş
Fluviul Galben
Beijing
Marea Japoniei
CHINA
Marea Galbenă
TIBET
Lhassa
NEPAL
Kathmandu
BHUTAN
Thimphu
Ind
New Delhi
Gange
Dacca
BANGLADESH
Marea Chinei de Est
INDIA
Calcutta
Hainan
Filipine
Marea Arabiei
Bombay
Golful Bengal
Marea Chinei de Sud
Sumatra
Borneo
Sulawesi
OCEANUL INDIAN
Java
Bali
1.000 km
Hartă: Edigraphie

Axa lupului

Din Siberia până în India pe urmele evadaţilor din gulag

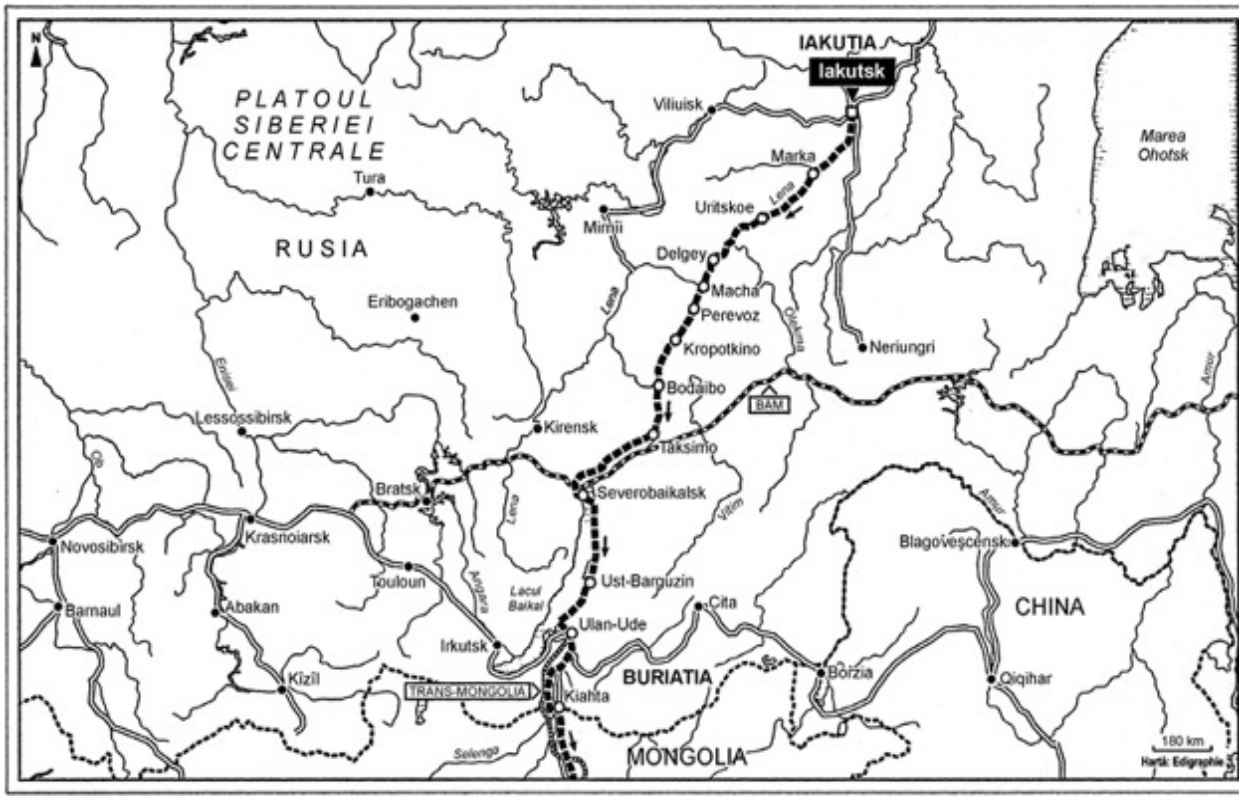

Iakutia, Baikal, Buriatia

1

Paris-Berlin-Iakutsk

mai

Un tren care pleacă înspre Berlin e trist. Mai ales când te afli în el. Tocmai mi-am lăsat în urmă apartamentul parizian. M-am îndreptat către Gare du Nord cu metroul. Mi se părea grozav să iau metroul ca să ajung în Siberia. Omul de la ghişeu, căruia i-am cerut „un bilet dus la clasa întâi pentru Gare du Nord", mi-a răspuns că doar nu mai suntem ca acum o sută de ani, şi m-am gândit ce mult mi-ar fi plăcut să fim.

Câţiva prieteni sunt deja acolo, pe peron. Le strig cu o voce de soldat de prin anii '40 care-şi închipuie că se va întoarce acasă în cel mult trei săptămâni:

— *Ich fahre nach Berlin*[*].[1]

Nimănui nu i se pare că ar fi o glumă bună.

Trenul către Germania se urneşte cu greu, în timp ce eu mă întind în cuşeta mea. Scociorăsc la întâmplare în geanta mare cu cărţi pe care m-am străduit s-o umplu ochi: *Despre scurtimea vieţii*, Seneca. Sunt superstiţios cu titlurile cărţilor. Deci n-o deschid, adorm şi, dimineaţa, sunt deja la Berlin.

Oricine are la dispoziţie câteva ore în această capitală trebuie să meargă să viziteze muzeul Zidului. Trec şi eu pe acolo în grabă, înainte de a prinde trenul spre Moscova. Există o sală consacrată evadărilor: pentru a trece în Vest, oamenii s-au ascuns sub motoarele maşinilor, în valize sau rulouri de cabluri, în paporniţe sau la adăpostul uniformelor sovietice, ba chiar un tată şi-a lăsat fiul să alunece de-a lungul unui cablu întins până

dincolo de linia de demarcaţie, în timp ce o altă familie şi-a petrecut ani pentru a confecţiona un balon în propria bucătărie, un înotător a traversat Baltica cu un propulsor submarin confecţionat de el însuşi, o mamă şi-a aruncat copilaşul dincolo de Zid (unde nişte complici instalaseră mai înainte o saltea), mulţi au sărit de la înălţimea imobilelor cu mai multe etaje care dădeau chiar înspre frontieră, alţii au săpat tuneluri de 150 de metri susţinute cu cricuri de maşină. Ai spune că e un soi de concurs Lépine pentru libertate. „Evadarea este o perpetuă sursă de ingeniozitate", spune, de altfel, pancarta aflată la intrarea în sălile de expoziţie. De foarte multe ori aceste evadări improvizate în bucătăriile înghesuite ale apartamentelor comune din Berlinul de Est chiar reuşeau. Şi-atunci câţiva fugari fericiţi izbuteau să înşele obsesia comisarilor estici de a trata oamenii ca pe nişte canari, cărora nu se gândeau decât cum să le construiască o colivie mai sigură.

Trenul traversează acum Polonia, apoi Bielorusia şi Rusia occidentală. Aceeaşi nesfârşită întindere de câmpuri şi aceeaşi noapte de o parte şi de cealaltă a frontierelor. Singura schimbare este vulturul de pe insignele vameşilor. La nemţi nu are decât un singur cap, tot unul la polonezi, la ruşi, în schimb, are două. Cât sânge, timp de câte secole, nu a trebuit să curgă în landele Mazuriei şi Sileziei pentru a decide care dintre aceste răpitoare avea să controleze Polonia…

La Moscova, rămân doar cât să fac două lucruri. Mai întâi să mă reculeg în faţa statuii lui Vladimir Vîsoţki, poetul care cânta libertatea cu pilitură de fier pe limbă, şi apoi să mănânc două kilograme de caviar stropit cu bere Baltika nr. 3, la Jacques von Polier, prietenul meu, care, în tinereţea lui, a purces la traversarea Eurasiei la volanul unei Lada Niva, despre care s-ar fi crezut că n-ar rezista nici cât să treacă de Franche-Comté[2].

Din nou în tren, cu destinaţia Neriungri, Siberia. Drumul durează o săptămână, via Novosibirsk. În cea mai mare parte a zilei stau culcat în cabina mea, de unde, pe fereastră, privesc şirurile nesfârşite de mesteceni, semn că intrăm pe pământ slav. Un mesteacăn ascunde întotdeauna un altul şi jocul acesta de-a v-aţi ascunselea se prelungeşte aşa până la Pacific.

Transsiberianul înseamnă mii de kilometri şi două şine paralele aşezate înaintea călătorului de Ţarul unor vremuri în care nimic nu justifica ocolirea unei izbe sau a unui sat care ar fi avut nenorocul să le stea în cale. Iată de ce

Transsiberianul înaintează perfect drept. Câmpia defilează şi fiecare clipă seamănă cu cea de dinainte. Într-o zi, în timp ce panzerul său îşi dădea duhul împotmolit într-o hârtoapă mlăştinoasă, von Paulus şi-a ridicat capul prin turelă şi, scoţându-şi casca, a suspinat: „În Rusia nu există drumuri, există doar direcţii”.

Într-o seară, nici măcar noaptea nu se mai lasă, căci suntem la sfârşit de mai şi ajungem la latitudinile de sus. Doar o semiobscuritate lăptoasă face trecerea între amurg şi zori.

La oprirea într-o haltă, doi ruşi urcă în compartimentul meu, Nina şi Serghei: se întorc după trei săptămâni de odihnă într-un sanatoriu din Kazahstan. Se aburcă în tren târând după ei o raniţă militară plină cu de-ale gurii. Mănâncă întruna. Înfulecă cârnaţi pe nemestecate. Dau iama în slănină. Dau gata tot ce au în traistă. Şi-apoi beau o bere sălcie din sticle a căror etichetă le promite: „nu mai puţin de 6 grade alcool”. Mă invită şi pe mine să-i ajut: raniţa e mare, iar ei par grăbiţi să o golească înainte de punctul terminus – adică în trei zile. Se bucură straşnic că mă pot îndopa. Nici nu mai îndrăznesc să mă dau jos din cuşetă, de frică să nu mă trezesc prins între ei şi condamnat la crăpelniţă. Din când în când mă refugiez în vagonul-restaurant, unde Ludmila cea blondă, grasă şi beată criţă, se încăpăţânează să-mi servească, de îndată ce termin borşul, un pahar după altul de votcă cu lapte. Dar când, sătul şi niţel ameţit, împing uşa cabinei pentru a urca la loc în cuşetă, Nina şi Serghei sunt tot acolo, aşezaţi în faţa unei gamele pline ochi cu un piure călduţ şi neînceput:

— Vă aşteptam ca să începem!

Deja 11 zile s-au scurs de când am părăsit Parisul. Cendrars pretinde că „trenul face brum-rum-rum”. Eu aş înclina mai degrabă către un ritm în patru timpi, ca în faimoasa măsură din baletul *Romeo şi Julieta* al lui Prokofiev: tan-taran-tatan-taran-tatan. Înăuntru, orele se topesc într-o dulce toropeală, afară, noroaiele se învălmăşesc sub influenţa *rasputiţei*[3]. Transsiberianul înseamnă disoluţia timpului. Alunec uşor într-un soi de hibernare feroviară. Lene în care mă cuibăresc cu voluptate, ştiind ce mă aşteaptă în lunile care urmează. Mă odihnesc însă atât de mult ziua, că nu mai sunt suficient de obosit ca să mai dorm şi noaptea.

Incendii gigantice care devorează taigaua pe milioane de kilometri pătraţi adaugă semiobscurităţii purpura rugurilor. Trenul străbate uneori

nopţi de fum lăptos, care pişcă ochii până şi înăuntrul compartimentelor. La această dublă lumină a flăcărilor şi a limpezimii nocturne, citesc într-un ziar povestea lui Aron, tânăr alpinist, victimă, luna trecută, a unui accident în Stâncoşii americani: un bolovan i s-a rostogolit peste braţ chiar în timp ce escalada un povârniş. A rămas blocat trei zile pe marginea prăpastiei, cu braţul strivit sub stâncă, până când s-a hotărât să şi-l taie cu un briceag. Povesteşte cât de tare l-a durut: mai întâi carnea, apoi tendoanele şi, în cele din urmă, osul. După care, ciung şi sângerând, a coborât către vale. Iată un băiat de ispravă şi o poveste tare! Tocmai ce-mi trebuie mie: determinare, prea puţin interes acordat trupului şi, apoi, voinţa de a merge mereu mai departe, indiferent ce s-ar întâmpla.

Într-o dimineaţă, pe când Serghei şi Nina atacau un al doilea pui afumat, o licărire ciudată a alungat sclipirea de oţel a zorilor. Privesc pe fereastră. E Baikalul care acţionează precum un reflector uriaş, trimiţând înapoi către cer razele soarelui ce străpung norii. Linia ocoleşte lacul pe la sud, înspre Cita. În câteva săptămâni, dacă totul merge ca la carte, voi înainta, pe jos, de-a lungul malului oriental al Baikalului. Mă ridic în capul oaselor pe bancheta mea şi reflectez.

Pentru prima dată în luni de zile, simt crescând în mine o frică pe care cadenţa roţilor trenului pe oţelul şinelor mi-o înfige încă şi mai adânc, asemenea unui cui, în suflet. Sunt prea mulţi copaci în taigaua asta, e prea mult alb printre pâlcurile astea de mesteceni, e mult prea strivitor cerul ăsta înalt deasupra câmpiilor nesfârşite, mai teribile decât orice închisoare, căci aici, în faţa acestui orizont, nici măcar nu ai unde să fugi…

Răsfoiesc *À marche forcée* de Sławomir Rawicz[4], carte pe care o ştiu pe dinafară şi căreia îi datorez faptul că mă găsesc acum aici, lungit în cuşeta de sus, plutind parcă printre mirosuri de pui, într-un tren rusesc, străbătând către est imensa pădure siberiană. Am descoperit *À marche forcée* într-o ediţie de buzunar de prin anii ’60. Aveam 15 ani şi am petrecut, în compania acestei lecturi, prima dintr-un lung şir de nopţi sacrificate în întregime lui Céline, Lawrence, London sau Hamsun, ca şi romancierilor ruşi.

Rawicz e un ofiţer polonez de 24 de ani care a fost arestat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial de NKVD[5] şi deportat, cu trenul şi pe jos, într-un lagăr de prizonieri situat la 300 de kilometri sub cercul polar

arctic siberian, în taigaua Iakutiei. Muncă silnică, iarnă cumplită, viaţă de sub-om: gulagul[6]. Rawicz trebuie să ispăşească o pedeapsă de 20 de ani. Vina lui? Era polonez. Singura lui speranţă? Moartea sau evadarea. Şase luni după ce fusese încarcerat, în aprilie 1941, evadează în taiga, în plină iarnă, în compania a şase camarazi: alţi doi polonezi, un leton, un lituanian, un iugoslav şi un american. Cu toţii au în comun două lucruri: primul este acela de a fi naufragiat pe reciful terorii roşii inaugurate de Marea Revoluţie din Octombrie şi continuate de epurările lui Stalin; al doilea, refuzul – cu însuşi riscul vieţii – de a accepta destinul de sclav care le fusese rezervat. Nu au nici o altă opţiune decât să se îndrepte către sud. Către India. Nu au provizii, nu au hărţi, echipament sau arme. Şi cum au o imagine foarte aproximativă a geografiei Asiei Centrale, plănuiesc să ajungă în câteva săptămâni la marea Bengalului, fără să ştie că mii de kilometri îi separă de acest punct terminus. Obsedaţi de gândul de a-şi redobândi libertatea pe care lichidatorii de la Moscova le-o răpiseră, înaintează ca nişte animale hăituite, fără o clipă de răgaz şi orientându-se doar după direcţia cardinală australă pe care le-o indică soarele. Traversează în marş forţat taigaua Siberiei, a Baikaliei şi a Buriatiei, stepele Mongoliei, deşerturile Gobi şi Tsaidam, platourile Tibetului, lanţul himalayan şi junglele Sikkimului, înaintează tăind marile benzi bioclimatice latitudinale care fac din Asia Centrală una dintre regiunile cele mai ostile şi mai sălbatic sublime ale planetei. Trasează pas cu pas un itinerar care te ţine cu răsuflarea tăiată, împlinind o operă de artă geografică, al cărei transept taie Eurasia de la septentrion şi până la paralelele meridionale asemenea unei lovituri de paloş. Patru dintre ei vor muri pe drum. Ceilalţi, transformaţi de suferinţele îndurate în adevărate cadavre umblătoare, ajung la limanul coşmarului lor după un an de la evadare şi sunt recuperaţi de armata britanică a Indiilor.

Rawicz îşi va publica povestea în 1956 în Europa de Vest şi, ultimă încercare, va trebui să se confrunte cu suspiciunile unui număr important de călători şi geografi, pentru care o asemenea evadare e de domeniul fantasticului. Drama oamenilor cu o existenţă romanescă e aceea că, deseori, atunci când îşi povestesc viaţa sunt consideraţi mitomani… La apariţia cărţii, câţiva exploratori – cu Peter Flemming în frunte – vor diseca fiecare capitol al cărţii, notând fiecare anomalie, omisiune, eroare de descriere a locurilor, aproximare etno-geografică, subliniind exagerările

(Rawicz pretinde, de pildă, că ar fi rezistat zece zile fără să bea apă), scenele delirante (întâlnirea cu un cuplu de yeti). Epopeea este considerată mult prea rocambolescă, aventura mult prea inumană, iar naraţiunea mult prea vagă pentru ca toate acestea să fie adevărate. Flemming îşi publică în presă concluzia categorică: „Spre marele meu regret, sunt silit să deduc că ansamblul acestei cărţi, altfel excelentă, este pură ficţiune… Autorul nu a făcut, de fapt, nici un fel de călătorie”[7]. Rawicz ar fi, aşadar, un impostor, un fals evadat, care nu ar fi fugit din lagăr decât în imaginaţia sa. Cititorilor dezamăgiţi nu le-ar mai rămâne decât să aşeze *À marche forcée* în bibliotecă alături de Marco Polo, H.G. Wells şi Swift, Jules Verne, *Münchhausen* şi Homer, pe raftul călătoriilor fantastice sau al fanfaronadelor de tip Tartarin din Tarascon.

Energia detractorilor lui Rawicz are şi o explicaţie politică. Cartea apare într-o epocă în care Europa nu vrea să ştie nimic despre tragedia carceralã rusească: arhipelagul Gulag nu a fost încă descoperit, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* nu a fost încă publicată[8], Soljeniţîn este încă în lagăr, iar în democraţiile occidentale comuniştii sunt încă aureolaţi de victoria asupra Germaniei naziste. Şi iată că un polonez, pretinzând că ar fi scăpat din taigaua infernului, zugrăveşte o frescă a ororii concentraţionare. Cine ar putea fi convins să creadă, în 1956, că se poate evada dintr-un lagăr a cărui existenţă nici măcar nu este recunoscută oficial?

Sławomir Rawicz răspunde timid atacurilor: „Aş vrea să vă reamintesc tuturor că eram nişte evadaţi înfometaţi, care fugeam de o teroare pe care doar cei care au cunoscut comunismul în carnea lor o pot înţelege. Nu-mi amintesc pe ce drumuri am apucat-o sau ce munţi am traversat; nu am ştiut niciodată numele celor mai multe dintre locurile pe unde am trecut, căci nu aveam nici hărţi, nici cunoştinţe prealabile de geografie”[9]. Cartea va cunoaşte cu toate acestea un succes de vânzări, după care va cădea în uitare – mai puţin pentru o mână de pasionaţi necondiţionaţi care aşteptau o nouă ediţie cu o febrilitate aproape religioasă. Cât despre Rawicz, acesta se va închide într-o tăcere definitivă. La Londra, unde încă mai trăieşte şi astăzi*.[10]

Şase decenii după evadare, Transsiberianul mă duce către peisajele Baikaliei, căci doresc să refac cu piciorul, călare, pe bicicletă, în ritmul modest al propriului meu efort fizic, itinerarul lui Rawicz şi al tovarăşilor

săi de evadare. Prea puţin îmi pasă dacă epopeea lor e sau nu fabulaţie. Cercetările pe care le-am făcut la Paris, lecturile mele, reflecţiile mele m-au convins de un lucru: chiar dacă Rawicz a minţit, faptul că alţi oameni au fugit din universul carceral sovietic către sud este o certitudine. Călugări ortodocşi, preoţi budişti, disidenţi politici, zeki[1],[11]soldaţi pierduţi, mongoli, evrei, buriaţi, tibetani, numeroşi au fost candidaţii la libertate care au scăpat din Siberia urmând un itinerar comparabil cu cel al lui Rawicz. Aceste „căi ale libertăţii" nu se limitează aşadar la itinerarul urmat de un grup de fugari izolaţi, ci dezvăluie un culoar de trecere major, prin care au trecut sute, mii (cum am putea să le ţinem exact socoteala?) de refuzniki.

Nu am stofă de cârtiţă şi nici nas de copoi, deci nu am pornit la drum pentru a face o anchetă, nici pentru a reconstitui la milimetru şi *in situ* întortocherile drumului unui ocnaş evadat. De altfel, cum aş putea pretinde să retrăiesc condiţiile de viaţă ale acelor vremuri, astăzi, când Ceka şi NKVD nu mai sunt decât un vis urât? Ceea ce îmi propun este să străbat drumurile evadării pentru a aduce astfel un omagiu tuturor călătorilor stepelor, tuturor înfometaţilor de orizonturi, tuturor pionierilor care defrişează spaţiul şi neobosiţilor care ştiu că *a te opri înseamnă moarte.* În plus, acest itinerar mă fascinează pentru că se află într-o ruptură totală cu direcţia tradiţională a migraţiilor omului în această regiune a lumii. Hoardele nomade din Asia Centrală s-au deplasat, într-adevăr, de la est la vest sau în sens invers de-a lungul timpului, fără a se îndepărta de benzile bioclimatice latitudinale la care se adaptaseră: taigaua pentru vânătorii siberieni, stepele pentru popoarele de călăreţi, relieful din Altai pentru nomazii munteni. Negustorii de mătase, aventurierii, marii cuceritori, de la Alexandru şi până la Ginghis Han, apoi cei mici, de la Napoleon şi până la Hitler, au urmat sensul aceleiaşi oscilaţii. În inima Eurasiei, balansierul Istoriei a înclinat întotdeauna dinspre răsărit către apus sau dinspre apus către răsărit. Cu o singură excepţie: când o hoardă înfometată dorea să facă un raid într-o oază, atunci acesta era efectuat de la nord la sud (căci nomazii prădători populau latitudinile septentrionale, în vreme ce oazele erau împrăştiate la latitudinile mai meridionale) şi lupii se năpusteau asupra grădinarilor sedentari, desenând pe suprafaţa Eurasiei itinerare prea puţin conforme traseelor familiare. Doar lupul, creatură aflată la marginea lumii, nu o apucă pe căi obişnuite. Evadaţii, care sunt, într-un anume fel,

asemenea unei fiare hăituite, au apucat-o şi ei pe această axă care duce de la septentrionul Eurasiei până la versanţii Himalayei, „axa lupului”…

Ceea ce vreau să celebrez, aşadar, este „spiritul de evadare” care constă în a pune la bătaie toate forţele de care dispui, toate speranţele şi capacităţile, a pune totul în joc, fără a lăsa niciodată ca descurajarea să submineze încăpăţânarea, pentru ca, astfel, libertatea pierdută să fie recâştigată. A evada înseamnă, de fapt, a trece de la un stadiu de sub-viaţă (detenţia) la o stare de supravieţuire (fuga) graţie dragostei de Viaţă. Iar eu, culcat astăzi pe o cuvertură a companiei de căi ferate ruseşti, vreau să măsor pas cu pas, încet şi singur, preţul pe care aceşti naufragiaţi ai secolului roşu, aceşti excomunicaţi ai anilor de oţel l-au plătit navigând pe întinderile de pământ centrasiatice pentru a atinge, în cele din urmă, malurile libertăţii.

Nu voi folosi pentru a înainta nici un fel de mijloc mecanic de locomoţie. Nu atât pentru plăcerea de a nu datora kilometrii parcurşi decât propriei mele energii, cât pentru că a avansa încet, pe jos sau călare, este un foarte bun mod de a te pătrunde de starea de spirit a unui evadat care înfruntă singur, fără nici un mijloc de apărare în afară de muşchii săi, o imensitate de 6.000 de kilometri. În plus, să pătimeşti pe un drum anevoios este cel mai frumos omagiu posibil adus celor care au suferit înaintea ta parcurgându-l. Englezii au o expresie frumoasă pentru a vorbi despre alpinism. Ei spun că a te căţăra pe un perete fără a folosi pitoane sau corzi înseamnă să practici escalada *by fair means**.[12] Or, eu mi-am dorit dintotdeauna să călătoresc aşa cum se caţără englezii, cu mijloace cinstite, ceea ce înseamnă, cu alte cuvinte, fără să trişez. Călare, pe jos, pe bicicletă. Mi se pare lipsit de loialitate să te prezinţi în faţa geografiei înarmat cu un motor, căci ştiu că pasul omului şi pasul calului sunt cele mai bune instrumente pentru a măsura imensitatea lumii. De altfel, iată că se împlinesc deja zece ani de când îmi găsesc pacea bătând drumurile, şi nimic altceva nu-mi aduce mai multă bucurie decât un orizont care se sustrage pe nesimţite încercărilor mele de a-l atinge. Uneori, ca şi mongolilor, fii ai vântului, mi se pare că pământul e tare şi cerul departe, şi totuşi, le mulţumesc atât de mult că primul îmi serveşte drept culcuş şi cel de-al doilea drept acoperiş, încât sunt gata să le sacrific măruntele nemulţumiri ale articulaţiilor. Şi dacă, din păcate, Capua nu-mi spune mare lucru, în schimb Murmansk sau Ulan-Ude îmi oferă o sumedenie de plăceri.

Drumurile prea bine trasate nu mă încântă nicicum. Dar dacă văd unul care străpunge stepa, atunci, da, sunt gata să-i fiu aproape. Şi cum singurul lucru pe care-l pot eu oferi peisajului este timpul meu, dedic zile întregi pantelor gheţarilor, săptămâni deşerturilor spulberate de vânturi şi luni nesfârşite drumurilor întinse.

Planul meu în această lună mai (în Rusia trebuie întotdeauna să ai un plan) este tot atât de simplu pe cât de ambiţioasă era convingerea fugarilor: să ajung la Iakutsk, să găsesc ruina unui gulag în regiunea pe care o descrie Rawicz şi, de acolo, să înaintez prin natură menţinând direcţia sud, fără să mă opresc, până ce, după o jumătate de an sau un an, jungla Bengalului o să-mi anunţe încheierea aventurii, la fel cum evadaţilor le anunţa începutul unei noi vieţi.

Transsiberianul a ajuns în gara terminus din Neriungri. Cobor şi, la capătul peronului, îl întâlnesc pe Iuri, un fost miliţian, care acceptă să mă transporte cu Lada lui către punctul meu de pornire, aflat pe malul Lenei, la capătul a 24 de ore de drum. Mergem întins, direct către nord, pe drumul alb care taie taigaua pustie. Pădure lugubră. La sfârşitul după-amiezii, trecem de un panou înfipt pe marginea drumului care anunţă: „Pericol! Radiaţii, altitudine: 1.300 m”.

— E fostul lagăr de la Aldan, e interzisă oprirea, spune Iuri, întrerupând motorul.

Suntem pe o înălţime care domină o vastă depresiune plină cu noroi. Ar putea la fel de bine să fie şi o groapă plină de lacrimi. În fundal, o taiga pipernicită încă mai supravieţuieşte, mâncată de bălţile mlăştinoase de o culoare trist argintie. Brazii pleşuvi seamănă cu baionetele unei armate pe care ar fi înghiţit-o o pată de mercur. Câteva canale alimentate de topirea zăpezilor şerpuiesc pe versanţii raşi complet, înainte de a muri în cuva cea mare. O cruce ortodoxă înaltă de doi metri veghează, înfiptă acolo în amintirea anilor de suferinţă. Dacă acest peisaj ar conţine o trecătoare, ea s-ar înfunda cam cum s-ar pune un nod în gât. Cobor în josul taluzului care susţine drumul şi mă apropii de ruinele clădirilor penitenciarului. Trebuie să urmezi limbile de zăpadă dacă vrei să nu te afunzi până la genunchi în clisa *rasputiţei*. Din lagărul care a funcţionat până la moartea lui Stalin, în 1953, nu a mai rămas nimic altceva decât fundaţia, zidurile, câteva cercevele de ferestre blocate. Un hohot de plâns bântuie orizontul. Iuri îmi strigă să mă întorc făcând semne disperate.

— *Sylvâne*! Nu fi idiot! Ai să te iradiezi!

Pornim din nou cu cea mai mare viteză. Or, eu detest viteza.

— Iuri! E periculos să mergi aşa de repede, îi spun în timp ce redresează maşina după un derapaj pe toată lăţimea drumului.

— Stai liniştit! răspunde el, sunt fost miliţian.

Mă uit atent la noaptea care se lasă, ceea ce înseamnă, în aceste regiuni periboreale, că privesc soarele care coboară până la înălţimea brazilor, se rostogoleşte peste vârfurile lor, dispare câteva clipe, după care începe din nou să urce încet. Fixez lumina stranie gândindu-mă la popoarele nordice al căror soare, renăscut în fiecare vară, magnetizează privirile şterse, de culoarea gheţii moarte. În semiobscuritatea care nu aparţine nici zilei, nici nopţii, trupul refuză somnul; spiritul, în schimb, deşi treaz, alunecă într-o stare de insomnie nocturnă frământată de nelinişti, de strângeri de inimă şi de îndoieli sumbre: o tălăzuire de idei negre, urcând din străfundurile sufletului.

De altfel, acum, că mă îndrept către începuturile aventurii mele, îndoiala nu-mi mai dă pace. Cum o s-o scot la capăt cu cei 6.000 de kilometri de pământuri pustii? De unde am să iau puterea de a nu abandona? Cum aş putea pretinde ca, doar cu pasul, să învinge taigaua, stepele şi pustietăţile care o prelungesc, fără ţipenie de om, fără pic de zgomot sau culoare? Fugarul e asemenea prăzii hăituite: urmărit de ucigaşii năimiţi de autoritatea căreia încearcă să i se sustragă, el este îmboldit de adrenalina vânătorii. Frica de a nu fi prins îi dă puteri. Înaintează pe o coardă întinsă, ca un echilibrist. Neliniştea îl biciuieşte, menţinând intactă, în fiecare dimineaţă, urgenţa reluării marşului. Eu însă, dimpotrivă, pot pierde totul într-o astfel de aventură. Ce anume mă va face să alerg? E greu să te pui, fără un motiv anume, *pe buza prăpastiei*. A alege consumă mai multă energie decât să fii obligat.

— Asta e Lena! strigă Iuri.

După care coboară malul şi parchează maşina de-a lungul apei îngheţate. Aşteptăm bacul. Fluviul duce la vale blocuri mari de gheaţă care trec foşnind ca nişte bezele. Primăvara e târzie anul acesta, aşa că Lena este încă încărcată de gheţuri, pe care, acostând, bacul le îndepărtează cu etrava.

La Iakutsk, către cer se înalţă doar câteva hornuri, câteva macarale şi statuia lui Lenin care indică sudul cu braţul: axa libertăţii, acesta este drumul! Suntem la 500 de kilometri de cercul polar, dar, cum e vară, fetele,

grăbite să profite de cele două luni de căldură, au dat jos paltoanele de blană şi şi-au pus fuste scurte. Drăgălaşa Vera, cu mutriţa ei de focă arctică, mă va ghida prin oraş atât cât voi sta aici. Alexis Romanov, directorul studiourilor de cinema iakute, lucrează la proiectul unui film despre gulag. Mă invită să cinăm cu un alt cineast rus, Ghenali, nostalgic al epocii Brejnev. Romanov are ochii trişti. De cât îi ţine îndreptaţi spre vremurile apuse.

— Iakutia, spune el, era altădată centrul sistemului concentraţionar, o închisoare fără zăbrele. Gerul, frigul, mlaştinile, munţii, toate acestea ţin un zek în loc mai abitir decât orice reţea de sârmă ghimpată. Acum două sute de ani, ţarii au fost cei care au început să-şi trimită aici deportaţii. În mintea şefilor noştri, aceste pământuri au fost dintotdeauna condamnate să devină lada de gunoi umană a Imperiului, o groapă a renegaţilor.

— E ciudat că, pentru a închide oameni, au fost alese astfel de întinderi expuse vânturilor, de orizonturi fără sfârşit şi ceruri infinite. Erau multe evadări?

— De aici? Era aproape imposibil să evadezi fără ajutor. Sunt mii de kilometri de pădure, sunt lupi, urşi…

— …şi huligani…, spune Maşa, o antropoloagă de la universitate care ni s-a alăturat.

Cei doi bătrâni pe care-i întâlnesc a doua zi în biroul arhivelor NKVD sunt două figuri. Cu părul alb, cu vestoane sovietice înţesate de medalii şi mai ales cu felul lor de a se ţine foarte drepţi. Încearcă să navigheze printr-un ocean de documente şi hârtii în care, de la căderea Uniunii Sovietice, sunt literalmente înecaţi, căci, de atunci, toate instituţiile au renunţat la secretul de stat şi au deschis vana arhivelor lor. Astfel, începând cu 1991, cei doi domni fac cu multă răbdare recensământul deportaţilor şi reabilitaţilor din Iakutia, scormonind fără odihnă în cutiile cu fişe însemnate cu marca „secret”. În plus, ei publică în fiecare an un soi de anuar sistematic al gulagului. Poţi citi aici numele condamnaţilor politici cărora li s-a dat de urmă, cu data naşterii, data arestării, durata pedepsei şi data reabilitării pentru fiecare zek. Fotografiile publicate arată feţe întunecate – mutre strâmbe de condamnaţi pe jumătate nebuni şi cu privirea rătăcită: imaginea „sufletelor moarte” gogoliene. Caut numele de Rawicz. La litera R, găsesc un polonez: Stefan Rafalski. Nimic altceva. Arhiviştii n-au auzit niciodată vorbindu-se de o evadare până în India.

— Ar trebui s-o întâlniţi pe Inina, o letonă deportată care locuieşte în centrul Iakutskului. E bătrână, dar are încă o memorie bună. A tras douăzeci de ani în lagăr. Şi cunoaşte un evadat.

O casă din bârne. Trei etaje cu culoare întunecate, care dau înspre apartamentele individuale (visul sovietic). Trebuie să fie tare greu iarna, când termometrul ajunge la – 40°C. Inina ne primeşte aşezată într-un fotoliu, cu un pled desfăşurat pe genunchi. O fetiţă de 12 ani – nepoţica ei –, uşoară ca o zână, ne serveşte cu ceai. Înainte chiar să deschid gura, bătrâna începe:

— Niciodată n-am ştiut de ce am fost trimisă să tai lemne timp de 20 de ani pe malurile Amurului.

Nu mă priveşte în timp ce vorbeşte. Şi totuşi, ochii ei sunt frumoşi: de un albastru profund, dar cu o fixitate tragică, ca şi cum nu ar reuşi să iasă din întuneric.

— Au venit să ne ridice, pe mine, pe sora mea şi pe mama.Tata era deja închis. Ne-au spus că aveam două hectare şi jumătate de pământ şi că eram deci chiaburi. Au închis uşa în urma noastră şi totul a fost prădat. În gulag, am fost pusă să car saci de cartofi de 50 de kilograme. Mă întreb şi azi cum de spinarea mea a putut suporta atâta… apoi, am fost trimisă la pădure. Trebuia să dobor copaci cu o raţie de doar 200 de grame de pâine pe zi. Oamenii mureau în jurul meu, iar eu, în tot acest timp, plângeam în fiecare zi.

— Şi evadarea, Inina?

— M-am gândit şi la asta. Dar mama era bolnavă. Cum aş fi putut-o părăsi? Unul dintre prietenii mei însă, un evreu aşkenazi, a evadat şi a putut ajunge în Statele Unite. Îmi scria de la New York, dar, de câţiva ani, n-am mai primit nimic. O fi murit, cine ştie…

— Şi acum?

— Acum, încep să uit, şchiopătez şi aştept.

O altă întâlnire: Bock, un neamţ, deportat când avea cinci ani pe malurile îngheţate ale mării Laptev, în martie 1942. Pentru a sta de vorbă cu mine, şi-a pus cravată şi cămaşă albă: trebuie să fii demn atunci când aduci la suprafaţa spumei memoriei amintirea unor vremuri blestemate. Îmi descrie deportarea într-un tren de animale, bunicul mort de foame în vagon şi înmormântat sub un morman de balast, sosirea pe malul arctic, bordeiul din plută şi turbă îngheţată, construit cu ajutorul ciukcilor şi în care avea să

petreacă douăsprezece ierni, blocurile de gheaţă decupate cu ferăstrăul în loc de ferestre („oh, geamurile acelea minunat de transparente!”).

— Într-o zi, deportaţii au organizat o petrecere, căci unii dintre ei reuşiseră să salveze nişte instrumente muzicale. Era iarnă, eu eram mic. Afară, – 50°C şi un vânt turbat. Înăuntru, oamenii cântau la vioară, la acordeon. Femeile dansau. Cineva a ieşit afară, în furtună, să se uşureze. Nu s-a mai întors. Trebuie să se fi pierdut, în ciuda sforilor întinse între bordeie. Muzicanţii au cântat mult şi tare, ca să-l călăuzească prin întuneric. NKVD-ul nici măcar nu l-a mai căutat. L-am găsit noi, primăvara, sub gheaţă, la doar treizeci de metri de noi. L-am numit „mortul de la petrecere”…

A doua zi, vizitez ruinele unui gulag de tăietori de lemne, în plină taiga, la 100 de kilometri vest de Iakutsk. Arhiviştii de la biroul reabilitărilor m-au condus până acolo. Mergem mult timp prin şanţurile unui drum forestier, până când, în cele din urmă, ajungem la un luminiş în pădure.

— Aici e!

Oare ăsta să fie lagărul 303, unde Rawicz şi-a întipărit în zăpadă primul pas al lungului său marş, dar a cărui poziţie nu o precizează în povestea sa? Locul seamănă cu toate acele pământuri secătuite de a fi purtat, ca pe o povară, cohorte de oameni în suferinţă. Se întâmplă câteodată ca geografia să asude tristeţe, aşa cum pielea asudă sub soare. Sunt patru rânduri de sârmă ghimpată care delimitează un vast teren despădurit. Nimic nu a mai crescut pe suprafaţa fostului lagăr. Copacii nu se mai întorc acolo unde au curs atâtea lacrimi. Se mai poate încă vedea firul metalic de care erau legaţi câinii poliţişti, de care nici măcar stăpânii lor nu se puteau apropia. Au mai rezistat şi o barieră din bârne încrucişate, vreo zece mormane de cărămidă şi urma rondului de gardă exterior. Ici şi colo, poţi zări chiar şi un pat metalic ruginit, o gamelă, un rest de ferăstrău, zăbrelele de la o fereastră smulsă din ţâţâni: „Amintiri din casa morţilor[13]”. Restul a ars.

În ajunul plecării mele, Vera mă însoţeşte la spital, ca să mă vaccinez împotriva encefalitei căpuşei, boală a taigalei: bestia te muşcă, eşti cuprins de infecţie, răul urcă la creier şi mori. O doctoriţă din Krasnoiarsk care miroase a cauciuc nou îmi face o injecţie în spate. După care mă anunţă că mi-a făcut un vaccin nou, pe care nu l-a mai administrat niciodată, căruia

nu-i cunoaşte contraindicaţiile şi de care nu e sigură că ar fi compatibil cu celelalte vaccinuri pe care le-am făcut deja la Paris. Cu toate acestea sună seara, la Vera, ca să vadă dacă mi-e bine (delicata amabilitate a doctorilor ruşi, care nu sunt prea siguri de ceea ce îţi prescriu, dar îşi dau osteneala să se intereseze de evoluţia tratamentului după aceea).

În zori, o îmbrăţişez pe Vera. Suntem la începutul lunii iunie: a sosit vremea să pornesc la drum. În clipa despărţirii, Galina, o prietenă a Verei, îmi oferă un clopoţel.

— Ca să le anunţi urşilor prezenţa ta…, explică ea.

— Şi ca să clopoţească cel care te va înfuleca, completează Vera.

Am ales drept punct de pornire un sat de pescari aşezat pe malul stâng al Lenei, la o zi de navigat în amonte de Iakutsk, în direcţia târguşorului Olekminsk. Ca să ajung până acolo, mă îmbarc pe un vapor cu zbaturi de pe la începutul anilor ’50, la bordul căruia câţiva ruşi în vacanţă îşi omoară vremea şi dezagreabila impresie că plutesc pe o apă dulce bând o votcă bună Crystal de doar 45°. Căpitanul, care seamănă cu un tânăr cântăreţ de la Bayreuth reconvertit de amiralitatea mexicană (păr blond, privire blândă, uniformă cu galoane brodate şi butoni de aur), ne injectează cu regularitate şi cu difuzoarele date la maximum fie cu măsurile *Pateticii* lui Ceaikovski, fie cu cele ale unui marş militar. Roata cu zbaturi bate, şi ea, măsura. La bord se bea din plin. Eu încă dorm.

I-am indicat deja căpitanului locul unde vreau să debarc: Marka, paralela 60 latitudine nordică, malul stâng. În dimineaţa celei de-a doua zile, opreşte motoarele puţin dincolo de sat. Vaporul aruncă ancora la câţiva metri de malul neamenajat, plin de brazi înalţi şi pe care blocuri de gheaţă îşi consumă ultimele clipe de viaţă. Aici cobor.

— Hei, francezule! Debarcarea! spune căpitanul în chip de la revedere.

Doi mateloţi coboară o barcă la apă. Pasagerii sprijiniţi pe balustrada vaporului asistă la spectacol. Căpitanul, care a supravegheat operaţiunea de pe puntea inferioară, îşi reia locul la postul de comandă şi dă drumul imediat la difuzoare. Stravinski, în forţă. Mă urc în barcă. Îi salut pe pasagerii care-mi fac, la rândul lor, din mână. Barca se desprinde de vas. Alunecăm pe Lena, în acorduri de Stravinski. Coca se îndepărtează şi, pe măsură ce ne apropiem de mal, am sentimentul că am părăsit adăpostul unui cocon primitor pentru a mă arunca în hăul lumii. Vâslaşii se opintesc cât pot

de tare. Va trebui să sar în noroi. Ivan, unul dintre marinari, trage barca la mal şi zice:

— Aşază-te pe marginea bărcii. În Rusia întotdeauna rămânem aşa o clipă înainte de a ne despărţi: aşezaţi în linişte timp de câteva secunde.

Încă se aud ecourile simfoniei alunecând pe suprafaţa apei. Îmi răsună în urechi precum acordurile unui marş funebru. În faţa mea: liziera taigalei, despărţită de mal printr-o plajă de nisip. Nici un semn de viaţă omenească. Aici începe drumul meu.

Mă ridic şi pornesc către amonte. Între timp, vâslaşii au şi ajuns înapoi la vapor. Iată că a sosit momentul acesta pe care îl aştept de o jumătate de an şi, de cum fac primul pas, toată febra şi toată nerăbdarea ultimelor luni se topesc dintr-odată, dintr-o suflare. Un sfert de oră mai târziu, vaporul mă depăşeşte, trăgând în siajul său câteva acorduri de Stravinski.

Sunt singur, pe drumul libertăţii. Nu mă voi opri înainte de a fi ajuns în India.

1.* Merg la Berlin (n.trad.).

2. Călătorie povestită în *Davai!*, Robert Laffont, 2002, Jacques von Polier şi Julien Delpech.

3. Perioadă de dezgheţ.

4. Reeditată la Phébus, în 2002, în traducerea lui E. Chédaille şi cu o prefaţă de Jean-Pierre Sicre.

5. Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del: Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne, creat, la data de 10 iulie 1934, pe bazele ex-OGPU. *In* Jacques Rossi, *Qu'elle était belle cette utopie!*, Le Cherche Midi, 2000.

6. „Gulag" semnifică literal în rusă „Direcţia generală a lagărelor". Prin metonomie, cuvântul a sfârşit prin a desemna lagărele de detenţie, de muncă sau de deportare.

7. *In* Peter Hopkirk, *Sur le toit du monde*, Picquier.

8. Hruşciov va autoriza apariţia sa în 1962.

9. *In* Peter Hopkirk, *op.cit.*

10* Sławomir Rawicz a murit în 2004, anul în care a apărut ediţia originală a acestei cărţi (n.trad.).

111. Acest termen desemnează un prizonier. În rusă cuvântul înseamnă literal „deţinut (pe şantiere) la canal", cu referire la construirea canalului care uneşte Marea Baltică de Marea Albă între anii 1931 şi 1933 (*in* J. Rossi, *Le Manuel du Goulag*, Le Cherche Midi, 1997).

12* Cu mijloace cinstite (n.trad.).

13. Titlul romanului pe care Dostoievski l-a consacrat anilor săi de detenţie.

2

Pe valea Lenei

iunie

Petrec unsprezece zile pe valea Lenei. Obiectivul meu este satul Maşa, la 300 de kilometri în amonte. De acolo voi urma un drum care mă va conduce la baza masivului muntos ce se înalţă în faţa văii Vitimului, pe care o voi traversa, ajungând în cele din urmă în Buriatia de Nord şi la lacul Baikal, dar încă nu îndrăznesc să mă gândesc la un obiectiv atât de îndepărtat.

Pentru moment înaintez de-a lungul Lenei, singura preocupare fiind să ating seara obiectivul pe care mi-l propun dimineaţa. Înaintez pe un pământ bătătorit, pe care-l mai înmoaie uneori apele învolburate de trecerea vreunui vaporaş. Mi-am fixat la rucsac clopoţelul pe care mi l-a dat prietena Verei: sună atât de tare, la fiecare pas, încât două căpriţe o iau la fugă în faţa mea. Oare e un zgomot suficient de convingător pentru a alunga şi ursul?

Înşirate pe mal, bucăţi de gheaţă mari ca nişte bolovani sunt ultimele rămăşiţe ale iernii. Din pricina dezgheţului, se descompun în cristale verticale, suprapuse ca nişte bastonaşe care s-ar fi desfăcut fâşie cu fâşie. Lovesc cu vârful bastonului aceste construcţii fragile care se prăbuşesc cu un zgomot de sticlă, asemenea turnurilor lucioase ale unei cetăţi de cristal.

Afluenţii Lenei, care curg dinspre nord, îmi stau mereu în cale. Ca să-i traversez printr-un vad accesibil, trebuie s-o iau de-a lungul cursului, în amonte, prin hăţiş. Mă afund până la genunchi în muşchi (în jargonul zekilor, „a prinde muşchi” însemna „a evada”), mă lupt cu spinii care-mi stau în cale, rucsacul mi se agaţă de seminceri şi mă tem, de fiecare dată

când ajung în vreun luminiş, să nu dau nas în nas cu ursul. Traversez zeci de râuri, bine proptit în băţul meu de brad şi cu apa până la piept. Vântul care alunecă mereu pe Lena, suflând dinspre vest, îmi îngheaţă şi, în acelaşi timp, îmi usucă hainele ude leoarcă. În aceste ore în care mă chinui să-mi deschid calea şi să-mi forţez drumul prin pădure sau de-a lungul apei, înţeleg de ce ocnaşii vorbeau uneori despre evadare ca despre *trecerea prin faţa procurorului verde*: procurorul verde este Natura, ale cărei furci caudine au fost, pentru foarte mulţi fugari, mai cumplite decât condamnarea procurorilor roşii!

Apa dezgheţului a umflat frunzişul luminişului, aşa încât merg ore în şir prin mlaştini, smulgându-mi de-a dreptul fiecare pas din îmbrăţişarea înşelătoare a mâlului. Cum să furi unui astfel de teren mai mult de unul sau doi kilometri pe oră? În plus, zgomotul de parcă ai fi supt mă exasperează. La fiecare pas, acest clefăit lipicios al piciorului care-şi părăseşte lăcaşul de noroi. Soarele şi-a intrat în drepturile sale văratice şi nu mai apune nici o clipă. Razele ce se strecoară printre frunzele zdrenţuite trasează în toată pădurea drepte de lumină druidică. Astfel, capul mi se scaldă într-o lumină dumnezeiască, în vreme ce picioarele mi se încurcă într-o zeamă greţoasă. Uneori, totuşi, bălţile mlăştinoase închipuie oglinzi netede, pocaluri cu ape cristaline, pe care le lovesc cu furie drept răzbunare pentru tristeţea de a nu fi o lebădă.

În satul Tumul, sărman cătun siberian uitat pe malurile Lenei, prins în menghina fluviului şi a pădurii, Ivan, care, pentru a supravieţui, nu are decât grâul pe care-l cultivă şi frumuseţea locurilor, mă găzduieşte în căsuţa lui din 1870, făcută din buturugi. De la el aflu că, la trei kilometri dincolo de cimitirul în care-l aşteaptă părinţii şi fraţii lui, se întinde o linie telegrafică instalată în epoca Brejnev chiar pe traseul curierilor de altădată ai ţarului.

— Leagă Iakutskul de Moscova! O privesc deseori, spunându-mi că nu sunt singur, de vreme ce atâţia oameni discută acolo, la câţiva paşi de mine. Urmează linia aceasta, mă sfătuieşte el, te va conduce la Olekminsk, străbătând taigaua. E mai uşor decât să te bălăcăreşti pe mal.

Ascultându-i sfaturile, o iau de-a lungul şirului de stâlpi, timp de mai multe zile, regretând, de data aceasta, că nu sunt una dintre acele unde care zboară cu viteza sunetului printr-un simplu cablu de cupru. Linia, afundată într-un culoar defrişat de zece metri lăţime, taie pădurea. Culoarul se

întinde, rectiliniu, paralel cu fluviul. Stâlpii sunt înşiraţi la 50 de metri unul de celălalt. Dar când mlaştinile acoperă cărarea, uneori am nevoie de mai multe minute pentru a parcurge distanţa de la unul la celălalt: înaintez cu mult mai încet decât o conversaţie telefonică.

Într-o seară de pe la mijlocul lunii iunie, un afluent mai mare decât ceilalţi îmi taie calea. În flăcările apusului care nu vrea cu nici un chip să se stingă înainte de revărsatul zorilor, pierd două ore până găsesc un vad în râul adânc. Zadarnic sondez cu băţul apele iuţi şi reci. Apoi, convins că nu voi putea trece cu piciorul, adopt pentru prima oară un fel de a ieşi din încurcătură care îmi va folosi foarte des de acum încolo: tai cu ajutorul cuţitului bucăţi de lemn de mesteacăn pe care le leg între ele cu fularul. Îmi fixez pe această plută din lemn rucsacul şi hainele şi, gol puşcă, traversez cursul de apă înot, împingând pluta în faţă. Un potop mă întâmpină pe celălalt mal, zădărnicindu-mi eforturile de a-mi păstra hainele uscate.

Trebuie să fi trăit dezlănţuirile cerului pe malul unui fluviu puternic, în singurătatea siberiană, pentru a înţelege măcar puţin preistorica spaimă a sufletului în faţa naturii. Omul nu are, în aceste simfonii ale elementelor, nici o partitură de interpretat. Ploaia cade aşa des, încât o perdea de lăncii argintii întunecă peisajul. Vălurele înălbesc suprafaţa Lenei, atât de blândă cu câteva clipe mai devreme, sub căldura începutului de vară. Aud ecoul trăsnetului străbătându-mi trupul ca o undă de şoc surdă. Merg la adăpostul copacilor care străjuiesc fâşia îngustă a malului, căci frunzişul lor mă apără de ploaie şi, apoi, mă doare-n cot dacă mă fulgeră. Însă malul nisipos spălat de ape, umflat de ploi, devine impracticabil, aşa că, foarte curând, hârtoapelor malului le prefer covorul spongios al muşchilor de pădure. Pe malul unui pârâiaş, în lumina mereu alterată de averse, îmi caut un spaţiu mai puţin inundat ca să-mi instalez ceea ce-mi foloseşte drept cort: un tunel din pânză în care mă încovrig ca o larvă traumatizată de a fi văzut cu ce anume seamănă lumea şi care şi-ar dori să se întoarcă în crisalidă. Taigaua picură de peste tot. M-am oprit pe un banc de muşchi. Teren noroios, provizii pe terminate, lucruri permanent umede: un bivuac de potop. O singură consolare: orele pe care le petrec în sicriul de pânză, condamnat la imobilitate, mă antrenează pentru ziua în care voi fi aşezat în ultimul meu linţoliu, pentru a adopta veşnica poziţie de drepţi în faţa Morţii.

Căţeaua care mă însoţeşte a doua zi seamănă cu un lup. Ce sentiment o leagă de mine? Se miră oare că în loc de lovituri primeşte mângâieri? La

adăpost, urmăreşte veveriţe. Pe malul fluviului, se aruncă în apă să se răcorească: prezenţa ei îmi dă linişte, căci lătrăturile ar pune pe fugă orice urs pornit la vânătoare prin hăţişuri. Cel puţin aşa m-au asigurat prietenii mei din Iakutsk: „Împotriva ursului, nimic nu e mai sfânt decât o puşcă sau, dacă nu, un câine". Încep să cred că îşi va pecetlui soarta cu a mea şi mă va urma până în India, ceea ce mă inundă de o profundă bucurie, mai ales atunci când, în faţa ochilor, se deschide o imensă poiană către care câinele se năpusteşte, lăsându-mă singur în faţa peisajului. Viziune măreaţă: la sud, Lena, fluviu oceanic; la nord, pădurea nesfârşită şi, acoperind totul ca un capac, cerul, perfect albastru, până la limanul arctic. Siberia este o geografie împotriva căreia Istoria nu a putut face nimic. Îmi aduc aminte de plânsetul lui Mişa, un rus pe care l-am întâlnit în aval, într-o cabană pescărească. Când i-am spus că vreau să ajung la Baikal pe jos, s-a apucat de cap, hohotind:

— Ce faci! Ce faci! Ţara asta e aşa de mare!

Urgenţa numărul unu: să regăsesc căţeaua. În spărtura în care a dispărut se află câteva izbe din mesteacăn ce-mi par a fi lăsate în paragină. Aici, întotdeauna îţi vine greu să deosebeşti ceea e părăsit de ceea ce este locuit: Rusia este Imperiul destrămării. O herghelie de cai sălbatici aleargă printre ierburile înalte. În aceste locuri domneşte o linişte picturală. Un firicel de fum se înalţă drept ca un ţăruş dintre draniţele unui acoperiş străvechi. Există aşadar oameni în satul acesta fantomă. De fapt, e unul singur, Stepan Soltnikov: 50 de ani, fără nici un dinte, la fel de slab ca un lup hămesit, nepot al unui soltnik ucrainean (adică ofiţer cazac antibolşevic) deportat în Siberia. Îmi dă din tot ce are: ceai şi ştiucă sărată. Trăieşte tot timpul anului în izba lui, din ceea ce vânează sau pescuieşte. La căderea Uniunii Sovietice, pe când ceilalţi au părăsit satul ca să meargă la oraş, el a preferat să rămână aici. Nu se plânge, duce o viaţă frumoasă. Şi-apoi de ce-ar face-o, dacă are o puşcă cu două ţevi, o cutie plină ochi cu viermişori, un armăsar şi o căţea, pe care-o cheamă Lena. Taman aceea despre care crezusem că mă adoptase.

— Ai terminat de mâncat? mă întreabă el.

— Da. A fost tare bun, mulţumesc.

— Ei, atunci vino.

— Unde?

— Să-l vedem pe Victor, un *starovier.*

Şi urcăm amândoi pe armăsar. Eu în şa, Soltnikov pe spinarea calului. Şi-a luat puşca, iar eu duc două undiţe. Şi mergem, şi mergem prin taiga, până se lasă noaptea. Înaintăm în amonte, pe malul unui râu. Cercetăm urmele lăsate de urs scormonind pământul. Traversăm un pârâu cu pietrele îngălbenite prin oxidare. Şi, într-un târziu, ajungem la cabană. Înăuntru, bârnele sunt unsuroase de atâta funingine. Când intrăm, omul aşezat în fundul cabanei nici măcar nu ridică ochii. Citeşte Biblia. Chipul îi este tot străbătut de riduri: *brazde în carne.* Se numeşte Victor, este un *starovier*, un „rascolnic", nume dat adepţilor unei erezii de prin secolul al XVII-lea, fidelă unei ortodoxii radicale şi care a suportat persecuţiile atât ale ţarilor, cât şi ale sovietelor. Ce spune Victor? Nimic. În afară de faptul că locuieşte singur aici, cu un topor, ca să nu-i fie frig, o puşcă, pentru ca să nu-i fie foame, şi Biblia, ca să nu-i fie frică. Ieşim. Soarele ceva mai jos traversează crengile copacilor, se agaţă de ridurile lui Victor-rascolnicul, care acum se agită să pregătească ceaiul.

Coborâm toţi trei pe malul unui afluent ca să ne aruncăm undiţele cu lingură. Pe drum, îi spun lui Victor că ştiu povestea a vreo sută de rascolnici care au încercat să evadeze din Uniunea Sovietică la sfârşitul anilor 1940. Bărbaţi, femei, copii, formând o ceată de vagabonzi mistici, au plecat din munţii Altai şi s-au îndreptat spre India, traversând deşertul Gobi – cam pe acelaşi traseu ca şi Sławomir Rawicz –, dar numai vreo douăzeci dintre ei au mai ajuns la Calcutta, în 1952. Ceilalţi au pierit pe drum. Michel Peissel este cel care menţionează această poveste adevărată, în *Tiger for Breakfast*[1].

— Da, am auzit şi eu spunându-se că au fost rascolnici care ar fi evadat, încă din 1934. Eu însă n-am făcut-o.

Şi Victor nu va mai deschide gura. Dar ştiu că tatuajele pe care le poartă pe antebraţ sunt flori de gulag: moştenire a trecutului, care se şterge mai greu decât amintirile. Victor s-a refugiat în păduri. Ştie că viaţa sălbatică şi liberă este modul cel mai autentic de a celebra spiritul rebel. Petrecem, deci, noaptea pescuind ştiuci, într-o lumină de spital, după care ne întoarcem la bordei, înainte de a reveni fiecare la treaba lui, Victor la Biblie, noi, la firul subţire al drumului nostru.

O iau de-a dreptul prin taiga pentru a ajunge pe malurile E-lenei. Abia aştept să regăsesc povârnişurile fluviului meu zeiţă. Câţiva norişori de zăpadă se risipesc abia acum, fiind la adăpost de razele soarelui sub câteva

ramuri stufoase. După ce m-am afundat în muşchiul taigalei şi apa mlaştinilor, iată-mă acum şi năclăit într-o zăpadă murdară.

Uneori, în serile solitare, aşezat pe un trunchi de mesteacăn, consemnez, la lumina dublă a focului şi a nopţii limpezi, lista de evenimente complet nesemnificative care sunt, totuşi, cea mai preţioasă comoară pentru un vagabond ca mine:

Miercuri, 18 iunie,
Auzit strigătul gâştelor sălbatice
Văzut o veveriţă şi un cerb
Traversat un râuleţ scăldat în culori aurii
Mers prin ierburile înalte
Observat tinerii lăstari ai brazilor
Traversat înot două braţe moarte ale fluviului
Cules un buchet de flori acidulate pentru Lena
Ocolit trei kilometri de mlaştină
Ţipenie de om

Într-o zi, la orizont, satul Urţkoie. Malurile Lenei sunt presărate de câteva cătune de pescari-pădurari. Pentru a ajunge de la unul la altul îţi trebuie una până la trei zile de mers. Locuitorii lor sunt descendenţii prin spirit şi, uneori, de sânge ai pionierilor ţarului care urcau fluviile, defrişau taigaua şi fixau în vârful primului brad tăiat stindardul cu acvila bicefală. Primarul din Urţkoie mă primeşte la bustul gol, cu toporul într-o mână şi cu o caschetă de tanchist al Armatei Roşii pe cap. Îmi pune la dispoziţie pentru noapte o casă din lemn de mesteacăn şi dispune redeschiderea minusculului magazin, să mă pot aproviziona cu un cârnat, o pâine şi doi litri de bere, meniu ideal, care mă duce imediat cu gândul la descrierile meselor unor personaje rătăcitoare de care sunt pline cărţile lui Hamsun, Hesse, London şi chiar ale lui Maupassant, în care eroul scoate întotdeauna din traistă, la răscruce de drumuri, un pateu, un coltuc de pâine şi o sticlă de vin alb. În lumina nordului, îmi tai felii de pâine aşezat pe prispa de lemn, preocupat de probleme existenţiale de genul „cum se fixează cel mai bine momeala în undiţă?”. Nimeni nu-mi duce grija. Oamenii îşi văd de treburile lor. Aşa că satul ăsta îmi place aşa cum e: nici înecat în beţie, nici ameţit de aburii neomercantilismului. Noaptea însă va fi scurtă. Nu am adormit bine, că am şi fost trezit de un uriaş cu păr blond. A intrat în izbă fără să facă nici cel mai mic zgomot, iar acum stă atârnat deasupra capului meu. Primul lucru pe

care-l remarc la el sunt doi ochi albaştri şi trişti, puţin înlăcrimaţi de cât au tot scrutat orizontul fluviului. Mă ridic. Aburii respiraţiei sale alcoolice străpung ceaţa somnului meu. Unde mai pui că-mi întinde un buchet de flori, spunându-mi, cu o voce îngălată:

— Ţine, cadou de la echipaj! Liliac alb, anume cules pentu francez. Eu sunt Andrei, căpitanul *Gradului*. Vaporul meu este ancorat la ieşirea din sat. Ne întâlnim mâine. Micul dejun la ora şapte.

A doua zi, ieşind din sat pentru a da curs invitaţiei căpitanului, mă întâlnesc cu trei bătrâni aşezaţi pe o bancă. Să fie oare din pricina mersului meu hotărât? Sau pentru că deja au aflat că sunt francez? Când să trec, îmi aruncă: „No pasarán!”. La care răspund, ca să le fac plăcere: „Normandia-Niemen!”. (Acum câţiva ani, la Avignon, cu un rucsac în spinare şi pe cap cu o pălărie cu pene, m-am întâlnit cu doi cerşetori ruşi pe care i-am salutat şi care mi-au strigat: „Trăiască komsomolurile!”. Nu ştiu de ce, dar întotdeauna le stârnesc slavilor reflexe ciudate.)

Vaporul e, de fapt, o penişă folosită la descărcarea lemnelor. Vara, căpitanul îşi oferă serviciile pădurarilor din satele de pe marginea fluviului. Mă întâmpină un sunet de sirenă – alertă de ceaţă. *Paharul de ceai* la care sunt îmbiat în cambuză e alcătuit din: păhăruţ de votcă – felie de salam – păhăruţ de votcă – felie de slăninuţă (adevărată) – păhăruţ de votcă – felie de salam – păhăruţ de votcă – felie de roşie – păhăruţ de votcă – ridichi – păhăruţ de votcă – felie de castravete. Este ora şapte dimineaţa. Legumele sunt cultivate chiar pe vapor, într-o seră de plastic instalată între două tambuchiuri, la prova vasului. Zacuştile – legumele acelea pe care le dai pe gât cu îmbucături mici, ca să stingi focul alcoolului – s-au terminat. Şi-atunci Andrei deschide o sticlă de bere blondă care le va înlocui, aşa că micul dejun continuă liniştit: păhăruţ de votcă – stacană de bere – păhăruţ de votcă…

— Ştii de ce ruşii nu vor putea niciodată să bea un ocean de votcă? mă întreabă încetişor Andrei, care vorbeşte din ce în ce mai în şoaptă, pe măsură ce se scufundă în beţie.

— Nu, răspund legănând-mă uşurel (să fie oare doar Lena de vină?).

— Păi, pentru că n-ar putea fi zacuscă îndeajuns!

— Ce haios!

— Oricum, e mai puţin haios decât ideea ta de a merge în India pe jos! Cazacilor care au întemeiat Iakutskul le-au trebuit doi ani să ajungă la Cita,

în sudul Siberiei. Şi tu, în câteva luni doar, ai pretenţia să ajungi în India!? Hai să bem! Pentru trufie!

Dăm pe gât un nou păhăruţ de votcă – al şaptelea, dacă mai ţin corect socoteala.

— Da' măcar nu ţi-e frică! îmi zice el.

— Ba da, căpitane, mă tem de urşi, îi răspund eu.

— Dacă te întâlneşti cumva *tête-à-tête* (pronunţă „tiêt-à-tiêt") cu vreunul, să nu fugi, da' nici să nu-l priveşti drept în ochi. Îi grăieşti frumuşel în franţuzeşte sau pe ruseşte, ar fi mai nimerit pe ruseşte, ce-i drept, şi te dai încetişor înapoi. Atunci el o să plece.

— Eşti sigur că e cea mai bună metodă?

— Nu; cea mai bună metodă e să ai o puşcă; ce-ţi zic eu acum e cea mai bună pentru nebunii fără puşcă. Ceea ce trebuie să mai ştii e că întâlnirea cu ursul, cu sau fără puşcă, ar trebui să-ţi dea cel puţin dureri de burtă, da' să ştii că e o reacţie absolut firească.

La postul de comandă, studiez hărţile fluviale care îmi arată că urmează trei vaduri foarte adânci. Mă apucă o dorinţă imperioasă de a merge pe jos ca să distilez otrava înghiţită de dimineaţă, aşa încât mă despart de căpitan. În ziua aceea mersul avea să fie încet şi anevoios. Dar drumul mă curăţă şi, odată purificat, după şapte ore de efort ajung la oprirea de seară: un cătun ca vai de lume, într-o minunată poiană care înaintează spre fluviu. Mă instalez în izba cea mai puţin dărăpănată, în vreme ce afară o lumină tulbure de furtună amestecă contururile peisajului. După care, ca la teatru, cortina roşiatică se ridică şi furtuna calcă totul în picioare: nori, buruieni şi, odată cu ele, rămăşiţele zilei.

Odată cu zilele trec şi satele. Unele dintre ele au fost construite pe vremea lui Stalin, uneori pe vechi aşezări ocupate de iakuţi. Aceste sate formează mici găuri în mantaua pădurii: deci, în Siberia, omul este o molie. Rusul, pierdut în nesfârşita câmpie, orice-ar face, nu va fi niciodată altceva decât un punct pe o hartă. În comparaţie cu el, elveţianul ocupă mai mult loc. E o fatalitate. Cu toate acestea, unele târguri sunt destul de vechi, precum Olekminsk, fondat de oştenii ţarului la ordinul cazacului Ivan Biketov. Singuri pe un teritoriu neatins de picior de om, la mii de kilometri de orice teritorii cunoscute, defrişând petecele albe cu Dumnezeu în trup, cu ţarul în măruntaie şi toporul sub braţ, au ridicat un post de garnizoană înconjurat cu o palisadă din lemn, pe malul fluviului, după care au aşteptat

câţiva ani ca vreun corp expediţionar să-i înlocuiască şi să lărgească, mai departe, capul de pod. Aşa s-a făcut *cucerirea Siberiei*: o constelaţie de cabane mizere înecate în imensitatea pădurilor. Întotdeauna cuvintele depăşesc cu mult mijloacele omului…

Între două sate, nici ţipenie de om. Merg la fel de mult prin mlaştini, cât şi pe pietrişul de pe malul fluviului, alergând de la una la alta, urmând nemernica asta de nesăbuinţă a omului care-l face să se-ntoarcă iar şi iar către drumul pe care tocmai l-a părăsit, convins că-i va fi mai uşor astfel, când, de fapt, tocmai pentru motivul contrar îl părăsise, cu doar câteva clipe mai devreme. Mă hrănesc cu cârnaţii şi pâinea pe care le car în rucsac şi mă gândesc cu nespusă plăcere, când vine clipa să mă opresc, la cât de fericită e condiţia mea faţă de cea a evadaţilor, eu, care-mi duc propria hrană şi propriul echipament, fără ca nimeni să mă hăituiască, eu, care am ales de bunăvoie să fac acest marş forţat.

În cătunul Horinţki, petrec împreună cu Nataşa câteva dulci ore vesperale întrerupte de bărbatul ei, întors de la vânătoare pe jumătate beat, o brută din cap până-n picioare, care mă chinuie până la 11 noaptea cu povestea serviciului său militar la Groznîi şi a şaşlikului cecen cu care spunea că se hrănea în mod regulat.

În marele târg al Olekminskului, unde mormântul lui Aleksandr Nevski se învecinează cu statuia lui Lenin, pescuiesc peşte în compania jurnalistului televiziunii locale şi a celor trei fiice ale sale, Natalia, Anna şi Ala. Aparţin acelei specii de copii pe care razele soarelui le luminează cu mai multă dărnicie decât pe alţii. Toate trei ar putea servi foarte bine drept model pentru vreun afiş publicitar al propagandei nataliste sovietice. Aşteptând ca peştele să muşte, tatăl îmi povesteşte:

— Anul trecut, potopul a dus la creşterea apelor. Lena a urcat până în centrul oraşului, iar când apele s-au retras, pe străzile Olekminskului rămăseseră imense blocuri de gheaţă. Unul dintre amicii mei se întorcea acasă şi s-a lovit de unul, şi-a nenorocit maşina cu care continuă, totuşi, să circule, după ce a botezat-o „Titanic”.

Părăsesc Olekminskul în zori, după o noapte petrecută la Aliona, responsabila cu afacerile culturale ale oraşului. Am dormit prost, pentru că soarele, ridicat pe cer încă de la ora două noaptea, nu m-a lăsat să pun geană peste geană. Apoi ceaţa s-a lăsat peste oraş. Abia mai puteai distinge bordeiele strâmbe şi gardurile ondulate, ca burduful unui acordeon. Ai fi

spus că toate casele se clătinau pe un val puternic. Pământul rusesc e un imens teren viran. Sufletul rus e o imensă nostalgie a sufletului. Iar eu traversez ţara, orbeşte, demoralizat de încetineala înaintării mele!

Nu rămân mult timp blocat de foarte latul râu Beriuk, la care ajung înspre seară. În vreme ce mă pregătesc să-l traversez înot, un pescar răsare de prin hăţişuri.

— De unde eşti?

— Din Franţa.

— Hai că te duc pe malul celălalt.

Şi mă aburcă în barca lui penumatică. Abia atunci îmi dau seama cât e de beat. Prima sa încercare de a urca la bordul propriei bărci eşuează, căci cade în apă îmbrăcat, dar se ridică, trage ambarcaţiunea până în mijlocul curentului, înoată ca să traverseze râul trăgând barca cu sfoara, după care, ajuns din nou pe uscat, mă ia în spinare şi mă lasă jos pe pământ, răcnindu-mi în timp ce se întoarce:

— Să nu mă uiţi niciodată!

Şi totuşi, nu ştiu nici măcar prenumele acestui luntraş beţiv…

Cătunul următor e pustiu, contrar a ceea ce mi se spusese: un câmp de ruine pe care buruienile îl vor face curând să dispară cu totul. Nu am cu mine nici un fel de provizii, căci mă gândeam să mă reaprovizionez de aici.

Trebuie deci ca a doua zi să dau gata o etapă de 40 de kilometri fără să fi mâncat nimic din dimineaţa anterioară, ceea ce măcar are meritul de a mă pune, pentru câteva ore, în pielea unui fugar înfometat. Pe tot parcursul acestei zile de post negru, mă târăsc prin mlaştini, mestecând codiţe de cepşoară. Trec prin două vaduri importante, iar seara, la capătul unei zile fără pic de mâncare, puţinele gânduri de care mai sunt în stare zboară înspre evadaţii de care mă simt complet nedemn. Ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă aş fi fost cu adevărat urmărit şi hărţuit de NKVD, subalimentat şi lipsit de orice mijloace? În satul Daban, în care ajung în clipa în care soarele, ca un puştan fără milă, refuză să meargă la culcare, înghit hulpav ceea ce-mi pune în faţă primarul din sat: cârnaţi, bere, cartofi şi smântână proaspătă, în care mă îmbie să pun afine. În chip de mulţumire, a doua zi dimineaţă îl ajut să planteze cartofi: plătesc în acest fel ceea ce mi-a fost dat, şi aşa fac de fiecare dată când sunt în ospeţie. Nici nu se mai pune problema, ca în vremea primelor mele călătorii pe jos sau cu bicicleta, să mă joc de-a paraziţii. Nu mă rabdă inima să profit de oameni în numele unei aşa-zise

ospitalităţi la care cei din partea locului ar fi obligaţi faţă de călător pe motiv că acesta i-ar onora cu vizita sa. Mă pun la drum la începutul după-amiezii, după o ultimă masă – cârnaţi, smântână şi bere blondă – la primar, în tovărăşia unui vânător tatuat pe antebraţ (semn că a trecut pe la mititica) cu un cap de mort în orbitele căruia se încrucişează două săbii de pirat.

— Cum vă merge în postcomunism? întreb eu.

— Foarte bine pentru cei care au chef să muncească, răspunde primarul, care mi-a mărturisit de dimineaţă că visează să devină guvernatorul Iakutiei.

— Nimic mai neadevărat! Statul ne fură şi apoi ne mai ia şi impozite, spune vânătorul lovindu-l pe primar pe burtă.

Îmi trebuie două zile întregi, cu tot şirul lor de mlaştini, furtuni nepământeşti, hârtoape, vaduri trecute înot şi hăţişuri verzi, ca să ajung în satul Delgey. Dar sunt fericit în mersul meu singuratic. Mă simt în comuniune cu această rasă de pelerini romantici europeni de la sfârşitul secolului al XIX-lea, pe care Knulp şi Golmund ai lui Hesse îi reprezintă în mod magnific. Mă simt, deci, un vagabond al lumii occidentale.

În continuare nu întâlnesc picior de urs, aripă de ţânţar, şi aceasta din pricina răcorii care întârzie, anul acesta, ecloziunea larvelor. Dar dau peste doi cerbi majestuoşi, cărora le merg pe urme prin mâl, gândindu-mă la cervidul scit pe care-l port tatuat pe umăr. E vorba despre *cerbul în alergare* care orna fibula de aur găsită în bazinul expansiunii sciţilor regali, în Ucraina meridională. Ţin mult la acest tatuaj, şi aceasta din mai multe motive:

1) Afecţiune pentru poporul scit, care ştia mai bine decât oricare altul să se înstăpânească asupra spaţiului.

2) Fascinaţie pentru meşteşugul de aurari al acestor nomazi, pentru abilităţile lor minuţioase, dezvoltate în confruntarea cu necesitatea de a-şi lua tălpăşiţa la primele semnale de alarmă, adunând în singurul cufăr de piele tot patrimoniul lor artistic şi expresia geniului lor.

3) Admiraţie pentru cerbul însuşi, acest ierbivor, izbăvit de orice crimă, dar care, în faţa morţii, nu are placiditatea ovinelor, ştiind chiar, la nevoie, să-şi pună coarnele la bătaie, violent chiar.

4) Interes pentru inteligenţa acestui animal pe care Michel Tournier îl descrie ca fiind „creat de la cap în jos” şi care-şi datorează rapiditatea reflecţiei (la cerb, spiritul este cel care deschide drumul).

5) Atracţie pentru modul în care sciţii au stilizat coarnele cerbului în volute de aur asemănătoare cu buclele roşcate ale unei fiinţe iubite.

6) Poftă, în sfârşit, de a avea alături, veşnic, prezenţa unei imagini, a unui *braţ drept* care să-mi umple ceasurile de singurătate, ca o icoană veghind în noaptea bisericii.

Primarul satului Delgey este o femeie. Vizitez şcoala în care-mi propune să înnoptez. Zidul uneia dintre sălile de clasă este împodobit cu o galerie de portrete de exploratori. De la stânga la dreapta: Magellan, Bering, Scott, Amundsen, Prjevalski, Thor Heyerdahl! Sub protecţia lor îmi petrec noaptea. În zori, primesc vizita directoarei şcolii. Samovar. Ceai. Biscuiţi. Soseşte Iadviga Petrovna Magelitia, o deportată lituaniancă ce se instalează într-o bancă. Aruncă priviri neliniştite, pe care mi le închipui de spaimă, până ce înţeleg că sunt de fapt nişte priviri pline de nebunie. Îmi povesteşte tot ce-şi aminteşte.

— Au venit să ne salte pe 16 iunie 1941, în toiul nopţii. Aveam doar 17 ani. Am coborât în sala comună a fermei, unde l-am aflat pe tata, gol, încadrat de soldaţi. Îl loveau. Şi el urla: „Unde-mi sunt copiii? Unde-mi este nevasta?”. Ne-au spus să ne punem rochiile pe noi şi ne-au suit într-un camion, în vreme ce mama hohotea: „Cine-o să aibă grijă de vaci?”. Mult mai târziu, mi-am putut consulta actul de condamnare. Era specificat acolo că fusesem arestată pentru *activităţi subterane*. Dar singura mea activitate subterană era să aşez cartofii în beci! (La acest punct, râs al doamnelor.) Am primit 20 de ani… apoi am fost trimisă în exil. Şi de atunci sunt aici. Nu m-am mai întors niciodată în Lituania (calculează)… se împlinesc exact 61 de ani.

— Şi evadarea, Iadviga Petrovna?

— Păi…, ca să evadezi trebuie să ai un loc unde să te duci.

Îi sunt apoi prezentat directorului de la joagăr, un evreu ucrainean deportat în Iakutia pe vremea când încă era copil, împreună cu părinţii lui, imediat după război. E masiv, blond, cu siguranţă suferind de tiroidă şi şchiopătează. Îmi explică, dar îl înţeleg cu greu, din pricina accentului, că uzina mergea cu totul altfel graţie muncii exilaţilor şi că urmaşii lor s-au făcut la loc pădurari, acum, că joagărul a devenit o afacere liberă. În pădurea în care mă conduce într-un *waz* (model de vehicul 4x4 rusesc), ne întâlnim cu o brigadă de pădurari. E ora pauzei şi s-au strâns cu toţii în jurul unui foc în care stă la încălzit un ceainic. Privesc flăcările – roşul focului,

albastrul ochilor. Unii dintre ei au o figură autentică de bătrân rus soljeniţian. Toţi îşi poartă la vedere tatuajele din închisoare. Vară, iarnă, ei taie lemnul taigalei şi, în acelaşi timp, taie drum prin peretele vegetal care ne înconjoară. În acest moment defrişează o pantă abruptă: muncă periculoasă, căci trunchiurile care se rostogolesc la vale calcă totul în calea lor, oameni, maşini. Sterii sunt apoi duşi în camioane fie la Olekminsk, fie la Iakutsk, pe Lena. Printre aceşti pădurari, unii sunt bătrâni zeki. În viaţa lor, nu întotdeauna au tăiat lemne de bunăvoie…

Deodată, toţi se ridică dintr-o singură mişcare. Le-a venit o idee năstruşnică! Să-i arate francezului ascunzătoarea ursului! E colea, la doi paşi! *Davai*! Vizuina pe care au descoperit-o chiar în acea dimineaţă are un metru înălţime şi trei în adâncime. E săpată la baza unui mesteacăn ale cărui rădăcini atârnă în aer. Acolo doarme ursul până prin aprilie. Întorcându-mă către Lena, trec prin faţa unui post de pază cocoţat în copaci. Mă aburc şi eu să văd priveliştea de sus. Un vânător a uitat aici o carte care acum e udă leoarcă de ploaie: *Djamila* de Cinghiz Aitmatov. Fiarele pot trece liniştite dacă vânătorii sunt cufundaţi într-o aşa minunată poveste de dragoste.

Îmi mai rămân două zile de mers până să ajung la Maşa. Înaintez într-o explozie de viaţă. Rând pe rând, merg de-a lungul liniei de telegraf, prin mlaştini, prin hăţişuri sau pe mal. În albia sa, Lena străluceşte. Vântul face pe undele apei riduri trecătoare de care se agaţă lumina. Parcă ar pluti în aer un firicel de veselie. Aerul pare scânteietor. Revigorare a trupului. Sănătate deplină pe dinăuntru. Reuşesc să sperii, într-o poieniţă, o turmă de cai sălbatici care profită de absenţa omului pentru a trăi fericiţi. Pământurile astea neatinse de picior omenesc mustesc de o sevă vitală. Taigaua zbârnâie ca inima unui condamnat care-şi trăieşte ultima zi: fiarele ştiu prea bine că lunile dragostelor lor vor fi foarte scurte. Iată de ce nu pierd nici o clipă. Timpul verii arctice este plin de erotism… „Încă nu vreau să mor”, spune natura abia trezită la viaţă. Fiecare îşi face treaba într-o stare de urgenţă: se reproduce, se înmulţeşte, se împerechează repede-repede, înainte ca frigurile iernii să sune sfârşitul rutului.

Ca să-mi mai trec timpul, recapitulez sfaturile de toate felurile pe care le-am primit în caz că întâlnesc ursul:

Să mă transform în trunchi de copac, tăcut ca o buturugă.

Să nu mă gândesc deloc.

Să-i vorbesc.

Să nu spun nimic.

Să nu-l privesc.

Să-l privesc fără teamă, căci pe cei care se tem îi atacă.

Să lovesc un copac cu bățul.

Să nu fac nici cel mai mic zgomot.

Şi, în sfârşit, un ultim sfat, al pădurarilor din Degley: „Mai bine încearcă să nu-l întâlneşti”.

În sfârşit, Maşa. Zăresc de departe târguşorul, aşezat pe celălalt mal, dar înainte să ajung la înălţimea lui trebuie să trudesc vreo trei ceasuri prin mlaştină. Rawicz scrie că a trecut fluviul pe jos, pe gheaţă. Eu, care am pornit la drum cu întârziere faţă de calendarul fugarilor (toţi evadau înainte de topirea zăpezilor), mă rog de ondine ca un locuitor al satului construit faţă în faţă cu Maşa să accepte să mă treacă de partea cealaltă cu barca.

Nu trebuie să aştept mult şi iată că un tânăr poliţist rus, Gena, încins în uniforma lui, tocmai se pregăteşte să o conducă pe malul celălalt pe fata uneia dintre prietenele sale. Mă alătur şi eu. În timpul scurtei traversări, admir linia de oţel a chipului lui Gena şi ochii săi albaştri, concentraţi asupra bărcii şi, pe aceeaşi direcţie, profilul tinerei fete, o graţioasă iakută de 16 ani, pe nume Liubov (ceea ce în rusă înseamnă „iubire”), cu privirea la fel, ţintită în depărtare. Şi atunci înţeleg deodată, într-o străfulgerare, proiectul sovietic: mii de rase, un pământ, un scop comun şi toate forţele unite fratern, toate energiile contribuind împreună, toţi Gena şi toate Liubov – ruşi blonzi şi asiatice gracile – adunaţi pentru a construi.

1. Publicată în Marea Britanie, în 1966, şi reeditată la Time Books International, New Delhi, 1990.

3

Spre Baikal

iunie-iulie

Mulţumindu-mă până atunci să urmez firul Lenei, nu am avut nici o greutate în a-mi găsi drumul. Dar, odată ce am părăsit Maşa, unde am petrecut noaptea într-o bază minieră, lucrurile s-au schimbat: acum mă îndrept spre sud, către lacul Baikal. Tot nu îndrăznesc să studiez încă ansamblul hărţilor, de frică să nu mă cuprindă o profundă ameţeală a imensităţii. (Căci celui care traversează întinderi aşa de mari cu încetineala piciorului, o hartă geografică poate să-i pară un tablou abstract, cu limite imposibil de atins.) Îmi fixez, dimpotrivă, obiective nu prea îndrăzneţe: râul Vitim, de pildă. De altfel, e un bun imbold, de vreme ce Rawicz îl menţionează ca pe o etapă importantă în drumul său către Baikal.

Mă afund în taigaua care, la liziera ultimelor câmpuri cultivate cu cartofi din Maşa, îşi reintră repede în drepturi. O cărare noroioasă mă va conduce, conform hărţilor mele, către o mină de aur, aflată la aproape 60 de kilometri. Când cărarea face ocolişuri pe panta unui taluz, o iau de-a dreptul prin taiga, strivind la fiecare pas crenguţe de brad. Pe măsură ce mă îndepărtez de albia Lenei, drumul începe să urce. Terenul e din ce în ce mai arid şi taigaua tot mai rară. Îmi pare rău că trebuie să părăsesc curgerea leneşă a fluviului. Clopoţelul îmi ritmează mersul şi, odată cu lăsarea serii, GPS-ul îmi semnalează că am parcurs 35 de kilometri ca o nimica toată, ceea ce nu e deloc rău şi corespunde, pe teren, unei onorabile medii rawicziene, căci, în primele zile ale aventurii sale, polonezul „înghiţea” în

jur de 40-50 de kilometri pe zi. Seara se lasă încetişor, dar ziua nu moare cu totul, ca o lampă cu ulei pe care ai micşora-o, dar nu ai stinge-o niciodată.

Descopăr, din întâmplare, pe marginea cărării, o izbă părăsită. Înăuntru, o boxă de grajd curată şi fân: pomană curată. Îmi instalez aici o tabără extrem de confortabilă: pentru un vagabond, faptul de a putea dormi în fân e un lux adevărat. După ce mi-am învelit cu mare grijă cârnaţii uscaţi în punguţe, astfel încât ursul să nu fie atras de miros, citesc câteva poeme (dulce moment de amnezie) şi adorm.

Zbârnâitul puternic al unui motor mă face să sar din somn. Un camion s-a oprit în faţa cabanei. E ora două noaptea. O lumină lividă scaldă întreg orizontul. Uşa se deschide cu putere. Nici nu apuc bine să mă extrag din sacul de dormit că boxa e invadată de o turmă de porci, urmaţi de un mujic care-i trosneşte şi-i suduie de mama focului. Mă vede.

— Ce naiba…?

— Sunt francez. Călător. Dormeam…

O clipă mai târziu, stau împreună cu Gena (încă unul!) între două căpiţe de fân, cu un pahar în mână. S-a dus la camion să caute votcă, pentru a sărbători întâlnirea cu un cetăţean francez. Asta pentru că Gena, la fel ca toţi ruşii, este un fervent admirator al lui Napoleon (mă întreb dacă ruşii l-ar mai fi iubit aşa de tare dacă-i învingea). Îmi povesteşte cum a adus aici cei cincizeci de porci destinaţi să-i hrănească pe muncitorii de la mina de aur care îi vor lua în posesie chiar a doua zi. Şi bem aşa printre paie, stropind din plin felii de slănină, până la patru dimineaţa. Alcool, cârnaţi, porci vii: trăiesc aievea coşmarul unui musulman… Deodată, după o lungă tăcere de care profit pentru a admira turma, îi spun:

— Gena, nu-s decât 49!

— *Niet*, 50!

O iau de la capăt cu numărătoarea.

— 49!

— 50!

Şi facem un pariu. O sută de ruble pentru cel care are dreptate. Îmi aşez catrafusele în vârful unei căpiţe. Ne ridicăm şi începem trebuşoara. Mai întâi trebuie organizaţi porcii. La dreapta, cei care sunt deja număraţi, la stânga, ceilalţi. Dar animalele neam, nu se lasă aşa uşor şi se înghesuie printre lemne. Mulţi ne scapă, ne temem să nu-i numărăm de două ori. Mai mulţi ne lovesc peste picioare, năpustindu-se prosteşte la nimereală. Gena

îşi pierde răbdarea şi, apucând pur şi simplu porcii în braţe, îi aruncă într-un colţ pe care eu trebuie să-l ţin sub supraveghere – colţul porcilor deja număraţi – şi zbiară:

— 17… 18… 19…

Din pricina alcoolului şi a loviturilor, cădem de mai multe ori, stârnind guiţăturile de panică ale porcilor. Spectacolul este apocaliptic. Rusul se enervează din ce în ce mai tare, căci, în îngrămădeală, mai întâi numără 52 de animale, apoi 49. Când mă anunţă că se duce să aducă din camion nişte vopsea ca să însemneze porcii, îi întind o bancnotă de 100 de ruble.

— Lasă, hai, ai câştigat!

Mai ciocnim o ultimă dată, după care Gena se întoarce, nu fără a-şi fi luat repede la revedere, lăsându-mă mare şi degrabă între paie, prea beat ca să-mi mai treacă prin cap să-l lămuresc că nu e bine să se urce în camion. A doua zi, când mă trezesc pe la ora 11, porcii (vreo 50) sunt mai departe acolo, iar soarele străluceşte sus pe cer, în vreme ce capul meu, încins cu dunga roşie lăsată de bârna de care m-am sprijinit în somn, şi-ar dori ca trupul să-şi dea obştescul sfârşit.

În aceeaşi seară ajung la mina de aur pe care hărţile mele americane mi-o indică la scara de 1/500.000. Proviziile mi s-au terminat, iar cei 30 de kilometri de mers nu au făcut să dispară cu totul din cutia mea craniană sulfiţii acoolului.

Mina. Sunt primit cu braţele deschise. Vladimir şi Gena (al treilea în trei zile!) îmi arată împrejurimile. Instalaţiile se compun din câteva izbe aşezate în jurul unei barăci, la rândul ei înconjurată de un gard, cu o pancartă pe care stă scris: „Acces total interzis”, „Zonă strict interzisă! PERICOL!”. De unde am tras concluzia că acolo se depozitează aurul. De asemenea, camioane, buldozere, bidoane ruginite şi, ceea ce pune capac la toate, o atmosferă de disperare imposibil de pus în cuvinte. Căutătorii de aur care scociorăsc la faţa locului nu sunt mai mult de treizeci.

— Viaţa de aici? Ca la ocnă, doar că eşti bine plătit, spune Vladimir. Unde este aur sunt şi bani!

Sunt invitat să merg în sala de mese: o baracă lungă din buturugi, cu mese din lemn de-a lungul cărora sunt aşezate bănci pe care te aşezi ca să-ţi primeşti zeama într-o gamelă de metal. Mie mi se dau cartofi cu peşte prăjit şi, la desert, pere coapte la discreţie. În ciuda acestei abundenţe culinare, aici domneşte un oarecare aer de detenţie, cu siguranţă din pricina lugubrei

tristeţi a taigalei şi a spectacolului mutrelor hâde ale gazdelor mele. Diferenţa faţă de închisoare este că, aici, fiecare şi-a asumat cu bună ştiinţă şi galera, şi singurătatea, ademenit de un salariu până la de zece ori mai mare faţă de venitul mediu din Rusia.

O nouă zi de mers pe cărarea tot mai desfundată mă duce până la Moldvo, capăt de pod al minei de aur, aflat la 35 de kilometri de ultima mea etapă. Lui Kolia, ucraineanul care mă întâmpină, nu-i vine a crede că am bătut tot drumul de la Lena încoace pe jos.

— Aici, mărturiseşte el, trăim ca nişte uitaţi de lume: Moldvo e o insulă pustie, pe care numai şapte oameni au naufragiat.

Kolia ţine cu tot dinadinsul să-mi arate ultima sa cucerire: un elan negru, pe care tocmai l-a doborât, cu un singur glonte. Capul retezat al animalului zace în camera rece. Restul se află în mâinile bucătarului, care tranşează carnea pentru masa de a doua zi.

— Şi unde vrei să mergi? mă întreabă el, seara, în jurul mesei comune unde mănâncă minerii.

— La Kropotkino, ceva mai jos, către sud.

— Pe jos?

— Pe jos.

Hohotul de râs general îmi dă de gândit: trebuie să fie ceva probleme…

— N-ai să reuşeşti să treci.

Mereu aud acest avertisment, la fiecare călătorie a mea. Oamenii îşi închipuie întotdeauna că e mult mai greu să atingi etapa următoare decât cea care te-a adus până la ei. Dacă le-aş spune, de pildă, că, de fapt, merg spre Mongolia, nimeni nu ar avea nimic de obiectat, pentru că scopul ar fi mult prea greu de conceput; dar dacă declar că vreau să ajung pe versantul umbrit al muntelui, cei de pe versantul însorit vor vocifera neîntârziat. Localul terorizează mult mai mult decât Universalul. Infernul este mai degrabă la doi paşi. Şi, pentu că îl cunoaştem mai bine, ceea ce ne este apropiat înspăimântă mai tare decât ceea ce e îndepărtat. De aceea, nu dau prea multă importanţă avertismentelor lor, dar Kolia insistă.

— De aici la Kropotniko sunt 35 de kilometri de mlaştini, nu ai cum să ajungi acolo.

— M-am bălăcit în mlaştini, zic eu, pe tot lungul Lenei.

— N-are nimic a face. Aici sunt bazine de mai mulţi kilometri în diametru, umplute cu apă. Nici măcar kamazul cu zece roţi nu trece. Fără o barcă gonflabilă n-ai nici o şansă.

— Dar am traversat braţe moarte înot…

— Dacă-ţi spun că n-are nici o legătură. Compari braţe de râuri cu mlaştini provenite din topirea zăpezilor. Singura posibilitate este GTT-ul, un blindat amfibie pe care noi îl folosim ca să ţinem legătura între posturile minei. Dacă vrei, bine, dacă nu, nu. Poţi veni cu noi mâine dimineaţă, sunt doi ortaci care merg la Kropotniko. Plecarea e la 4 dimineaţa.

Culcat pe patul care mi-a fost distribuit în una dintre căbănuţe, stau şi mă gândesc. Nu mi-e frică de mlaştini. Frica te cuprinde atunci când sufletul nu mai are încredere în trup – or, eu am încredere oarbă în trupul meu, iar furia de a înainta nu m-a părăsit o clipă. Sunt ca un personaj din Kerouac: funcţia mea, natura mea, raţiunea mea de a fi şi de a fi în pace cu mine însumi este mişcarea. Pe de altă parte (e vocea diavolului care îmi şopteşte la ureche), nu refuzi o plimbare cu un blindat greu, din vremea Războiului Rece, pilotat de un căutător de aur rus, la azimut, într-o mlaştină siberiană. În plus, dacă ceea ce spun ei este adevărat, dacă mlaştinile sunt atât de greu de trecut, nu am eu, oare, tot interesul să mă îmbarc cu dânşii? Pe de altă parte, dacă cedez tentaţiei GTT-ului, îmi încalc jurământul de a călători *by fair means*... Da, dar ce înseamnă 30 de kilometri mecanizaţi în economia a 5-6.000 smulşi cu sânge şi sudoare? Şi GTT-ul ăsta, bătrân monstru mecanic din timpul lui Brejnev, chiar nu ar putea fi trecut în rândul *mijloacelor de locomoţie oneste*? Adorm plin de dileme.

Suntem scufundaţi de un val…

Am făcut bine să aleg să mă îmbarc.

Cele două GTT-uri dispar, uneori, cu totul sub apă. E ora 4 şi jumătate dimineaţa. Blindatele înaintează prin hârtoape, îşi fac loc cu greu prin hăţişuri, sparg cu zgomot luciul apelor. Cele două mari insecte de oţel, menite a-şi face drum către Europa de Vest prin anii 1960, dar reconvertite acum în mijloace de transport pentru praful aurifer siberian, înaintează fără grabă, dar şi fără ezitare, cu toată forţa indiferenţei lor mecanice, călcând în picioare taigaua. Ele nu înghit kilometrii, ci îi strivesc. Sunt fascinat de tranşeea pe care-o lasă şenilele în urma lor, urmă pe care apele, mustind de noroi, o umplu instantaneu. Oare cum aş fi putut învinge toate aceste văi mlăştinoase în care ne afundăm? Remuşcările mele se pierd în mugetul

maşinilor. Pentru a pune punct acestor ore de năvală infernală, traversăm ca nişte amfibii afluentul adânc care ne desparte de satul Perevoz.

Nu i-am părăsit bine pe tanchiştii din acest Eldorado, că şi dau repede o raită pe la magazine pentru o mică aprovizionare, căci, pentru a ajunge în Kropotkino, mă aşteaptă 100 de kilometri de taiga. Băcanul, mirosind de la depărtare străinul, mă întreabă din ce ţară vin. În calitate de francez, mă face să trec, *manu militari*, înaintea lungii procesiuni de *babuşki* care aşteaptă să le vină rândul în faţa galantarului. Încă o dată, naţionalitatea mea m-a ajutat să fiu cel dintâi. Dacă însă aceste biete rusoaice ar fi ştiut de cât dispreţ se bucură din partea poporului meu umflat în pene de mai să crape[1], poate că şi-ar mai fi temperat entuziasmul francofil. Puţin stânjenit de a fi trecut peste legile politeţii, mă apuc să povestesc motivul călătoriei mele. Timp de zece minute, dezvolt în faţa gospodinelor de la coadă o microconferinţă despre evadaţii din gulagul siberian, ceea ce-mi aduce aplauze şi un cârnat de un kilogram şi jumătate care mă va hrăni până la Kropotkino.

Kilometrii care urmează mă ajută să mă curăţ de zgomotul GTT-urilor. Merg, vreme de două zile, pe malul unui râu al cărui curs superior duce la un defileu, după care mi se deschide în faţa ochilor Vitimul[2]. La prânz, pentru popas, pregătesc un foc mic, cel mai bun mijloc de a îndepărta ursul. În plus, este un foc ce-mi ţine de urât. E un prieten drag, pe care-l pot face să apară în fiecare zi de sub degetele mele, o mică divinitate plină de viaţă, care îmi încălzeşte sufletul, cârnaţii şi mâinile. Îmi place să citesc poezie la lumina micului meu foc. În Siberia aveam să-mi ofer această plăcere aproape în fiecare zi.

Când mă întâlnesc cu Valeri, la sfârşitul după-amiezii, sunt departe de a bănui că voi fi la doi paşi de a omorî un om. Stă aşezat pe o buturugă, la umbra zidurilor unei ferme de-a lungul căreia înaintează cărarea, şi-şi curăţă puşca pe care mi-o întinde, spunându-mi:

— Na, ţine, ocheşte gamela!

Şi cum suntem în Rusia, iar în Rusia nu-ţi baţi capul cu raţionalitatea lucrurilor, nu stau prea mult pe gânduri. Nici măcar nu-mi dau jos rucsacul, ci înşfac puşca, o armez, o duc la umăr, ochesc gamela aşezată la 50 de metri pe un trunchi, îmi ţin respiraţia şi apăs încet pe trăgaci. Chiar în clipa

aceea, o formă apare în cătarea mea: un bărbat a ieşit de după colţul fermei şi aleargă înspre mine strigând:

— E puşca mea, nenorocitule! Las-o jos imediat!

E beat mort. O secundă mai târziu ar fi fost mort de-a binelea, iar eu mi-aş fi încheiat expediţia în închisoarea centrală din Kropotkino, pentru ucidere accidentală.

Îl cheamă Oleg şi, într-adevăr, e proprietarul puştii, pe care mi-o smulge din mână, acoperindu-mă de sudălmi. Valeri îmi sare în ajutor, clătinându-se pe picioare: nu-mi dădusem seama că şi el era beat turtă – asta e problema cu oamenii ce stau jos. Şi trăiesc o experienţă extrem de penibilă: aceea de a fi prins în cearta dintre doi beţivani care-şi dispută o puşcă încărcată. Încerc să mă fac nevăzut. Doar că lui Valeri nu-i scapă nimic:

— Ia stai, că n-ai băut nimic!

Rachiul îmi arde măruntaiele. Să tot aibă şaizeci de grade. Destul cât să trecem la confesiuni:

— Aici, dragul meu camarad francez, grăieşte Valeri, e zona: douăsprezece luni de iarnă, restul vară. Mi-era mai bine la închisoare. Am stat acolo opt ani. La Irkutsk. Pe vremea Uniunii! De atunci, de fiecare dată când văd câte un poliţai îi strig „poponarule”! – doar-doar m-or trimite înapoi!

În cele din urmă mă despart de Valeri cel mare, reprezentant al acelei rase de beţivi – cu suflet lăcrimos şi ficat putred – care se agaţă prea bine de alcool pentru a-i mai putea da drumul vreodată. Urmează o vale sinistră, care s-ar putea numi foarte bine „valea disperării”. Aici, de douăzeci de ani, ruşii tot caută aur, ceea ce face ca toată valea să fie sfârtecată de fălcile maşinilor. Inepţia oamenilor: să răstorni un munte în căutarea unor paiete! Mie nu-mi place aurul acesta care, desigur, înfrumuseţează decolteurile femeilor, dar pentru care măruntaiele pământului sunt făcute praf şi pulbere. Nu ar putea fi lăsate să se odihnească în pace? De ce să-l aduci la lumină din mâlul fertil, ca să-l ascunzi de îndată în bezna seifurilor? Trec prin câteva sate de dezmoşteniţi ai sorţii, în care, de atâta dragoste pentru aur, oamenii ajung să aibă ochii galbeni. Febra bântuie întregul ţinut. Seara, valea dispare în norii de praf stârniţi de buldozere. Infernul e atunci când pământul începe să semene cu un peisaj selenar. Rawicz, în mod ciudat, nu

descrie aceste văi care, totuşi, erau deja exploatate din plin la vremea evadării sale.

În seara de 22 iunie ajung în cătunul Artemov, unul dintre acele locuri din lume ce par a fi capătul unor linii părăsite. La clubul de cultură, unde mi se oferă adăpost, mă plâng doamnelor despre cele ce văd în ţara lor:

— Se bea prea mult la dumneavoastră… Nu poţi sta treaz mai mult de două zile.

Şi îmi dau oarecum dreptate, după care schimbă subiectul, întrebându-mă despre călătorie şi îmbiindu-mă să golesc împreună cu ele o sticlă de Flagman de patruzeci de grade. Una dintre ele, Nina, cam la 120 de kilograme, îmi mărturiseşte:

— Să ştii că dacă sunt obeză, e pentru că m-am născut în Kazahstan, într-un sat unde erau radiaţii nucleare. Din cauza lor m-am umflat aşa. Da' oricum, pasiunea voastră, în Franţa, pentru schelete ambulante mie nu-mi place. Adevărata frumuseţe e ca în Renoir (pronunţă Rééénuar), nu carcasele manechinelor voastre!

Natalia îşi aminteşte deodată că suntem în 22 iunie.

— E aniversarea Operaţiunii Barbarossa!

— Trebuie să bem în cinstea soldaţilor noştri!

— Şi împotriva fascismului!

— Şi în onoarea armatei!

Cele patru graţii din Artemov se ridică atunci toate împreună şi, cu paharele ridicate, intonează *Internaţionala.* Cea adevărată. În decorul dezarticulat al acestui capăt de lume, imnul teribil al marii Revoluţii sună mai înălţător decât atunci când e urlat, sub stindarde pline de sloganuri, de mic-burghezii sindicalizaţi ai Franţei (care nu ar rezista nici măcar o zi în condiţiile de viaţă ale binefăcătoarelor mele…). Ele, prietenele mele de o seară, sunt staliniste, ce-i drept, dar, totuşi, e mai elegant decât să fii comunist. Pe la ora 10 ni se alătură un bătrânel. Senil.

— E un vechi deportat politic, explică Nina. În toată regiunea Bodaibo au fost mii de deportaţi puşi la treabă în minele de aur.

E ajutat să se aşeze pe o canapea, unde, până pe la miezul nopţii, cântă frenetic din balalaică, bălăngănindu-şi capul de la dreapta la stânga. În cele din urmă doamnele pleacă. Dar bătrânul continuă să zdrăngăne. Ceea ce nu mă deranjează, de vreme ce oricum am renunţat să mai dorm, din pricina

familiei de pisici negre care, şi ele, trăiesc la clubul de cultură, dar au hotărât să-şi petreacă noaptea în sacul meu de dormit.

A doua zi mai străbat încă nişte sate aurifere. Dindărătul gardurilor sunt privit pieziş. Să fie oare de vină pălăria mea deformată? Gamela care-mi atârnă de rucsac? Toiagul cu vârf ascuţit? Aş zice, mai degrabă, că, pentru oamenii aceştia dezgustaţi de prezent şi neliniştiţi pentru viitorul lor, eu întrupez imaginea perfectă a vagabondului. Când mă apropii, mamele îşi şi cheamă copiii repede lângă ele. Puţin mai lipseşte să nu-şi strângă cu îngrijorare şi găinile.

În oraşul Bodaibo, pe malul Vitimului, nu adăst decât o zi. Atât cât să fac să dispară neplăcerea adunată cu o zi înainte, o zi de mers întins prin ploaie. Şi atât cât să consult, în muzeul oraşului, arhivele privindu-i pe cei şaizeci de deportaţi politici care au naufragiat aici, în bejenie, între 1920 şi 1930. Profit de această oprire pentru a căuta o rachetă de semnalizare care ar putea să mă apere de un atac al ursului. Însoţit de Veronika, ziarista de la televiziunea locală căreia tocmai i-am acordat un interviu, îl întâlnesc pe căpitanul companiei de „pompieri-paraşutişti”, care-mi explică cum, vara, când incendiile ameninţă vreun sat, pompierii sar în flăcări cu un ferăstrău prins de picior; şi taie copacii o zi întreagă, fără oprire, ca să deschidă căi în pădure pentru a pune stavilă focului.

— Să vă dau o rachetă de semnalizare? exclamă el surprins. Sunteţi nebun? Ca să iscaţi focul cu prima ocazie?

E clar că ideea de a-i cere chibrituri unui pompier e cam nepotrivită. Şi atunci Veronika sugerează aerodromul. Un pilot ne explică ritos că, în caz de accident de avion, o rachetă de semnalizare este inutilă, motiv pentru care el nu-şi ia niciodată una la bord. Voi părăsi aşadar Bodaibo fără nici o rachetă. În zori revin pe malul Vitimului, care curge la sud de oraş. Etapă importantă pentru mine, căci reprezintă una dintre rarele indicaţii geografice pe care Rawicz le precizează în povestea sa. Fugarii au trecut pe jos, pe gheaţă. Eu, care am ajuns aici cu două luni mai târziu decât ei, iau bacul…

Pe celălalt mal, încalec bicicleta pe care tocmai mi-am cumpărat-o (nu erau decât două de vânzare în tot oraşul). Ruta care traversează masivul la sud de Vitim este folosită de camionagii pentru a transporta producţia minelor de aur către magistrala de cale ferată Baikal-Amur, aflată la 200 de kilometri mai la sud. Drumul străbate munţii ce se iţesc prin taiga, trece prin

defileurile aflate la mai mult de 1.000 de metri înălţime, urcă prin văi lugubre. Înainte de a-l fi parcurs, credeam că ştiu ce înseamnă un drum prost, dar acesta e atât de dificil, încât, la capătul zilei, o inflamaţie a maxilarelor – din cauza încordării permanente – mă împiedică să deschid gura. Ca să evit să-mi car rucsacul în spinare, îl leg cu eşarfa de ghidonul bicicletei şi, în felul ăsta, ajung la trecătoarea care desparte Vitimul de râul Telmama. Sunt sleit de puteri. Uitasem cât de tare te îndobitoceşte mersul pe bicicletă. Căci, în şa, toată energia spirituală este destinată menţinerii tensiunii fizice. Or, ceea ce se câştigă în viteză se pierde din activitatea intelectuală. Corpul trage, în vreme ce creierul doarme. Aşa se face că, într-o stare de totală abrutizare, traversez patru defileuri aflate între 800 şi 1.200 de metri. Frumuseţea mlaştinilor care acoperă şeile munţilor lustruite de milioane de ani de rindeluit geologic nici măcar nu mă mai impresionează. Deja întunericul începe să muşte din zi.

Pădurarii care mă întâmpină în cabana lor, la 110 kilometri de punctul de pornire de azi-dimineaţă, trăiesc acolo întregul an, într-o baracă plină de funingine, în care nu există decât lanterne de furtună, rogojini, un ceas deşteptător care ticăie şi câteva cărţi.

— Iarna muncim în pădure chiar şi la – 50°C – doar dacă e mai frig de atât nu mai ieşim. Avem şi noi limitele noastre, îmi spune Saşa.

— – 50°C??? La noi, în Franţa, nici nu ne putem închipui ce înseamnă asta, spun eu.

— La – 40°C ieşim cu doar trei rânduri de haine pe noi. Când munceşti nu simţi frigul.

Dorm foarte prost în noaptea aceasta, din pricina acceselor de tuse tuberculoasă ale lui Saşa şi pentru că sunt chinuit de o întrebare: ce diferenţă există între viaţa gazdelor mele şi cea a zekilor-pădurari care umpleau gulagurile de odinioară?

În cursul zilei următoare trec prin văi în al căror căuş, în ciuda anotimpului, frigul încă împietreşte torentele, preschimbându-le în cărări de gheaţă. Ultima trecătoare se deschide asupra unei coborâri de 30 de kilometri, care, la urcuş, ar semăna sigur cu Drumul Crucii. Adâncurile sunt atât de ameţitoare, încât inscripţiile sculptate pe ghidonul bicicletei mi se întipăresc în palme. Ajung, în sfârşit, în satul Taksimo, cu nervii la pământ. Ca să mă descarc, acopăr de ocări un mujic care se joacă cu mine şi mă pune să şerpuiesc în spatele maşinii lui, o Lada ruginită. În cele din urmă

trage pe dreapta şi iese din maşină, sigur de muşchii lui, şi trebuie să recunosc că seamănă mult cu Stahanov în anii lui de glorie. Prea obosit ca să mă mai sperii, îl înfrunt înaintând înspre el şi urlând aşa o grămadă de porcării, încât dă înapoi şi o ia din loc repejor, strigând ca un smintit!

Taksimo a fost construit odată cu deschiderea magistralei Baikal-Amur, partea cea mai nordică a Transsiberianului, inaugurată în anii 1970, în vremea lui Brejnev. Linia marchează frontiera dintre Iakutia şi Buriatia. A fost construită de ocnaşi. Ei au asanat mlaştinile, au străpuns tunelurile, au aşternut balastul, trudind şi vara, şi iarna la şantierul acesta faraonic, plevuşcă sacrificată pe altarul căii ferate, la fel ca şi fraţii lor, sclavii Egiptului antic, pe altarul piramidelor. Drumul meu se intersectează încă o dată cu destinul naufragiaţilor secolului roşu. Direcţia mi se impune de la sine: nu trebuie decât să urmez calea aceasta timp de cinci zile, mereu către vest, pentru ca să ating extremitatea nordică a Baikalului. Lacul constituia un obiectiv major pentru evadaţi, căci odată ajunşi pe malul său estic, nu mai trebuiau decât să parcurgă cei 600 de kilometri care-l înconjoară către sud pentru ca această axă naturală să ducă la frontiera mongolă.

Părăsesc Taksimo într-o stare de plâns, încă neîntremat după etapa anterioară. Picătura care a umplut paharul au fost Oxana şi Dina, domnişoarele pe care le-am întâlnit ieri-seară la barul în care am eşuat în cele din urmă. N-am vrut să comand decât o bere Baltika nr. 5, ca să-mi destind muşchii, dar, neînţelegând corect bruma mea de rusă, chelneriţa a găsit de cuviinţă să-mi aducă cinci Baltika nr. 1, aşa că m-am văzut nevoit să dau pe gât sticlele de jumătate de litru conversând, din ce în ce mai năclăit, cu două fete care se străduiau să înţeleagă de ce nu vreau să călătoresc cu trenul sau cu autobuzul.

Cele cinci zile care urmează nu sunt deloc strălucite. O cărare părăsită de-a lungul căii ferate. La capăt, către sud, foarte departe: munţii care domină Baikalul, cu cuşma lor de zăpadă (doar dacă nu cumva sunt de fapt nori, dar de la această distanţă nu poţi distinge ce anume ţine de pământ şi ce aparţine cerului). Uneori drumul traversează câte o mlaştină înţepată de mesteceni albi şi de trunchiuri calcinate, ca într-un peisaj medieval. Deseori, punţile din lemn care păşesc peste ape s-au prăbuşit şi atunci trebuie să trec prin vad, cu bicicleta în spinare. Se mai întâmplă, de asemenea, ca râul, prea lat, să nu poată fi trecut pe jos, ceea ce mă obligă să aleg podul de cale ferată. Iar dacă trenul trece în timp ce sunt pe pod, găsesc

adăpost doar în acele refugii anume create, iar trenul ţâşneşte către lac atât de aproape de mine şi podul vibrează aşa de tare din toate încheieturile, încât simt cum mă cuprinde o dragoste magistrală pentru Baikal.

Înaintez cu şapte kilometri pe oră, scuturat de toate gropile din drum. Şi mai car după mine şi un nor de tăuni. Escadroanele lor desenează adevărate orbite în jurul capului meu. Profită cât profită de vântul pe care-l stârnesc, dar, cum viteza mea îi oboseşte, sunt nevoiţi să se odihnească pe antebraţele mele. Remarc că un tăun îşi abandonează urmărirea dincolo de viteza de 12,5 kilometri la oră. Aş fi fericit să furnizez gratis această observaţie oricărei Academii de Ştiinţe care ar fi interesată de acest subiect. Dar cum nu rezist mult la aşa o viteză, mă obişnuiesc cu ei, acceptându-le pentru mai multe zile compania. Seara îmi instalez tabăra pe platformele macazurilor părăsite sau, pur şi simplu, în pustietatea taigalei. Într-o zi însă, mă bucur de întâlnirea cu păzitoarea unei staţii meteorologice ascunse în pădure. Bem cvas (un rachiu de secară), cu măsură, muşcând cu poftă dintr-o ştiucă. Simt, totuşi, la Elena o predispoziţie pentru băutură. Dar dacă stau să mă gândesc mai bine, cum Buriatia e un pământ arid, de ce nu i-aş ierta, în fond, meteoroloagei noastre păcatul de a-şi mai îneca din când în când în alcool amarul de a nu vedea căzând nici o picătură în pluviometrele sale?

Terenul se schimbă pe măsură ce mă apropii de lac. Drumul devine nisipos şi alb, roţile mi se împiedică în şanţuri. Uneori înaintez printre adevărate dune mici, alcătuite dintr-un nisip curat, care-i conferă Siberiei un aer saharian. Într-o zi întâlnesc o căprioară, într-alta o vulpe, o veveriţă, dar atât. Nici ţipenie de om. Cerul e încins. Oh, nelinişte a sorilor palizi care anulează geografia, contopind orizonturile! Căldura mă înspăimântă. La mai mult de 40°C lumea mi se pare prea înfiorătoare şi mare. Din sânul imensităţii siberiene, desfăcută ca un coşmar, nu se poate naşte nici o cultură adevărată. Dacă e prea vastă, geografia anulează istoria, e clar lucrul ăsta. Astfel, în aceste taigale, numai improvizaţiile umane de pionierat pot subzista, oraşe care rămân secole întregi într-o stare de provizorat. De ce, atunci, i-am critica pe ruşi pentru că au construit Ianciukan, de pildă, cetatea în care voi ajunge într-o bună zi, dar cu trenul, insuliţă care nu oferă nici un adăpost sufletului, amestec de bare de beton aruncate ca şi cum ai arunca nişte zaruri? Până şi trenul trece pe aici fără să oprească.

Într-o seară de iulie, cu puţin înainte să ajung în satul Ayogan, trăiesc experienţa unei dedublări: trupul meu, mortificat de loviturile aprige ale

roţii descentrate şi de muşcăturile de insecte, înaintează cu dârzenie, în vreme ce spiritul meu, indiferent la osânda pe care o îndur, iese din cochilia lui şi bântuie, perfect separat de învelişul care-l adăposteşte de obicei. Această rătăcire durează două-trei minute, în timpul cărora nu-mi pierd luciditatea; dimpotrivă, mă forţez să-mi păstrez concentrarea, pentru a nu rupe această stare fragilă de graţie, această plutire uşoară, delicată, care, dacă s-ar prelungi, mi-ar îngădui să merg încă şi mai departe, fără să mai sufăr din pricina drumului. Dar farmecul se spulberă, spiritul se întoarce în cutia sa de oase şi primeşte din nou semnalul nervilor care-i cer îndurare. Trebuie aşadar să mă opresc, la marginea drumului, în spatele cortinei taigalei.

În aceste zile merg de-a lungul cursului superior al râului Angara. La 100 de kilometri de lac, pădurea devine din ce în ce mai luxuriantă. Mestecenii dobândesc dimensiunile unor stejari germanici. Pluteşte o atmosferă umedă, despre care Rawicz scrie că e indicatorul subtil al apropierii de lac şi e responsabilă de melancolia ce-i cuprinde pe oamenii care locuiesc mult timp pe malul apei. Melonacolia însă e o floare pe care eu o iubesc. E un sentiment desuet pe care locuitorii oraşelor moderne din Vest l-au dat în schimbul neliniştii. Probabil că melancolia face să i se rupă sufletul oricărui rus care se aşază pe malul unei ape întinse şi curate. Păşesc din nou pe mătasea de gudron a celor 30 de kilometri către Severobaikalsk, oraş portuar înălţat în timpul construirii magistralei Baikal-Amur (BAM), pe întorsura de nord a lacului. În îmbrăţişarea unui cot al drumului, Baikalul îmi apare, cu cerul care se oglindeşte în opalul întinderii sale.

Mă opresc pe mal. În faţa mea, 600 de kilometri de ţărmuri sălbatice, iar la capătul lor, Mongolia.

1. Pentru a te convinge de aceasta, e de ajuns să vezi cum i-a tratat intelectualitatea franceză pe ruşi, în general, şi guvernul lor, în particular, cu prilejul afacerii cecene, al afacerii *Kursk*, cu ocazia alegerilor prezidenţiale sau a luării cu asalt a teatrului de către islamişti în 2002, ba chiar în cazul ostaticilor-copii din Beslan. Trissotinii lumii occidentale nu au ştiut să dea decât un singur lucru Rusiei postsovietice: lecţii.

2. Râu siberian, afluent al Lenei.

4

Marea Baikal

iulie

Severobaikalsk mă dezamăgeşte grozav. Mă aşteptam la o staţiune lacustră, cum numai Europa Centrală mai ştie să ofere: ceva între Interlaken şi Bellagio; în schimb, descopăr un oraş de beton, a cărui legătură cu lacul se reduce la digurile sale industriale, un chei pentru descărcare şi o piaţă a armelor cu garnizoana soldaţilor. Din fericire, la capătul oraşului există un yacht-club (trebuie pronunţat „iart-club") care se mândreşte cu câteva bărci cu derivor şi cu trei-patru minunate vase cu pânze, odihnindu-se la umbra unei barăci din lemn de pin. Petrec aici două zile la fel de lâncede ca şi lacul însuşi.

La această latitudine, Baikalul nu măsoară decât 40 de kilometri lăţime. Severobaikalsk stă de strajă chiar la începutul malului occidental, în punctul nord-vestic al lacului. Îmi propun să merg de-a lungul întregului ţărm, de la nord la sud, dar pe partea opusă. Am încheiat, în acest sens, un târg cu Saşa, unul dintre proprietarii de iahturi: îi cedez bicicleta, iar el mă trece cu barca pe celălalt mal. Hotărâm să plecăm a doua zi. Seara, toţi membrii clubului, Iulia, Natalia, Georgiu, Andrei, Saşa, reuniţi în burta velierului *Nadejda* (în rusă, „speranţa"), închină întru buna noastră soartă. Tot exersând această artă a închinării în cerc vicios cum este obiceiul la ruşi, băgăm în noi felii groase de cârnaţi plini de grăsime şi dăm pe gât pahar după pahar de votcă: primele pentru a stinge focul pe care îl aprind cele din urmă, iar ultimele pentru a dizolva amintirea grăsoasă pe care o

lasă cele dintâi. A te deda exerciţiului închinării în stil rusesc înseamnă să ştii să manevrezi, rând pe rând, rindeaua şi lubrifiantul.

Georgiu, căpitanul clubului, mă binecuvântează ca un şaman: patru picături de votcă stropite înspre cele patru puncte cardinale, două picături pe catargul vasului, una pe fruntea mea şi restul în pahare.

— Ce părere au francezii despre Siberia? întreabă Andrei, căpitanul *Nadejdei.*

— Şi-au creat o imagine negativă, spun eu, o văd ca un pământ alb, plin de gheaţă, urşi şi închisori politice.

— Păi, asta-i o viziune foarte parţială, comentează căpitanul.

— Ştiu, răspund eu.

— Mai sunt şi ţânţarii şi mlaştinile, adaugă el.

— Şi căpuşele, zice Saşa.

— Da' despre ruşi ce cred? mai este curios căpitanul.

— Că e singurul popor din lume care se îndreaptă cu paşi hotărâţi către secolul al XIX-lea, îl informez eu[1].

— Şi tu?

— Eu sunt de aceeaşi părere cu Doamna de Staël, zic.

— N-am citit, zice el.

— „Ruşii nu-şi ating niciodată ţelul, pentru că-l depăşesc întotdeauna."

— Asta da, îmi place, ni se potriveşte.

Proiectul meu de-a merge de-a lungul malului oriental se loveşte de un amănunt administrativ. O parte a coastei este clasată ca rezervaţie naturală şi, ca atare, pentru a pătrunde pe teritoriul său (deşi nimeni nu controlează accesul), e nevoie de un document de liberă trecere. Iar Saşa ţine cu tot dinadinsul să fiu în regulă. Ghenadi A., în schimb, directorul Poligonului Biodiversităţii (acesta este numele rezervaţiei), este un funcţionar pervers, extrem de periculos, care nu-mi cedează *propuskat*-ul decât la capătul unei lungi zile de milogeală. Aparţine acelei rase de birocraţi născuţi din împreunarea unei călimări şi a unei sugative, nişte gogolieni roşi în fund care se pun ruşinos de-a curmezişul mersului înainte al Rusiei. Iau pur şi simplu foc când mă gândesc că am plecat în călătorie sub stindardul libertăţii, iar acum sunt la cheremul unui împătimit al procedurilor de cea mai joasă speţă, care împarte cu şobolanii plăcerea de a se hrăni cu hârtii.

A doua zi, Saşa şi cu mine ridicăm ancora, la bordul *Cassiliei*, îndreptându-ne spre coasta de est. Traversăm lacul cu încetinitorul. În lumina parcă de aluminiu, apa de un albastru cenuşiu are luciri de mercur. Dacă există mai mulţi pictori ai mării decât ai muntelui, să fie oare pentru că apa este ea însăşi o paletă de pictor?

Celălalt mal apare repede, cu plajele sale de nisip despărţite de capuri stâncoase. Masivul muntos care străjuieşte ţărmul se prăvăleşte aproape direct în lac, cruţând, între pante şi mal, doar o fâşie de pământ de câteva sute de metri. Saşa îmi spune că, înspre sud, există faleze care cad perpendicular în apă şi pe care nu le voi putea depăşi.

Ziua îşi pierde limpezimea. Nori de condensare, ca de bumbac, urcă la suprafaţă, alunecă peste stânci şi se rostogolesc pe deasupra vârfurilor mestecenilor, a căror înşiruire se întinde, rectilinie, paralelă cu lacul. Domneşte o atmosferă de gravură pe oţel. Înainte de a dispărea cu totul, soarele reuşeşte să străpungă stratul cenuşiu, răsfrângându-şi gloria pe deasupra întregii aceste grandori. Este a doua oară în viaţă când văd Baikalul şi, ca şi prima dată, îmi apare într-o lumină imperială, încoronată de raze. Saşa aruncă ancora într-un golfuleţ sălbatic. Hotărăsc să-mi petrec noaptea la bordul vasului. Mâine voi debarca şi voi porni spre sud, pe jos, de unul singur.

336! Acesta este numărul râurilor care se varsă în Baikal. A doua zi, dimineaţa mă prinde mergând prin pietriş şi gândindu-mă la faptul că cifra aceasta reprezintă totodată şi numărul de vaduri pe care va trebui să le trec. Când m-oi întoarce la Paris, am să mă instalez pe terasa unui bistrou ca să verific această cifră pe o hartă, cu o bere rece de jumătate în faţă. Sau poate cu un vin de Gamay, aşa de rece, încât paharul o să fie aburit.

Plouă pe apa lacului şi sufletul mi-e trist. Sub apă probabil că nu e prea multă veselie. Ca să-ţi dai seama că am dreptate, nu trebuie decât să priveşti în ochii unui peşte. Înaintez pe o plajă cu nisip roz, pe care ploaia îl face violet. L-am părăsit pe Saşa la ora şase, în dimineaţa asta. M-a dus cu barca până la ţărm. Împreună, am căutat un băţ zdravăn, de pin, pe care mai apoi l-am cioplit cu briceagul. După care m-a îmbrăţişat şi mi-a zis: „Să ne scrii!” – şi a urcat înapoi în barcă, lăsându-mă singur cu resacul. L-am privit cum ajunge la *Cassilia*, cum înalţă pânzele şi pleacă: o pată albă îndepărtându-se pe tipsia lacului. Mi-am început de îndată drumul către sud, iar acum traversez primul vad, cu apa până la brâu.

Coborârea mea pe malul lacului Baikal durează unsprezece zile. Coasta nu e complet pustie. Aşezate la câte două-trei zile distanţă unele de altele, căsuţele paznicilor rezervaţiei naturale, care-i întâmpină pe meteorologi şi ihtiologi, se înşiră ca mărgelele pe firul malului. În prima căbănuţă unde mă opresc, nu departe de râul Şenangda, patru bărbaţi sunt ocupaţi să dea gata un prânz cu slănină şi votcă. Pavel şi Vaclav, care au ajuns aici în timpul construirii BAM-ului şi care nu sunt prea vorbăreţi. Mai este Iuri, un tânăr buriat de 18 ani. Şi un al patrulea, poreclit „194”.

— Mi-am tatuat data naşterii pe falangele de la degetele mâinii stângi. Aşa e obiceiul în închisoare. Dar într-o zi mi-a tăiat unu’ cu toporu’ degetu’ mic şi, cum nu-mi notasem cifra, acum nu mi-o mai aduc aminte… Era, oricum, între 0 şi 9, anul 40… Iaca de ce a rămas doar 194.

„194” mă invită să vizitez obiectul mândriei sale: o turmă de reni domestici cu coarne de catifea. Cum pasc, aşa, pe o pajişte, nu prea departe de râu, mă îndrăgostesc subit de animalele acestea cam nervoase, dar care au reprezentat forţa popoarelor boreale şi au bântuit visele regilor sciţi.

Râul Şenangda este mult prea puternic ca să-l traversez pe la gurile sale. Trebuie să urc iarăşi, în amonte, trei kilometri de taiga, doar ca să pot trece râul, prin apa până la piept. Pe malul lacului, înaintez fără grabă. Terenul nu este favorabil: plajelor cu nisip fin le-au luat locul întinderi cu pietricele rotunjite, care ucid picioarele. Pe drum, observ promontorii ale căror dantelării muşcă din apele lacului, piramide înalte de stânci care te obligă la escaladă. Pe vârful taluzului resacului găseşti, de data aceasta, pietroaie care te împiedică să înaintezi. Mai rămâne doar soluţia taigalei: poţi urma malul, dar de dincolo de liziera pădurii, pe drumuri doar de animale ştiute, trasate de elani, de vulpi şi urşi, desenate ca o panglică printre muşchi şi afini. Deseori însă, un crâng de pini tineri sau încrengături de rădăcini de cedru îţi barează şi aici drumul. Atunci nu mai am ce face decât să mă târâi pe sub aceste catedrale, însă oboseala cruntă îmi comandă iute să revin la nisipul sau pietrele de pe mal. Oscilez, astfel, zece zile lungi, între credinţa, atunci când sunt pe ţărm, că voi merge mult mai repede prin pădure, şi convingerea, atunci când înaintez prin taiga, că plaja va fi mult mai plăcută.

Fără toiagul meu de pin nu aş fi putut merge nicicum. El este sprijinul meu la fiecare pas. Mă ajută să sondez vadurile şi apoi să le trec. I-am înfăşurat vârful cu mai multe straturi de scoarţă de mesteacăn, pe care le-am

umplut cu licheni şi muşchi. L-am împodobit chiar şi cu pene. Acum seamănă cu o figură totemică primitivă, deşi în realitate se vrea doar o armă împotriva ursului. Mesteacănul este atât de inflamabil, încât, la primul semn de agresiune, pot să-l fac să ardă ca nişte cârlţi, un *alpenstock* preschimbat în torţă. Aceasta e tehnica vânătorilor siberieni, tehnică pe care Saşa mi-a dezvăluit-o însoţită de câteva recomandări exact în momentul debarcării.

Am mai agăţat de toiag, sub umplutura de muşchi, o rachetă de semnalizare din bachelită, aparţinând flotei ruseşti, pe care am primit-o în dar de la Georgiu, căpitanul clubului de iahting. E un cilindru de 20 cm lungime, închis cu un dop care protejează cuiul declanşator. Racheta ar trebui să declanşeze un foc de artificii. E destinată marinarilor pierduţi pe mare; s-ar cuveni, deci, ca urşii să fie cel puţin înspăimântaţi. Singura mea temere este legată de vechimea obiectului: 1966. Epoca brejneviană. Aceasta face foarte probabil ca, după aproape patruzeci de ani, sistemul de aprindere să nu mai funcţioneze sau, şi mai rău, ca racheta să-mi explodeze în mâini şi să mă spulbere, ceea ce ar avea drept unic avantaj că m-ar scăpa de colţii ursului. Clopoţelul sună în continuare, agăţat de rucsac, dar, ca să mai cresc niţel intensitatea producţiei mele sonore în pădurile pline de urşi, lovesc şi cu o bucată de lemn în gamela de metal.

Trec în fiecare zi peste două-trei vârfuri stâncoase, care, de departe, seamănă cu peisajele din stampele chinezeşti, cu cascade de brazi întunecaţi acoperind grohotişul. Aceste vârfuri închid extremitatea unor golfuleţe nisipoase sau a unor faleze pietroase care anunţă picioarelor mele iadul care le aşteaptă. Uneori, taluzul pe care creşte pădurea stă pur şi simplu atârnat deasupra lacului, la vreo zece metri înălţime. Înaintez fericit şi singur. Fericit pentru că sunt singur. Am lacul, mi-e de ajuns. Iar când mă satur să-i contemplu oglinda, intru în pădure. Lumina se agaţă diferit de siluetele cedrilor, de cele ale mestecenilor sau ale brazilor. Pe cărăruia animalelor pe care mă aflu, descopăr excremente proaspete, împestriţate cu bobiţe roşii, bobiţe de care ştiu că stârnesc doar pofta urşilor.

Alteori, pe o plajă cu nisipul umed, mi se întâmplă să merg pe urmele aimalelor chiar şi trei ore în şir: enorme amprente cu gheare, pe lângă care paşii mei nu lasă decât un semn superficial. A o lua pe drumul tăiat de urs (ursodrom?) înseamnă să simţi în măruntaie neliniştea de a fi exact acolo unde nu ar trebui să fii. De aceea, când mă opresc, oricât de puţin, îmi fac repede din lemnele aduse de apă un foc care să mă apere de vizitatorii

nepoftiţi. Îl aprind cu scoarţă de mesteacăn atât de uscată, încât arde imediat. Când îmi instalez tabăra pe malul ţărmului, mă dedau la un exerciţiu complicat: îmi urc rucsacul cu provizii în vârful unui copac, departe de cort, pentru a evita ca urşii, atraşi de mirosuri, să vină la mine în vizită. Fie şi de la marginea pădurii, unde îmi ridic cortul de obicei, îi aud cum dau toată noaptea târcoale prin hăţişuri, hărmălaia lor amestecându-mi-se până şi în coşmaruri. Am grijă să-mi reglez ceasul deşteptător ca să ies de sub pânza bivuacului din două în două ore, căci trebuie să întreţin focul, protector, liniştitor, patern, a cărui flacără preistorică a fost cândva primul zeu al oamenilor.

Între Tompa şi Davşa, apoi, mai la sud, între Davşa şi Bargusina, nu mai este nici un sat, de aceea trebuie să-mi car mâncarea cu mine, să culeg afine şi coacăze şi să pescuiesc. Aşa se face că am mereu asupra mea un set de momeli, plumb şi dopuri de plută. Apele lacului şi râurilor sunt generoase: până şi nenorociţi ca mine, pescari ca vai de lume, lipsiţi complet de răbdarea de a sta locului, reuşesc totuşi să prindă ceva. Prada o prepar *à la sibérienne*:

> *Curăţaţi peştele pe dinăuntru, apoi tăiaţi-l în două. Fără a-l curăţa de solzi, deschideţi bine cele două bucăţi, turtiţi-le şi fixaţi-le pe o creangă de brad (trebuie să le străpungă). Aşezaţi apoi bucăţile la vreo 30 cm de flăcările unui foc de lemne. Lăsaţi la foc vreo douăzeci de minute, cu carnea întoarsă către flacără. Şi atunci veţi avea vaga impresie că aţi obţinut un fel de peşte prăjit pe o singură parte.*

Am în rucsac cu ce să rezist şase zile: fructe uscate, supe la pachet, tuburi de brânză, carne uscată şi arpacaş, un preparat pe care ruşii îl numesc *kaşa* şi pe care Ivan Denisovici, zek din gulag, erou al lui Soljeniţîn, îl întâmpina în fiecare zi cu exclamaţia: „Ah, draga de kaşa!”. Deseori, un siberian întâlnit în vreo cabană de pe întinsul rezervaţiei îmi mai completează proviziile, oferindu-mi un kilogram sau două de peşte afumat învelit în hârtie veche de ziar, *Pravda*, care mă ajută să-mi perfecţionez limba rusă în timp ce muşc din carnea sărată.

Descopăr acum un nou ritm existenţial: să merg pe tot cuprinsul zilei, să beau apă din lac, să urmăresc cursa bâtlanilor deasupra luciului apei, să pescuiesc şi să petrec minute lungi ca să pregătesc peştele prins, apoi să caut un loc potrivit în care să-mi instalez tabăra. Iar raţiunea nopţilor e să mă odihnesc după zile atât de frumoase.

Nu am auzit caiacele sosind. Zgomotul clipocitului lor mă surprinde. Când ajung în raza mea vizuală, alunecând pe apă, conduse de două dintre cele mai frumoase specimene ale rasei umane, au trecut deja 48 de ore de când nu am mai întâlnit picior de om. Cei doi străini sunt blonzi şi înalţi. Musculoşi şi cu pielea de culoarea mierii. O fată şi un băiat. Un cuplu de tineri zei greci întrupaţi în două frumoase corpuri omeneşti. Cu siguranţă nu sunt ruşi, căci sunt prea bine echipaţi şi au chipurile prea netede. Fac un ocol ca să ajungă până la mine şi, chiar înainte de a acosta, cu naturaleţea tipic americană (căci sunt americani) care-i împinge (pe ape, în cazul nostru) să sară în ajutorul omenirii, îmi strigă:

— *Hello man, do you need something?*

Când un american, oriunde-ar fi el, ţi se prezintă, întotdeauna dă impresia că face parte dintr-o echipă de salvare. Sar din ambarcaţiuni pe mal şi ne salutăm, foarte fericiţi că ne-am întâlnit. Pe el îl cheamă Brandan (un nume de navigator curajos! călugăr celt, irlandez, cu o barcă din piele!), iar pe ea, Heater. Sunt din California şi fac turul Baikalului în caiace. Sunt atât de frumoşi încât, pentru o fracţiune de secundă, mi-e ruşine de mizeria mea, de aspectul meu de „vagabond al bătrânei Europe”. Brandan mă măsoară din cap până-n picioare:

— Ne uitam la tine cum mergi pe plajă, aşa, cu pălăria şi toiagul tău, şi mă făceai să mă gândesc la toţi oamenii aceia scăpaţi din gulag. Ai citit *À marche forcée?*

Rămân mut de uimire, fără să pot răspunde la întrebare. Brandan se apleacă asupra caiacului său, deschide o cutie de plastic prinsă de cocă şi scoate o carte.

— Uite ce citesc eu acum, îmi arată el: povestea lui Sławomir Rawicz, evadat din Siberia…

Puţin emoţionat, puţin flatat, le explic raţiunea călătoriei mele. Iată că, minune a unei involuntare identificări cu obiectul căutării mele, doi vâslaşi americani ai timpurilor moderne m-au asociat, pentru câteva momente, cu fugarii acelor ani întunecaţi…

Brandan, care încă mai vrea să mă salveze, mă mai întreabă o dată:

— *Do you need something?*

— Da, mi-am pierdut în dimineaţa asta limba clopoţelului anti-urs.

În cutia de unelte pe care mi-o întinde şi care conţine tot felul de şuruburi de toate mărimile şi formele, găsesc repede unul care să mi se

potrivească, după care ne despărţim. Ei pornesc spre nord, pe apă. Eu, pe jos, merg către sud, cu un clopoţel nou, fericit beneficiar al legendarei disponibilităţi a americanilor de a salva omenirea.

Mă opresc o după-amiază întreagă la staţia meteo din Kordon. Galina, bunicuţa care păzeşte locul şi mă cinsteşte cu peşte sărat, se miră:

— N-ai nici măcar o armă împotriva urşilor?

— Da' ce, sunt urşi pe-aici?

— Hai să-ţi arăt, maică, dacă sunt…

Peretele din scânduri al căbănuţei e spintecat şi bucăţi de lemn atârnă de jur-împrejurul găurii larg căscate.

— Iaca, aici era locul unde uscam peştele. Mirosul i-a scos din minţi.

După care urmează o litanie întreagă despre urgia urşilor. Îmi povesteşte despre unul care a distrus, anul trecut, o seră de legume, despre un altul care dă în fiecare seară târcoale satului, despre ursul pe care l-a întâlnit cu doar o zi înainte, pe când culegea fructe prin pădure. Şi mereu aceeaşi uimire, când îi spun că n-am întâlnit încă nici unul.

— Ai grijă, tinere, căci e anotimpul când se împerechează, iar acum masculii nu sunt deloc simpatici.

Îi explic că nu am nici o intenţie să le fac concurenţă, dar, ca un făcut, a doua zi dau nas în nas cu primul meu urs, puţin înainte de a intra în satul Davşa, după o lungă zi în care văzusem atât de multe urme, încât întâlnirea era inevitabilă. Abia dacă mai am timp să observ masa întunecată care se afundă în hăţiş. Din fericire, clopoţelul meu şi-a făcut din plin datoria. Contrar afirmaţiilor căpitanului întâlnit pe Lena, nu simt deloc simptomele sperieturii, adică o grozavă pântecăraie. Hotărăsc, totuşi, să mai adaug o armă la arsenalul meu: de-acum înainte voi merge vorbind cu voce tare.

Satul Davşa era, pe vremuri, un port plin de viaţă şi care ar fi dorit să rămână astfel, dacă nu ar fi fost prăbuşirea Uniunii Sovietice. În vremurile bune (URSS), în acest cătun de pe vremea bunicii existau un aeroport şi vreo sută de suflete. Nici o comunicare nefiind posibilă cu restul continentului, oamenii circulau pe calea aerului sau pe apă. Astăzi au mai rămas vreo douăzeci de încăpăţânaţi care trăiesc, împreună cu nevestele şi copiii lor, din peşte şi cartofi. Ceilalţi au plecat cu toţii la Irkutsk. Sunt instalat, cu toată generozitatea, într-o izbă din lemn frumos, cu vedere spre lac. Afară, totul pare mort în lumina albă. Uneori, totuşi, o umbră mai iese de prin câte o casă, traversează drumul năpădit de buruieni, pentru că nici o

maşină nu a mai trecut pe acolo de zeci de ani, şi dispare îndărătul unui gard. Există chiar şi un muzeu, pe care-l vizitez sub îndrumarea Elenei, fosta bioloagă a rezervaţiei. Poţi vedea aici fotografii ale lui Gerald Durell în vizită pe Baikal, alături de un urs împăiat. Biblioteca, în care domneşte o răcoare de cabinet savant, este încă şi mai interesantă. Petrec mult timp descifrând titluri de cărţi care-mi stârnesc puternic interesul: *Enciclopedia păianjenilor din Uniunea Sovietică*, *Totul despre planctonul din lacurile URSS*, *Flora ASSR Buriatia*…

Bania[2] la care sunt invitat seara face din mine un om nou, un pădurar gata pregătit să înfrunte marea pădure a verstelor de parcurs.

A doua zi, pe malul mlăştinos străpuns de trunchiuri calcinate, din nou deranjez un urs. Cu toate acestea, se îndepărtează, greoi, printre seminceri. În timpul zilei, mlaştinile iau locul bazinelor uriaşe şi uscate graţie unui soi de drenaj natural. Doar nişte movilițe de pământ mai apar ici şi colo, ca nişte căpăţâni cu peruci. Nişte raţe sălbatice îşi iau zborul atunci când mă apropii, în vreme ce spintecătura siajului lor desface evantaie de spumă pe suprafaţa lacului. Şi iarăşi vaduri, unul după altul. Şi din nou, cu sutele, urme de urs. Prefer să mă abat de la ele decât să le urmez: nimănui nu-i cade bine să aibă moartea drept în faţă. Traversez puternicul curent al râului Sosnov, apoi încerc să evit o mlaştină urcând un taluz acoperit de o taiga deasă, arthuriană, dar sunt curând blocat de versanţi prea abrupţi, care mă forţează să cobor de-a lungul unor pante ceva mai blânde.

Odată ajuns din nou în apropierea lacului, constat că a dispărut pur şi simplu. Evaporat în ceaţă. Dizolvat în cer. Doar urmele de urs continuă să mă însoţească de-a lungul liniei de resac, unde nisipul este aspru. Trec prin faţa unei staţii a rezervaţiei: şase sau şapte căsuţe de lemn şi un mirador de supraveghere. Sunt întâmpinat de Nina, o rusoaică de 50 de ani cu statură atletică. Trăieşte singură, părăsită de toţi cei care locuiau cândva acolo. Şi veghează.

Astăzi, totuşi, cineva i-a venit în vizită: nişte pescari moscoviţi, al căror vas (unul vechi, de război) stă ancorat la câteva odgoane de mal. Nina mă invită să dăm gata o sticlă de votcă, aşa încât ne apucăm de închinat – pentru lac, în sănătatea ei, a mea, pentru pescuit, dar mai ales pentru campania antialcool care a început la Irkutsk de câteva săptămâni. Felii de ştiucă crudă servesc drept zacuşti. După care Nina pune un vals de Strauss

la electrofon – şi dansăm printre lăzile cu peşti argintii aşezate de-a lungul pereţilor. Ea, păzitoarea lacului, e fericită. Pe zidul căsuţei, în loc de tapet, se află o frescă mare, cu o biserică cu cupole. Ni se alătură şi moscoviţii.

— Francezule, hai la pescuit! îmi propune unul dintre ei.

Şi, neîntârziat, alunecăm cu barca prin labirintul mlaştinilor. Ceaţa s-a risipit, iar soarele coboară îndărătul înaltelor creste ale Buriatiei, ale căror reflexii pe suprafaţa lagunelor sunt sparte de etrava bărcilor. Se aşterne o linişte adâncă. Ţânţarii se năpustesc asupra noastră. Noaptea coboară molatic. Vaporoase fâşii de ceaţă se ridică din mlaştinile ce par să respire. Sunt vii. Iată, un peşte tocmai sare deasupra apei. Patru sunt deja prinşi: ştiuci cu boturi de crocodil se zbat aprig pe fundul bărcii. Se aude şuieratul undiţelor aruncate de moscoviţi cu toată puterea. Dintr-odată îmi dau seama că urăsc pescuitul. Urăsc placiditatea lui aparentă, orele apatice pe care le presupune, pe malurile acestea palide, credinţa pescarilor în frumuseţea lumii şi, mai ales, harponul sângeros ce se înfige în botul unui peşte graţios ce căuta să-şi întâlnească perechea în întunecimile vreunui canal.

Însă, cum mi-e foame, nu vreau să fiu ipocrit, nu acuz de nimic şi nici nu refuz invitaţia la cină pe vasul de război. La bord: votcă, ştiucă, votcă, ştiucă, votcă, ştiucă şi, la sfârşit, căci suntem în compania unor moscoviţi bogaţi: ştiucă, merlot franţuzesc, ştiucă, merlot… Mă declar învins atunci când ruşii îşi propun să mă iniţieze în votca cu lapte. Mă întorc pe mal cu barca, singur cu Nina, care se opinteşte la vâsle până în satul ei părăsit. Îmi spune:

— E prea multă lume pe lacul ăsta.

În zorii zilei următoare, ca să evit malul pietros, mă caţăr pe o cărare care mă duce înspre munte. Urc timp de patru ore, tăind-o prin taiga. Rododendroni, grohotiş acoperit de muşchi, trunchiuri colosale: o pădure ca-n basme. Dar drumul o ia către est, cu lacul în spate. Ceea ce mi se părea o cărare ocolitoare o apucă, de fapt, către defileurile care despart malul de valea Bargusinei, aflată la 40 de kilometri spre est. La o altitudine de 1.000 de metri, foarte departe de lac, mă întorc din drum, blestemându-l pe pescarul local prezent pe vasul moscoviţilor cu o seară înainte şi care, mult prea beat, nu-mi dăduse cele mai bune indicaţii cu privire la drumul pe care trebuia să o apuc. Aşadar o zi întreagă pe malul plin de pietre. După-amiaza mă lovesc de încă un obstacol: zidul de stâncă neagră coboară drept în lac. Îl ocolesc cât pot de bine, pe deasupra, cocoţându-mă din nou, la 100 de

metri înălţime, pe un teren alunecos, acoperit de rădăcini, după care merg de-a lungul unui soi de balcon vegetal care, şi el, cade abrupt în apele lacului. Între timp mai alung şi un urs – al treilea –, căruia îi ascult încordat retragerea zgomotoasă, cu mâna pe cuiul rachetei de semnalizare. Era exact deasupra mea, în locul unde panta se înclină, întâlnind o platformă. Mă întorc pe malul lacului printr-un nou grohotiş.

Ceva mai târziu, o a patra întâlnire. De data aceasta sunt de-a dreptul îngrozit. Ursul o ia prin apă căţărându-se pe taluzul care dă deasupra plajei. Se întoarce şi-l aud, fără să-l văd, cum trece pe deasupra mea, la cinci sau şase metri, continuând să meargă spre nord. Îi întorc spatele şi-mi continuu drumul. Dar greutatea sa pe marginea taluzului provoacă o cădere de pietre, aşa că, pentru o fracţiune de secundă, îmi închipui prosteşte că se prăvăleşte şi el de pe terasă, anume ca să-mi cadă în spate şi să mă atace. Scot un urlet înfiorător şi mă întorc cu degetul lipit de cuiul rachetei. Dar nu e decât malul pustiu. Şi cu mine, un caraghios.

În zilele următoare, din pricina emoţiei, bat încontinuu în gamelă. Aerul se încinge. Soarele arde. Mă dezbrac. În timpul zilei port doar eşarfa înnodată în jurul taliei şi pălăria cu pene de acvilă. Fiecare pas e un chin. Trebuie să caut mereu să păşesc pe pietrele cele mai mari. Înaintez foarte încet, lovind fără preget bucăţica de metal. Şi recitând din Péguy. Nu ştiu de ce, dar el e primul care-mi vine în minte. Poate din cauza lacului, care seamănă acum cu o câmpie. „Ne-am prefăcut a fi un vesel pelerin! şi nu înaintăm decât pas cu pas! nu înaintăm decât pas cu pas!” Asta răcnesc eu în timp ce-mi lovesc gamela.

Deodată simt că nu mai sunt singur. O fiinţă umană. Simţurile m-au avertizat înainte chiar ca raţiunea să accepte lucrul ăsta. Mă opresc, lovind mai departe şi strigând „Ne-am prefăcut a fi un vesel pelerin!”. O tânără. Blondă cu ochi albaştri. Îmbrăcată cu o rochie deschisă la culoare, purtând în spinare o povară ciudată, încălţată cu ghete. S-a oprit stană de piatră între două stânci şi mă ţintuieşte cu privirea. Şi cum s-ar putea altfel, de vreme ce are în faţa ochilor un tip gol, cu o pălărie cu pene pe cap, chinuind nevoie mare o gamelă care-i ritmează răcnetele. Pare de-a dreptul terorizată. Mi-e ruşine de mine, apoi mi-e ruşine de spaima ei, căci e pentru prima oară în viaţă când stârnesc frica în ochii unei femei. Încerc s-o liniştesc. Înaintez un pas. Ea dă înapoi. Ce dezastru! Niciodată nu m-am mai simţit atât de neajutorat ca în clipele acestea. Aş da zece ani din viaţă pentru o pereche de

pantaloni. O întreb cum o cheamă. Nu răspunde. Îmi ridic pălăria în faţa ei şi-i ofer un zâmbet larg. Ea întoarce capul şi dă iar înapoi înspre stâncă. Cât sunt de idiot! În cele din urmă îmi vine o idee:

— Mai sunt multe faleze către sud?

— Multe, eu am trecut pe sus…

A vorbit, am câştigat. Îmi spune, în câteva cuvinte, că e pictoriţă, că are cu ea şevaletul, că a plecat din Bargusina şi merge pe malul apei către nord şi că, atunci când peisajul îi place, se aşază pe o piatră şi pictează.

Conversăm fără să stăm jos, la o distanţă convenabilă unul de celălalt. Sunt aşa de fericit că am întâlnit-o, încât îi propun să ne aşezăm, totuşi, pe pietriş.

— Nu.

— Pot să vă fotografiez?

— Nu, nu!

Aş vrea să-i explic că Sławomir Rawicz a întâlnit şi el o fată tânără pe care o chema Kristina, o poloneză, fugară, ca şi el, rătăcită prin regiunea Baikalului, devenită aproape sora evadaţilor, care au luat-o cu ei până în deşertul Gobi, unde a murit de epuizare. Dar, cu siguranţă, m-ar lua drept nebun, or nu am deloc de gând să-mi agravez situaţia. Mă întreabă:

— Râul care urmează se trece uşor?

— Da, zic eu. Apa-i doar până la brâu.

— Mulţumesc. Trebuie să plec, la revedere.

Cu paşi mărunţi şi precişi, ocoleşte blocul de stânci pe care mă aflu şi, cu capul aplecat, se îndepărtează spre nord. O privesc cum dispare, zâna mea din Baikal. „Tânăra care se temea de oameni.” Eu mă tem de urşi. Fiecare cu lupii săi.

Dintr-odată mă simt foarte singur sub nenorocita de căldură în care mă scaldă soarele ăsta ucigaş. Mă gândesc la ea. Îl dau cu totul uitării pe Péguy. În schimb, reiau trista-mi şi şchioapa-mi înaintare. Şi iată că mă lovesc de faleză. Care arată nu prea încurajator: un perete cenuşiu, cu dâre sumbre, coborând vertical în lac. Trebuie să măsoare pe puţin 30 de metri. Cât despre lăţime, nici nu-i văd capătul. Încerc să merg pe sus. Mă cocoţ pe o pantă ierboasă care devine din ce în ce mai abruptă. După o oră sunt oprit de o proeminenţă verticală. Cobor cu foarte mare grijă, căci aici o cădere mi-ar fi fatală. Mă hotărăsc pentru unica soluţie posibilă: să trec prin vad, de-a lungul bazei stâncilor. Intru în lac, gol puşcă, cu rucsacul pe cap, şi mă

rog la Dumnezeu să nu mai fie prin preajmă şi alte tinere pictoriţe. Apa, la început până la genunchi, urcă până la brâu, apoi până la gât. Îmi ia o oră şi jumătate să parcurg kilometrul acela de faleză. Unul dintre cei mai grei kilometri din viaţa mea. Sunt vânăt de frig. Soarele apune în dreapta mea. Pescăruşi îmi trec pe deasupra capului. Nu mă pot opri din clănţănit. Uneori mă urc pe câte un pinten al falezei pentru a mai face niţel sângele să circule prin picioare. Sunt ca o pasăre, prins în capcana stâncilor. Cel mai greu însă e să intru din nou în apă. În sfârşit, ajung pe o plajă cu pietre pe care o taie perpendicular râul Malinki Ceremşana, pe care-l trec prin vad, paralizat de frig. În noaptea aceea nu voi reuşi nicicum să mă încălzesc.

Mai departe, mai târziu, îi reîntâlnesc pe pescarii moscoviţi. Vasul lor de război e ancorat acum în faţa unei cabane ocupate de un cuplu de buriaţi. Mă îmbarc, pe la sfârşitul după-amiezii, ca să traversez către vest canalul de cinci kilometri care mă desparte de peninsula Sviatoinos, înaintare stâncoasă în lac, legată de coastă printr-o fâşie de nisip orientată înspre sud-vest. Traversarea este cu atât mai rapidă, cu cât se consumă două sticle pline cu o Minima groaznică, de 45 de grade. Marinarii îmi povestesc tot felul de istorii cu naufragii. Deci nu e deloc adevărat când se spune că Baikalul „nu-şi ia niciodată birul de ruşi” (Jules Verne, *Mihail Strogoff*).

La căderea serii cobor în satul Kurbulik. Instinctul îmi spune să nu înnoptez acolo. În lumina aceasta tulbure a serii siberiene, traversez o pădure, înaintând pe o cărare în tovărăşia unui câine alb, dornic de mângâieri pe care îşi închipuie că le poate primi de la mine. Trec printr-un mic defileu pe deasupra unui promontoriu. Pentru a doua zi îmi propun să ajung la limba de nisip care leagă peninsula de continent. Campez sub un pin, cu faţa spre lac, împreună cu noul meu prieten. Dimineaţa, ia-l de unde nu-i.

O serie de golfuleţe se înşiră, uneori ascunzând câte un mic cătun de pescari, în care întâlnesc figuri de ruşi trişti. Sunt din ce în ce mai convins că cine trăieşte în preajma resacului unui lac sfârşeşte prin a se molipsi de o anumită nostalgie a sufletului, în timp ce viaţa lui, asemenea unei alge, se lasă legănată uşurel de curentul zilelor.

De-a lungul taigalei peninsulei, ajung la o cărare ce duce la tombolo (limbă de pământ care uneşte o insulă de coastă). Sunt atacat de ţânţari, din care port după mine o trenă deasă, formată din sute de exemplare care mă forţează să fug de propria urmă. La cea mai mică oprire, escadronul trece la

atac. S-a terminat cu odihna: împins înainte, cu capul ascuns în eşarfă, dau gata dintr-o suflare o etapă de 25 de kilometri, înainte ca, dintr-odată, taigaua să se întrerupă, lăsând să se deschidă în adâncimea orizontului imensitatea fâşiei de nisip pe care o aşteptam, drum natural către continent. Vântul mătură plaja, cerul şi ţânţarii. La drum, pe tombolo.

La dreapta, lacul zace aproape mort. La stânga, mlaştini de-un verzui proaspăt, pe care strigă picioroange. Iar în faţa mea, fâşia de nisip uşor curbată printr-un efect optic, ducându-şi firul perspectivei până ce dispare cu totul. Merg pe prundişul dur. La fiecare trei ore mă opresc să-mi încălzesc terciul la un mic foc de lemne aduse de ape şi să mă răsfăţ cu un peşte uscat. Nisipul acoperit deja de apele fluxului e de un roz delicat. Înaintez cu paşi de şapte leghe, într-o ciudată stare de euforie, provocată, desigur, de măreţia locurilor, de palele de vânt, de tragica lumină pe care mi-o trimite lacul şi de imensitatea nefirească – aproape supradimensionată – a cerului. Plâng, râd, merg înainte şi arunc spre lac versete poetice. Simt cum creşte în mine impasibilitatea rătăcitorilor japonezi din tradiţia zen. Pentru ei, important e să-şi lase trupurile să fie străbătute de senzaţii, fără să-şi dorească să le fixeze vreodată, şi, apoi, să acceadă la impermeabilitate, la imaginea pescărelului-albastru care reuşeşte să intre şi să iasă din apă fără să se ude. Numai aşa se poate naşte în suflet pacea finală. Acceptarea totală a lumii. Nu o acceptare pasivă, ci impasibilă. Împăcată cu sine. S-ar putea ca aceste senzaţii aeriene care-mi înalţă în tăcere sufletul să-şi aibă explicaţia şi în starea de uşoară subalimentare în care mă găsesc de câteva zile.

La următoarea oprire, pe când terciul meu se încălzeşte, mă uit cum vibrează în vânt penele care-mi împodobesc toiagul. De câteva săptămâni le ţin la mare vedere, ca un drapel în vârful băţului său. Ele au rolul de a face să freamăte virtuţile care-mi sunt scumpe: pana de acvilă pentru rapiditate, cea de corb pentru memorie, cea de pescăruş pentru voioşie.

Însă farmecul acestor ore petrecute pe tombolo e curând spulberat de mlaştinile Bargusinei. Părăsind fâşia de nisip, am comis greşeala de a o lua de-a dreptul spre râu. Şi mă chinui de trei ore să traversez o vastă depresiune, căreia îi smulg cu greu mai puţin de doi kilometri de teren mocirlos. Irişii sălbatici sunt singurii care împodobesc drăgălaş căpiţele ierboase şi care mai reuşesc să-mi îmblânzească furia. Căci după ce am atins, pe tombolo, fericirea absolută, iată că aici, în mijlocul mlaştinii,

explodez de mânie. Stau nemişcat, drept, în noroi, şi urlu insulte nedemne. Împotriva mea, a lacului, a mlaştinilor din toată lumea… După care îmi reiau drumul în apa care-mi ajunge la genunchi.

Pe malul stâng al Bargusinei, pe care-l traversez cu bacul, se întinde oraşul industrial cu acelaşi nume. Trec mai departe, ca să-mi instalez tabăra, la căderea nopţii, pe un teren viran pe care-l iau drept o poiană ceva mai mare. Zorii mă întâmpină, a doua zi, culcat în mijlocul pistei unui aerodrom.

Ultimele mele două zile de înaintare pe malul lacului se scurg în ceaţă. Bâtlani îşi iau zborul aproape de sub picioarele mele, lăsându-şi amprentele runice cu patru liniuţe: ᛉᛉ. Bâtlani vikingi. Avantajul ceţii este că te ascunde, până în ultimul moment, vederii animalelor. Incovenientul apare dacă animalul este un urs.

Descărnate pe stânci, văd cadavre de foci devorate de urşi şi ciugulite de picioroange. Uneori sunt atacat de rândunici-de-mare sau de mici alcidee, care, la apropierea mea, piuie mai-mai să-şi dea duhul. Îşi apără, de fapt, cuibul. Admir aceste păsărele minuscule care nici măcar nu bănuie cât de puţin cântăresc în faţa oricărui duşman, oricât de mic. Aş vrea să le spun că nu am de gând să le fac nici un rău. Mai puţin oricum decât anumitor oameni.

Într-o altă zi îmi apare în drum o bază turistică, construită exact pe mal, în genul celor pe care le găseai în Europa Occidentală prin anii 1930, cu tinere cu pălării cu boruri largi, doamne cu portţigaret şi domni bând vermut. Doar că aici se bea votcă. În rest, nici o diferenţă. Atmosfera e languroasă. Oamenii au aerul unor personaje din Virginia Woolf. Şi mirosul acesta uşor scandalos al lacului. Sunt invitat lângă foc, unde beau ceai în faţa a vreo zece oameni veniţi la tratament. Unii rămân aici timp de o lună ca să se bucure de efectele apelor. Nu pot să-mi iau ochii de la ochii Katiei, atât de binevoitori. E căsătorită cu un grăsan moscovit umflat de borş. Mă însoţeşte la o plimbare pe malul lacului. Soţul ei ne urmăreşte de la distanţă, ca într-un vodevil. Facem câţiva paşi pe plajă, eu cu penele şi toiagul meu. Ea îmi sugerează să mă întâlnesc cu Vladimir.

— E un tip ciudat. Trăieşte într-o casă pe care şi-a construit-o singur, la malul lacului, la doi kilometri mai la sud, nu se poate să n-o vezi.

Nu se poate, oricum, să nu vezi crucea înfiptă în faţa casei. Valdimir taie lemne lângă un cort imens. Mă primeşte aşa cum este primit oricare străin în Rusia, adică presupunând că e mort de sete şi n-a mâncat nimic de nouăsprezece zile.

— Sunt născut la Bargusina. Strămoşii mei au fondat oraşul în secolul al XVIII-lea. Erau trimişi ai ţarului. Dar mai întâi au iernat aici, chiar aici. Eu nu am făcut decât să le reconstruiesc casele, copie fidelă, după gravurile pe care le-am putut găsi. Vreau ca aici, pe aceste maluri, sufletul lor să retrăiască. Am terminat deja trei clădiri, am instalat crucea şi am deviat cursul unui râu. Acum sunt pe cale să reconstruiesc biserica. Haideţi cu mine…

În interior, izbele sunt mobilate ca pe vremea străbunilor. O femeie ne salută şi iese din încăpere.

— Soţia mea este de origine poloneză, e geograf. Familia sa a fost deportată aici în timpul lui Stalin.

— Ah, da, pentru că Polonia…

— Nu. Pentru că erau rascolnici. Ea a rămas credincioasă religiei sale.

— Aţi auzit despre întâmplări cu rascolnici fugiţi din gulagurile sovietice? întreb eu.

— Nu. Dar pe mine nici nu mă interesează tot trecutul ăsta. Vreau doar ca, într-o bună zi, cupola unei biserici să domine această plajă. Mai am încă mult de lucru.

Fotografiez frumosul chip al lui Vladimir. Se va alătura, în panteonul sufletului meu, lungii liste de evadaţi pe care deja îi adăposteşte. El a evadat din urâţenia lumii moderne pentru a-şi găsi refugiu într-un univers de 50 de acri pe care-l construieşte cu propriile mâini.

Merg şi iar merg, asta e tot ce ştiu să fac. Să merg de-a lungul lacului, să-mi instalez tabăra pe plaje ce leagă promontoriile între ele (în rusă, la promontoriu se spune *miss*, ceea ce înseamnă obiective importante de atins). Trec de satul Maksimina, merg mai departe până la Gariaci, veche staţiune termală din vremea lui Stalin. Şi aici întâlnesc nişte reumatici la tratament, câţiva veterani de război cu pieptul strălucind de medalii şi o statuie a lui Lenin încă nedemolată, al cărei braţ, care indică magistral sudul, stă întins aşa din 1930, ceea ce nu poate decât să-i facă invidioşi pe artritici.

La latitudinea oraşului Ulan-Ude, capitala regiunii buriate, de care nu mă mai despart decât 250 de kilometri, părăsesc Baikalul spre est, către lacul Kotokel, aflat la câţiva kilometri de Baikal. Rătăcesc o jumătate de zi prin mlaştinile şi pădurile malului nordic al Kotokelului, până ce descopăr un sanatoriu aproape dezafectat, în care o babuşka în halat alb mă serveşte cu kaşa.

— Sanatoriul mai adăposteşte încă nişte bolnavi, îmi explică ea. Dar nu mai primim nici un fel de ajutor din partea guvernului. Astăzi, micul meu Sylvain, aţi picat prost, căci toţi cei internaţi aici sunt beţi criţă. Asta pentru că celebrăm sărbătoarea apei.

Merg pe malul vestic al lacului. O poiană mi se deschide în faţă, ocupată de ruinele unor clădiri de prin 1930: vestigii sovietice. Un bărbat face plajă pe malul apei. E un lituanian, pe jumătate nebun, dar mai ales praf de beat.

— Sunt bucuros că eşti francez. Eşti al doilea pe care-l cunosc la viaţa mea. Tu şi cu mine nu suntem ca ruşii ăştia!

Mă informează că insula Manar, care ocupă mijlocul lacului Kotokel, ascunde fundaţiile unei mânăstiri.

— Erau acolo 29 de călugări. Dar într-o noapte din primăvara anului 1918, la câteva luni după Revoluţie, bolşevicii au pus piciorul pe insulă şi i-au împuşcat.

La auzul acestei poveşti, sunt cuprins de o dorinţă iraţională de a merge pe insulă. Tipul acesta de locuri tragice mă atrage în mod deosebit, doar pentru ca, odată ajuns acolo, să nu fac altceva decât să închid ochii câteva clipe, deja în căutarea altuia nou. Mă întorc aşadar la sanatoriu în căutarea unei ambarcaţiuni, iar acolo îi întâlnesc pe membrii unei familii de pescari culcaţi în iarba cât un stat de om, toţi morţi de beţi. În mod logic, ar trebui să fac repejor stânga-mprejur; dar în loc de asta îi întind doi dolari lui Saşa, care mi se pare a fi cel mai solid.

— Mă puteţi duce pe insulă, vă rog? Asta e pentru benzină.

— Desigur.

Şi mergem să căutăm motorul într-una din debaralele sanatoriului. Femeia, surorile şi soacra omului, grase ca nişte vedre de rachiu, ne însoţesc. Cum toate sunt bete criţă, mă tot ghigosesc care mai de care. Eu mă fac că nu pricep, pentru că nu mă gândesc decât la insulă. Duc bidoanele cu combustibil, în vreme ce Saşa, clătinându-se din greu, înhamă motorul

pe umeri, tăindu-se la ureche cu elicea; sângerează abundent. Barca promisă e, de fapt, o bărcuţă din lemn putred. Mama dă să urce, dar îşi calculează greşit elanul şi cade în apă, de partea cealaltă. Până şi o morsă devenită obeză din pricina captivităţii ar fi mai agilă. Pornim, dar barca trebuie împinsă mult prin mâl ca să ajungă în fine în ape navigabile. Operaţiune cu atât mai dificilă, cu cât mama a hotărât că va sta la prova, ceea ce apleacă barca în mod înspăimântător. Unde mai pui că începe să şi plouă. Fata începe să plângă. Motorul nu ambalează. Saşa sângerează mai departe. Expediţia se dovedeşte a fi un dezastru total, dar insula continuă să mă cheme pentru un motiv ascuns. Slavă Domnului, începem să plutim, e drept că marginea bărcii e la zece centimetri de suprafaţa lacului, aşa încât luăm la bord valuri de apă. Cu toate acestea, insula Manar se apropie încetişor. Plouă mereu. Înaintând de-a lungul coastei, ajungem la punctul cel mai sudic, unde o vegetaţie robustă conturează pe mal o perdea întunecată, străpunsă uneori de lucirea albă a câte unui mesteacăn uriaş. Mamei i se face greaţă. Cămaşa lui Saşa e plină de sânge. În sfârşit, o cruce ortodoxă de patru metri, înfiptă chiar la marginea insulei, dă semnalul acostării. Aici drumul se termină. Aici, nişte călugări retraşi din lume în tăcerea insulei lor au plătit primul tribut al nebuniei din Octombrie, victime ale undei de şoc a unei revoluţii născute la 6.000 de kilometri depărtare şi care nu-i privea în nici un fel. Aici, oameni ai lui Dumnezeu s-au rugat înainte ca gloanţele eliberatorilor să-i atingă. Rămânem în picioare, în ierburile sălbatice. Cedri albaştri se leagănă pe pantele insulei care domină taigaua, această junglă boreală care-şi trage toată puterea nu din umezeală, ci din lumină. Până şi Saşa şi ai lui sunt impresionaţi. Măreţia trezeşte.

Întoarcerea este patetică. La doi kilometri de coastă rămânem fără benzină. Răcnesc ca un surd ca să-i ţin treji pe cei trei beţivani care adorm pe fundul bărcii. Se apropie seara. De îndată ce pun piciorul pe pământ, patru ore merg neîntrerupt, în penumbră, spre sud, ca să mă spăl de toată această murdărie.

1. Această glumeaţă analiză asupra Rusiei contemporane îi aparţine lui Jean-Louis Gouraud, călăreţ rusolatru şi scriitor slavofil, care dezvoltă această idee a „mersului Rusiei de-a-ndărătelea Istoriei” în cartea sa *Russie: des chevaux, des hommes et des saints*, Belin, 2001.

2. Variantă rusească de saună.

5

În ţara buriată

iulie-august

În vârful muntelui de diferenţe care mă separă de evadat este această libertate absolută pe care-o am de a merge să bat la orice poartă, oricând am chef. Fugarul se ascunde nu numai de ochii celor care-l hăituiesc, dar se fereşte de orice privire. Cea mai mică întâlnire îi poate fi fatală. Pentru el, infernul este ochiul celorlalţi. Aceasta şi explică grija cu care Rawicz evită zonele locuite. În povestea lui, el nu evocă decât vreo două-trei întâlniri nedorite, care-i stârnesc o nelinişte înfiorătoare. Pe vremea ţarilor, în Siberia, babuşkile lăsau câte un urcior cu lapte sau un coltuc de pâine pe pragul izbei, în cazul în care vreun fugar ar fi trecut pe acolo. Dar când febra denunţurilor a pus stăpânire pe Rusia secolului XX, totul s-a schimbat. Tradiţia s-a întors cu susul în jos: guvernul recompensa (cu până la salariul mediu pe două săptămâni în mână…) pe oricine dovedea că a eliminat un evadat. Dovada putea însemna o mână sau chiar capul tăiat. De multe ori, vânătorii de recompense depozitau în propria casă scalpurile evadaţilor doborâţi, aşteptând să se adune pentru a face autorităţilor o livrare angro[1]. „Considerentele economice dovedesc că e […] mai puţin oneros să întreţii un corp de vânători de recompense decât să creezi un sistem permanent de tip carceral.”[2] Astfel, încurajat de forţele guvernamentale, un popor întreg şi-a devenit sieşi suspect.

Când cupolele şi clopotniţele mânăstirii din Baturin mi se înalţă în faţa ochilor, nu le ocolesc. Măicuţa care mă primeşte în umbra unui coridor e înaltă şi vălul îi pune în valoare chipul frumos de rusoaică, neliniştitor,

impregnat de o blândeţe hristică, dar devorat de ochi străbătuţi de sclipiri de nebunie. Mergem împreună să sărutăm iconostasul. Îmi vorbeşte cu voce şoptită, răspunzându-mi la întrebările despre insula Manar şi confirmându-mi totodată masacrul. „Cui îi mai pasă astăzi?”, zice ea. După care mă pofteşte la trapeză, îmi pregăteşte kaşa, în timp ce eu, aşezat, ciugulind din castronaşul cu coacăze, observ ceea ce am constatat deja la mulţi alţi călugări şi măicuţe: fericirea specifică fiinţelor care au atins înălţimile sufletului de a servi o simplă supă. La despărţire, ne întoarcem în biserică să aprindem o lumânare, şi-atunci remarcă cruciuliţa rusească pe care o port la gât. O ia în palmă şi o cântăreşte din privirile ei mărite de lentilele hipermetrope.

— Totul e cum trebuie, căci Domnul Dumnezeul nostru are cele două picioare drepte, aşa e crucea slavă. Deci eşti ortodox.

— Nu, sunt catolic, măicuţă.

Privirea ei mă fulgeră, dă drumul brusc la cruciuliţă şi, întorcându-mi spatele, mormăie:

— Ai milă de el, Doamne, ai milă şi arată-i calea cea dreaptă.

Schisma aceasta însă nu are darul de a ne îndepărta unul de celălalt – dimpotrivă, mă binecuvântează cu multă blândeţe şi mă salută pe treptele bisericii:

— Mergi cu Domnul, francezule, îmi urează ea.

Incendiile care s-au stârnit anul acesta în Siberia sunt de o violenţă nemaiîntâlnită. Buriatia e toată în flăcări. Ulan-Ude şi Irkutsk plutesc într-o ceaţă permanentă. Sute de mii de hectare sunt mistuite de flăcări. Traversez o taiga mult mai puţin deasă decât cea de pe malurile Baikalului. Mă îndrept către Ulan-Ude, pe cărări de pământ croite de pădurari. Uneori străbat câte o zonă făcută scrum şi încă fumegândă. Nu trebuie să calci pe pământul înnegrit, căci rişti să te afunzi într-un praf de cenuşă sub care tăciunii sunt încă vii.

Oprire în satul Ziriansk: la *stalov* (nume dat, în Rusia, cantinelor colective) comand cvas. Clienţii nu mă scapă din ochi. Locul pute îngrozitor, dar oamenii care-l umplu sunt prea beţi ca să-şi mai dea seama. Şi-apoi, se ştie că orice revoltă se îneacă în alcool. Prin aceste locuri, votca este cel mai bun prieten al guvernanţilor, capacul care ţine cazanul sub control. Fără el, câte răscoale n-ar izbucni! În satele de colhoznici de la

marginile stepelor ruseşti, contractul social este de „100 de grame”[3] date pe gât la orice oră din zi. Păi, cine nu ştie că orice revoluţie adevărată este condusă întotdeauna de un Stalin, un Robespierre sau de un Saint-Just – adică de călugări laici hrăniţi cu disciplină şi ascetism mistic, dar niciodată de beţivi?

După o nouă zi de mers întins, încă o vizită într-o biserică. De data aceasta, biserica din satul Turuntaevo. Popa nu e acolo: e plecat în vizită, într-un cătun forestier, unde binecuvântează nişte cai. Mă primesc nevasta lui, Jenia, şi fiica sa, Aliona. Amândouă foarte frumoase, trase prin inel şi pline de nerv, ca nişte lupoaice elastice. Jenia este strănepoata unui decembrist, Ifim Guşin, ofiţer superior care, împreună cu alţi câţiva gradaţi şi nobili din Sankt-Petersburg, a pus la cale o revoltă, în decembrie 1825, împotriva ţarului Nicolae I. Conjuraţii aceia nu voiau să scalde în sânge o anume Mare Seară de 14 decembrie. Ei luptau pentru Constituţie. Însă au eşuat şi au cunoscut mânia împăratului. Cei care n-au pierit în închisorile fortăreţei Petru şi Pavel au fost deportaţi în Siberia. Sosirea lor în satele din taiga a avut asupra acestor pământuri efectul unei lovituri de bici. Peste tot unde au trăit, decembriştii au adus cu ei lumină. S-au îndrăgostit de pământul lor de exil şi, fiind o rasă de constructori, nu s-au putut abţine să nu clădească. S-au dedicat aşadar dezvoltării Siberiei, ceea ce face că recunoşti şi astăzi urmele trecerii lor în eleganţa câte unei case, în silueta câte unei biserici înălţate în mijlocul unei poieniţe, în prezenţa câte unei biblioteci în pustietatea unui cătun. Iar uneori mai e şi câte o siberiancă cu ochii de smarald, la fel ca Jenia în seara aceasta, care aminteşte, la rândul ei, că puţin sânge nou a fost transfuzat, acum 180 de ani, în pădurile pierdute dincolo de Baikal…

Grăbit să ajung la Ulan-Ude, a doua zi, pe un drum asfaltat, dau gata dintr-o bucată 62 de kilometri, nepermiţându-mi decât halte scurte, de douăzeci de minute, o dată la două ore şi jumătate. Căci ştiu că singura modalitate de a învinge imensitatea spaţiului prin care înaintez este să merg încet, dar fără odihnă, contând mai degrabă pe avantajele constanţei decât pe cele ale vitezei. Într-adevăr, doar răbdarea reuşeşte să învingă orizontul. Pentru a te convinge de aceasta, nu trebuie decât să-i întrebi cu ce sunt înzestraţi, dacă nu cu răbdare, pe nomazii care smulg kilometru după kilometru drumurilor transhumanţei lor, a cărei brazdă doar pasul li-o

trasează. A merge „fără grabă şi fără să te gândeşti, de la câmpiile cele mai prezente către câmpiile cele mai apropiate”, spunea Péguy, care se pricepea cel mai bine la drumurile lungi.

Stratul de fum de la incendii reţine căldura. Cerşesc apă de la rarele camioane care trec şi care mi-o aruncă, fără să se oprească, pe geam, ca unui câine. E o senzaţie ciudată să mergi să culegi de pe jos pomana care ţi-a fost dată.

Ştii c-ai ajuns în centrul Ulan-Ude-ului când vezi „Capul”, al lui Lenin, desigur, o sculptură din bronz aşezată la zece metri înălţime, pe un piedestal. Este cea mai mare din lumea sovietică. Oricine trece pe lângă ea se gândeşte fatalmente că din acest athanor cerebral a ţâşnit o nouă viziune despre om şi lume. Capul cel uriaş nu a fost dat jos la căderea Uniunii Sovietice, pur şi simplu pentru că locuitorii oraşului sunt mândri de această capodoperă. Astăzi oamenii îşi dau întâlnire la umbra ei. Se fotografiază în faţa ei. Se îmbrăţişează la baza piedestalului. Vladimir Ulianov! Vai de capul dumitale! Te-ai fi gândit dumneata, în anii de glorie, că vei deveni într-o bună zi un vulgar decor destinat unor gură-cască? Petrec două zile în oraş. Fetele sunt aici mai frumoase decât în cele mai minunate vise. În schimb, ruşi urâţi, de speţă nouă, patrulează în maşini ridicole. Copii care n-au habar despre ce înseamnă un komsomol cresc cu nasul băgat într-un sac din plastic plin de „aurolac”. Prostituate bat trotuarul în faţa hotelului Buriatia. Şi funcţionari cu burtă în cămăşi albe, fericiţi de a fi ajuns unde au ajuns, trag cu ochiul la crupele pe care visează să le călărească.

Pe mine mă interesează doar Vatslav, directorul centrului cultural polonez de pe strada Gagarin, unde, de altfel, îl şi întâlnesc. Mă primeşte într-un birou în care pe unul dintre pereţi îşi întinde aripile acvila în alb şi roşu a vechii Polonii. Are 78 de ani, din care 70 de amintiri, un chip tăiat cu dalta şi o broşă la reverul hainei – o acvilă, desigur. A văzut emisiunea televizată pe care am înregistrat-o în ajun în studiourile din Ulan-Ude şi vorbim pe îndelete despre afacerea Rawicz.

— Dumneavoastră vi se pare credibil?

— Dacă e polonez, nimic nu e imposibil! spune el. N-am auzit niciodată vorbindu-se despre această evadare, dar cunosc multe alte poveşti de acest fel şi care sunt perfect adevărate. Propriii mei bunici au fost deportaţi din Odessa până în Siberia. Bătrânul a evadat, singur, iarna, traversând Baikalul îngheţat înspre Irkutsk, unde s-a putut ascunde în

ghetoul polonez, după care, graţie unor călăuze chineze, a ajuns în Harbin şi în China, unde i s-a pierdut urma. Am fost crescut de un tată adoptiv care, la rândul lui, a fost trimis 10 ani în infernul de la Kolîma, între 1939 şi 1949. Anii de groază…

— Dar ce făcuse?

— E ciudat că tot continuaţi să puneţi această întrebare, când, de fapt, cunoaşteţi câte ceva din istoria epurărilor din acea vreme. Nimic, evident – nu făcuse nimic. Pe atunci munceam împreună cu alţi geodezi ai MVD-ului la alcătuirea hărţii Iakutiei destinate statului-major.

Cuprins de un presentiment, îi arăt lui Vatslav hărţile la scara 1/200.000 pe care le-am descoperit în Iakutsk şi pe care, de la plecare, le tot folosesc cu multă încredere. Poartă toate ştampila: „document secret". Vatslav le analizează.

— Da, astea-s. Noi le-am alcătuit. După care am fost închis la Kolîma. Am trăit în compania unui fost căpitan al Armatei Roşii care evadase dintr-un lagăr şi supravieţuise patru ani în taiga doar cu un topor şi un cuţit. În cele din urmă însă, s-a predat NKVD-ului, căci începea să audă voci şi să aibă halucinaţii, şi-atunci a preferat să fie închis decât să înnebunească. E şi ăsta un punct de vedere. Eu am ajuns la Kolîma în 1946. Şi atunci a început noaptea. Lunga mea noapte.

Cu o zi înainte de a părăsi oraşul, accept ceremonia de binecuvântare la care mă pofteşte şamanul Anatoli. Văd în aceasta o precauţie sănătoasă. Căci peste câteva săptămâni stepa mongolă mi se va deschide dinainte, pământ al zeilor în faţa cărora negocierea cu Cerul nu poate face deloc rău. L-am întâlnit pe Anatoli graţie Corinnei şi lui Carlo, tineri elveţieni instalaţi în Ulan-Ude, unde lucrează. Şamanul, care măsoară doi metri, arborează o pieptănătură de vânător de scalpuri iroquez şi de arcaş al lui Ginghis-Han: ras în faţă, dar cu o coadă foarte lungă bine înrădăcinată în spatele capului.

Începem cu o cină la care se serveşte şaşlik. Mă sfătuieşte să nu tai carnea cu cuţitul, ci s-o mănânc cu mâna.

— Ca musulmanii? întreb eu.

— Nu, ei o fac pentru că aşa le porunceşte Profetul. Ei imită modul de viaţă al unui beduin; noi, buriaţii, o facem pentru a nu întrerupe energia cărnii.

Apoi, în micul său apartament de tip sovietic, în fundul unui cartier de periferie, invocă spiritele. Asist la această liturghie, aşezat pe canapea.

Încăperea seamănă cu un cabinet de întâlnire a unui cenaclu ocult. Sunt adunate acolo, la grămadă, colecţii de ceasuri, clopote de alamă, instrumente de cult tibetan, castronaşe umplute cu cristale şi, pe pereţi, alături de mandale magice, portretele lui Napoleon, Nicolae I şi Hristos, figuri emblematice care au traversat noaptea Istoriei. Anatoli, stăpân al acestor locuri troglodite, a îmbrăcat o pelerină de piele pe sub care, cu pieptul gol, poartă *dorge*[4] tantrice şi cruci ritualice. Se adresează fumigaţiilor de tămâie care reprezintă gândurile zeilor, îmi toarnă votcă pe frunte, stropeşte înspre punctele cardinale, invocă forţele şi, în cele din urmă, mă anunţă că pot pleca fără nici o teamă.

În chiar aceeaşi seară sunt atacat pe un teren viran, în vreme ce mă întorc de la centrul cultural polonez. S-a lăsat noaptea şi eu mă îndrept către apartamentul confederaţilor helvetici – gazdele mele. Două umbre, cărora nu le simt prezenţa decât în ultimul moment, îmi sar în spinare. Nu mai am timp decât să mă întorc şi să parez lovitura pe care primul dintre atacatori mi-o aplică în laringe. Nodul de la eşarfa mea amortizează a doua lovitură, după care dau şi eu una, cum mă pricep. Cad la pământ, pe jumătate sufocat, în timp ce aud paşii unui al treilea bărbat care aleargă înspre mine. Nu ştiu cum reuşesc să mă ridic şi să fug. Cele trei umbre mă urmăresc. Întotdeauna mi-a fost groază de încăierările care-l înjosesc pe cel care loveşte. În mod ciudat, un singur sentiment creşte în mine, simţind cum mi se răspândeşte prin vine şi-mi năvăleşte în fiecare celulă: furia. Gura-mi urlă tot felul de înjurături către cei trei nemernici care se încăpăţânează să-mi alerge pe urme ca nişte câini hăituindu-şi prada. Dar, deşi au avantajul numărului, le lipseşte o informaţie foarte importantă: de mai bine de două luni înaintez, în fiecare zi, în marş forţat, pe drumuri înfiorător de grele. Antrenamentul meu nu le lasă nici cea mai mică şansă! De altfel, îi simt că pierd tot mai mult teren, până când reuşesc să-i las cu totul în urmă atunci când ajungem la marginea esplanadei la care accesul se face printr-o poartă destul de înaltă pe care mă cocoţ şi-o încalec dintr-o săritură, ca şi cum ura mi-ar fi dat aripi. Îmi zdrelesc mâinile căzând în drum, de partea cealaltă a porţii, în faţa capotei unei maşini care frânează brusc în dreptul meu. Şoferul mă invită să urc. Pornim exact la timp cât să zăresc mutrele nespălate ale celor trei nenorociţi de tineri buriaţi care se chinuie să sară poarta. Din

conversaţia cu şoferul meu improvizat învăţ un cuvânt rusesc care, îmi spune el, răsună peste tot în cartierele postsovietice: huligan.

Urmarea este ceva mai veselă: părăsesc oraşul a doua zi pe un pod înălţat deasupra apelor Selengăi, care îmi va dicta direcţia paşilor pe tot răstimpul zilelor care urmează. Reiau, astfel, firul „marşului geografic", de-a lungul axelor impuse de natură. Sunt cele mai bune căi de urmat, căci nu mint niciodată. Selenga izvorăşte în Mongolia, pentru a se arunca mai apoi în Baikal. Deci e de ajuns să mergi de-a lungul ei – ceea ce au şi făcut, de altfel, mulţi dintre evadaţi – pentru a ajunge în tărâmul stepelor. Acesta a fost drumul neamţului care a evadat după război din cumplitele mine de plumb de la capul Dejnev (în faţa strâmtorii Bering, mai la nord decât Kolîma!) şi care a mers întâi înspre sud-vest, unde a încercat să traverseze frontiera mongolă, la înălţimea Kiahtei, înainte de a găsi un mijloc de a ajunge în Iran cu trenul, după trei ani de la evadare[5].

Nu departe de Ulan-Ude întâlnesc biserici de ţară, ale căror cupole în formă de bulb desenează picături de aur pe pământul ars de secetă al satelor. Forma lor mă aruncă în prăpastii adânci. Îmi formulez în sinea mea ipoteze asupra originii bulbilor. Subiect fundamental. Cum s-a putut ca, din creierul unui om, fie el şi rus, să iasă aşa un contur? Să fie oare reprezentarea unei lacrimi din cer căzute pe o clopotniţă? Sau copia curburii unei flăcări de lumânare, din cele care ard în naos? Sau reproducerea unei cepe, atât de plăcută oricărui rus?

Hărţile mele din 1973 (nu dispun, pentru Buriatia de Sud, decât de o copertă ciudată făcută de serviciile americane, la scara de 1/380.000) indică nişte mlaştini pe care cerul a avut bunăvoinţa de a le usca între timp. Înaintez deci foarte repede spre sud, pe o carapace de loess întărit. Navighez cap 170°. Un vânt nebun mă îmbată şi-mi suflă-n faţă pale calde pe care le inspir cu nesaţ. Seara, după 30 de kilometri, ajung în dreptul Datsanului, principala mânăstire budistă a Buriatiei, unde un lama în robă îmi pune la dispoziţie o chilie. După bulbi, pe pământul Siberiei a venit rândul pagodelor. Semn prevestitor al lumilor asiatico-budiste. Îmi plac aceşti ambasadori (o pancartă în altă limbă, un facies nou, un copac nemaivăzut până atunci) care, cu tuşe mărunte, îi indică pelerinului că se apropie noi regiuni, că zilele trec, kilometrii cad unul câte unul şi că, la

urma urmei, cu multă răbdare, scopul care părea inaccesibil sfârşeşte prin a prinde contur.

Vecinul meu de chilie, Igor, este un scriitor moscovit (membru al miticei Uniuni a Scriitorilor Ruşi) care pregăteşte o carte despre represiunea antireligioasă din 1934, în URSS. În jurul unei farfurii pline cu castraveţi, îmi explică faptul că mulţi buriaţi au fugit de ordinele staliniste, găsindu-şi refugiu în Mongolia, la câteva zile distanţă; asta până ce, în 1945, interzicerea practicării oricărui cult a fost parţial anulată, incitându-i pe călugări să se întoarcă. Mulţi însă erau deja instalaţi în sate chinezeşti pe care guvernul de la Beijing le pusese la dispoziţia lor cu generozitate. De-abia dacă îl ascult pe Igor, fascinat de ochii lui de cucuvea şi de părul de laborant pe care un eşec violent al manipulărilor chimice părea să i-l fi zburlit în toate părţile. Şi-apoi vântul mi-a zguduit aşa de tare capul, încât nu mai am chef să ascult nimic altceva decât dulcea noapte care ticăie.

Zilele sunt blânde, dar usturătoare pe malul Selengăi. Blânde pentru că relieful se îmblânzeşte în coline cărora vântul le mângâie moţul şi cărora râul le spală molcom picioarele. Usturătoare pentru că soarele este aici la fel de cald pe cât e iarna de glacială. Temperturile depăşesc 42°C, iar taigaua, rămasă departe, în urmă, mai la nord, nu mai ocroteşte cu umbra ei. La Ulan-Ude se tece peste un prag bioclimatic care face să dispară influenţele umede ale Baikalului. În locul pădurilor boreale, aici întâlneşti regatul stepelor cumplit de pustii. Un relief de Normandie sub un cer saharian (adică, cu mici diferenţe, exact ce prevăd climatologii pentru lumea temperată în anii care vin). Uneori, totuşi, găsesc puţină alinare într-o pădure de pini, mult mai rară decât cele din nord. Dacă reuşesc să dau gata 45 până la 50 de kilometri zilnic, aceasta e graţie apelor proaspete ale Selengăi, în care mă afund de fiecare dată când vreau să mai sting puţin arşiţa caniculei.

După baie, pe malurile nisipoase, deasupra cărora zboară gâşte sălbatice, citesc câteva pagini din antologia mea poetică. Mă felicit că, până la urmă, am luat-o cu mine. Am meditat îndelung asupra problemei lecturii de călătorie, adică a hranei sufletului în timpul lungilor luni de înaintare sălbatică. Pentru trup nu e deloc greu să renunţe la anestezia confortului şi la binefacerile civilizaţiei. Al meu, cel puţin, se adaptează foarte repede. Nu-i trebuie prea mult ca să uite că apa unei băi ar fi putut fi caldă şi porţia ceva mai generoasă. Impasul însă e al sufletului… El este mai exigent. El

suportă mai greu postul. Ştiu că există contemplativi care se pot mulţumi ani în şir cu acelaşi peisaj decupat pe petecul de cer din faţa grotei lor şi că „eremitul deşertului nu are a se teme de plictiseală mai mult decât omul de lume” (Keyserling). Dar eu nu sunt dintre aceştia şi, deseori, în singurătatea înaintării susţinute sau de voie, departe de oraşe, în afara oricărui drum bătut, mă trezesc visând la o bibliotecă. Vis imposibil, acela de a putea călători cu cărţile în traistă: greutatea este duşmanul călătorului modern şi timpurile nu mai sunt acelea când o armată de *coolies* putea transporta cufere întregi de cărţi (alături de un gramofon, căci, la umbra magnoliilor, e mult mai plăcut să-l citeşti pe Swift ascultând o melodie cajun). Soluţia ar putea fi aceea de a lua în bagaje o carte inepuizabilă. Când am făcut turul lumii pe bicicletă, am plecat la drum cu texte religioase (Biblia, Coranul…). Acestea sunt texte inepuizabile, dar au avut darul să mă epuizeze ele pe mine. Pe parcursul lungii mele călătorii pe jos în Himalaya, aveam romane care se devorează (Melville, Wells, Hemingway): le-am terminat în trei zile, la lumina lumânărilor din unt de iac, după care sufletul meu a rămas flămând pentru toate celelalte şapte luni care mai rămăseseră. În străfundurile stepei Asiei Centrale, în tovărăşia Priscillei Telmon, îndesasem la oblâncul cailor noştri vechi povestiri de călătorie (Rubrouck, Marco Polo, Flemming), dar mi s-a părut că e prea crud să compari descrierea trecutului cu trista realitate a zilelor noastre şi prea dureros să intri în Samarkand printr-o periferie industrială postsovietică, citind, sub pana Ellei Maillart, evocarea „unui oraş albastru, avântat spre cer”.

Soluţia (mi-au trebuit zece ani ca să-mi dau seama) stă în poezie. Să spui versurile mergând. Să-ţi ritmezi recitarea. Să acordezi stanţa cu cadenţa nomadă: Péguy în stepă, Apollinaire la înălţime, Shakespeare în plină furtună. A avea asupra ta o antologie de poezie, trei sute de grame de hârtie, e ideal şi, totodată, inepuizabil. În plus, seara, singur în cort, în plină noapte, poţi să smulgi pagina care ţi-a hrănit sufletul toată ziua ca să hrăneşti, de data aceasta, un foc prietenos, la căldura căruia reciţi versurile pe care le-ai învăţat deja pe dinafară.

Regiune de coline. Stupe budiste presară înălţimile. Decupate pe cerul ameninţător, le-ai putea lua drept nişte faruri menite să ghideze hoarda rătăcită. Conversaţie la picioarele uneia dintre ele, într-o seară furtunoasă, cu un lama peregrinând către Datsanul lamaist.

— Sunteţi budist? mă întreabă el.

— Nu, răspund.

— Şi totuşi, purtaţi cordonul roşu al lui Buddha.

Îi explic că nu e vorba despre Buddha, ci de o busolă pe care n-o scot niciodată de la gât.

— Ca să mă orientez! spun eu.

— Dar şi Buddha ne arată calea, ştiţi…

De la Ulan-Ude, zece zile de mers îmi trebuie ca să ajung la frontiera mongolă. Mă hrănesc puţin, pentru că vipia nu lasă loc decât de băut. Lăcuste crănţănind cu miile amintesc că, la rândul lor, sunt o inepuizabilă rezervă de proteine. De altfel, unul dintre visele mele este ca, într-o bună zi, omenirea să se hrănească doar cu insecte de crescătorie, lăsând în pace vacile şi porcii. O ţin mereu către sud, traversând întinderi deşertice. Mai dau din când în când peste sate uitate de lume, alteori traversez colhozuri părăsite. Incendiile ridică la orizont trâmbe de fum care duc cu ele ceruri de Apocalipsă. Uneori, vânturi violente îndreaptă pârjolul către mine. Într-o zi, pe când mă dădeam de ceasul morţii să depăşesc o câmpie acoperită cu stuf, stau cu ochii aţintiţi la o coloană de foc care se preumblă periculos. Dacă flăcările ar ajunge aici, stuful ar arde pălălaie precum câlţii. În cele din urmă ajung, slavă Domnului, la linia Transsiberianului înainte să fac cunoştinţă cu vreun incendiu. Calea ferată desenează pe pământurile sălbatice o cicatrice de oţel. O bornă indică 5.511 kilometri de la Moscova şi până aici. Trec peste cicatricea lucitoare a şinelor, gândindu-mă la Rawicz, care „se temea de traversarea liniilor Transsiberianului mai mult chiar decât de trecerea frontierei”. Dacă ar fi traversat pe unde o fac eu acum, n-ar fi avut de ce se teme; trenul navighează aici în mijlocul unei stepe complet pustii.

În următoarele trei zile urmez cursul median al Selengăi. Apa curge uşurel la vale, de parcă şi ea ar fi moleşită de căldură. O fâşie subţire de teren nisipos este practicabilă între râu şi falezele care-l străjuiesc. Dar se întâmplă ca peretele stâncos să se fi prăbuşit, lăsând loc unor largi terase îngălbenite de uscăciune: peisaj antic familiar unui păstor cretan sau filosof grec. În dimineaţa celei de-a doua zile, valea se deschide înspre o vastă albie mlăştinoasă, de 8-9 kilometri lăţime. Proviziile mi s-au terminat. Cu ajutorul cârligelor, scot totuşi din apă trei peştişori cu carnea mâloasă, pe care-i însoţesc de coacăze zemoase. Merg pe un gurgui natural care străjuieşte de la înălţime mlaştina şi care amestecă toate nuanţele vieţii care

plesneşte de sănătate: verdele, roşul, movul ierburilor şi al plantelor de apă. Am deja fantasme de ierbivor: îmi fac drum prin preria cu iarba până la brâu. Sunt guvernat, mai departe, de axa australă: cap 190°. Gâştele desenează V-uri ale victoriei împotriva gravitaţiei. Dincolo de mlaştini începe din nou unduirea colinelor. Pluteşte în peisaj, printr-un triplu efect al imensităţii cerului, purităţii aerului şi uniformităţii pământului, iluzia basculării panoramei către depărtări. În Siberia, până şi peisajul se prelinge prin liniile sale de fugă. Un front de furtună urcă spre nord şi lasă în urma lui un curcubeu care stă călare pe râu şi încadrează perfect cursa unor turme de cai sălbatici, îmbătaţi de propria lor libertate. Îi am mereu înaintea mea, spre sud.

De la noaptea petrecută la mânăstirea budistă, nu am mai dormit decât în cort. Într-o seară însă, de pe celălalt mal, un pescar m-a strigat, oferindu-mi adăpostul izbei sale. Vine să mă ia cu barca, vâslind din toate puterile. Îi privesc pe pielea bustului gol tatuajele cu biserici cu cupole ce se agită sub mişcarea muşchilor săi. Sunt biserici mai mari şi mai mici, iar pe toată lăţimea spatelui, Sfântul Vasile Blajinul.

— Te uiţi la bisericile mele, ai?

— Da, zic eu.

— Am pus să-mi fie făcute în închisoare. Să ştii că toate sunt adevărate şi există undeva pe pământul mamei Rusia; Iaroslav, Novgorod, Zagorsk… Am avut timp berechet, vezi bine… 18 ani de gherlă!

Nu-l întreb pentru ce, căci nu pare să fi fost deţinut politic. Or, în cazul deţinuţilor de drept comun există un tip foarte precis de delict de care nici măcar nu vreau să amintesc.

— Când am ieşit, singur am ales viaţa în taiga. Tot anul stau aici la pescuit împreună cu nevasta mea, Vera. Când sunt peşti suficienţi, îi ia la spinare şi se duce să-i vândă în primul sat, la opt ore de mers în amonte. Aici se trăieşte mai bine decât la oraş. E greu, dar eşti liber. La Ulan-Ude mă simt din nou la închisoare.

Cabana lui e confortabilă: două paturi, o sobă, arme de vânătoare, năvoade pentru pescuit. În faţa casei: Selenga, liniştită. În spate: pădurea rară, fără nici un hăţiş, fără amestecul de lăstăriş, imagine perfectă a pădurii buriate. În jurul unei mese umplute cu peşte afumat, sărat, uscat, cu borcane pline de castraveţi muraţi şi castronaşe pline de coacăze şi afine, ciocnim în cinstea întâlnirii noastre. Îi întreb despre Rusia, la care Saşa scuipă pe jos.

— Democraţia ne-a adus două lucruri: pornografia şi publicitatea la aparatele de ras electrice.

— Dar nu şi electricitatea, completează Vera.

Gongul unei noi furtuni bate până-n zori. Mă culc în unul dintre cele două paturi. Simt insecte noctambule galopând pe trupul meu ca pe puntea arcei lui Noe în ziua îmbarcării nevertebratelor.

În zori, Saşa mă serveşte cu *cifir*, băutura gulagului: un concentrat de ceai atât de tare, încât de îndată ce-l bei simţi cum inima ţi-o ia razna.

— Mergi trei kilometri în amonte şi ai ajuns.

Saşa mi-a indicat astfel existenţa unei biserici în ruine aşezate în mijlocul stepei pustii, pe malul Selengăi. O zăreşti de departe, la orizont, cu cupolele şi clopotniţa ei, cu zidurile ei albe, căscându-se din loc în loc. Singurii ei credincioşi au rămas păsările. Ciori de câmp cu livreaua de-un albastru ca oţelul, şoimi vinderei, cufundaci moţaţi. De jur împrejur, o câmpie cheală, pe deasupra întinsului căreia veghează bătrâna biserică, santinelă părăsită pe malurile fluviului, ale cărui ape nu vor mai aduce pe nimeni aici, niciodată. Înainte să pornesc mai departe, rămân mult timp sub bolta răcoroasă, fericit că am descoperit unul dintre acele locuri în care simţi că sufletul ţi se înalţă la ceruri.

Decembriştii. Din nou ei. De îndată ce frumuseţea se înalţă în imensitatea siberiană, ştii sigur că pe acolo dau târcoale umbrele lor. Această micuţă catedrală, ei au ridicat-o în timpul exilului lor, alegând un teren a cărui situare este, prin ea însăşi, dovada unei rare inteligenţe şi a unui bun-gust desăvârşit. Mă gândesc deseori la această revoltă, regretând că nu a fost generatoarea unor altfel de revoluţii. Căci deznodământul ei este remarcabil. Insurgenţii din decembrie 1825 aveau acea nobleţe de a visa că pot clădi un viitor mai bun, fără a face *tabula rasa* din trecut. În mod paradoxal, deportarea le-a oferit ocazia de a experimenta pe pământul lor de exil acea societate luminată, generos elitistă, la care aspirau. În plină nefericire, ei au primit darul posibilităţii de a-şi împlini visul.

Ultimele zile petrecute înainte de a ajunge la frontiera mongolă sunt deopotrivă înăbuşitoare şi copleşitor de frumoase. Tăind-o printre coline, leg unele de altele meandrele desfăcute pe fundul albiei Selengăi. Saşa mi-a vândut peşte pentru trei zile. De-a lungul râului, o fâşie îngustă de viaţă prosperă liber: trestii, ierburi înalte, colonii de păsări agitate… Aici pescuiesc, aici dorm în orele toride ale după-amiezii, când soarele ucigător

urcă la 45°C temperatura aerului. Am impresia că, odată cu căldura, creşte şi sentimentul de singurătate. Cu băi rapide şi etape forţate, reuşesc, de bine, de rău, să fac 50 de kilometri pe zi. Fiecare seară mă găseşte într-o stare de totală îndobitocire.

Străbat, în două zile, ultimii 100 de kilometri de-a lungul liniei de cale ferată care se îndepărtează direct spre sud, către Mongolia, dar pe care o reîntâlnesc la înălţimea satului Selengiva. Merg poticnindu-mă în traversele şinelor, care nu sunt aşezate la distanţa unui pas de om. Dorm la baza movilelor de balast, în vreme ce zgomotul trenurilor care zboară către Beijing mă trezeşte brusc din siestele mele frecvente. Într-o zi întâlnesc un rascolnic care coseşte iarba de pe marginea căii ferate. „E pentru animalele mele", îmi zice el înainte de a-mi povesti că trăieşte singur într-o cabană de când nevasta şi cei opt copii ai lui au murit cu toţii. „Vacile, concluzionează el, mor mai puţin." Nu întârzii prea mult în satul Ziabcin, unde primesc drept suveniruri o ploaie de pietre aruncate de un grup de adolescenţi păduchioşi. Mă nimeresc în ceafă şi fug de ei ca un câine bătut. După care întâlnesc trei muncitori feroviari care, la umbra drezinei lor, golesc dintr-o înghiţitură o sticlă de votcă. O altă dată, un vânt furibund mă împiedică să aud trenul care se apropie din spate. Urletul sirenei îmi îngheaţă sângele în vine şi, în timp ce locomotiva trece deja ca o rachetă, abia dacă am vreme să mă rostogolesc în ierburile înalte. La apus, zăcând în cort, întins la ora la care se culcă şi găinile, mă dedau acelui ritual pe care orice vagabond din lumea asta îl respectă întru fericirea sa supremă: îmi întind leneş picioarele care m-au purtat toată ziua. Şi le ţin perfect drepte, întinse, nemişcate, până când lumina zorilor le comandă să-şi reia efortul.

Ceaţa se lasă peste mlaştinile Selengăi, se scurge pe canalele sale, pentru ca, în cele din urmă, să se aşeze peste întreaga regiune asemenea fundului unui uriaş care ar face un popas în câmp. Faptul de a nu putea vedea nimic la nici măcar 20 de metri mă va costa o zi de rătăcire printr-o depresiune în care cresc ierburi ascuţite. GPS-ul îmi permite să menţin direcţia, dar nu-mi indică şi braţele moarte şi canalele pe care până şi hărţile mele le ignoră şi care mă împiedică să trec. Când, în sfârşit, vălul se ridică, zăresc pe un deal antenele parabolice ale unei staţii radar şi o reţea întreagă de alte antene. Probabil că nu sunt prea departe de frontieră. Ajung la un drum care nu e menţionat nicăieri pe hărţile mele. Ştiu deja că jeepul kaki care se năpusteşte dintr-odată de pe un drum ceva mai mare care duce către

staţie nu-mi poate aduce nimic bun. Voi plăti afrontul de a mă fi apropiat de o bază militară cu o noapte întreagă de interogatoriu, precum şi cu verificarea amănunţită a rucsacului, la care se adaugă întreaga panoplie a metodelor de intimidare (dar fără violenţă). GPS-ul meu, hărţile de aviaţie, hărţile mele militare, busola electronică, compasul şi altimetrul stârnesc curiozitatea febrilă a soldaţilor. Îşi închipuie poate că l-au prins, în sfârşit, pe *Spionul* cu care anii de cultură a secretului i-au familiarizat prea bine. Doar că articolele din ziarele ruseşti care-mi povestesc istoria şi scrisorile de recomandare din partea Ministerului Culturii iakute le spulberă repede îndoielile. O iau liber din nou la drum, în plină zi. *Polkovnikul*[6] mi-a propus chiar, dimineaţa devreme, să fac o *bania*, care mă transformă în *omul nou* mai iute decât ar fi făcut-o orice şedinţă de dialectică revoluţionară.

Un şir de dealuri sădite cu pini. În vârful fiecăruia îl vezi pe următorul. Nici o nădejde să le vezi terminându-se. Înaintez fără teama de a mă mai întâlni cu ursul, pentru simplul motiv că mi s-a spus că sunt foarte rari prin zonă. Deodată îmi răsare în faţa ochilor semnul pe care-l aşteptam: o linie dublă de sârmă ghimpată, despărţită de un culoar fără nici un copac, de zece metri lăţime. Am ajuns la limita teritoriului rusesc. În faţă, la mai puţin de 15 metri, inaccesibilă încă: Mongolia. În aceste câteva secunde trăiesc una dintre acele binecuvântate bucurii care răscumpără toate lunile de călătorie: aceea de a fi ajuns la porţile unui regat, la malul *falezelor de marmură*, la malul *insulelor de coral…*

Ceva mai departe de sârmele ghimpate, la adăpostul pădurii, merg de-a lungul liniei, către est. La fiecare 500 de metri, un mirador stă de veghe – partea rusească. Mă gândesc la eforturile depuse pentru a adapta această barieră la denivelările terenului. Autorităţile sovietice au desfăşurat forţe uriaşe pentru a demonstra poporului lor că trăia în paradis, ceea ce justifica necesitatea împrejmuirii grădinii Edenului în cazul în care ocupanţii săi ar fi dorit să vadă ce se întâmpla în partea cealaltă – în Infern. Sub preşedinţia lui Brejnev, frontiera s-a materializat într-o primă barieră. Apoi, la căderea Uniunii, în 1991, când Mongolia a ieşit de sub aripa Uniunii Sovietice, s-a ridicat a doua cortină de sârmă ghimpată şi s-a defrişat fâşia unui *no man's land.* În 1941, Rawicz nu găseşte, în loc de frontieră, decât un „stâlp roşu de trei metri înălţime, purtând o placă rotundă de metal, ştanţată cu stema sovietică – spicele de grâu, steaua, secera şi ciocanul –, deasupra unei

inscripţii cu caractere chirilice”. Cu nepăsarea specifică marilor călători, polonezul şi tovarăşii săi s-au felicitat simplu de a fi ajuns până acolo, după care şi-au continuat întins drumul către sud.

În plină pădure, parcurg 30 de kilometri către est, de-a lungul liniilor de sârmă, până la oraşul Kiahta, punct vamal de trecere oficială între Rusia şi Mongolia. Înainte de a intra în oraş, îmi ascund pumnalul la rădăcinile unui copac: un pădurar îl va găsi, poate, într-o bună zi. Nu vreau sub nici o formă să-mi asum riscul de a mă vedea condamnat, conform legii ruseşti în vigoare, la şase luni închisoare pentru port de armă albă. Pe la Kiahta trece drumul transsiberian care duce la Ulan Bator. Acesta este punctul prin care străinii au dreptul să iasă din Rusia către Mongolia. Din străvechiul târg comercial care era, pe vremuri, o etapă importantă pe „drumul ceaiului”, nu a mai rămas decât un centru istoric interesant, cu case din lemn. Câteva clopotniţe fac umbră unor biserici părăsite. Întâlneşti câte un popă, fete în fuste scurte, chinezi cu inele de aur pe degetele lor grăsune, mongoli uscaţi ca nişte scânduri: un popor întreg, cum găseşti peste tot în zonele libere de frontieră, în care domneşte un zumzet neîntrerupt şi febril, datorat faptului că nimeni nu ştie foarte precis de ce parte a graniţei locuieşte.

Punctul de frontieră este nou-nouţ. Ne aflăm aici la capătul pământului. Câţiva kilometri mai la sud, taigaua se recunoaşte, în sfârşit, învinsă. Frontiera ruso-mongolă merge de-a lungul lizierei pădurii. Perdeaua de mesteceni şi de pini se deschide brutal asupra marilor stepe: în Eurasia, geografia nu se încurcă în tranziţii line. Aici nu vei întâlni niciodată nuanţe. Frontierele între ecosisteme sunt asemenea firii oamenilor şi loviturilor Istoriei: tranşante.

În timp ce o vămeşiţă îmi cotrobăie prin rucsac, privesc cerul şi-mi dau seama că nu mai e acelaşi. S-a transformat într-un fel de oglindă aşezată pe o masă şi acoperă cu imensitatea sa la fel de imensa prerie mongolă.

„Pământul e tare, iar cerul e departe”, spune proverbul călăreţilor Asiei Centrale. În timp ce un funcţionar mongol îmi pune viza, ştiu că a sosit vremea să verific dacă au dreptate.

1. Sursa: Jacques Rossi, *op.cit.*

2. Varlam Şalamov, *Récits de la Kolyma* (*Povestiri din Kolîma*), Verdier, 2003 (traducere de S. Benech, C. Fournier, L. Jurgenson).

3. În Rusia, doza de votcă se socoteşte în grame.

4. Instrumente ritualice budiste.

5. Un scriitor german, pe nume Josef Martin Bauer, a relatat povestea veridică a acestei evadări în *Aussi loin que mes pas me portent* (*Cât de departe mă poartă paşii*), publicată într-o nouă traducere (Ph. Légionnet), în 2004, de editura Phébus. În această poveste, evadatul este prezentat sub pseudonimul Clemens Forell.

6. Colonel, în limba rusă.

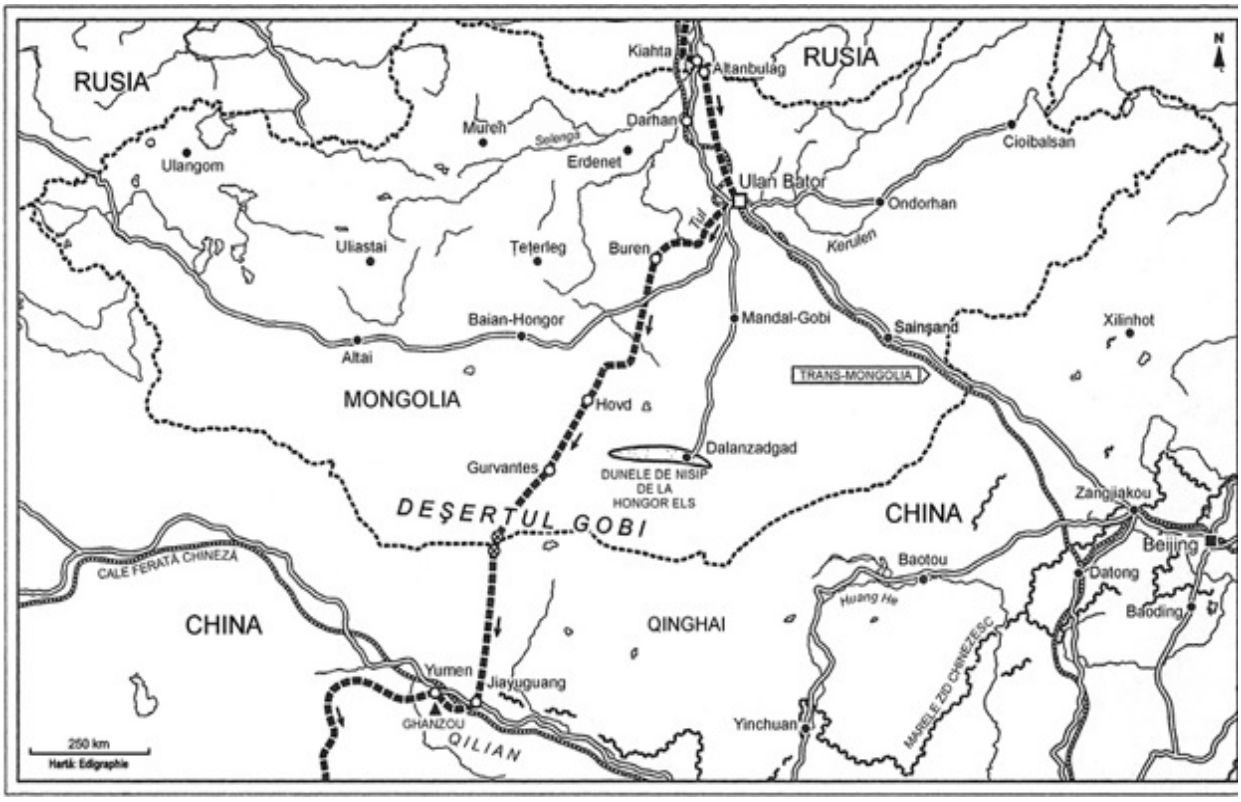
RUSIA
RUSIA
Kiahta
Altanbulag
Mureh
Darhan
Selenga
Erdenet
Ulangom
Ulan Bator
Cioibalsan
Ondorhan
Uliastai
Teterleg
Buren
Tuul
Kerulen
Baian-Hongor
Mandal-Gobi
Sainşand
Xilinhot
Altai
TRANS-MONGOLIA
MONGOLIA
Hovd
Dalanzadgad
Gurvantes
DUNELE DE NISIP DE LA HONGOR ELS
DEŞERTUL GOBI
CHINA
Zangjiakou
Beijing
CALE FERATĂ CHINEZĂ
Baotou
Datong
Huang He
Baoding
CHINA
QINGHAI
Yumen
Jiayuguang
MARELE ZID CHINEZESC
GHANZOU
QILIAN
Yinchuan
250 km
Hartă: Edigraphie
N

Mongolia

6

Spre Ulan Bator

august

Îmi trebuie neapărat un cal.

Aşa că rătăcesc prin Altanbulag, de partea cealaltă a frontierei, în căutarea unui târg care să-mi convină. Oricum, este exclus să merg prin stepă pe jos. Pământul călăreţilor nu se calcă în picioare. Dacă evadaţii din gulag n-au avut altă cale decât să se angajeze la un marş forţat prin ameţitoarea stepă, eu, în schimb, nu am nici un motiv să fac ca ei. Voi măsura nesfârşirea preriilor mongole şi călare, şi pe jos. În plus, ceva care ţine, în acelaşi timp, de grija pentru eleganţă, dar şi de intuiţie mă convinge că orizonturile mongole nu pot fi atinse decât cu cizma bine înfiptă în scară şi cu frâul în mână. Atâtea galopuri nervoase au răsunat aici încă din negura istoriei, încât ar fi necuviincios să tulburi ecourile lor bătând cu piciorul măsura marşului. Aşadar în şa, dar mai întâi un cal.

Un călăreţ din Altanbulag mă asigură că pot cumpăra un cal din satul Suhbator, la 25 de kilometri vest. Până acolo, îmi împrumută el un cal şi mă însoţeşte. Mai arunc o ultimă privire la clopotniţa din Kiahta, această manifestare verticală a vechiului monoteism european, înălţată la frontiera lumii nomade. Mongolii, fii ai câmpiilor, credincioşi orizontalităţii, nu ştiu să ridice spre cer nimic altceva decât fuioare de fum care scapă prin deschiderea de sus a iurtelor.

Furăm stepei cei 25 de kilometri ca nişte adevăraţi mongoli, adică dintr-o suflare.

Satul Suhbator este un târguşor tipic sovietic ce adăposteşte câteva combinate pe cale să-şi dea duhul. O singură clădire prosperă: biserica mormonă. Nici nu ştiţi cât de activi sunt tinerii călugări americani veniţi din Salt Lake City, cu cămăşile lor albe şi părul pomădat! Predică în mongolă, distribuie biblii, convertesc, iar mongolii budişti digeră cu amabilitate mesajul evanghelic. Uneori, totuşi, se lovesc de puncte ireconciliabile: cum să accepţi, de pildă, că Hristos, Călăreţul celest, a intrat în Ierusalim călare pe un măgar?

Legea mormonă condamnă consumul de alcool şi de excitante, inclusiv ceaiul. În Mongolia, efectele acestei severităţi sunt foarte bine-venite împotriva etilismului. Dar, pe de altă parte, o familie de nomazi neomormoni care sorb în iurta lor din ceşti umplute cu apă caldă este un spectacol de-a dreptul funest. Păi, cine nu ştie că ceaiul de care sunt astfel privaţi este o băutură pe care mongolii o consideră la fel de sacră ca şi sângele care le curge prin vine?

Pastorul mormon de prin partea locului, un tânăr mongol proaspăt convertit, se oferă să mă ajute. Tatăl lui este de asemenea păstor, dar de o cu totul altă specie: păstoreşte capre, şi nu oi rătăcite de-ale Domnului. Şi, printr-o fericită întâmplare, bătrânul cioban tocmai caută să se descotorosească de cel mai bun armăsar pe care-l are. Aşa că mă pofteşte la el, la o ceaşcă de apă caldă:

— Familia mea nu mai poate ţine calul ăsta, zice el. Deşi e un animal excepţional. Îl foloseam deseori ca să merg să predic prin alte aşezări. Astăzi însă, acest lucru a devenit imposibil, căci ne-am dat seama că animalul se dădea în vânt după cânepa sălbatică ce creşte în tufe mari, taman acolo unde locuim. Or, după cum bine ştiţi, religia noastră interzice consumul de droguri. Deci nu mai putem continua să ne folosim de calul ăsta.

O mârţoagă eretică! Exact ce-mi trebuie pentru a-mi continua coborârea spre infernul deşertului Gobi. Plecăm pe jos fără întârziere înspre aşezarea familială, aflată la trei ore de mers de Suhbator. Trebuie să trecem prin vad trei canale ale Selengăi şi s-o tăiem de-a dreptul, între maluri, prin câmpii imense şi umede. Familia ocupă iurte aşezate pe un covor de iarbă grasă. Copiii adună iepele pentru a le mulge. Mă uit cu atenţie la rănile de pe spatele şi de la gleznele animalelor, dar calul de vânzare este o minune. Încheiem târgul fără multă tocmeală. Apostatul îmi este cedat pentru doar

câteva zeci de dolari. Mai cumpăr şi o şa rusească, ale cărei compartimente sunt straşnic lăudate de călăreţul meu mormon. Şi aşa, pe acest armăsar păcătos, mâncător de cânepă şi nesătul de iepe, mă afund, înspre apus, departe de austerii mormoni pe care i-am văzut destul pentru ziua de astăzi. La căderea serii, înainte de a mă înghesui în strâmtoarea adăpostului meu, îi spun calului care paşte, legat de un ţăruş:

— Să ştii că de acum numele tău e Sławomir.

Mă trezesc odată cu zorii, în lumina cărora calul meu nu mai e chiar aşa de glorios. Are pete galbene, portocalii şi cruste de sânge închegat, ca şi cum s-ar fi rănit în timpul nopţii. Şase zile de acum încolo voi călări spre Ulan Bator, aflat la 300 de kilometri de frontieră. În stepă, înaintarea e ca navigarea pe ape: de dimineaţa până seara, mergi fără să întâlneşti nici cel mai mic obstacol. Preria e ca oceanul. Iurtele sunt insulele ale căror arhipelaguri punctează monotonia. Stepa înseamnă cerul care se aşterne peste pământ, lăsând la orizont doar un mic interstiţiu.

Agăţat de armătura şeii, car cu mine un sac cu provizii de stepă: brânzeturi şi carne uscată. Cu această hrană care ocupă puţin spaţiu şi dacă găseşte apă, un călăreţ poate supravieţui săptămâni întregi. Iată, de altfel, şi ceea ce explică faptul că hoardele Marelui Han au putut străbate cu atâta uşurinţă vastele spaţii ale Asiei Centrale, care, în ochii europenilor, par nişte întinderi fatale. Uneori sunt invitat să beau ceai la adăpostul iurtei, invitaţii la care răspund cu plăcere, având doar o singură grijă: ca nu cumva un berbec să fie sacrificat pentru a sărbători evenimentul trecerii mele pe acolo. Căci atunci (mi s-a întâmplat asta într-o iurtă la 100 de kilometri de capitală) trebuie neapărat să faci, cu orice sacrificiu, onoarea de a gusta din toate felurile de mâncare întinse: urechi, ochi, măruntaie, inimă, tendoane, ba unde mai pui că trebuie să muşti până şi din testiculele animalului, pentru a arăta că ştii să preţuieşti cum se cuvine primirea care-ţi este făcută. Dar de cele mai multe ori evit să mă întâlnesc cu oameni, preferând să mă culc între cutele pământului. Iarba e mai sănătoasă aici decât în jurul aşezărilor spurcate de turmele de animale. În plus, îmi place să adorm singur, legănat de zgomotul făcut de calul ce paşte în apropiere (dulce muzică pentru urechile oricărui călăreţ). Aceste câteva zile petrecute în Mongolia preriilor îmi arată că singurătatea a devenit pentru mine o stare necesară: o găsesc atât de confortabilă, soră bună cu libertatea. În sfârşit, cum nu vorbesc deloc mongola, conversaţiile cu crescătorii de animale se

reduc cam la o duzină de onomatopee stâlcite cu totul, urmate de hohote de râs care-mi devin de-a dreptul nesuferite. Există multe lucruri pe care mi-ar plăcea să le aflu, dar sub bolta iurtelor nu găseşti mulţi rusofoni. Am prea multe întrebări de pus mongolilor despre ţara lor, pe care acest secol dezlănţuit, sângeros şi oţelit a lăsat-o dezarticulată, aşa că nu pot să mă mulţumesc doar cu aceste bâiguieli care însoţesc, la modul cel mai caraghios, o supă de măruntaie.

Calul meu se ţine bine. Şapte kilometri la oră, fără să trebuiască să-l forţez. E o corabie bună, pe care-mi place s-o comand. Ne îndreptăm spre sud, ţinându-ne la o distanţă confortabilă – mai multe zeci de kilometri – de autostrada care duce la Ulan Bator. Uneori nu întâlnim câte o zi întreagă nici un suflet de om, ceea ce e un lux dublu: să fii singur şi să nu te grăbeşti.

Învăţ să-mi cunosc armăsarul. De pildă, am remarcat că, atunci când întâlnim camioane, Sławomir se sperie tare. Şi pe bună dreptate, a crescut pe pajiştile de pe malurile Selengăi, departe de zgomotul străzilor. E un cal de pe vremea când nu existau alte mijloace pentru deplasare. De asemenea, se teme de hoiturile altor cai devoraţi de lupi, ascunse în ierburile înalte, dar încoronate de zborul în cercuri tot mai joase al vulturilor. Îl înţeleg: niciodată nu e o plăcere să vezi unde te mână viaţa. Îi plac, în schimb, ciulinii, cărora le sparge miezul cu copita pentru a-i înmuia. Aşa că, deseori, mă opresc în văi pe care ploile proaspete le-au smălţuit cu flori şi, până la căderea nopţii, sug dintr-o brânză tare ca piatra, mâzgălesc câteva notiţe în caietul cu foi din hârtie de orez şi nu mă mai satur de spectacolul pe care-l dă Sławomir atunci când smulge, cu puternice lovituri de grumaz, tufe întregi de flori de nu-mă-uita şi de drob.

Câinii reprezintă singurul pericol real al stepelor. Ei sunt cerberii iurtelor. Fiecare familie creşte câte unul, însă autoritatea oamenilor asupra lor e inexistentă. Mastifii (numele rasei) nu sunt întru totul câini. Încă mai păstrează trăsături de lup. Însă un lup din cea mai rea speţă: aceea care tocmai a descoperit proprietatea privată. Când atacă, cu colţii la vedere, cu buzele răsfrânte şi lătrând gutural, cu sonorităţi venite parcă din străfundurile timpului şi ale măruntaielor, ar fi tare bine să fii călare. De altfel, câinii sar foarte rar la călăreţi. Dar cine vrea să se apropie pe jos de o aşezare de iurte trebuie să ştie că se expune unui atac aproape sigur, pe care nici măcar stăpânii locurilor nu ar şti cum să-l ţină în frâu. Ura câinilor faţă de pedeştri îmi confirmă ideea că, dacă Cerul i-a dăruit omului calul, e

pentru ca să se slujească de el. În stepe, bipedismul înseamnă o necunoaştere a vieţii.

Într-o zi, odată ajuns într-un *aul*[1], asist la spectacolul unui atac furibund al unor câini de pază asupra unei iepe. Un soi de *buzkashi*[2] animal în care calul ar ţine loc de carcasă, iar câinii – de călăreţi! Ce-o fi făcut biata gloabă să merite aşa un tratament? Trei mastifi o urmăresc printre iurte, evitând cu grijă copitele pe care le aruncă în spate. Animalul e încă înşeuat, scările îi lovesc coapsele: hăţurile probabil că s-au desfăcut din ţăruşul de care era priponit. Oamenii au ieşit cu toţii în faţa cortului. Câţiva bărbaţi, care nu au mai avut timp să urce în şa, încearcă zadarnic să se opună cursei. Câinii nu au de gând să se liniştească. Şi nimeni nu reuşeşte să oprească bietul animal. Atunci pornesc cu Sławomir la galop ca să ajung iapa din urmă, strigând în acelaşi timp pentru a le arăta dulăilor că şi eu pot fi de o violenţă primitivă, apuc animalul de căpăstru şi reuşesc să încetinesc cursa. Mă îndrept apoi înspre iurte. Câinii urlă înnebuniţi, cu coada-ntre picioare. Mongolii sunt foarte încântaţi şi, drept răsplată, mă poftesc să mă înfrupt din recompensă: o fiertură de berbec cu măruntaiele călduţe încă.

Într-o altă seară descopăr pe panta unui taluz o stână din lemn: o haltă de păstor pe drumul transhumanţei. Locul ocupă o bucată de pământ care înaintează deasupra unei văi ca o albie, înconjurată, la rândul ei, de tufe de ierburi care-şi unduiesc rotunjimile spre cer. Curăţ ţarcul, îl priponesc pe Sławomir, instalez cortul, mănânc de seară dintr-un pachet de tăiţei chinezeşti cruzi (miliarde de oameni în lume mănâncă aşa în fiecare zi) şi dintr-o bucată de brânză de pe vremea lui Brejnev (aici aşa se conservă, decenii…) şi adorm. La ora trei dimineaţa, nişte păstori rătăciţi ajung şi ei la stână, îngrămădind în ţarcul meu nici mai mult, nici mai puţin decât vreo două sute de ieduţi pe care-i mână spre oraşul Dahan. Deja mai sacrificasem o noapte porcilor din Siberia, am s-o sacrific şi pe aceasta pentru a-mi salva bunurile de dinţii nemiloşi ai caprei – o adevărată fiară.

A doua zi constat că stepa nu mai e pustie. Împreună cu Sławomir, traversăm pajişti sub escorta atentă a lăstunilor care ştiu prea bine că de sub copita calului ţâşneşte un întreg popor de insecte zburătoare şi lăcuste, de care nu se mai satură. De multe ori asist şi la un adevărat balet al cocorilor siberieni, amanţi superbi, care nu se plictisesc niciodată unul de altul, într-o

perpetuă uimire faţă de ei înşişi, petrecând o oră întreagă pentru a-şi pune în valoare graţia.

Dar de îndată ce norii se adună într-un colţ de cer şi barometrul scade, vieţuitoarele dau bir cu fugiţii. Biciul stepei este furtuna. Mongolii se consideră fericiţi în vara aceasta. S-au dus anotimpurile sumbre în care seceta decima turmele. Anul acesta cerul este darnic. Furtunile însă sunt pe măsura stepei: titanice. Aici norii au dimensiunile unui regat întreg. Şi când se porneşte potopul, ai zice că, străpunşi ca de un paloş, se crapă dintr-odată, ca nişte vedre uriaşe, pentru a se prăbuşi cu totul sub propria greutate, golindu-şi apele în câteva clipe şi lăsând stepa năucită de atâta violenţă. Într-o dimineaţă, Sławomir şi cu mine suntem şfichiuiţi pe nepusă masă de o ploaie cu grindină. Se face noapte în plină zi şi, când năpasta se apropie, degeaba am eu impresia că mai avem vreme să ajungem în galop la adăpostul unui taluz. Elementele naturii sunt mult mai iuţi. Şocul e atât de puternic, încât nu putem să-i facem faţă. Grindina ne biciuieşte pielea. Sławomir îşi întoarce spatele ca să pareze rafalele. Apoi grindina se preschimbă în picături uriaşe de ploaie. Mă chircesc sub cal, adăpostit sub streaşina pieptului său masiv, şi aştept să se îmblânzească cerul. Sunt ud leoarcă, mi-e frig, dar sunt fericit că deasupra mea nu am decât un cal.

În cele două luni pe care le voi petrece în Mongolia în tovărăşia sa, doar o singură dată m-am temut că-l voi pierde pe Sławomir. În ziua aceea l-am priponit, într-o aşezare de iurte, de gardul unui staul cu capre, deşi, în mod tradiţional, când mergi în vizită la nişte crescători de animale, înnozi hăţurile calului în jurul stâlpului anume pus pentru aceasta în faţa iurtei. Adunaţi în jurul unui ceai, îi ascult pe cavalerii stepelor explicându-mi cum să ajung la cel mai apropiat puţ de apă. Dintr-odată, zgomotul cumplit al unei cavalcade nebune, urmat de un nechezat înspăimântat. Ţâşnesc, din reflex, afară din iurtă, mânat de acea energie pe care mamele cu mulţi copii o împart cu călăreţii atunci când obiectul dragostei lor este în primejdie. Sławomir smulsese deja o bucată de gard şi, în elanul lui nebunesc, zăcea căzut pe o parte. La mai puţin de un kilometru, o herghelie de vreo sută de cai aleargă la galop – o întrecere în care nişte tineri crescători trebuie să parcurgă zeci de kilometri în linie dreaptă. Înspăimântat de tot acest vacarm, calul meu a vrut să li se alăture: de fapt, Sławomir a încercat să evadeze.

Peste tot unde mă opresc să întreb unde pot găsi apă sau de unde aş putea cumpăra câte ceva de-ale gurii, mă bucur de aceeaşi primire pe care aş putea-o caracteriza drept aristocratică, adică: generoasă, firească şi niţel indiferentă. N-aş spune că e chiar ospitalieră. E mai degrabă un soi de neputinţă de a accepta ideea de a lăsa un străin afară. Atunci când primesc ceaiul, înăuntrul iurtei, aşezat pe locul de onoare, mă gândesc că acest popor afabil şi liniştit, ocupat tot timpul zilei cu mulsul laptelui de iapă, a dat naştere uneia dintre cele mai sângeroase forţe imperiale din istoria omenirii. Incursiunile mongole ale Imperiului celest erau temute până în Occident! Însă popoarele sunt ca şi omul: au tinereţea lor, maturitatea şi declinul lor. Multe nu mai sunt decât replica muribundă a ceea ce au fost cândva. Dar în Istorie, fiecare are secolul său de glorie. Italienii şi spaniolii au avut secolul al XVI-lea, francezii şi olandezii – secolul al XVII-lea. Mongolii au făcut să tremure secolul al XII-lea. De atunci, opt secole le-au trebuit ca să devină slabi şi blânzi.

Cu două zile înainte să ajung la Ulan Bator, traversez în linie dreaptă câteva forme de relief ciufulite de câţiva mesteceni piperniciţi. Mă cocoţ pe pantele lor în zigzag, ca să-l mai cruţ pe Sławomir. Calul calcă o pajişte înflorită, pe care cresc şi nişte ciuperci, dar care nu-l interesează nici pe evadat, nici pe vagabond, pentru că – presupunând că nu sunt otrăvitoare – ar lua prea mult timp pentru a fi pregătite, iar aportul energetic ar fi foarte scăzut.

Dorm foarte puţin noaptea, căci îmi supraveghez animalul. În aşezările de iurte mă tem de hoţii de cai, aşa că mă trezesc de câte cinci ori pe noapte. De aceea, ziua, de oboseală, mă prăbuşesc deseori în iarbă. Adorm cu frâul calului în mână. El îl tot desfăşoară în timp ce paşte, până când, ajuns la capătul lui, sunt trezit de o scuturătură: coarda s-a întins, anunţându-mă că trebuie s-o iau din loc iarăşi prin stepă, să mă supun principiului nomad al mersului mereu înainte, al deplasării fără întrerupere. În stepă, de altfel, nu ai o altă variantă decât să înaintezi. Omul nu e decât un trecător. Orice oprire nu e decât o amânare. Peisajul, resursele, cerul şi orizontul, totul contribuie la această perpetuă mişcare. Acesta e, în fond, şi motivul pentru care hoardele dislocate au traversat întregul continent fără oprire, călcând sub copitele cailor tot pământul, atât cât era.

Înainte să ajung în capitală, îmi petrec ultima noapte într-o iurtă, fetus din postav, lume recreată, adunată în sine, cu o singură dechidere, *tunduk*,

orificiul care străpunge cheia de boltă, acest ombilic al oului, fontanelă prin care visele noastre se strecoară către cer pentru a se împreuna cu noaptea. A doua zi, Sławomir e bolnav: din pricina ierbii mizerabile care înconjoară iurta, roasă de capre şi spurcată de urină. Îl las să-şi revină ceva mai departe, într-un canion uscat, în care au crescut flori. Apoi urc din nou în şa. La căderea serii, o fiară apare pitită în câmpie, pată neagră şi cenuşie, încoronată de fum şi zburlită de antene. E Ulan Bator, capitala imperiului stepelor, cetatea fiilor lui Ginghis, Urga mitică la care toate hoardele au năzuit. Astăzi, Ulan Bator e un oraş industrial. Aşa se întâmplă întotdeauna cu locurile mitice. Samarkand, Ulan Bator, Kabul nu ar trebui să mai fie decât nişte nume gravate în visele noastre…

În Mongolia îţi laşi calul la intrarea în capitală, la fel cum ţi-ai parca maşina. Îl încredinţez aşadar pe Sławomir unei familii care şi-a înfipt iurta chiar în dreptul primelor construcţii din oraş. Ciudat loc: stepa se opreşte dintr-odată, iar acolo începe brusc oraşul. Am multe de făcut la Ulan Bator. Cu şaua sub braţ, umblu de-a lungul bulevardelor staliniste din centru în căutarea unui loc unde să trag peste noapte. Pe lângă mine trec clădiri grandioase: Opera, Muzeul de Istorie Naturală, palatul guvernului. În piaţa centrală, un călăreţ pe un piedestal: este statuia bolşevicului Suhbator, eroul comunist care i-a alungat pe chinezi din ţară, în 1921. Găsesc refugiu într-un hotel în care recepţioniera, care răspunde la numele de Amaara, frumoasă ca zăpada, ezită dacă să-mi dea sau nu o cameră. Abia atunci îmi amintesc că nu m-am spălat de pe vremea scaldelor în Selenga, şi nici nu m-am pieptănat tocmai de când am plecat din Kiahta.

Prioritate: să-mi ţin promisiunea făcută la Ulan-Ude, cu cincisprezece zile mai devreme. Mi-am jurat atunci ca, de îndată ce voi fi ajuns la Ulan Bator, s-o salut pe Ţerendulam, căreia i-am aflat povestea în arhivele bibliotecii. Este vorba despre o femeie ce are mai bine de 70 de ani; prin anii 1930, era fiica lui Genden, prim-ministrul mongol care a căzut victimă epurărilor staliniste. În 1937, a fost arestat şi deportat la Moscova împreună cu familia sa. Ţerendulam avea pe atunci doar cinci ani. Ministrul a fost executat în subsolurile de la Lubianka, fără să fi aflat vreodată de ce, în vreme ce soţiei şi micuţei Ţerendulam li s-a permis să se întoarcă la Ulan Bator. Au luat atunci trenul până la Ulan-Ude, apoi, nemaiavând altă cale decât mersul pe jos, au străbătut 500 de kilometri de-a lungul Selengăi, prin Kiahta: 500 de kilometri, iarna, cu picioruşele unui copil de 5 ani… Astăzi,

Ţerendulam conduce Muzeul represiunii din Ulan Bator. Ei vreau să-i consacru primele mele clipe în acest oraş. Şi să-i spun că, 66 de ani mai târziu, am mers pe urmele ei. Să-i spun că, de-a lungul malurilor Selengăi şi, apoi, călare prin stepă, i-am dedicat, în gând, câteva din orele mele de efort. Să-i spun, în sfârşit, că drumul meu era un fel de pelerinaj secret închinat ei.

Mi se arată o clădire masivă. O pancartă: „Muzeul represiunii politice şi al victimelor de război". Urc scările intrării şi, în câteva clipe, mă aflu în faţa lui Ţerendulam, „femeia care a traversat Siberia pe când nu era decât o copiliţă". Bat la uşă la fel de tare pe cât îmi bate inima. Îmi deschide un bărbat.

— Bună ziua, sunt francez şi aş dori s-o văd pe directoarea Ţerendulam; nu am stabilit nici o întâlnire, dar am ceva foarte important să-i spun.

— Cum, domnule, nu ştiţi? Era bolnavă şi a murit astă-noapte.

Cercetările mele şi câteva probleme de organizare mă ţin ocupat în Ulan Bator timp de două săptămâni. Sunt gata să sar pe oricine îmi aduce o poveste cu evadaţi sau îmi semnalează vreo pistă de cercetare. Prima mea şansă e să-l întâlnesc pe Iuri Nikolaevici Kruşkin, graţie intermedierii ataşatei culturale pe lângă Ambasada Rusiei, o femeie uriaşă, îmbrăcată cu o rochie maro. Kruşkin este unul dintre miile de ruşi din Ulan Bator. Blond, masiv, neobosit, istoric, scriitor, mare mâncău, lingvist şi, unde mai pui, peste toate, preşedinte al unei venerabile instituţii savante: Societatea mongoliştilor ruşi. Ne întâlnim aproape în fiecare zi într-un bistrou ţinut de nişte chinezi, pe care angajaţii mongoli îi privesc cu ochi răi, asta dacă ai putea citi cu adevărat fie şi cea mai mică nuanţă afectivă din spatele misterului fantei oculare mongolo-altaice. E o perioadă în care beau mult – e felul meu particular de a reînnoda firul cu civilizaţia după atâtea luni de singurătate. Îngurgitez litri de bere mongolă, ascultându-l pe Kruşkin cum reînvie timpurile de altădată.

— Evadări au fost puzderie după al Doilea Război Mondial, îmi spune el. 12.000 de prizonieri ai armatei generalului Vlasov[3] au fost deportaţi aici, în Mongolia, alături de trădători ucraineni trecuţi la Waffen şi de ruşii din Harbin. Or, în timpul transferurilor, prizonierii scăpau.

— Cu speranţa de a se îndrepta încotro?

— Habar n-am. Şansele de a se întoarce în Rusia erau aproape nule. Mulţi încercau să se dea la fund chiar în Mongolia. Ştiu, de pildă, că în Munţii Altai, prin iurte, există metişi. Mongoli cu ochi albaştri. Dacă vei căuta bine bine sub covorul de postav sau prin cuferele de lemn, sunt sigur că ai putea afla câte o cataramă de centură militară…

Luăm un taxi şi ne îndreptăm către periferiile nordice ale capitalei. Depăşim câteva şiruri de HLM-uri: „cartierele progresului", cum se numeau pe vremea Uniunii Sovietice, când visul fiecărui cetăţean era să se mute într-un apartament de bloc încălzit. În restul oraşului, majoritatea mongolilor trăiesc în iurte înconjurate de garduri. Perne uriaşe albe îngrădite de un pătrat de lemn: simbolica agoniei nomadismului. Este perfecta replică inversă a colosalei glume a lui Allais, care propunea ca oraşul să fie mutat la ţară. Aici, stepa a fost pusă în cuşcă. Kruşkin mă conduce la cimitir, ultimul lăcaş al Ulan Batorului în care s-a refugiat sufletul rus.

Suntem întâmpinaţi de gardiana locului, care trăieşte, împreună cu cei opt copii ai ei, într-o rulotă dezmembrată, în fundul cimitirului. În fiecare an, mormintele se înmulţesc şi reduc suprafaţa petecului de iarbă din faţa rulotei sale. E descendenta unui colon al ţarului şi văduva unui erou al Marelui Război din 1941. Aparţine, deci, unei caste anonime de eterni slujitori ai Rusiei. Din păcate însă, a ratat din mers trenul postsovietic. Şi acum se ofileşte pe taluzul acesta expus tuturor vânturilor, înconjurată de morţi, uitată de toţi, departe de patrie, fără nici un ajutor, dar, mai ales, fără speranţă.

Kruşkin mă pune să traversez cimitirul.

— Vedeţi aici, în locul ăsta, erau înmormântaţi deportaţii politici care, în 1950, au construit drumul dintre Kiahta şi Ulan Bator. Era şantierul cu numărul 505. Soljeniţîn îl menţionează şi el în cărţile sale. Aceşti zeki, de aici, nu au fost niciodată reabilitaţi, aşa încât nu există nici măcar o placă în memoria lor.

Mergem să ne aşezăm lângă mormântul mamei sale, pe una dintre băncuţele acelea puse anume, conform obiceiului rusesc, pentru ca vizitatorii să poată mânca la căpătâiul morţilor lor.

— Cea mai extraordinară poveste cu evadaţi e cu unul dintre soldaţii lui Vlasov. În compania unui ofiţer alb din Harbin şi a altui rus, el a şters-o, dar nu cu mâinile goale, ci cu o puşcă furată. Au fost urmăriţi de NKVD.

Soldatul evadat era un trăgător de elită. De fiecare dată când avea prilejul, mai trăgea în câte o stea roşie din şapca urmăritorilor săi, pentru a le demonstra că el era cel mai tare, dar că, de fapt, nu avea nici un gând să-i omoare. Impresionaţi de un astfel de gest, au încetat să-l mai urmărească. Ofiţerul din Harbin a fost ucis de miliţieni, iar celălalt tovarăş de un urs. El însă, trăgătorul, a supravieţuit prin pădurile din estul Mongoliei până la sosirea la putere a lui Gorbaciov! A ieşit din pădure abia în 1986, după patruzeci de ani de supravieţuire!

— Şi Rawicz? Mărturia lui a fost mult pusă la îndoială în Franţa.

— Păi, ce ştiu ăi de-au contestat-o? Se prea poate să fi minţit, dar asta nu înseamnă că o astfel de evadare nu era posibilă. Veţi vedea singur, când veţi traversa deşertul Gobi: acolo trăiesc crescători de animale… cămilari… nomazi… Cu mult noroc şi cu ajutorul unei călăuze care ştie unde poţi găsi apă, e foarte posibil să rezişti. Au fost călugări, de pildă, care au fugit spre Tibet când au început marile epurări din 1937. Şi, mai devreme, familii întregi au coborât înspre sud, fugind de colectivizarea forţată din 1924… Ca să nu mai vorbim despre rascolnicii ruşi care au fost găsiţi în sate din China: cu siguranţă că, pentru a ajunge acolo, au fost nevoiţi să traverseze deşertul Gobi.

Kruşkin nu mai zice nimic. Vântul leagănă uşurel crucile ortodoxe. Mi-ar fi plăcut să am o sticluţă de ceva ca să-i ofer un păhărel pe care să-l închinăm în cinstea morţilor. Dar am uitat să cumpăr. Continuă:

— Am mai auzit şi povestea celor doi nemţi de pe Volga care, prin anii 1940, munceau în gulagul mongol din Moldot. Au furat un camion şi au evadat cât ai zice peşte până-n China, traversând deşertul Gobi… Vedeţi dumneavoastră, Rawicz nu a fost singurul!

La hotel, unde revin spre seară, tânăra Amaara („plenitudine”, în mongolă) îmi propune să închiriez mai degrabă apartamentul mătuşii sale decât să continuu să locuiesc în acel sinistru stabiliment destinat unor aparatcici reconvertiţi. Stabilim s-o întâlnesc pe mătuşă a doua zi, într-un bloc din centru. Între timp, un cotidian naţional îmi publică fotografia şi un rezumat al aventurilor mele, pe cinci coloane, în mongolă. Cu ziarul sub braţ, mă duc să sun la ora convenită la uşa mătuşii, care mă primeşte extrem de suspicioasă. Se cam codeşte să lase, aşa, apartamentul unui străin. Amaara i-a vorbit, desigur, despre mine, dar e o recomandare cam subţirică.

— Nu aveţi nişte hârtii oficiale sau nişte scrisori de acreditare de la guvern? mă întreabă ea cu un aer de cekist obişnuit să aibă încredere mai degrabă în ştampile decât în mutrele oamenilor.

— Am chiar mai mult, doamnă.

Şi-i întind, cu un aer plin de importanţă, ziarul. Intenţia este bună, dar rezultatul e dezastruos, căci, fără să fi fost prevenit, ziaristei i s-a părut foarte nostim să titreze cu litere de-o şchioapă, chiar deasupra fotografiei mele:

ACEST OM AR FI TREBUIT SĂ FIE ARESTAT

Pe mătuşă o cuprinde o uşoară panică. Reuşesc s-o conving să citească articolul până la capăt, ceea ce, slavă cerului, îmi deschide larg porţile apartamentului.

Vărul meu, Nicolas Millet, realizator de documentare, vine şi el la Ulan Bator. Mă va filma timp de vreo zece zile, în oraş şi în stepă. Îl întâmpin la aeroport, însoţit de Amaara. Tânăra prinţesă este primul cetăţean mongol pe care Nicolas îl întâlneşte, şi aceasta îl conduce la concluzia că ţara asta este paradisul pe pământ. În zilele următoare vizităm „Centrul de studii şi al arhivelor represiunii şi reabilitării”; directorul Rinchin, un bătrân mongol elegant şi rasat, începe întrevederea fluturând traducerea rusească la *Le livre noir du communisme*[4]:

— Nu există un capitol specific consacrat Mongoliei în această carte. Am fost uitaţi! Când, de fapt, mii de persoane au plătit şi la noi preţul represiunii comuniste.

— Trimişi în gulag?

— Nu. În Mongolia nu a existat o tradiţie puternică în acest sens, căci 90% dintre arestaţi erau pur şi simplu executaţi, ceea ce rezolva în modul cel mai eficient dificultăţile de organizare legate de încarcerare.

— Şi evadările?

— Au existat, prin deşertul Gobi, dar nu pe acolo pe unde spune… cum îi zice…?

— Rawicz.

— Rawicz, da… N-am auzit niciodată spunându-se că oamenii ar fi reuşit să treacă pe acolo pe unde pretinde el că ar fi făcut-o, adică prin secţiunea centrală a deşertului. Sigur, oamenii fugeau prin deşert, dar o luau pe ruta către Xinjiang, mult mai la vest decât itinerarul dumneavoastră. Pe

acolo e mai puţin arid: şi apoi, există nomazi care trăiesc tot timpul anului adunaţi în jurul puţurilor de apă. Pe acolo pe unde doriţi dumneavoastră să treceţi nimeni nu se aventurează. Acolo nu afli decât moarte.

Călugării pe care-i consultăm în mânăstirea Dashcheilon, în centrul Ulan Batorului, mai temperează niţel pesimismul lui Rinchin. Sub pânzele budiste ale sălii de rugăciune, un lama, împuţinat de bătrâneţe, bolboroseşte frânturi de amintiri. Înainte de a muri, viaţa a hotărât să se refugieze în ochii călugărului. Restul nu e decât o carcasă acoperită de o piele pergamentoasă. Poartă roba roşie şi galbenă a sectanţilor gelupka. În fundul sălii, un *getsul*[5] murmură mantre. Efluvii de tămâie îmi amorţesc partea din faţă a creierului. Stareţul mânăstirii ne traduce bolboroselile Venerabilului.

— El n-a fost deportat de roşii atunci când a început represiunea religioasă, prin 1937. Dar mulţi dintre prietenii lui au murit atunci. Gândiţi-vă că, din 21.000 de călugări, 17.000 au fost împuşcaţi… Cele o mie de mânăstiri pe care le număra Mongolia atunci au fost distruse. Doar şase au fost cruţate, în Ulan Bator, care nu se ştie prin ce miracol au supravieţuit. Însă foarte interesant este faptul că, în toţi acei ani zbuciumaţi, credinţa budistă nu a dispărut.

— Budiştii au rezistat?

— Nu e termenul exact, căci nu a fost o luptă armată, doar o rezistenţă pasivă, indirectă. Călugării au continuat să practice cultul lui Buddha în iurte transformate în mânăstiri mobile, înălţate în locurile cele mai ascunse. Călugării oficiau în ele, iar dacă se dădea semnalul de alarmă, iurta era demontată în mai puţin de o oră, aşezată frumuşel pe spinarea cailor sau a cămilelor şi dusă la o sută de kilometri depărtare, unde ritualurile se reluau nestingherite. Au existat mânăstiri clandestine de acest fel de-a lungul întregii centuri aride a deşertului Gobi.

— Şi nici o evadare, deci?

— Oh, ba da! Călugări plecaţi în Tibet, dintre care unii şi-au refăcut viaţa acolo, în mânăstiri care-i primeau cu braţele deschise, după traversarea aceluiaşi deşert Gobi. Unii s-au întors, în anii 1960. Alţii au prins rădăcini dincolo. A circulat chiar povestea unui călugăr budist din Buriatia care a fugit din Siberia stalinistă în 1934. A venit să se instaleze în Mongolia, de unde a trebuit să fugă din nou, în 1937, în momentul în care situaţia a devenit periculoasă şi aici. Atunci s-a refugiat în Tibet şi a intrat

într-o lamaserie, de unde a fost iarăşi alungat, în 1950, de maoiştii chinezi. A evadat prin Himalaya şi s-a săvârşit din viaţă în India, după douăzeci de ani petrecuţi alergând pe urmele libertăţii…

În timpul şederii mele la Ulan Bator, îi fac în fiecare zi o vizită lui Sławomir. Crescătorii cărora li l-am încredinţat au mare grijă de el. Îi dau cu talc o mică rană pe care o are la picior. Peste câteva zile o vom porni iarăşi prin stepă.

Într-o seară, în apartament, împreună cu Amaara, golim cu multă grijă toate sticlele de Saint-Émilion pe care Nicolas le-a adus în bagajele sale. Mai avem un cârnat cu piper, din care tânăra mongolă, carnivoră ca toţi cei din neamul ei, muşcă cu dinţii ei albi, privindu-ne drept în ochi. Bem în cinstea viitorului ei. Amaara nu are de gând să-şi sfârşească zilele în stepă. Ştie că are un destin de împlinit. Ne povesteşte că diploma sa în biotehnologie a dus-o într-un laborator de cercetare, în care a inventat şi dezvoltat un procedeu de fabricare a hârtiei pornind de la praful de caolin. Tehnică revoluţionară, care le-ar putea permite mongolilor să producă propria lor hârtie, dispensându-se de importurile chinezeşti. Subvenţiile pe care guvernul mongol i le vărsa pentru munca sa au fost subit tăiate în urma presiunilor oficiale ale Chinei. De atunci, Amaara caută o cale de a-şi continua cercetările, de data aceasta într-o universitate europeană. Franţa nemaiavând demult vocaţia de a primi creiere, probabil că Germania se va ocupa de Amaara. Dacă totul decurge normal, ar trebui ca în anul următor să ajungă la Universitatea de biotehnologie din Aix-la-Chapelle. Nu-i place Saint-Émilionul. Îmi şopteşte la ureche:

— Vărul tău seamănă cu baronul.

— Care baron?

— Ungern.

Ştiam eu că vărul meu avea o mutră de baltic. În Rusia, în Uzbekistan, nu o dată s-a întâmplat să fie luat drept lituanian. Colonelul Cagnat, fost ataşat militar al Franţei în Asia Centrală, a susţinut el însuşi, într-o zi în care făceam canotaj pe lacul Issîk-Kul, că era sosia unui general stalinist care apărase Moscova în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Remarca Amaarei însă e mult mai flatantă. Să semeni cu Roman Fedorovici von Ungern-Sternberg, baronul nebun! Generalisimul „Diviziei asiatice”! Asta-i bună! Vărul meu!?

— Îl cunoşti pe baron, Amaara?

— Toţi mongolii îl cunosc. Se învaţă despre el până şi la şcoală. Von Ungern-Sternberg este prietenul poporului meu.

În aburii de votcă şi de Saint-Émilion îmi rememorez epopeea baronului. Revoluţia din Octombrie… anul 1921… roşii înaintând spre Transbaikalia… albii pierzând teren, slăbiţi de disensiunile lor interne… Vranghel şi Denikin înfrânţi… atamanul Semenov, şef al contrarevoluţiei siberiene, jucând un joc neclar… chinezii ocupând Mongolia, luându-şi astfel revanşa asupra lungilor secole de chelfăneală… şi, deodată, înălţându-se în mijlocul stepei, figura baronului călare pe iapa lui, cu ochii lui de un albastru baltic îndreptaţi către stepele de unde este convins că va sosi salvarea. Ridică o armată de călăreţi mongoli, ruşi, tibetani, ucraineni, cazaci, japonezi: o hoardă mitică ce va purta numele de „Divizia asiatică de cavalerie", asupra căreia se autoproclamă generalisim. Câţi oameni? Oare ştie? Se spune că ar fi fost manipulat de Japonia, dar de fapt nu e mânat decât de un vis dement: acela de a face să renască, de la stepe şi până la Atlantic, marile momente ale Imperiului Galben, să smulgă Europa din decadenţa sa şi s-o inunde de lumina soarelui mongol. Se şi vede *Ungern-Han*, împărat al Eurasiei. Îi alungă pe chinezi din Ulan Bator (care atunci se numea Urga), îl repune pe Buddha cel viu pe tronul său şi, îmbărbătat de această victorie, îşi mână divizia către nord, convins că va străpunge fără nici o greutate trupele ruseşti ale Armatei Roşii şi va împinge dintr-o singură lovitură Reconquista până în Occident. Entuziasmul îi va fi repede retezat: va suferi o lamentabilă înfrângere la frontiera mongolă, trădat de ai lui, arestat apoi de sovietici şi executat la capătul unui proces destul de grăbit. Unora le-a lăsat amintirea unui periculos ţicnit prefascist, altora – imaginea unui cavaler eurasiatico-wagnerian, care confunda stepa cu pădurea Brocéliande. Cât despre mongoli, aceştia îi duc mai departe amintirea, căci îi sunt recunoscători pentru faptul că a eliberat Urga de chinezi şi a iubit Mongolia mai mult decât orice pe lume[6].

Îi umplu paharul Amaarei, căci baronul ar fi fost cu siguranţă fericit să afle că o tânără mongolă (şi încă una dintre cele mai frumoase!) se pregăteşte să se instaleze la Aix-la-Chapelle, în inima Sfântului Imperiu…

— Nu aţi vrea să verificăm dacă nu cumva se găsesc amintiri despre el la Muzeul Naţional de Istorie? ne propune ea.

— Cum de nu! Neîntârziat!

Directorul muzeului de istorie este cam nedumerit de graba noastră.

— De la baron? Da, ne-a rămas o cizmă. Cea stângă, dacă nu mă înşel.

Şi ne însoţeşte până în faţa sus-numitei relicve. Da, e stânga. Aşa cum se cuvine celor neprihăniţi, îngerilor sau samurailor, baronul n-a lăsat în urma lui mai nimic din ceea ce a însemnat trecerea lui pe acest pământ. Doar o urmă. Amintiri. Şi cizma aceasta din piele, în faţa căreia îngenunchez sub privirea consternată a conservatorului.

— Mai pot face ceva pentru dumneavoastră? o întreabă el pe Amaara, puţin neliniştit.

— Să ştiţi că ei caută informaţii despre deportare şi evadări, răspunde ea.

— Păi, am ceva.

Fotografia pe care o privim în detaliu, aşezaţi în jurul biroului său, datează din 1928. Înfăţişează întregul colectiv al unei clase de elevi de a XII-a, fotografiaţi în faţa şcolii.

— E Liceul Michelet, Paris, 1928. Dacă veţi privi cu atenţie fotografia, veţi observa ceva ciudat.

Şi arată cu degetul nişte capete. Sunt patru tineri mongoli, pierduţi parcă în ţara husarilor negri ai Republicii.

— Au fost trimişi la Paris să-şi termine liceul. Am copia dicursului directorului: „…Franţa este mândră să-i primească pe tinerii care vor deveni primele persoane educate ale Mongoliei…”. După aceea, în anii 1930, imediat după terminarea studiilor, s-au întors aici, la Ulan Bator. Unul dintre ei a devenit mai târziu cel mai mare genetician din ţară, celălalt – geolog, al treilea – medic, iar al patrulea – regizor de teatru. Un al cincilea, care petrecuse şi el ceva timp la dumneavoastră, s-a întors cam la aceeaşi vreme şi s-a distins prin munca sa de arheolog. Dar când a început represiunea, au fost cu toţii suspectaţi de a fi fost colaboraţionişti imperialişti, şi aceasta din pricina şederii lor în Franţa. Trăiseră şi studiaseră în tabăra inamicului! Trei dintre ei au fost deportaţi în gulag. Unul singur s-a întors de acolo în viaţă. Aş fi tare bucuros ca, atunci când vă veţi întoarce în Franţa, să încercaţi să găsiţi în arhive, la Liceul Michelet, informaţii despre ei.

Îi promitem solemn.

Trecem pe jos pe malul drept al Tulului, râul care străbate Ulan Batorul. Din vârful colinei, unde comuniştii au ridicat un monument în

memoria soldaţilor Marelui Război din 1941-1945, domină oraşul care, până în anii 1930, nu era decât un sat de corturi, iurte şi izbe presărat cu pagode. Un vârf din apropiere se întinde lin până la râu.

— Pe aici a intrat baronul în Urga, explică Amaara.

Privirea-mi urcă de-a lungul cursului Tulului. La câţiva kilometri, râul o coteşte către sud şi dispare îndărătul liniei drepte a unui taluz puternic. Pe acolo voi trece şi eu mâine, către stepele din sud şi spre deşertul Gobi.

1. Nume dat satelor de iurte din Asia Centrală.
2. Versiune barbară a jocului de polo, în care călăreţii se bat pentru o carcasă de oaie.
3. Generalul Vlasov, erou al Armatei Roşii, apropiat al lui Stalin, care-l admira, a trecut în tabăra germană în 1942, ca urmare a unei trădări de care Stalin însuşi s-a făcut vinovat. Vezi Jean-Christophe Buisson, *Il s'appelait Vlassov*, Lattès, 2004.
4. Volum pe care editura Robert Laffont l-a publicat în 1998, sub coordonarea lui Stéphane Courtois. Soarta Mongoliei este evocată aici de mai multe ori, în capitolele consacrate Uniunii Sovietice, sub a cărei tutelă oficioasă s-a găsit timp de decenii.
5. Tânăr călugăr-student care-şi împlineşte noviciatul într-o lamaserie.
6. Despre baronul nebun, vezi Vladimir Pozner, *Le Mors aux dents*, Actes Sud, 1985.

7

În stepă

august-septembrie

Suntem cinci care părăsim Ulan Batorul, pe 16 august. Doi cai şi trei oameni. Fotograful Thomas Goisque ni s-a alăturat cu o zi mai devreme, sosit aici cu avionul. Împreună cu mine, trebuie să petreacă şi el câteva zile în stepă, pentru a aduna cât mai multe imagini. Thomas nu seamănă în nici un fel cu Ungern. Provenit dintr-o familie picardă, probabil că ataşamentul pentru pământul natal l-a învăţat un anume mers greoi, de parcă picioarele ar suferi că trebuie să i se desprindă de sol. Oricum, nu l-am auzit niciodată să se plângă în momente de cumpănă, deoarece consideră renunţarea un fel de trădare. Aşa că, atunci când începe să se îndoiască de puterea lui de a face faţă vreunei greutăţi fizice, face cu mult curaj apel la cuvintele lui Péguy: „A reflecta înseamnă deja să te dai bătut”. În afară de Sławomir mai avem un cal, pe care, cu două zile înainte, l-am cumpărat împreună cu Nicolas de la târgul de animale anume pentru a căra materialul: camere, aparate foto, obiective.

Ne luăm rămas-bun de la Amaara, pe care, într-o bună zi, o vom revedea la picioarele raclei lui Carol cel Mare. Îl înşeuăm pe Sławomir, îl încărcăm pe cel nou şi pornim către un punct situat în nordul zonei industriale a Ulan Batorului, în preajma unei uzine termice, ale cărei furnale scuipă un fum gros. Nici baronul, nici *Hutuhtu* (Buddha-cel-viu al mongolilor) nu au bănuit că va sosi o vreme când Urga va fi încoronată de un nor de poluare (umbra progresului). Trecem pe celălalt mal al Tulului şi, pentru a ajunge în marile stepe centrale, care îmi stârnesc curiozitatea,

urcăm pe cursul apei, cam vreo 200 de kilometri, timp de cinci zile. Prima zi este dedicată în exclusivitate efortului de a ţine bine fixat pe spinarea noului cal voluminoasa desagă de piele umplută până la refuz cu zeci de kilograme de material.

Valea Tulului ar putea convinge pe oricine că „drumurile libertăţii" sunt pline de splendoare. Şi, într-adevăr, cum ar putea fi altfel socotit un drum la capătul căruia te aşteaptă libertatea? Razele soarelui, filtrate prin caleidoscopul norilor în permanentă mişcare, proiectează pe malurile sălbatice ale apei lumini de început de lume, aruncând uneori o jumătate din peisaj în întuneric, în timp ce celalaltă jumătate se scaldă toată în aur, înainte de a se stinge şi ea dintr-odată. Mergem kilometri întregi printre trestii înalte, bătute de hula neobosită a vânturilor.

Furtunile de la începutul lunii au umflat apele râului. Ce spaimă, ziua aceea în care încărcătura calului se smulge din sfori, pe când încercăm să trecem de-a lungul unui pisc stâncos scăldat de undele Tulului. Ca să mai salvăm ce se poate salva, ne chinuim cu fungi şi saule şi, renunţând la a mai trece prin vad, ajungem cu greu pe partea cealaltă a falezei printr-un defileu plin de pietriş, înainte de a coborî din nou înspre meandrele galonate de catifeaua verde-savană a preriei. Câteva iurte rătăcite fac orizontul să unduiască: promisiuni de căldură şi confort. De îndată ce se lasă noaptea, ne strângem unii într-alţii, înghesuindu-ne pe jos, claie peste grămadă, copii şi păianjeni de câmp, de care mă tem cel mai tare. În alte seri, ne instalăm tabăra pe malul râului şi aprindem focuri care străpung ceţurile vesperale cu halouri portocalii. Fâşiile de ceaţă care se ridică din curentul cald al Tulului se întind şi asupra malului, se zdrenţuiesc printre tufişuri şi se contopesc atât de tare cu noaptea, încât, în zori, ne trezim într-un peisaj feeric, în care cu greu distingem pata masivă a trupurilor cailor noştri îndărătul fuioarelor de aburi. Ni se întâmplă chiar, o dată, ca nivelul apei să crească atât de tare în timpul nopţii, încât dimineaţa ne trezim încercuiţi ca pe o insulă, prizonieri ai unui braţ de argint pe care, pentru a ne continua drumul, suntem nevoiţi să-l trecem prin vad. Seara avem tot felul de vizite: câini sălbatici, care se apropie şi urlă de parcă ar fi lupi, doar că, din fericire, nu sunt. Altă dată, în lumina stelelor, o turmă de cai sălbatici vin să se intereseze pe lângă Sławomir despre intenţiile noastre. Iar într-o zi, „Isterik", un tânăr mongol impasibil, răsare ca din senin în preajma focului nostru, anunţat doar de cântarea pe care-o răcneşte de-şi scuipă plămânii, se

aşază lângă noi fără să scoată nici un cuvânt şi acceptă să bea cafeaua pe care i-o oferim, înainte de a ne anunţa că, de fapt, ar vrea să ne vândă calul lui alb (pe care, în cele din urmă, îl luăm la schimb cu mârţoaga noastră de povară).

Într-o altă seară, furtuna cumplită care ne prinde din urmă înainte să reuşim să ajungem la adăpostul unei iurte frământă cerul, face orizontul să sângereze, pentru ca, în cele din urmă, să-şi uşureze fierbinţeala vărsându-şi asupra noastră puhoaiele, la fel de violente ca un potop de lovituri de bici asupra unui cal.

Reuşim să supravieţuim cu puţinele provizii pe care le-am luat cu noi în traistă, însă o uşoară stare de inaniţie ne face extrem de iritabili, dar ne şi permite să ne umplem de poezia orelor petrecute în strania şi luminoasa atmosferă a Tulului. Părăsim valea în dreptul satului Buren, unde ajungem în seara celei de-a şasea zile, după ce am campat într-o delicioasă stepă de un verde de bronz, presărată de un puf alb a cărui mireasmă ne semnalează prezenţa usturoiului sălbatic. Satul e ca toate celelalte cătune mongole, aruncate după bunul-plac al Istoriei pe platoul de joc al geografiei: o adunare de căsuţe din scânduri, câteva iurte, toate încinse cu garduri de lemn. Două drumeaguri în cruce traversează întreaga aşezare, bătute de copii fugărind mingea, de paşii apăsaţi ai adulţilor, de pasul împleticit al bătrânilor. Deasupra acestor sătucuri din *Far East* pluteşte un iz de disperare, de apăsare şi de stupoare în faţa hazardului aşezării: „De ce aici?”. Diferenţa între o tabără de corturi şi aceste sate e că cele din urmă nu vor fi niciodată strânse…

La Buren ne despărţim de Nicolas, care se întoarce în Franţa, prin Ulan Bator, unde este condus de un om din sat, la bordul unui străvechi *waz* rusesc de pe vremea comuniştilor. Thomas şi cu mine ne încredinţăm caii unor crescători sedentarizaţi şi pornim şi noi, la bordul unui alt *waz*, condus de un tânăr şofer, să cercetăm unul dintre misterele afacerii Rawicz.

Problema spinoasă e următoarea: polonezul scrie în *À marche forcée* că a rezistat în deşertul Gobi mai bine de zece zile fără să bea (aiurea), dar, mai grav, descrie deşertul mongol ca pe un ocean de dune. O vastă întindere de nisip. O replică asiatică a Marelui Erg saharian. Or, o atare evocare îi face să sară în sus de indignare pe geografii care ştiu că Gobi este un glacis semiarid, care opune arşiţelor cerului o întindere rahitică de stepe sau un pietriş sterp şi negricios. Pentru a desăvârşi descrierea geomorfologică, ar

mai trebui semnalate şi nişte masive stâncoase, un soi de citadele de piatră la baza cărora sclipesc ochiuri de apă. Dune, însă, nici gând. Sau cel puţin foarte rar, şi atunci nu pot fi trecute decât în rândul curiozităţilor geologice. Ştiu, de pildă, că o astfel de anomalie se ridică în sudul ţării: un colac de nisip aşezat pe un substrat, nu mai mare de 10 kilometri lăţime nord-sud şi 100 de kilometri lungime. Aşadar un cordon de dune care întretaie drumul oricui s-ar îndrepta către sud. Or, chiar dacă Rawicz ar fi reuşit să treacă de acest cordon, nu există nici un motiv ca, în descrierea sa, înfăţişarea deşertului Gobi să fie redusă la o mare de nisip. Iată, deci, ce anume vrem să cercetăm – această dâră de praf uitată de vreme pe o temelie stearpă. Călătoria nu va fi decât un du-te-vino rapid. După care Thomas se va întoarce la Paris, în vreme ce eu îmi voi recupera caii la Buren.

Aventura noastră se va transforma însă într-un adevărat dezastru. Tânărul nostru şofer de *waz*, mai obişnuit cu plimbările prin cartierele de lux ale Ulan Batorului decât cu azimuturile trasate într-o vastă prerie, se rătăceşte. Trebuie spus că stepa este necruţătoare cu cel care nu are simţul orientării, acel har stelar pe care nomazii îl au în comun cu caii lor. Ne învârtim în cerc printre ierburi. Ne cocoţăm pe înălţimi, crezând, cu o prejudecată încăpăţânată, că perspectiva din vârful unei coline va aduce numai veşti bune… Rătăcim sub un cer la fel de neschimbat ca şi preria căreia îi este oglindă. Apoi, în sfârşit, găsim valea cea bună şi până seara navigăm spre sud. Stepa se piperniceşte, se împuţinează încetul cu încetul, devenind pe neaşteptate Gobi. Ziua se topeşte în eternitatea deşertului şi în zumzetul uniform al motorului rusesc. Şoferul reuşeşte atunci nemaipomenita performanţă de a se împotmoli în singura groapă de noroi a deşertului Gobi: o adâncitură de teren argilos care a reţinut generos apa ultimelor ploi şi spre care s-a năpustit din plin. Maşina s-a scufundat în glod până la şasiu. Aşa că ne petrecem noaptea la lumina stelelor. În zori, colac peste pupăză, îl surprindem pe şoferul nostru (cu siguranţă mult depăşit de situaţie) ocupat să-şi facă toaleta cu singurul litru de apă potabilă care ne-a mai rămas. Trec 24 de ore. Facem câteva încercări disperate de a scoate maşina din groapă cu mâinile goale (imaginaţi-vă că n-avem nici măcar o lopată!). Şi, când începeam să ne obişnuim cu ideea că vom încerca să ajungem pe jos şi fără apă în cel mai apropiat sat aflat la 60 de kilometri distanţă, Providenţa ne salvează, aducându-ne din pură şi totală întâmplare un camion cu zece roţi, un GAZ, care-i transportă pe membrii unei expediţii

ştiinţifice: şase fitobotanişti ruşi de la Universitatea Ekaterinburg. Ne convingem încă o dată că e de ajuns să aştepţi *venirea ruşilor* pentru ca evenimentele să-şi accelereze cursul. Saşa, şoferul camionului, doar în chiloţi şi cizme de pescuit, ne aruncă un cablu cu ajutorul căruia GAZ-ul extrage jeepul împroşcând noroiul, în timp ce decana de vârstă a grupului, specialistă în schimburile clorofiliene, înfiptă în mijlocul băltoacei argiloase, cu o pălărie de soare cu boruri largi, le împărtăşeşte confraţilor săi, complet indiferenţi la salvarea noastră, remarci asupra plantei saline pe care tocmai a descoperit-o în mijlocul smârcului.

Două zile explorăm duna. La baza ei: un ochi de apă, în jurul căruia prosperă cămile bactriene şi câteva aşezări nomade. Două sute de metri smulşi cu suferinţă unui versant de nisip fin ne conduc către vârf. La fiecare pas se prăvălesc limbi fluide care se rostogolesc în mici avalanşe. Alunecând, întinderile nisipoase scrâşnesc pe suprafaţa de nisip rămasă nemişcată, provocând un şuierat care, încetul cu încetul, se preschimbă într-o vibraţie ce umple, tot mai tare, întreaga atmosferă de un huruit surd, ca şi cum vântul ar face să zbârnâie coardele unei străvechi harpe uitate de un bard celtic pe o faleză din Highlands. Geomorfologii numesc acest fenomen de alunecare „solifluxiune”. Muzica nisipurilor, însă, nu poartă nici un nume, deşi recunoaştem în ea cu uşurinţă „cântecul dunelor” care, asemenea cântecului balenelor, i-a făcut pe mulţi călători rătăcitori pe drumurile mătăsii să-şi închipuie că sunt urmăriţi de duhuri şi dragoni. Fabulaţiunile nu se deosebesc niciodată foarte tare de solifluxiuni.

Creasta cu care se termină duna e ascuţită ca o lamă. Către vest, firul şirului de dune se pierde în depărtare. Către sud, o bandă de vreo zece kilometri de dune mici se văluреşte până departe, unde deşertul negricios îşi reintră în drepturi şi-şi desfăşoară întinderea până în China. Ne ridicăm tabăra pe un platou de nisip, la adăpostul pantelor sudice, chiar sub creastă. La miezul nopţii se stârneşte o furtună. Plăci întregi de nisip desprinse din vârf ne îngroapă încetul cu încetul. La fiecare sfert de oră trebuie să ne extragem din nisipul care creşte ca o maree nefastă. Dimineaţa vântul încetează şi, astfel, ne putem dezgropa lucrurile de sub un metru de nisip. Lumina zorilor ne confirmă bănuielile avute cu o zi mai devreme. Duna nu mai e decât o linie subţire. Un monticul de nisip ce se înalţă pe un povârniş pleşuv.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, pe 30 august, Thomas e deja în avionul care-l duce înapoi la Paris, în vreme ce eu părăsesc Burenul călare pe Sławomir şi ţinând de frâu calul alb căruia încă nu i-am găsit un nume.

Mă afund, în chiar aceste clipe în care îmi regăsesc singurătatea, într-un lung culoar de zile identice unele cu celelalte, dar care mă vor duce, prin măruntaiele stepei, până la deşertul Gobi. Abia când voi zări primele semne ale deşertului, la limita sa nordică, voi hotărî dacă voi continua mai departe călare sau mai degrabă pe jos. Mi-am legat bine de şa traista cu provizii neperisabile şi un bidon de cinci litri de apă, care se adaugă la cei trei litri pe care-i am în rucsacul din spinare – deci opt litri, adică trei zile de autonomie. Mă orientez cu ajutorul GPS-ului, cap 180°, către cătunul Hovd, care marchează intrarea efectivă în deşertul Gobi. De la Buren, îmi vor trebui opt zile ca să ajung acolo. Merg întins, urmând această direcţie, apoi, la căderea serii, caut o sursă de apă, îmi instalez tabăra în singurătate sau, uneori, dorm la adăpostul vreunei iurte, dacă îmi răsare cumva în cale sau, încă şi mai rar, dacă dau peste câte un sat. Fiecare kilometru parcurs spre sud este o treaptă în plus coborâtă înspre uscăciune.

Pentru evadaţi, Mongolia era un purgatoriu. Înaintarea era (şi încă este!) mai lesnicioasă în stepă decât în taiga, ca să nu mai spunem că aici ai mult mai multe şanse să întâlneşti un suflet viu decât în umbra pădurii. Apoi, nomazii care mai răsăreau în calea lor erau mai degrabă dispuşi să primească cu braţele deschise un străin decât să-l denunţe autorităţilor. Cu toate acestea, influenţa rusă extinzându-se, la vremea aceea, până la frontiera chineză, evadaţii nu erau încă la adăpost de orice ameninţare. Este ceea ce şi explică, de altfel, necesitatea lor de a-şi continua drumul, de a nu ceda tentaţiei de a se opri în locuri atât de prietenoase. Ei nu trebuiau să uite niciodată că scopul lor nu era să iasă din Rusia, ci să ajungă în India. A evada nu se reducea doar la a părăsi Infernul: mai trebuia şi să ajungi în Paradis…

Călăresc, din zori şi până în noapte, între opt şi zece ore, întrerupte de o haltă de o oră în miezul zilei şi de scurte opriri improvizate. În fiecare zi, le cer cailor să „înfulece” între 50 şi 60 de kilometri. Într-o seară, copita lui Sławomir a pătruns în galeriile unor popândăi. Mi le şi imaginez pe bietele fiinţe bine adăpostite în confortul vizuinii lor cum, dintr-odată, se trezesc că le cade cerul pe cap. Admir, desfăşurându-se pe covorul de ierburi, mantia de arlechin a petelor de soare care străpung hăţişul de nori cumulus. Norii

par o turmă de oiţe mânate de vântul-cioban. Puţurile de apă, a căror localizare precisă îmi este dictată de hărţile ruseşti din dotare, îmi determină înaintarea. Călătoria mea este, astfel, un firicel de viaţă pe care-l întind de la un izvor la altul. Când îmi adăp animalele, mă simt cuprins de o fericire desăvârşită. Mă umplu de o mulţumire care creşte în mine pe măsură ce apa le umple burţile. În sfârşit, voi avea ce le răspunde celor care mă întreabă întruna ce caut eu în călătoriile mele: „fericirea de a-mi privi gloabele uşurându-se". În anumite momente din zi, cuprins de oboseală, adorm de îndată ce-mi priponesc animalele. Şi atunci visez că sunt împreună cu apropiaţii mei rămaşi acasă, în Franţa, iar când mă trezesc, readus dintr-odată la realitatea singurătăţii mele, proiectat în pustietatea stepelor, sufletul mi se strânge de o imensă melancolie. Vorbesc mult de unul singur. Din ce în ce mai tare şi din ce în ce mai mult! Şi mă gândesc că, odată întors în Franţa, mă voi readapta foarte greu la conferinţele din şcoli, pentru că voi fi dobândit prostul obicei de a fi ascultat atunci când vorbesc! Într-o seară, întâlnesc o linie de telefon cu pilonii înălţându-se către cerul azuriu, scrijelind stepa şi subliniind punctul de fugă al perspectivei. Un mongol face o bucată de drum împreună cu mine, în mână cu o *urga*[1] de care se foloseşte pentru a prinde caii şi pe care-o ţine de-a crumezişul pe şa, ca prăjina unui echilibrist. Mă pofteşte în iurta lui, unde petrecem o seară tare plăcută, într-o linişte desăvârşită, întreruptă doar de tusetele noastre care se străduiesc să stingă focul pe care asprimea *ayrak*-ului[2] îl aprinde în gâtlejurile noastre. În zilele următoare, prin faţa ochilor mi se perindă sătucurile Sankt, Bayangol şi Togrog. Ca şi la Buren, câteva căsuţe îngrădite de nişte garduri de lemn, ca un careu de soldaţi care ar sfida monstruoasa imensitate înconjurătoare.

Într-o zi, sar din şa şi, cu piciorul, imobilizez capul unei vipere pe care o zărisem şerpuind uşurel pe pământ. O apuc cum trebuie: între degetul mare şi index, la rădăcina capului. Mai târziu voi descoperi că era vorba despre o viperă Hapis, identificată în secolul al XVIII-lea de un herpetolog occidental ca fiind cel mai veninos şarpe din Asia Centrală. Din acestea erau, oare, reptilele pe care Rawicz şi tovarăşii săi le-au devorat în deşertul Gobi şi cărora spun că le datorează viaţa? Profit de faptul că obiectivul călătoriei mele nu e acela de a face o reconstituire *in situ* a epopeii rawicziene, aşa încât nici nu mă gândesc să gătesc sărmana bestie.

Coşmar trăit cu un monstru, o dată, într-o iurtă în care mi-am petrecut noaptea dormind pe jos. Simţind că ceva mă gâdilă pe faţă, dau cu palma prin somn, pentru ca, a doua zi dimineaţa, să mă trezesc, arahnofob nenorocit, cu nasul lângă cadavrul unui păianjen imens. Mai sunt, apoi, şi cămilele din care întâlnesc, uneori, turme întregi şi despre care îmi este greu să spun dacă sunt sălbatice sau domestice. Oricum, caii mei se tem cumplit de aceste „corăbii" de marfă şi sforăie de fiecare dată când se apropie de ele.

Călăresc ca turcmenii: schimbând periodic calul în timpul zilei. Dimineaţa sunt pe Sławomir-cel-negru, după-amiaza, pe cel alb. Datorită acestei strategii, animalele îşi păstrează starea de sănătate – în plus, schimbarea culorilor grumajilor în faţa ochilor oferă o distracţie deloc neglijabilă.

De jur împrejur, stepă rectilinie. Nici un copac lângă care să te uşurezi sau de care să te spânzuri. Simt strânsoarea imensităţii ca pe un laţ ce mă sugrumă.

Puţin după ce am trecut de vadul râului Orhon, îmi permit câteva clipe de somn, întins pe prelata mea militară rusească. Un zumzăit mă trezeşte. E un tractor care se opinteşte prin stepă, remorcând o iurtă demontată şi aburcată într-un cărucior. Tractoristul trebuie că mi-a zărit caii şi acum se îndreaptă spre mine. Închid la loc ochii. Soarele încinge pământul. Un icnet: tractorul s-a oprit şi mă acoperă cu umbra lui. Mă pregătesc să protestez că nu aşa se face, să laşi omul fără soare, când un tip se extrage din cabină şi se aruncă asupra mea urlând, cu un târnăcop în mână şi cu intenţia clară de a-mi sparge capul. Sar în picioare, gata să parez lovitura. Tipul se împiedică, ceea ce-mi lasă timp suficient să smulg ţăruşul pentru cai din pământ şi să urc pe Sławomir, în vreme ce un al doilea mongol ţâşneşte din cabina tractorului. Cei doi se încaieră puţin – ceartă de beţivani. Eu, ceva mai la o parte, încă speriat, călare (tot mongolul ştie că, pe cal, eşti în siguranţă), asist la spectacol, înfăşurând coarda priponului.

— Iertaţi-l, e beat mort! face al doilea mongol cu o mutră îngreţoşată. Dar să ştiţi că totu-i în ordine.

— Da, da, sigur, totu-i în ordine, dacă zici dumneata, replic eu.

— De-acum plecăm, ne bucurăm că v-am întâlnit.

— Şi eu, încântat de cunoştinţă. A fost într-adevăr o plăcere.

— La revedere.

— La revedere.

Şi-au pornit-o spre vest.

La 100 de kilometri nord de Hovd, traversez o depresiune presărată cu deluşoare stâncoase. Pământul e acoperit de un grohotiş negru şi mereu dislocat de mişcările terenului. Ierburi roşcate, sau de culoarea piersicii, a sângelui, a violetei sau a nalbei: culori ţipătoare. Este pentru prima oară de când am intrat pe teritoriul Mongoliei când stepa se împodobeşte cu o altă culoare decât verdele ei absint. La capătul zilei a opta, în sfârşit, ajung în satul Hovd: o îngrămădire de case, iurte şi clădiri administrative în decrepitudine (sovieticii au reuşit să aducă birocraţia până în străfundurile stepei), adunate acolo ca un găinaţ. Mai departe, stepa devine ceva mai prefirată şi puţurile mai rare. Până acum reuşeam să ajung de la unul la altul într-o zi. Aici însă uscăciunea a crescut. Unde începe mai precis deşertul Gobi? „Acolo unde mori de sete", ar răspunde Rawicz. Hovd marchează o etapă bioclimatică dincolo de care animalele mele, originare din preriile verzi ale Selengăi, ar suferi mult prea tare dacă le-aş forţa. Aşa că atunci când ajung într-o tabără colectivă hotărăsc să le dau la schimb cu un cal mai obişnuit cu rigorile deşertului: un cal îndesat, din Gobi. Afacerea e încheiată la căderea nopţii. Dau curs primului impuls, ghidându-mă după instinct („feriţi-vă de primul impuls, de cele mai multe ori e cel corect", zicea poetul), şi bat la uşa acelei iurte care-mi inspiră cel mai tare încredere între toate cele care roiesc în jurul satului Hovd. Norocul îmi surâde: stăpânul locurilor, Bazarzat, un mongol taciturn, încins într-un *deli*[3], nu stă prea mult la vorbă. Îmi cumpără cât ai zice peşte calul negru şi-l schimbă pe cel alb contra unuia mic, de prin părţile locului. Îmi petrec noaptea la adăpostul iurtei şi, în zori, urc în şa, dând pinteni noii mele gloabe, fără a mai trece pe la Sławomir, fără a-i arunca măcar o ultimă privire, căci sunt extrem de sensibil când e vorba să mă despart de animale.

După patru ore de mers, mă opresc într-o văiugă acoperită cu un înveliş subţire de verdeaţă uscată. Noul meu armăsar mestecă fără prea mult chef uscăciunile moarte cu o vară înainte. Privirea lui tristă se deschide deasupra unei guri de bătrân melancolic. Îmi spun că trebuie să fie o soartă cruntă să trăieşti în deşert, când, de fapt, aparţii unei rase de cai menite să sară liberă pe pajişti. Mă afund în studiul hărţii şi privesc cu jind la punctele albastre care marchează ochiurile de apă care împestriţează, ici şi colo,

întinsa pată maronie a deşertului Gobi. Secretul traversării la care m-am înhămat stă în absoluta necesitate de a nu rata nici o sursă de apă. Propriile mele rezerve lichide mă pun deocamdată la adăpost de sete pentru trei zile, dar calul meu, oricât de adaptat la secetă, nu poate rezista fără apă mai mult de treizeci şi şase de ore. Ceea ce reduce cu o zi şi jumătate perioada de timp viabilă între două puncte albastre. Cum am studiat mult pe acest subiect la Ulan Bator, ştiu că există un punct de frontieră la 100 de kilometri sud de satul Gurvantes (ce nume spaniol!) între Mongolia şi China, o poartă de trecere pierdută între cutele deşertului Gobi, în afara oricărei axe şi pe care doar cetăţenii uneia sau celeilalte republici au dreptul s-o folosească. Eu vreau, totuşi, să mă prezint acolo şi să-mi forţez norocul, în speranţa că voi reuşi să înduplec santinelele. Odată ajuns în faţa lor, nu voi avea nici o altă recomandare decât săptămânile de luptă cu deşertul şi voinţa mea feroce de a o ţine neabătut spre sud. Am văzut deja suficiente miracole producându-se în faţa unor bariere destinate a nu se mai deschide, aparent, niciodată…

Frontiera se află la zece zile de mers. Odată ajuns acolo, va trebui să străbat încă 400 de kilometri – deşertul Gobi chinezesc. Îmi aliniez axa de mers pe direcţia pe care mi-o indică acul alb al busolei, cel al sudului, şi nu mă abat de la acest punct cardinal decât atunci când trebuie să ajung la un ochi de apă. Aşchia singurătăţii mi se înfige în suflet, adâncindu-mi rana sub efectul lungilor săptămâni de linişte absolută. Petrec zece zile în tăcere şi pustietate, timp în care efortul fizic cântăreşte prea puţin în balanţa dificultăţilor acestei etape, în comparaţie cu monotonia trecerii orelor. Inamicul numărul unu în stepă este uniformitatea clipelor care se succedă, perfect identice, încât nici nu-ţi mai dai seama dacă e vorba de câteva secunde sau de câteva zile. Gobi îţi impune tiranic să accepţi că, nici în evoluţia temporală, nici în desfăşurarea spaţială şi nici măcar în mersul animalului, nimic nu variază cu un milimetru şi că doar firul ideilor şi alunecarea norilor pe cer mai pot aduce, din când în când, puţin divertisment. Gândurile mele sunt singurele care-mi jalonează zilele monocrome. În peisajul unic, ele singure variază. Pământul este mort, cerul este mort, ideile, însă, îmi sunt vii. Astfel că, atunci când vine seara şi-mi propun să-mi amintesc ce am făcut dimineaţa trecută, trebuie să apelez la ce am gândit, nu la ce am trăit. Or, memoria mea nu înregistrează din lumea exterioară decât un mănunchi de imagini confuze despre care nici nu mai

ştiu dacă aparţin zilei de azi sau celei de ieri. Amintirile se dizolvă într-o profundă îndobitocire. Când, mai târziu, mă voi gândi la zilele acestea, ele îmi vor reveni în minte ca o singură felie de viaţă compactă. Deasupra acestui terci va pluti doar sentimentul de a fi supravieţuit, cu onestitate, unei experienţe absolute.

Pentru a nu uita nimic, în fiecare seară mâzgălesc în caietul meu tot felul de notiţe, fie la flăcările focului, fie, atunci când mă opresc prin vreo iurtă, la lumina lumânărilor pe care mongolii le instalează special pentru mine şi care-şi proiectează pâlpâirile pe feţele lor plane ca nişte luni pline.

Ziua 1: Parcurs 50 de kilometri. Mă afund într-un glacis pleşuv, un fund nesfârşit de mare acoperit cu o vegetaţie săracă. Îmi amintesc că am citit undeva că Gobi este, de fapt, o mare veche care s-a retras. De ce oare marea se retrage de fiecare dată când sosesc eu? A doua întrebare: unde Dumnezeu o fi văzut Rawicz dune?

Ziua 2: Parcurs 56 de kilometri. Merg într-o linişte înspăimântătoare. Gobi e o burtă enormă care mă digeră. Am depăşit o formă de relief care e menţionată şi pe harta mea. Iar acum, o reflecţie privitoare la traversarea deşertului de către evadaţi: în general, puţurile sunt dispuse la baza unor pante abrupte şi stâncoase care formează nişte insuliţe negre pe palma întinsă a deşertului, citadele înălţate pe glacisuri. Dar cine nu le cunoaşte amplasarea nu le poate zări de departe, căci în preajma lor nu creşte deloc vegetaţie. De cele mai multe ori, e pur şi simplu vorba de o gaură săpată în pământ şi ascunsă de fâşiile de şist dispuse sub forma unui ghizd de fântână. Nimic altceva. Nici un alt semn că acolo ar fi apă: nici palmieri, nici ierburi dese, ca în oazele din Sahara. Poţi să treci la 500 de metri de un ochi de apă şi totuşi să nu-l vezi. Traversarea deşertului Gobi nu este un act supraomenesc pentru cine ştie cu precizie unde se află puţurile. Ignoranţii, în schimb, sunt ca nişte orbi.

Ziua 3: Din nou 50 de kilometri. Ideea că fiecare pas este un metru câştigat spre Lhassa îmi dă puteri să înaintez. Îmi petrec noaptea într-o tabără. Ceea ce presimţeam se confirmă: acolo unde harta îmi indică ochiuri de apă, găsesc oameni. În lumina lunii, iurta seamănă cu o pernă fosforescentă. Luna, iurta, calul, noaptea: totul e la locul lui. Transhumanţa este cea mai bună ilustrare a echilibrului între om şi lume. Armonie fragilă, viaţă trăită pe un fir de aţă, nomadismul înseamnă echilibristică. Rămân mult timp treaz, umplându-mă de desăvârşirea nopţii. Apoi, în întunericul

lăptos, merg să-i fac o vizită calului meu, pe care l-am priponit după obiceiul mongol: picioarele din faţă legate, iar funia înnodată de căpăstru. Aşa, poate să-şi vadă nestingherit de hrana lui, pe pajiştea sărăcăcioasă, fără să se îndepărteze prea mult. Se stârneşte un vânt, mai să le smulgă cămilelor cocoaşele din spinare. Visez că iurta, desprinsă de sol, zboară ca o farfurie.

Ziua 4: Încă o zi jertfită neantului. Traversez o imensă depresiune nisipoasă, plantată cu *saksauli*[4]. Orele acestea printre *saksauli* sunt ca o plimbare printr-un cimitir în care morţii şi-ar întinde ghearele pentru a-i opri pe vizitatori. Uneori mă uit la ceas şi-mi dau seama că mai făcusem lucrul ăsta şi cu zece minute mai devreme. Soarele mă coace dimineaţa pe partea stângă, iar spre seară pe dreapta: asta-i soarta oricui călătoreşte drept spre regiunile australe…

Mă gândesc la câtă suferinţă trebuie să fi îndurat fugarii. Căci zilele nu sunt deloc plăcute aici, nici măcar pentru mine, care călătoresc din proprie voinţă şi în condiţii de lux, cu cal, bidon de apă, poezie, hărţi… Cum aş putea să mă plâng?

Ziua 5: Călăresc douăsprezece ore pentru a ajunge la următoarea sursă de apă. Mă cufund din ce în ce mai tare în gânduri, ceea ce mă izolează de deşert. Din cauza soarelui, buzele îmi sângerează. Grăsimea de cămilă pe care o păstrez într-o cârpuşoară nu foloseşte la nimic. Şi când, dintr-odată, un gând haios îmi trece prin minte, nici măcar să râd nu pot din pricina durerii. În miezul zilei, mă opresc: mă prăbuşesc pe pietriş, ţinând calul de frâu, şi scot din traistă câteva bucăţi de brânză uscată, o jumătate de pâine şi beau un litru de apă. Calul, în schimb, nu va primi nimic până deseară.

În jurul puţului, la care ajung pe înserat, nu mai este nimeni. Mă tem, pentru o clipă, ca nu cumva să fi secat. Alertă falsă. Bivuac. Îmi prăjesc pe-ndelete gândurile la flăcările focului. O noapte frumoasă alăptată de lună.

Ziua 6: Mă apropii de Gurvantes. Încă două zile, probabil. În dimineaţa asta am trecut paralela 44 latitudine nordică. Ca de fiecare dată, sărbătoresc într-o linişte interioară. Altădată, în deşert, mă rugam. Educaţia creştină te învaţă că acum e cazul s-o faci, dacă nu, n-o vei face niciodată. Numai că Dumnezeul zilelor de altădată mi-a părăsit sufletul. Ocolesc un taluz de 100 de metri înălţime care înconjoară o depresiune nisipoasă. Ce geologie ciudată. Straturi roşu cu ocru. Foarte departe, la 100 de kilometri, zăresc un munte întunecat. Gurvantes e la poalele acelui munte, iar de

acolo, frontiera chineză e la două-trei zile depărtare. Seara: un puţ aproape secat. Pustiu… Îmi leg calul, încropesc un foc din crenguţe de *saksaul*, îmi încălzesc supa cu tăiţei (câte zile din viaţă m-am ţinut doar cu supă cu tăiţei!) şi mă pregătesc pentru veghea de seară, identică cu cele care au precedat-o de-a lungul celor douăsprezece mii de ani de când călăresc pe aici.

Ziua 7: Un cadavru de cămilă. Un greiere. *Saksauli*. Iată cu ce-mi hrănesc privirea pe ziua de azi.

Nu facem decât să mergem, eu şi calul meu, căci dacă nu o facem, murim sigur.

Ziua 8: Vântul, pustiul. Lumina. Amintirile care cresc în mine. Regretele, iubirile, speranţele, visele şi suferinţele. O întreagă încărcătură amestecată, târâtă în siajul unei vieţi şi care încape toată în cutia de os a craniului, ca într-un cufăr cu acte vechi. Un cap în călătorie e un geamantan itinerant plin de hârtii de demult. Îl transporţi peste tot, scoţi din el amintiri la fel cum ai scotoci printr-un cufăr. Memoria, salvarea de la singurătate.

Un defileu natural străpunge o colină întunecată. Un puţ. Aud ecoul lătrăturilor de şacal lovindu-se de pereţi. O muzică a deşertului care în cronicile vechilor conducători de caravane pe drumul mătăsii ar putea figura la capitolul „Mistere şi lucruri diavoleşti într-o ţară pre nume Gobi, la răsărit de Tartaria îngrozitor de păgână”.

Îmi instalez ultima tabără înainte de Gurvantes. Calul meu priponit – umbră chinezească. Apoi luna, roşiatică, enormă, grea de lumină.

Ziua 9: Zorii albăstrui, apoi rozalii, apoi albi ca întotdeauna. În sfârşit, Gurvantes. Zece clădiri pe covorul întins al stepei şi câteva iurte îngrădite. Nu stau în sat decât atât cât să-mi adăp calul (care, nici el, nu are încă un nume), să-mi umplu bidoanele cu apă şi să cumpăr ceva provizii.

Mi se spune că satul-frontieră Sheevehuren nu mai e decât la o zi şi jumătate călare, dar că soldaţii care îl păzesc cu siguranţă nu vor lăsa un străin să treacă dincolo. Să nu-i asculţi niciodată pe pesimişti, chiar dacă au întotdeauna dreptate. (În această privinţă, trebuie să cultivi deviza lui Gramsci: „să trăieşti în pesimismul spiritului, dar cu optimismul voinţei”.) Un drum străbătut de vehicule militare duce până la postul de frontieră. Ca să nu mă întâlnesc cu cine ştie cine, călăresc pe pietriş, foarte departe de drum. Urmând indicaţiile GPS-ului, fac 30 de kilometri, ca să eşuez în cele din urmă, frânt de oboseală, într-o tabără de crescători de cămile. Îi ajut să-

şi strângă animalele, care, odată adunate, formează o insulă mişcătoare şi mirosind îngrozitor. Adorm sub bolta unei iurte, gândindu-mă la cât de urâte sunt cămilele, şi-mi spun că de aceea, văzându-le, plantele şi-au luat toate tălpăşiţa. Şi aşa s-a născut deşertul…

Frontiera sino-mongolă. Bărăci militare. Antene şi parabolice. Drapele. Funcţionari. Niciodată n-am văzut ceva care să semene mai mult cu Tartaria lui Buzzati. Nu-mi trebuie mult ca să înţeleg că nu am nici o şansă să trec. Refuzul este categoric. Insist şi-atunci sunt primit de colonelul de la faţa locului.

— Punctul de frontieră e deschis doar temporar, pentru a le permite negustorilor chinezi şi mongoli să-şi treacă marfa. Frontiera este închisă străinilor.

Obţin, totuşi, îngăduinţa să sun la Ulan Bator, la Ministerul Afacerilor Externe, pentru a cere o favoare. De data aceasta, încăpăţânarea nu mă ajută. Verdictul cade ca o lovitură de secure, la sfârşitul zilei.

— Nu veţi trece.

Sigur că aş putea călări vreo zece kilometri de-a lungul frontierei şi, odată ieşit din raza lor vizuală, să trec în China, incognito, ca un călăreţ turanian[5] care consideră că ţara tătară nu are câtuşi de puţin de suferit dacă i se încalcă frontiera. Deci clandestinitate. Alegere prostească, de altfel, căci mă aşteaptă două luni şi jumătate de călătorie în China, iar să fiu arestat acolo pentru că nu aş avea actele în regulă ar însemna (în cel mai bun caz) expulzarea şi sfârşitul călătoriei. Aşadar trebuie să optez pentru singura soluţie posibilă: să ocolesc obstacolul, adică să mă întorc la Ulan Bator, cu trenul sau camionul, iar de acolo, să ajung la Ganzhou, să traversez porţiunea chinezească a deşertului Gobi şi să mă prezint de cealaltă parte a frontierei pentru a-mi putea relua călătoria fără să întrerup firul traseului. Un ocol de 2.500 de kilometri pentru 2.000-3.000 de metri de fâşie frontalieră interzisă!

În apusul murdar, mă întorc cu sufletul greu la familia de cămilari care mă adăpostise cu o noapte înainte. Îmi rumeg nefericirea şi simt dintr-odată cum pe umerii mei apasă povara săptămânilor de înaintare solitară, în timpul cărora, întins ca un arc către ţintă, nici nu auzeam plângerile trupului. În istovirea care mă cuprinde subit, energia mi s-a scurs din întreaga fiinţă, flacăra aventurii s-a stins suflată de pala puternică a acestei

înfrângeri şi simt cum sufletul începe să-mi alunece pe panta disperării care, de altfel, îl fascinează şi de care trebuie să-l ţin cât mai departe. Faţă de luna august, trupul mi-e vizibil îmbătrânit. Plâng, dar nu prea mult. O lacrimă sau două. Hai două. Una de ciudă, a doua de furie.

În birourile cazărmii, am izbucnit, în cele din urmă, în faţa colonelului, scuipând tot dispreţul faţă de birocraţie, ceea ce duce la scoaterea mea pe uşă afară, fără menajamente, cu ordinul clar de a părăsi imediat regiunea. Şi iată-mă acum, trist de moarte, călărind în noaptea care coboară, victimă a absurdităţii administratorilor care înalţă în mijlocul deşerturilor ziduri de apărare invizibile. Altădată, Marele Zid era cel care, câteva sute de kilometri mai la sud, era destinat să-i oprească pe mongoli (altfel spus, pe orice barbar venit din nord). Astăzi, pentru a bara drumul, e suficientă o linie pe o hartă şi zelul funcţionarilor nisipurilor. Pentru că am avut grijă, ca de fiecare dată, de altfel, să înregistrez poziţia prin satelit a iurtei cu cămile, reuşesc să o regăsesc, în plină noapte. A doua zi, stăpânul taberei mă însoţeşte călare până la Gurvantes; de acolo, cu puţin noroc, dacă voi găsi vreun vehicul, mă voi putea întoarce relativ repede la Ulan Bator. Nu-mi descleştez nici o clipă dinţii şi cred că, şi un an mai târziu, încă se vede cuta pe care dezgustul mi-a lăsat-o, în zilele acelea, între sprâncene. Crescătorului de animale ce-i pasă, fluieră uşurel, cu un aer vesel: i-am promis că-i dau lui calul.

1. Prăjină de lemn având la capăt un lasou.

2. Alcool obţinut din lapte de iapă.

3. Manta lungă tradiţională mongolă.

4. Plantă salină de forma unui arbust.

5. Turanul este vechiul imperiu corespunzător teritoriilor turcofone.

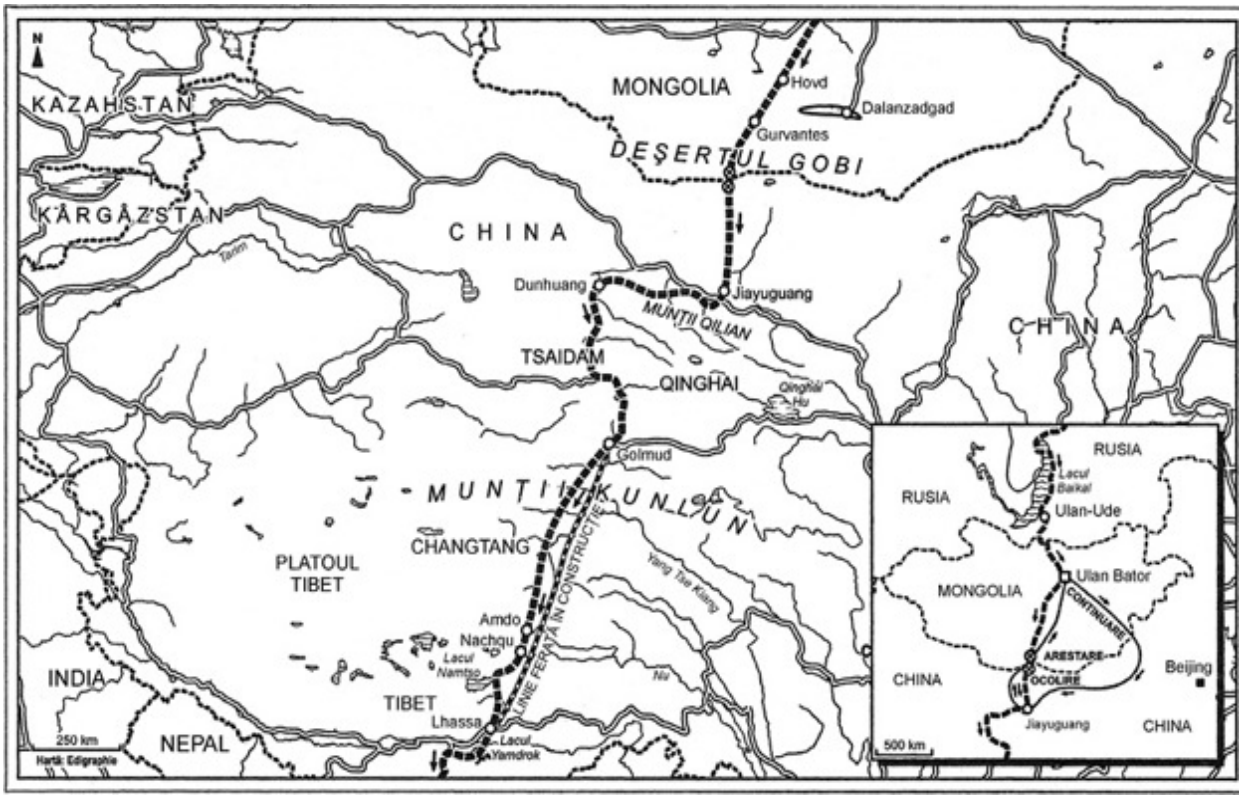

Deşertul Gobi chinezesc, Tsaidam, Tibet

8

Gobi

septembrie

Iată-mă astfel constrâns să fac un ocol de 2.500 de kilometri. Zece zile pierdute pentru câteva pogoane de zonă frontalieră! Sunt asemenea unui parizian forţat să treacă prin Stockholm ca să ajungă la Notre-Dame, pornind de la Turnul Eiffel.

Deschid paranteza acestui interludiu:

Părăsind zona frontalieră către nord, revin pe propriile mele urme, traversez Gobi şi ajung înapoi la Ulan Bator, *décharné, dénervé, démusclé, dépoulpé*[*],[1] după mai bine de 48 de ore de luptă la bordul unui lung şir de vehicule dintre care cel mai recent datează de pe vremea reîngheţului lui Brejnev. Fără ca măcar să am timp s-o salut pe Amaara, sar în primul tren către China, împărţind compartimentul cu doi chinezi. Unul dintre ei are braţul rupt, iar celălalt – umărul făcut praf: dacă înţeleg bine, au căzut amândoi din cuşeta lor, la dus, dar, cum îmi dau toate informaţiile în chineză, ar putea foarte bine să-mi povestească orice altceva! Trec frontiera şi-mi continuu drumul. Un tren către Hohhot! Un altul spre Lanzhou! Clasa a treia pentru Jiayuguang! Dorm prin gări, mănânc supe piperate de rămân năuc, îmi revendic biletele cu pantomime disperate. Regăsesc ritmul „tan-taran-tatan-taran-tatan” al trenurilor siberiene (teribila măsură a lui Prokofiev). În compartimentele de opt locuri, deschise, concepute după model rusesc, megafoanele companiei scuipă zi şi noapte muzică clasică. Într-o zi *Für Elise*, în buclă, timp de patru ore! Altă dată, uvertura la *Coţofana hoaţă*, la şase dimineaţa! La maximum! Ce simpatică e o dictatură

melomană! Vecinii mei de cuşetă sunt foarte prevenitori. Sunt chiar răsfăţat. Sunt tare drăguţi amândoi – nu mi-aş fi închipuit cât de amabili pot fi chinezii. Sunt invitat să gust din specialităţile lor. Mi se întind felurite mâncăruri. Ce descoperiri! Gastronomia locală! Specialităţi care aduc cu nişte eşantioane din colecţia Muzeului de Istorie Naturală, învelite în celofan. Vor chiar să mă şi adape. Chinezii beau întruna un ceai verde acru. Or, mie nu-mi place ceaiul, care mi se pare plictisitor. Refuz, ca atare, ceşcuţele pe care fermecătoarele însoţitoare care împing nişte cărucioare din vagon în vagon se străduie să mă facă să le dau pe gât la intervale de cinci-şase minute. Am reuşit, printr-o minune, să cumpăr din Ulan Bator, într-o ediţie bilingvă în franceză şi rusă, un volum de nuvele complete de Théophile Gautier. Nu o pot lăsa din mână. Redescopăr o lume-ntreagă de tinere vaporoase alergând pe pianele vieţii lor gamele unor suflete neprihănite în compania unor duelişti florentini şi a unor arhiducese slave, în pragul disoluţiei. Citesc aceste minunăţii în timp ce în jurul meu chinezii scuipă, urlă, sorb ceai cu plescăituri pline de stropi şi, uite-aşa, „tan-tarantatan", China defilează cu 60 de kilometri la oră. Nu că m-aş grăbi, dar nu-mi doresc decât să scap de acest infern, să fug de mulţime şi zgomot. Prea multă gălăgie, prea mulţi oameni, prea mulţi ochi. Vreau deşertul meu, singurătatea. Vid şi linişte: lucruri de care acest popor are oroare. Terminus: Jiayuguang, oraş important din Gansu-ul chinez, situat la marginea de sud a deşertului Gobi şi aflat exact pe longitudinea punctului în care vreau să ajung, la frontiera mongolă. În dimineaţa sosirii mele, în doar două ore îmi cumpăr o bicicletă bună chinezească din cel mai mare magazin de biciclete din oraş şi închiriez un jeep care să mă ducă în deşertul Gobi. Mongolia nu e decât la 400 de kilometri în plin nord. Am două rute la dispoziţe: una interzisă străinilor din raţiuni militare; cealaltă, drum abandonat, nepunând la dispoziţie decât resursele unui singur sătuc, între frontieră şi capătul deşertului. Şoferul conduce zece ore neîntrerupt, într-un deşert Gobi înfiorător de sublim. La ora 20 şi cu trei kilometri înainte de primul baraj frontalier, mă lasă pe marginea drumului şi pleacă. Îmi fixez cei opt litri de apă pe bicicletă. Mai arunc o privire Mongoliei, aflată la doi paşi. Acum zece zile mă oprisem cu calul la cinci kilometri mai la nord. E aproape noapte. Primele pedalări. Către sud, Tibetul şi libertatea.

Şi cu asta închid paranteza absurdului meu ocol.

Am avut neinspirata idee de a merge prin grohotiş. Tare mai sunt nerăbdător. Drumul descrie, într-adevăr, o curbă de 100 de kilometri, aşa că mă gândeam să câştig timp tăind-o mai de-a dreptul. Dar crusta neagră a peneplenei nu e întotdeauna solidă. Roţile mi se înfundă în pietrişul versanţilor erodaţi, falsă carapace care ascunde un strat de loess şi cedează la cea mai mică presiune, asemenea crustei unei bezele. Îmi dezumflu roţile la mai puţin de doi bari, însă, în ciuda acestei precauţii, am senzaţia că smulg fiecare pedalare unei întinderi de lipici. Cum, de fiecare dată, omul îşi spune că lucrurile se vor aranja de la sine (e ceea ce, de altfel, menţine omenirea în viaţă), continuu să avansez, metru cu metru, sperând într-o întărire a terenului care, de fapt, nu va veni niciodată. În seara aceea nu reuşesc să străbat decât 18 kilometri înainte de căderea nopţii, dar sunt fericit să mă curăţ prin efort de zgura acumulată în cele zece zile parcurse pe drumurile şi căile ferate ale Chinei.

Dorm sub cerul liber. Prin deschiderea sacului meu de dormit privesc sateliţii cum traversează câmpiile lactee. Petrec una dintre acele nopţi minunate care-mi vor fi „tăiate din porţia mea de Paradis”, cum zicea Théophile Gautier, a cărui operă a trebuit s-o abandonez, fiind prea voluminoasă, în gara din Jiayuguang.

Mă trezesc, în acest 30 septembrie, într-un peisaj ostil şi îndoliat. Ochii mei nu disting decât un cenuşiu nesfârşit. Cenuşiul pământului, al cerului, al norilor ameninţători din depărtare, al cenuşii focului, dar mai ales cenuşiul stării mele de spirit care mă cuprinde atunci când înţeleg, privind cum se ridică praful la suprafaţa grohotişului, că vântul îmi va fi potrivnic. Săptămâna care se pregăteşte mă va costa genunchiul, în afară de lacrimi. E din cauza vântului. Se ridică odată cu soarele, se hrăneşte cu lumină, suflă dinspre sud şi nu va înceta timp de şase zile.

Îmi prind cu grijă rezervele de apă – mi-au rămas şase litri – şi, cu capul în piept, mă pornesc împotriva vântului. Doar că, într-o astfel de întrecere, eşti întotdeauna perdant. Căci, nemulţumindu-se doar să-ţi încetinească ritmul, vântul (de îndată ce bate din faţă) devine un fluid ameţitor, care ţi se strecoară în suflet şi te stoarce de puteri, ţi se infiltrează în creier, devenind acolo unica preocupare, îţi mângâie întregul trup, indiferent la ura pe care i-o opune fiecare celulă a pielii, pe scurt, subminează elanul vital al celui care-l înfruntă. Vântul e cel mai rău dintre duşmani, cel mai neobosit, absolut invizibil. „Vântul este suspinul

diavolului”, spune un proverb chinez (inventat, prin grija mea, în timpul acestor ore blestemate).

La prânz părăsesc întinderea de grohotiş şi regăsesc poteca, panglică de pietricele şi de loess amestecat. Rafalele sunt uneori atât de puternice, încât mai că mă dau jos de pe bicicletă. Aici, vântul nu e doar un curent de aer. E o mână puternică ce te împinge. Un năvod cu ochiuri dese… Şi, pentru a face situaţia încă şi mai grea, roţile mi se înfundă în vălătucii de pietriş sau naufragiază în băltoacele de loess. Călăresc o bicicletă, dar mi se pare că trag după mine o ghiulea. De-aş urca o pantă abruptă, şi tot n-ar putea fi mai greu. În cele din urmă hotărăsc să merg pe jos, uşor pieziş, susţinut de vântul care, iată, tot îmi foloseşte la ceva.

După şase ore de mers astfel, în care furia are asupra mea efectul unui cnut, mă prăbuşesc îndărătul unui taluz încoronat de un preţios *saksaul* (singurul în preajmă) şi adorm, indiferent la vânt. (Somnul îmi confirmă, o dată în plus, că este soluţia la orice adversitate.) Apoi îmi reiau calvarul şi, încă patru ore, mă lupt să străpung, cu fiecare pas, o nouă breşă în parapetul vântului. Ametistul roz pe care-l descopăr sub picioare îmi spune că nu chiar totul e cenuşiu în acest deşert groaznic şi mă ajută să accept ceea ce descopăr atunci când se lasă noaptea: că în opt ore de eforturi nu am reuşit să parcurg decât 30 de kilometri.

Cele şase zile pe care le consacru porţiunii de 400 de kilometri din deşertul Gobi chinezesc vor fi toate la fel: un vârtej de rafale suflate, peste un ocean de pietricele, în pânzele voinţei mele. Fiecare dimineaţă se iveşte peste tripticul loess, vid şi vânt. Iar noaptea, aceeaşi intimitate mereu reînnoită cu câmpurile de stele a căror frumuseţe nu te lasă să închizi ochii. Totul într-o singurătate deplină, cel mai frumos dar pe care-l poţi face sufletului.

Uscăciunea devine tot mai greu de suportat pe măsură ce cobor spre sud. Deşertul chinezesc este o fiară moartă care-şi arată spinarea dezgolită. În Mongolia, uneori, tufele de plante aveau un fel de pustule pe carapacea lor. Aici nici măcar nu mai există tufe. În miezul zilei, totuşi, zăresc un soi de ued secat, în care au fost plantaţi copaci asemănători unor salcâmi şi care ating până la trei metri înălţime. Nici un strop de apă. Oricum nu are nimic în comun cu regiunea pe care Rawicz pretinde că a descoperit-o. Oare memoria lui s-a alterat în aşa măsură încât a luat-o razna, descriind „un ochi de apă cu palmieri de jur împrejur”? Deşertul Gobi chinezesc nu e generos

cu astfel de minuni. Singurele rezerve de apă naturale le constituie depresiunile argiloase, asemănătoare unor lighene care se umplu de apă când o furtună catadicseşte să se abată pe aici, dar care se golesc prin evaporare în doar câteva zile. Voi descoperi şi eu câteva care-mi vor permite să-mi umplu sticlele.

Nu am avut nici o clipă intenţia de a-l ignora pe Eberhardt şi ştiu prea bine ce pericole există dacă aţipeşti pe fundul unui ued, dar într-o seară mi-am aşezat tabăra într-un astfel de loc pentru a mă apăra de vânt. Din rădăcini de *saksaul* mi-am încropit un foc amărât la care mi-am încălzit una dintre cele trei supe cu tăiţei care reprezintă, alături de prunele uscate chinezeşti, raţia mea zilnică. În celelalte seri mă bucur de una dintre acele plăceri elementare pe care le poate oferi o călătorie prin aceste deşerturi mult prea uniforme: aceea de a-ţi întinde boarfele, de cum a apus soarele, fără să mai trebuiască să alegi locul cel mai potrivit, de vreme ce fiecare metru de pământ este riguros identic cu ceilalţi.

În zori sunt victima unei feste pe care mi-o joacă inconştientul (mie, care mă laud că nu am aşa ceva!). De cinci ori mă scol şi mă pregătesc să plec, când realizez, tresărind, că nu e decât un vis de cinci ori luat de la capăt. În realitate, sunt atât de epuizat de oboseală, încât psihicul meu inventează această stratagemă pentru a-mi mai calma voinţa care, în schimb, urlă că vrea să plece, smulgându-se confortului taberei.

Deşertul se tot preschimbă de-a lungul kilometrilor parcurşi: generoasele cuve turtite de rindeaua secolelor, acoperite de pietrişul cernut de vânt, s-au înălţat în valuri regulate care îndulcesc, uneori, relieful ascuţit. A patra zi totul se tulbură. Gobi ia aspectul unui fund de cazan care ar aparţine unui bucătar al diavolului şi, cum nu are decât forme şi culori pentru a-şi zugrăvi povestea, înşiră pe platforma pământului crustele roşii ale rocilor oxidate, sculptura chinuită a piscurilor stâncoase şi plăcile negre patinate. Poteca aleargă spre sud zebrând peisajul, această parcelă de lună coborâtă pe pământ. După care, îndepărtatele creneluri ale unui relief ceva mai înalt înlocuiesc, încetul cu încetul, linia rectilinie a orizontului pe care, de săptămâni în şir, o aveam în faţa ochilor. Să fie oare acelaşi lanţ muntos pe care şi Rawicz l-a zărit într-o dimineaţă „învăluit într-o ceaţă albăstruie ca un fum de ţigară” şi care anunţă sfârşitul deşertului Gobi? Pentru polonez, viziunea era de cea mai mare importanţă, pentru că anunţa sfârşitul Infernului. Traversarea deşertului Gobi constituie într-adevăr apogeul mistic

al evadării lui Rawicz, căci tocmai în măruntaiele deşertului fugarii, deveniţi şovăitori ca şi umbrele lor, îşi vor supune trupurile aproape moarte la proba încrâncenării sufletelor lor, dovedind că voinţa încinsă poate îndoi şi rupe oţelul imposibilului. Hrănindu-se cu şerpi, mestecând noroi pentru a extrage din el apă, lipsiţi de orice recipient, ignorând până şi dimensiunile deşertului care i-a înghiţit, cele opt cadavre vii se vor târî mai mult decât vor merge timp de câteva zile cărora nici Rawicz nu le mai ştie numărul. Doi dintre ocnaşi, de altfel, nici nu vor supravieţui agoniei lor, printre care Kristina, tânăra fugară poloneză din Baikal pentru care întregul grup simţea o dragoste fraternă. Scena sobrei înmormântări a tinerei fete la picioarele unei dune (încă una!) este unul dintre cele mai dramatice momente din *À marche forcée.*

Dacă lungile zile pe care le petrec în Gobi nu ating nici pe departe intensitatea dureroasă a celor pe care le-a trăit aici Rawicz, sunt totuşi zguduit până în străfundurile trupului meu de efortul pe care sunt nevoit să-l depun. Lacrimile care-mi curg atunci când vântul e prea puternic sunt o nimica toată, căci ele se usucă pe măsură ce rafale puternice stârnesc altele noi. Există lucruri încă şi mai grave: kilometrii pe bicicletă prin loess sunt pe cale să-mi afecteze genunchiul drept fără ca măcar să-mi dau seama. Semn al gradului profund de epuizare: seara, când îmi instalez catrafusele pe jos, adorm înainte să mă gândesc dacă mi-e foame.

Puţul de la kilometrul 163 e indicat corect pe harta mea. Ajung la el pe la mijlocul după-amiezii şi hotărăsc acolo o oprire, mai devreme decât plănuisem, pentru că pur şi simplu nu mai pot.

Abia a treia zi mă întâlnesc cu oameni care se îndreaptă spre provincia Gansu, teritoriu care marchează capătul deşertului. Gansu se întinde de la est la vest, într-o lungă fâşie de câmpuri cultivate care străjuieşte, punând-o în evidenţă, liziera meridională a deşertului. De foarte departe, poţi distinge un şir de plopi pe care, dacă i-ai depăşit, gata cu uscăciunea: bătrâna Chină agricolă repune stăpânire pe geografie. Asfaltul apare în acelaşi timp cu primele câmpuri de bumbac. Femei lucrează la recoltarea sa. Satele agricole se înmulţesc. Aproape că uitasem muzica vântului printre crengile copacilor: îmi dau seama acum că face acelaşi zgomot ca şi valurile mării pe un pat de scoici. Parfumurile vegetale înmiresmează oaza cu un iz de putreziciune cam supărător, dar care nu este altceva decât mirosul vieţii.

Chinezii au dus până la perfecţiune arta de a exploata până şi cel mai mic petec de pământ: ţăranii din Gansu organizează astfel culturi mixte şi seamănă porumb pe biloanele ce despart brazdele plantate cu bumbac. Ei fac la fel precum paştunii din Afganistan care, printr-o admirabilă grijă de o pudoare tipic ţărănească, îşi înconjoară câmpurile de mac cu şiruri dese de grâu. Cultivatorii la care mă opresc ca să mă umplu de bucuria de a sorbi un ceai sub un umbrar de copaci fructiferi legănaţi de un vânticel îmi oferă pere şi porumb copt. Toţi mă înconjoară cu mare drăgălăşenie, ceea ce corectează proasta imagine pe care o aveam despre chinezi, determinată de câteva neînţelegeri supărătoare din timpul călătoriilor mele de tinereţe, prea scurte pentru a fi şi oneste. Mă bucur nespus de oază. Teoria contrastelor impune să apreciezi la cel mai înalt nivel ceva de care ai fost lipsit prea multă vreme: aşa şi eu, sunt răsplătit din plin de această regăsire a oamenilor pentru abundenţa lungilor ore de suferinţă solitară pe crusta stearpă a deşertului Gobi.

Gansu este unul dintre punctele slabe ale poveştii lui Rawicz. În cartea lui nu a dedicat nici măcar un rând acestei regiuni. Polonezul pare că, imediat ce a ieşit din deşert, a abordat direct primele avanposturi muntoase din Tibet, fără să mai fi traversat aceste fâşii agricole. Cu toate acestea, orice linie trasată pe hartă între Siberia şi India (şi, prin urmare, orice itinerar care s-ar suprapune acestei linii) intersectează, obligatoriu, de la un capăt la celălalt, dinspre nord spre sud, culoarul istoric Gansu. Populat de foarte multă vreme, străbătut altădată, către răsărit ori spre apus, de caravane care o apucau pe diversele căi ale drumului mătăsii, presărat cu sătucuri şi fortăreţe dispuse de-a lungul Marelui Zid chinezesc, provincia Gansu nu poate fi ratată! Chestiunea aceasta chiar mă preocupă, în timp ce înaintez pe bicicletă pe sub umbrare, de-a lungul canalelor. Cum să fi putut ocoli Rawicz un aşa paradis? Enigmă cu atât mai obscură cu cât pentru oricine s-a smuls arşiţei deşertului Gobi, viziunea acestor copaci legănaţi de un vânt îmbălsămat şi şoptind sfârşitul agoniei este ceva de neuitat. Peter Flemming, care a pus deseori în evidenţă incoerenţele poveştii lui Rawicz, a insistat asupra lacunei numite Gansu, mirându-se că polonezul nu s-a intersectat cu una dintre cele mai mari axe de comunicaţie – drum, canal sau cale ferată – care brăzdează provincia. Pentru mine, care continuu să-i acord lui Rawicz o dublă şansă – aceea a îndoielii, dar şi aceea a afecţiunii mele naturale pentru cuceritorii imposibilului –, explicaţia acestor anomalii

ţine de faptul că povestea a fost scrisă fără a apela la notiţe, la zece ani după ce faptele s-au întâmplat, prin intermediul unui ziarist (Ronald Downing, căruia Rawicz „îi exprimă recunoştinţa sa" în dedicaţia cărţii) – condiţii fatale pentru precizia şi rigoarea unei scrieri. Pe de altă parte, trebuie să ne amintim că această carte a fost publicată în anii 1950, adică într-o epocă în care grija pentru exactitate în relatările de călătorie era cu siguranţă mai puţin presantă decât astăzi. Să ne gândim numai că, în 1950, numărul de exploratori care au traversat deşertul Gobi sau Tibetul este infim. Vremurile nu sunt propice turismului de masă, care, astăzi, oferă fiecăruia posibilitatea de a se arunca de pe o aripă de avion direct în regiunile în care Sven Hedin, Roerich sau Prjevalski ajungeau după luni de mers. Autorul anilor 1950 îşi povesteşte deci aventurile unor cititori care nu pot verifica ce anume le spune el. Nu e supus unei exigenţe de veracitate absolute. El aparţine unui lung şir de scriitori-călători început cu Marco Polo, care-şi înfrumuseţa cronicile de călătorie cu episoade imaginare, dragoni şi himere (Rawicz însuşi, mai departe, îl va întâlni pe yeti…). Pentru scriitorul Evului Mediu, ca şi pentru cel de după al Doilea Război Mondial, încă mai există loc pentru fabulaţie, imprecizie, imaginar; vicii faţă de care epoca noastră contemporană este neiertătoare. Rawicz este, probabil, unul dintre ultimii autori ai secolului care i-a permis naraţiunii sale să alunece, din când în când, pe un teritoriu cvasifantasmagoric. Şaizeci de ani mai târziu, aşteptăm – pe bună dreptate – de la călători să ne împărtăşească adevărul şi să-şi descrie periplurile cu precizia unui grefier.

Închizând paranteza acestui mic monolog interior (pe care-l voi adăuga celorlalte din dosarul de instrucţie pe care-l alcătuiesc, încă de când am plecat, chestiunii Rawicz), intru, odată cu noaptea, în oraşul Jiaquan.

Drumul care duce de la Jiaquan la Jiayuguang traversează o secţiune a Marelui Zid chinezesc. Vizitez şi eu o bucată: cioturi de chirpici înfipte în gingia unui câmp cultivat. Din vârful crenelurilor se deschide, înfiorător, orizontul deşertului. Câh! Nu mai vreau să văd aceste viziuni de moarte, aşa că îmi îndrept privirile înspre verdeaţă. Aşa îmi dau seama ce fiinţă silvestră sunt.

Marele Zid chinezesc era un recif menit să oprească vânturile deşertice, precum şi hoardele stepelor. Detractorilor lui Rawicz, care-i contestă traversarea deşertului Gobi, le-am putea opune argumentul Zidului: cordonul acesta de apărare nu a fost construit tocmai împotriva

invadatorilor din nord, împotriva călăreţilor stepelor pe care chinezii îi ştiau în stare să învingă deşertul? În chiar faptul că există rezidă dovada că Gobi nu este un ecran de netrecut între regatul nomad mongol şi imperiul celest, ci doar o liniuţă de unire, un tampon permeabil despre care nu înţelegem de ce, dacă tot se lăsa traversat de hoardele de călăreţi, n-ar fi îngăduit şi trecerea unei trupe de ocnaşi inconştienţi. Dacă Ginghis Han a putut, de ce nu ar fi putut şi Rawicz?

La Jiayuguang îmi impun o zi de odihnă, pradă a două nelinişti. Prima este legată de faptul că mă apropii de Tibet fără să fiu în posesia nici celei mai mici autorizaţii de a intra. Elimin repejor această preocupare, amintindu-mi că, în ultimii ani, am intrat de fiecare dată fără să le cer nimic chinezilor care s-au autoproclamat gardienii săi. Ar fi culmea culmilor să fi pornit sub fanionul libertăţii ca să sfârşesc prin a cerşi tot timpul autorităţilor dreptul de a face şi cel mai mic pas. Pe de altă parte, chinezii nu exercită o supraveghere foarte strictă a teritoriilor lor frontaliere, care, în reprezentarea lor, nu sunt decât tampoane protectoare, menite să izoleze centrul nevralgic al ţării (coasta de est) de restul lumii, asemenea zidurilor din beton care protejează centrul unui reactor într-o uzină nucleară.

Genunchiul meu drept, în schimb, e o grijă majoră. Doamne, cât detest firişoarele de nisip care dereglează mecanismul. Îmi place ca totul să meargă uns. Eram făcut pentru ceasornicărie şi-acum, iată, şchiopătez. Impulsurile dureroase pe care le producea articulaţia mea în Gobi au devenit, între timp, descărcări electrice. Fidel principiului că trebuie să dispreţuieşti semnele de alarmă ale propriului tău trup, însărcinându-l să se repare singur, mă mulţumesc să-mi impun o zi de odihnă. Am găsit adăpost în cancelaria unei frumoase şcoli din lemn. Dar când, la ora nouă seara, cinci chinezi intră în încăpere cu instrumentele lor muzicale, înţeleg că perspectiva unei nopţi odihnitoare la care visam cu ochii deschişi trebuia mai degrabă dată uitării. Astăzi – zi de repetiţie. Scârţâieli de viori, uguieli de flaut: ce miorlăituri îngrozitoare… De parcă-ar fi o muză pe care muzicienii ar sugruma-o. Stradivarius în mizerie. Disperat, refugiat în sacul meu de dormit, nu reuşesc să închid un ochi, căci mi se tot perindă prin faţă imagini de pisici supuse chinurilor gheenei. Total refractar la orice încercare de îmbogăţire culturală, aştept să treacă furtuna. Doar un crab rezistă mugetelor unui elefant. A doua zi, pe punctul de a pleca, aflu că cei cinci

chinezi au fost foarte dezamăgiţi de comportamentul meu, căci se reuniseră taman în cinstea mea.

Pedalez pe un vânt care mai că le zboară cocoaşele cămilelor bactriene pe care le întâlnesc pe drum, cămile pe care gansunezii (oare aşa li s-o fi spunând locuitorilor din Gansu?) le folosesc ca pe nişte măgari de rând – or, mie mi se pare o insultă la adresa acestor corăbii ale deşertului, nave cu blană, să fie aşa încorsetate între două hulube. Cărând sau nu o hodoroagă cu coviltir, cămilele înaintează cu o delicateţe de pisică, de parcă deşertul ar fi acoperit cu ouă proaspete. Mi se par cu mult mai elegante chiar şi decât drakkarele atunci când, cu genele lor extrem de feminine, îşi manifestă dispreţul caracteristic unora dintre prinţii saudiţi faţă de tot ceea ce nu vine ca dar al nisipului.

Vântul îmi este din nou potrivnic. Dacă n-ar fi aşa, pun pariu că aş pedala acum în sensul celălalt, căci vântul bate întotdeauna de unde nu trebuie şi, cum spunea Montherlant, vom muri înainte de a-l doborî noi pe el. Gansu e lipit, pe malul său sudic, de un lanţ ce ajunge la 6.000 de metri. În intenţia de a-l depăşi, pedalez ca un descreierat 50 de kilometri, pe un drum în pantă, care se îndreaptă direct spre sud, prin munte, ca o ulicioară în masa unei citadele. Oraşul Jutianshan, în care ajung spre seară, oferă spectacolul unei metastaze de beton închistate pe fundul unei văi. Voi câştiga trei lucruri graţie acestei etape forţate.

– Contemplarea unui munte atât de răvăşit de secole, încât toate fronturile versanţilor săi sunt ridate.

– Interdicţia de a continua mai departe şi ordinul de a mă întoarce din drum pe care mi le impun serviciile de poliţie sanitară, care şi-au desfăşurat toate forţele în regiune pentru a lupta împotriva unei duble epidemii de ciumă şi SARS.

– O degradare alarmantă a stării genunchiului meu, pe care nici nu mai îndrăznesc să-l pun la treabă, pedalând aproape exclusiv cu piciorul stâng.

Astfel izgonit de pandemie, mă întorc a doua zi, după o lungă coborâre, în depresiunea prin care am mai trecut. Îmi trebuie trei zile ca să traversez spre vest o suprafaţă aridă despicată de un drum care leagă Yumen de Subei, de-a lungul câmpiei aluvionale Qilian. Las la nord şiragul de oraşe industriale, negre de fum, chircite în palma pământului şi aureolate de un halo de aburi sulfuroşi. Vântul de apus se ridică deasupra câmpiei, în vreme ce ura mi se ridică şi ea în suflet. Când rafalele sunt prea violente şi

mă opresc aproape din mers, trebuie să înaintez cu capul în piept pentru a mă apăra de şfichiuirile nisipului pe care-l stârnesc. Seara, îmi instalez tabăra departe de drum, la picioarele dunelor. Vârfuri îngheţate ocupă, sus, foarte sus, al doilea cat al cerului. Vântul încetează dintr-odată, redându-mi un dram de speranţă. În zori, din păcate, îşi reia atacul, târând în urma lui întreaga mea descurajare. Îmi menajez genunchiul, dar, invariabil, pe la al treizecilea kilometru, durerea pe care noaptea o mai domolise se trezeşte şi abia reuşesc s-o ţin sub control, aşa cum stăpâneşti o fiară în adăpostul ei, înainte să se arunce în atacul final.

Dunhuang. Oază pe drumul mătăsii. Câmpuri de bumbac, pâlcuri de plopi şi un întreg popor de chinezi necăjiţi, cu pălării de pai, care se agită pe întinsul parcelelor fără să privească o dată orizontul unde dune uriaşe marchează limita efortului Omului. Am căzut pe marginea drumului chiar în clipa în care ajung la primele câmpuri. Un fulger mi-a sfâşiat piciorul. Am avut senzaţia unui colţ de metal care-mi cotrobăie prin genunchi. Gem nu atât de durere, cât din pricina mesajului ei: sfârşitul călătoriei. Căci simt că ceea ce se pune la cale acum sub capacul rotulei nu e un rău benign şi că va dura mult timp până să-mi pot relua înaintarea. Un gând ticălos îmi trece prin minte, dar care se imprimă cu destulă putere pentru a reveni, obsedant, luni de zile de acum încolo: aş fi preferat să-mi pierd un braţ! Mă ridic, fac un pas şi primesc o descărcare de durere atroce care confirmă ceea ce, de fapt, înţelesesem prea bine: aici drumul meu s-a încheiat. Misiunea mea a eşuat…

Îmi ia două ore să ajung în centrul oraşului, numărând scrâşnit fiecare pas, încordat pe bicicletă. De cel puţin zece ori, camionagii care mă ajung din urmă îmi propun să mă ia cu ei, până şi un ţăran îmi face semn să urc în căruţa lui trasă de o cămilă. De cel puţin zece ori refuz. Nu vreau să vorbesc cu nimeni, nici măcar să dau ochii cu ceilalţi. Nu vreau decât să mă lungesc undeva şi zilele să treacă peste trupul meu, în timp ce genunchiul mi se vindecă, astfel încât să pot să iau de la capăt singurul lucru care are sens: să înaintez.

Hotelul este curat. Încăperea e albă ca o cameră de spital. La etajul doi. Nimeni nu m-a ajutat să duc sus bicicleta şi rucsacul, dar e drept că, dacă s-ar fi oferit cineva, aş fi refuzat. Mi-au trebuit 20 de minute pentru asta. Acum zac. Şi mă gândesc. Cât timp voi rezista să aştept să mă refac? Dar măcar de m-aş reface în zilele care urmează – sau e un rău din acelea care

au nevoie de luni de convalescenţă? Iarna care bate la porţile Tibetului mă va lăsa să trec? Voi ajunge la timp la picioarele Himalayei? Mă gândesc la rana de război a lui Rawicz, care se reactiva, după etapele mai lungi, supunându-i glezna la chinurile iadului. El nu avea nici o altă posibilitate decât să meargă mai departe. Un evadat trăieşte sub porunca aceluiaşi principiu care guvernează viaţa unui rechin. Acesta din urmă nu are, într-adevăr, muşchii necesari pentru a face ca apa să treacă prin branhii, şi-atunci e obligat să alunece fără odihnă pentru ca oxigenul să treacă prin el. Dacă s-a oprit, a murit. Aceeaşi lege e valabilă şi pentru un fugar. Cât despre mine, care am dreptul să mă opresc unde-mi pofteşte inima, nu cred, totuşi, că am capitulat cu laşitate în faţa durerii. Ba chiar am ignorat-o zile întregi, până ce trupul însuşi s-a dat bătut. Şi tot nu m-am oprit: am aşteptat să mă prăbuşesc.

Amanda este americancă. În zori îmi bate la uşă.

— Am înţeles că ai probleme de cum te-am văzut la recepţie. Eu vorbesc chineza, pot să-ţi fiu cumva de folos?

Nu-i spun că e a doua oară în patru luni când nişte americani îmi sar în ajutor.

— Nu.

— Am putea merge la spital, să ştii…

— Nu. Mulţumesc. La revedere.

Americanii au ceva în comun cu artileria grea: nu-şi încetează tirul până ce nu-şi ating ţinta. A doua zi o ia de la capăt, oferindu-se din nou să mă ajute. De data aceasta nu-i mai rezist. Cu o călcătură de moşneag, o urmez până la taxi – direcţia: spitalul central din Dunhuang.

— Am învăţat chineza la universitate, zice ea.

— Aha, răspund eu.

La spital: radiografie, auscultare, masaj, palpare. Mă întorc la camera mea de hotel cu un diagnostic scris în chineză şi pe care Amanda mi-l traduce astfel:

— Ai o „ruptură de ţesut al maselor moi”…

— Ce drăguţ.

— Medicul îţi recomandă o lună la pat.

Trec trei zile. Mă frăsui fără să mă mişc. Mă odihnesc ca o şopârlă în patul meu, îngurgitând, la fiecare oră, pastilele cu ierburi pe care mi le-a prescris medicul. Mai iau şi câte 2,5 g de antiinflamatoare pe zi. Mi-am

înfăşurat articulaţia în trei straturi de genunchiere din neopren şi faşe cumpărate de la o farmacie. Dar nici măcar nu îndrăznesc să pun piciorul în pământ de frică să nu mă străbată fie şi cea mai mică undă de durere, care ar face să zboare în bucăţi mărunţele rămăşiţe de speranţă pe care am reuşit cu chiu, cu vai să le mai păstrez în suflet. Veghez, alungit pe spate, cu mintea pustie, în tăcerea deplină a aşteptării.

A patra zi de imoblizare: suta de ore deja trecute în singurătatea albă a camerei mele le-a permis sufletului, spiritului, experienţei şi trupului meu să stea liniştite la sfat, consultare în urma căreia, irevocabil, am luat o hotărâre: îmi mai acord trei zile de regim de recluziune, după care plec.

A cincea zi de imobilizare: soarele optimismului mă inundă. Voi ajunge la Lhassa chiar de-ar fi să sar şi-ntr-un picior. La urma urmei, budiştii care renunţă la tot nu-şi duc la bun sfârşit pelerinajele târându-se? În două zile, cu genunchiul refăcut sau nu, trebuie să reuşesc să fac un mare salt înainte. Sigur că traversarea Tibetului nu este un program de reeducare recomandabil, dar mă gândesc că aventura este posibilă pentru un unic şi foarte simplu motiv: între locul în care durerea m-a doborât, la intrarea în oaza Dunhuang, şi hotel, am reuşit să parcurg patru kilometri şchiopătând, ceea ce înseamnă că nu trebuie decât să înmulţesc cu 500 această distanţă şi gata, voi fi la Lhassa.

A şasea zi de imobilizare: o australiancă, pe care am întâlnit-o în restaurantul hotelului, mă sfătuieşte să fac puţină *meditaţie tantrică* pentru genunchiul meu. Cred că a sosit cu adevărat momentul să-mi reiau drumul către singurătatea absolută.

Ultima zi de imobilizare: o englezoaică, de data aceasta. Îmi vorbeşte despre sofrologie. Doamne, niciodată n-am dormit într-un hotel mai rău famat…

Ca să-mi trec vremea, notez toate aceste gânduri despre întâlnirile avute la Dunhuang: „Când fetele bătrâne din ţările anglo-saxone ajung la vârsta la care nu mai există cale de întoarcere, încep să cutreiere lumea în lung şi-n lat, proferând tot felul de inepţii, de parcă ar fi nişte profeţi hirsuţi cărora soarele le-a topit şi bruma de creier care le mai rămăsese…”. Mâine reîncepe călătoria.

Şaisprezece kilometri. Atât am reuşit să fac într-o dimineaţă întreagă. Drumul merge de-a lungul şirului de dune care, la rândul lui, se întinde paralel cu munţii Qilian, preschimbându-le grohotişul în întinderi de catifea.

Întreaga zi merg sprijinându-mă de bicicletă ca de o cârjă rulantă. Sunt la fel ca bătrânii în casele de odihnă, când se înghesuie să-şi primească supa, sprijiniţi, toţi la fel, de cadrele lor; sunt convins că, pentru unii dintre ei, a ajunge la capătul culoarului care-i separă de sala de mese echivalează cu traversarea Tibetului. Mi-am fixat doi litri de apă la bicicletă, deci nu am de ce mă teme să-mi ridic tabăra. Judecând după întinderile care mi se desfăşoară în faţă, am senzaţia că deşerturile Serindei nu vor să moară. Către sud, totuşi, ele vor fi nevoite să facă loc fortăreţelor munţilor înalţi care apără platoul tibetan. Deşertul va duce lupta până la capăt. Va lansa asupra versanţilor atacuri pierdute dinainte. Cu braţele de dune, cu lungile sale limbi de nisip, va încerca să se agaţe de pantele stâncoase. Însă dunele vor fi învinse şi se vor îmblânzi, încetul cu încetul, ca nişte valuri moi, în vreme ce zăpezile munţilor Qilian se vor înălţa tot mai sus, spre albastrul cerului. Se vor confunda acolo cu azurul, astfel încât nimeni nu va mai putea distinge punctul în care filigranul crestelor se dizolvă în marea cerului. Peisajul se va aşeza atunci în trepte, în funcţie de canoanele perspectivei academice, aşa cum erau ele predate în secolul al XVII-lea: de jos în sus şi ocupând cadrul viziunii în proporţie egală, ele vor face să se suprapună perdeaua de copaci din oază peste şirul galben al dunelor, peste strălucirile albe ale gheţarilor şi peste hăul ceresc.

Viziunea aceasta a munţilor ca o pălărie protectoare deasupra nisipurilor aducătoare de moarte trebuie să fi fost mitică pentru evadaţii care o descopereau, pentru că aceasta însemna că lăsau în urmă locuri în care lupta lor fusese aprigă: ea anunţa înălţimile Tibetului şi prefigura munţii Himalaya, ultima poartă înaintea Indiilor britanice. Mă îndrept către această cortină de zăpadă care închide panorama, atras de liniile verticale ale draperiilor, târându-mi picioarele, atent să nu îndoi piciorul, ca să nu impun genunchiului nici un fel de presiune.

Drumul şerpuieşte printre pereţii de nisip, după care se înalţă în pante drepte pe pietrişul la capătul căruia, ca un cuţit de ghilotină, începe zidul de zăpadă.

Părăsesc câmpia fără prea multe regrete. O emoţie totuşi mă cuprinde gândindu-mă la Peillot, la Stein, la Lecoq, la Sven Hedin, acei arheologi de la începutul secolului XX care şi-ar fi vândut şi sufletul, ba chiar şi-ar fi dat şi o parte din viaţă pentru a ajunge să cunoască comorile falezei de la Dunhuang, formate din sute de manuscrise religioase şi fresce budiste

ascunse într-un zid străpuns de nenumărate grote eremitice. Eu nu mi-am dorit să vizitez aceste locuri, căci am vrut să-mi păstrez intactă sănătatea psihică: spectacolul pe care l-am văzut de la distanţă e dezolant, betonierele chinezeşti au turnat o şapă pe întreaga faleză şi au închis fiecare grotă cu câte o uşă blindată, purtând fiecare un număr, ca o cameră de hotel. L-au pus pe Buddha în cuşcă. L-au îngropat pe Gautama sub beton. L-au dat pe Iluminat pradă vizitatorilor: puhoaie de curioşi, deversate de autocare venite din Europa sau din Shanghai, cu pălării de plajă şi lanterne, vin şi pleacă pe pasarelele pe care promotorii le-au prins de stâncă. Gândindu-ne puţin, putem în cele din urmă să spunem că talibanii au comis un act salvator în martie 2001. Cel puţin cei doi Buddha din Bamiyan (măsură a frumuseţii doborâtă de lipsa de măsură a prostiei) au ieşit din lume în mod onorabil. Ceea ce, totuşi, e mai bine decât s-o sfârşeşti ca un animal la grădina zoologică.

Convalescenţa mea durează zece zile pe acest drum care merge drept, ca o linie a vieţii pe palma unui mort. Zece zile pentru 400 de kilometri. Zece zile de şchiopătat. Zece zile în care am căutat în mine resursele de a nu forţa pasul, de a rezista tentaţiei de a accelera, astfel încât să nu compromit recuperarea corpului meu. Piciorul stâng, pe care acum apasă întreaga responsabilitate, s-a întărit considerabil.

Puţin timp după satul Aksay, înaintând cu pantalonul suflecat peste bandajele genunchiului, o maşină se opreşte în dreptul meu. O călătoare occidentală scoate capul pe geam şi-mi strigă:

— Parcă aţi fi un soldat rănit.

— Mulţumesc, îi arunc eu ca să nu spună că nu i-am răspuns şi neştiind prea bine ce ar răspunde, de fapt, un soldat rănit.

Această conversaţie profundă va fi aproape unicul schimb de cuvinte cu un alt om în tot timpul celor zece zile petrecute în provincia Qinghai, până în oraşul Golmud. Începând cu defileul Dangin Shankou, trec, ca printr-un şirag, prin tot felul de trecători înalte, toate situate la mai bine de 4.500 de metri. Din vârful lor mi se deschide o panoramă mitologică; deseori, e vorba despre depresiuni uniformizate de rindeaua secolelor, presărate cu insuliţe stâncoase asemenea unor pete negre peste grohotiş, ca nişte puncte desenate de iaci pe o pajişte arsă. Turma aceasta minerală, orientată de tăişul vântului care erodează strat după strat, imprimându-le o aceeaşi înclinare, pare să tindă mereu către un punct unic şi mult dorit, ca şi

cum geologia ar spera să atingă pământul promis, în care, în sfârşit, s-ar putea odihni.

Nici o vegetaţie nu împodobeşte acest peisaj. Aici nu e nevoie de minciuni. Căci vegetaţia e fardul geologiei. A fost creată pentru a-i îndulci contururile, aşa cum machiajul a fost imaginat pentru a ascunde ridurile de pe chipul femeilor. Frumuseţea provinciei Qinghai este una din a treia zi a Creaţiei, înainte ca Dumnezeu să se fi amestecat unde nu-i fierbe oala şi să îmbrace pământul cu plante. O frumuseţe nudă.

În rarele oraşe pe care le traversez având grijă să nu mă opresc în ele, dar care poartă numele de Wakhaize sau Da Qaidam, remarc un fenomen nou pentru China: existenţa internet-café-urilor, unde tineri băieţi scutură frenetic manetele consolelor. Guvernele pot binecuvânta aceste instituţii de lobotomizare în reţea, căci tinerii lor clienţi nu sunt nicicum pregătiţi ori dispuşi la un nou Tiananmen. „Liberalizarea internetului" este cea mai bună profilaxie care a fost vreodată pusă la punct împotriva oricărei revoluţii.

În vârful trecătorilor găseşti deseori camionagii preocupaţi să-şi verifice frânele. Ceea ce e foarte corect, căci, dincolo de trecătoare, oriunde te-ai îndrepta, se coboară. Asemenea lor, şi eu îmi strâng cablurile frânelor şi mă cocoţ pe bicicletă pentru a aluneca la vale, fără să mai trebuiască să pedalez. Deseori însă, vântul din sud, mai puternic decât gravitaţia, mă împiedică să mă bucur de coborâre. Şi, cum nu am altceva de făcut decât să înaintez coborând cu un singur picior, ajung să străbat 30-40 de kilometri pe zi: kilometri foarte importanţi, căci sunt furaţi unui drum aliniat ca un fir cu plumb pe al 180-lea grad al rozei vântului blestemat. Spre sud, axa cardinală a libertăţii.

Deseori sunt complet stors de energie. Vântul ăsta mă epuizează. Ca şi altitudinea, de altfel. Ca şi lumina extrem de puternică şi viziunea unui drum care ţâşneşte ca un glonte pierdut spre ţinta orizontului. Între defileuri, mă alungesc pe pietriş, cu braţele încrucişate, apărat de vânt îndărătul rucsacului, şi adorm câteva minute înainte de a o lua din loc, numărând pas după pas. Asta fac, îmi număr paşii, ca să-mi mai omor timpul. Când ajung la o mie, strig „una" în vânt. La „zece" ştiu că am făcut opt kilometri şi-mi permit să dorm cinci minute[2]. Orice drumeţ de cursă lungă ştie că algebra poate să-i vină în ajutor şi, de aceea, apreciază aritmetica de acest tip ca fiind salutară.

Nopţile sunt reci în cortul meu tunel, dar nu îndrăznesc să-mi imaginez temperatura care mă aşteaptă peste doar câteva săptămâni, când voi fi deja cocoţat pe platoul tibetan. Pentru moment, când vine seara, abia dacă mai am putere să înghit un săculeţ de supă cu tăiţei cruzi şi mă întind, uimit că nu-mi aud piciorul drept scârţâind ca o scândură şi rugându-mă să vină mai repede somnul reparator, care vindecă durerile trupului, consolează suferinţele spiritului şi spală urâtele înclinaţii ale sufletului.

Oare să fie din pricina lentorii acestor zile de mers şchiopătat? Să fie frumuseţea provinciei Qinghai? Sau puritatea pe care frigul o conferă oricărui gând? Oricum ar fi, mă gândesc din ce în ce mai des la evadaţii mei. Şi mai ales la Ferdinand Ossendowski, geolog polonez hăituit de roşii, care, în anii 1920, duceau un război împotriva tuturor celorlalte culori. A fugit din Siberia cu gând să ajungă în Indiile britanice, traversând taigaua, stepele, Gobi, Tsaidam-ul… pe aceleaşi drumuri ale libertăţii străbătute şi de Rawicz. A fost oprit din fuga sa spre Tibet de nişte tâlhari călări care s-au năpustit asupra lui, forţându-l să se îndrepte spre Manciuria. Povestea sa[3], un soi de „tratat al rebelului din taiga”, relatează o dublă evadare: una este aventuroasă, temporală, trăită în praful cărărilor cu bolşevicii pe urme. Cealaltă este evadarea sufletului său. Ossendowski îşi va vedea confirmat principiul foarte sănătos conform căruia Asia Centrală este pământul cel mai propice revelaţiei pe care sufletele o au despre ele însele. El, omul de ştiinţă, produs perfect al vechii civilizaţii europene, va tăia drum dincolo de zăbrelele certitudinii, va trăi câteva revelaţii spirituale şi va călări, în afară de propriul său cal de luptă, dragonii iniţierii oculte.

O furnică ce traversează o piaţă de marmură roz într-un palat veneţian: iată cu ce mă identific, şontâcăind ca vai de capul meu pe fundul depresiunii Tsaidam, mare de mai multe sute de kilometri şi străjuită, la sud, de miticii munţi Kunlun. Uneori mi se pare o inepţie marşul acesta forţat pe care voinţa îl impune trupului meu, însă alung repede îndoielile. Îmi e de ajuns să constat că toate aceste ore de eforturi sterile nu-mi îngăduie nici cea mai mică urmă de josnicie. De mârşăvie. Nici cel mai mic dram de murdărie omenească. Nici cea mai mică crăpătură prin care să se strecoare vreun gând nefericit. Nu există loc decât pentru efortul pur, făcut într-un decor de primă dimineaţă a lumii, pentru contemplare şi rezistenţă. Măreţia

zilelor nomade e limpezimea lor de cristal. Pe munte, Nietzsche celebra *marea Sănătate.* În Tsaidam, eu trăiesc *marea Puritate*.

Singura discordanţă în fericirea mea: erorile grosolane de pe harta mea germană. Jur că, la întoarcere, tot am să omor măcar un cartograf. După ce-l fac, mai întâi, să sufere cumplit. Nu ştiu de ce, dar îmi reprezint cu foarte multă precizie imaginea unui tehnician gras, care miroase a varză călită şi a parfum rânced şi care, lucrând de mântuială într-un cabinet de cartografie berlinez, trasează pe o foaie, la scara de 1/500.000, drumuri care nu există şi cursuri de apă fanteziste ori raportează sate imaginare, absolut indiferent la soarta vagabondului pe care-l condamnă, prin neglijenţa sa, la a-şi instala tabăra îngheţată pe platouri neprimitoare.

Înainte de a ajunge în Golmud, oraş important, situat la 2.800 de metri altitudine, înaintez de-a lungul unui şir de lacuri încoronate de trestii galbene-aurii, merg pe fundul unei câmpii moarte şi plate ca encefalograma unui cybernaut, mă culc pe postavul verde al unei mese de biliard american dintr-o sală de jocuri aflată într-o clădire a serviciului chinez de salubritate şi învăţ pe de rost din André Chénier poemul în care tânăra captivă murmură că nu vrea „să moară încă”. Şi, chiar când îmi spun că de-acum ştiu până şi ultima strofă a poemului, trec pe sub o banderolă care, întinsă peste un drum plantat cu plopi deja scăldaţi în culorile toamnei, proclamă: „*Welcome in Golmud*”.

1.* Citat, intraductibil ca atare în română, din Ronsard, *Je n’ai plus que les os* – „fără carne, nervi, muşchi şi sevă” (traducere aproximativă) (n.trad.).

2. Număr 120 de paşi la suta de metri.

3. Ferdinand Ossendowski, *Bêtes, hommes et dieux*, Phébus, 1995.

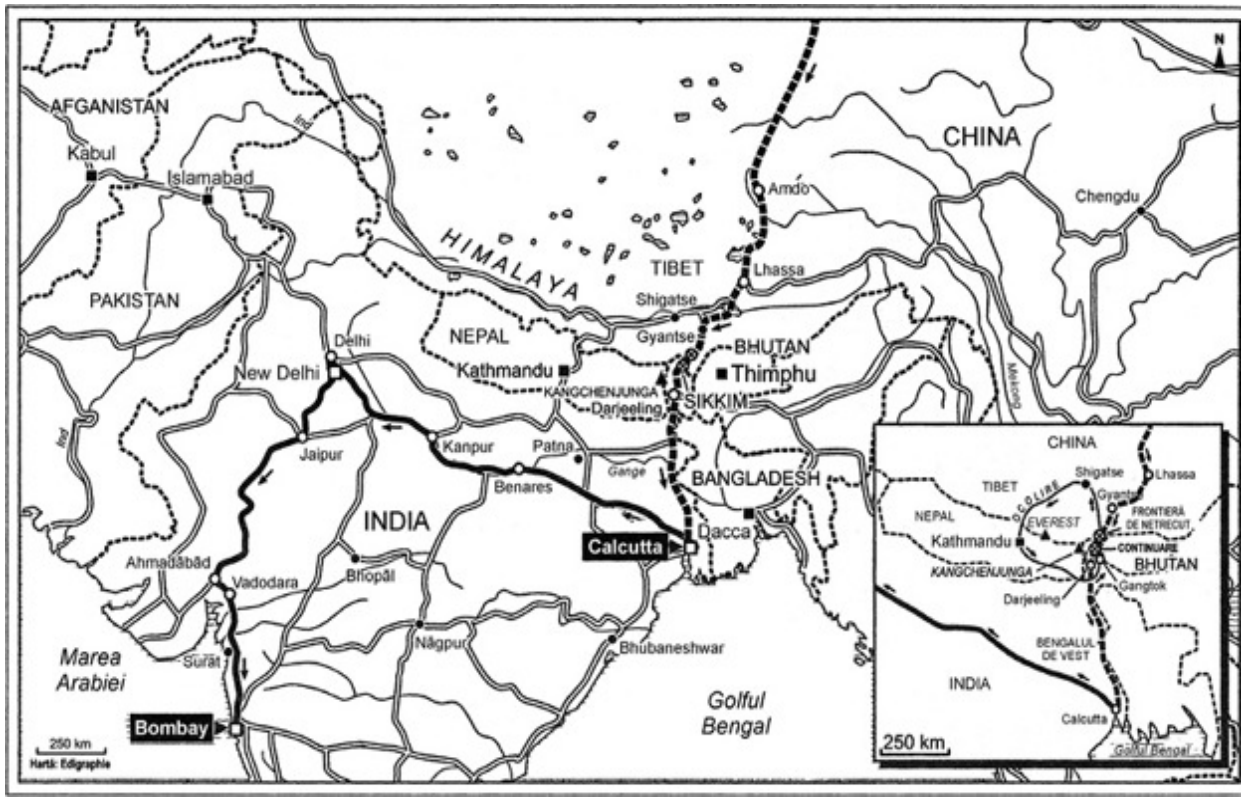

Himalaya, Bengal, India

9

Traversând Tibetul

octombrie-noiembrie

Oricine încearcă să ajungă în Lhassa pornind din Golmud se loveşte de o problemă majoră: chinezii. De când fiii cerului controlează ţara pe care au eliberat-o, cu puşca în mână, în 1950, ei sunt cei care-i administrează accesul. Beijing a făcut din Tibet o raclă păzită pe care colonii nu doresc s-o vadă străbătută de turişti lăsaţi cum e mai rău, adică de capul lor. Pe vremuri (Prjevalski, Dutreuil de Rhins sau Sven Hedin au simţit-o din plin pe pielea lor), furtunile, mlaştinile sau bandele de bandiţi khampa erau cele ce împiedicau accesul în Ţara de Sus; astăzi, omuleţii galbeni în kaki sunt cei care fac zid cu pieptul lor.

Golmud este un oraş plăcut, situat la înălţime şi plantat cu plopi pe care toamna – anotimp alchimic – i-a preschimbat în aur. Întâlneşti aici tibetani care nu fac nimic, ci joacă doar biliard, şi occidentali neurastenici, care caută în van un mijloc de a părăsi oraşul cu destinaţia Lhassa fără să fie opriţi de autorităţile care controlează fiecare vehicul şi nu permit decât trecerea câtorva călători înzestraţi cu un permis extrem de costisitor. Salvarea îmi vine de la bicicletă. Părăsesc oraşul la miezul nopţii, într-un întuneric deplin. Cu puţin timp înainte, trec, pe jos, să văd cum arată punctul de control al poliţiei de la ieşirea sudică din oraş. Remarc cu această ocazie că un şir neîntrerupt de biciclişti autohtoni o iau pe o alee lăturalnică şi trec pe lângă poarta barajului, unde supravegherea e mai puţin vigilentă. Trec şi eu cu capul în piept, pierdut printre ceilalţi biciclişti. Mă îndepărtez preţ de vreo 30 de kilometri şi-mi instalez tabăra chiar la poalele

urcuşului spre defileul munţilor Kunlun, în preajma unui râu turcoaz, care taie muntele în două, ca o venă de sânge albastru. Suntem pe data de 10 octombrie. Înaintând către platourile de sus, trec, de fapt, de porţile iernii.

Traversez Kunlun printr-o trecătoare la 4.800 de metri, după care dedic unsprezece zile întregi distanţei care leagă Golmud de Nachqu, prin nordul platoului tibetan. Metoda mea de a-mi respecta convalescenţa a dat roade şi acum îmi permite să urc la loc în şa. Cu multe precauţii, reuşesc să pedalez 100 de kilometri în fiecare zi, menajându-mi totuşi piciorul drept, pe care-l simt mai departe fragil.

Doar că vântul care, pe tot parcursul acestor două săptămâni, suflă cu încăpăţânare dinspre sud mă obligă să pun la bătaie toate rezervele mele interioare. Se trezeşte – vântul, desigur – pe la orele amiezii. Să ştiu că am întâlnire cu el mă face să aştept cu teamă zorii zilei. La capătul celei de-a patra zile, nu mai simt nici un fel de stare de bine decât atunci când mă anulez pe mine însumi prin somn. Alternativa acestor zile se rezumă la aceşti termeni: să sufăr de frig dimineaţa, să lupt împotriva vântului în restul timpului.

Profit totuşi la maximum de orele liniştite ale dimineţii. Pornesc la drum pe la 6. Temperatura aerului indică – 10°C. Uneori chiar şi mai frig. Am cumpărat la Golmud, dintr-o rezervă a armatei chineze, o glugă de miner din postav gros şi nişte mănuşi căptuşite cu blăniţă de iepure care mă apără parţial de muşcătura frigului, câinele ăsta al iernii.

La miezul zilei, negreşit, primele rafale se fac simţite, mai întâi cu atingeri timide, ca mişcarea pensonului pe şevaletul cerului, după care, cu forţa ruloului compresor, vântul se instalează astfel încât nimic nu-l mai doboară şi, atunci, am impresia că o mână mă apasă pe piept ca să mă împiedice să înaintez, în vreme ce urletele îmi sfredelesc urechile, năruind orice posibil efort. Sunt forţat, aşadar, să merg, din nou, ca în deşertul Gobi, cu mai puţin de patru kilometri pe oră. Oricum, vântul ia cu dânsul orice gând, ca şi orice insultă pe care i-aş adresa-o. Moralmente, cel mai rău e atunci când cobori. Căci, dacă mă opresc fie şi pentru un minut, bicicleta, împinsă de loviturile de taur ale vântului, urcă la loc panta de-a-ndărătelea – s-o vezi astfel întorcându-se către Siberia, ce tortură cumplită!

Chinezii sunt pe cale să dea lovitura de graţie Tibetului care, oricum, nu mai e decât umbra vechiului regat de altădată. Lovitura decisivă va fi dată cu o armă de fier. Mai precis, de linia ferată. Într-adevăr, Beijingul a

lansat, acum câţiva ani, construcţia unei linii de tren între Golmud şi Lhassa: o mie de kilometri de şine pe acoperişul lumii, cu sfânta capitală a lui Dalai Lama drept punct terminus.

Timp de mai bine de zece zile merg de-a lungul unui şantier demn de infernul lui Dante. Mii de muncitori, înzestraţi cu târnăcoape, sape şi mături, soldaţi ai unei armate blestemate, sărmani în zdrenţe, apăraţi de frigul iernii doar de o mască din bumbac lăţită pe chipul lor galben de foame, se agită în aerul îngheţat ca să ridice un balast care va primi, peste câteva luni, traversele şinelor celui mai înalt drum de fier din lume. Pe de o parte, te indignezi în faţa neruşinării acestei cicatrice de oţel pe chipul Tibetului, pe de alta, te minunezi în faţa măreţiei acestui şantier care face cinste Chinei – ultima naţiune din lume care încă mai construieşte. Ce alt stat ar mai reuşi astăzi să impună un astfel de sacrificiu masei sale de cetăţeni, furnici chemate să facă munca unor titani? Ce alt popor s-ar mai resemna atât de docil în faţa statutului de sclav, îndurând condiţii de viaţă mai puţin suportabile chiar şi decât cele ale recruţilor faraonului pe şantierul lui Keops?

Împărtăşesc şi eu puţin din viaţa acestor blestemaţi de pe platourile înalte. Dorm în corturi militare, în care se înghesuie câte 25 în jurul unei sobe prea slabe pentru a ţine frigul la distanţă. Noaptea, crizele de tuse care le zguduie plămânii cavernoşi mă împiedică să dorm. Mănânc ce mănâncă şi ei: pâine la abur, umflată cu suc de orez. Îi privesc îndelung cum aşază cu mâna, una câte una, pietrele care vor alcătui cuvertura balastului. Îmi surâd strâmb atunci când trec pe lângă ei şi-i salut. Vizitez apoi tabăra inginerilor: căsuţe de ciment, ridicate la 5.000 de metri altitudine, unde tehnicieni cu ochelari, veniţi din Shanghai şi aruncaţi brutal în Tibet, pentru misiuni de doi ani, îşi scuipă plămânii interzicându-şi să viseze la plajele Mării Chinei, şi asta pentru că nostalgia nu este demnă de un membru de partid.

Aceşti muncitori ai trenului chinezesc îmi amintesc, într-un fel, de oamenii în zeghe pe care Moscova îi obliga, sub lovituri de cnut, să construiască drumurile Uniunii Sovietice. Aceleaşi siluete de ocnaş şi aici, şi acolo. Aceleaşi eforturi şi aceeaşi suferinţă în Rusia, ca şi în Tibet, pentru a remodela muntele după cum o cere o altă voinţă. Acelaşi proletariat care îşi măsoară puterile mâinilor goale cu Natura, un proletariat exploatabil până la moarte şi al cărui efectiv inepuizabil justifică lipsa de grijă pentru binele său. Voi afla mai târziu că, printre ocnaşii căii ferate chinezeşti,

există un mare număr de bărbaţi şi femei trimişi în exil, pedepsiţi de guvernul central, ispăşind o pedeapsă; muncitori în ciuda voinţei lor, pe care destinul îi apropie încă şi mai mult de deportaţii din Siberia.

Când va fi gata, trenul va traversa ţinutul Changtang, care dădea mult de furcă altădată călătorilor, va ţâşni prin tuneluri ce străpung muntele, va trece peste mlaştini înalte, cocoţându-se pe catalige de beton capabile să absoarbă denivelările solului, va trece prin defileuri aflate la mai mult de 5.000 de metri altitudine graţie unor rampe graduale mulate pe înclinările naturale ale muntelui. Nu vor mai fi necesare decât câteva ore – cinci sau şase – pentru a ajunge de la Golmud la Lhassa, iar în ziua în care primul tren îşi va face intrarea în capitală şi va trece prin faţa palatului Potala al tuturor Dalai Lama, în vreme ce fetiţe chinezoaice vor cânta cântece marţiale, agitând triumfal pompoane, atunci, cu siguranţă, Tibetul – acest biet dragon deja îngenuncheat – va înceta definitiv să mai trăiască.

Panouri de propagandă înălţate de-o parte şi de alta a firului trenului ilustrează acest viitor luminos. Poţi vedea reprezentate convoaiele futuriste, semănând cu nişte TGV-uri pestriţe, în drum spre un Potala scăldat în soare, sau poţi admira un muncitor care-şi agită pumnul în faţa unor piloni uriaşi, flancaţi de seceri şi ciocane galbene pe un fond roşu.

Tibetul este un platou pustiu. O tabula rasa, cu un frumos trecut. Rawicz îl descrie ca pe un ţinut care, „în ochii unui explorator bine echipat, ar fi reprezentat, cu pliurile sale provocate de convulsiile originare ale scoarţei terestre, un tablou de o măreţie impunătoare”. În ciuda frigului, a pustiului, a vântului şi a durerilor ascuţite din genunchiul meu, mi-am păstrat neştirbită capacitatea de a mă minuna. Spre deosebire de evadaţi, pot încă să recunosc ceea ce e frumos şi să mă felicit că pot asta. Pliurile pe care le evocă Rawicz sunt rezultatul unor presiuni tectonice ale plăcii continentale indiene, care, lovindu-se de placa eurasiatică într-o epocă brutală şi foarte îndepărtată, a făcut să ţâşnească Himalaya şi, în acelaşi timp, să se înalţe platoul tibetan, care, pe atunci, nu era decât fundul mării Tetis. Lacurile de apă sărată care împestriţează Tibetul sunt rămăşiţele acestei mări străvechi, şi nu, cum afirma odată un călugăr poet, urmele lacrimilor vărsate de Tibet pentru a-şi fi pierdut marea. Pe platou circulă câţiva nomazi care ştiu că, prin aceste locuri, nu poţi fi decât în trecere. În afară de ei, nu mai întâlneşti decât două categorii de oameni: călugări pe jumătate nebuni, care-şi aşteaptă moartea privind mereu spre cer; şi poliţişti

pe jumătate corupţi, care-şi petrec viaţa verificându-ţi documentele. Dintre călugări, întâlnesc, într-o zi, pe unul care-mi petrece pe după gât o amuletă a zeiţei Kuaipusa şi-mi oferă un măr furat de pe altarul ofrandelor în cinstea lui Buddha. Cât despre poliţişti, am mare grijă să-i evit, mai ales atunci când traversez satele la căderea nopţii.

Atunci când, în satul Budongquan, la sud de Kunlun, întâlnesc o familie de musulmani, am o senzaţie ciudată, mai întâi pentru că nu sunt obişnuit să văd musulmani chinezi şi mi se pare straniu că poartă barbă, având, în acelaşi timp, ochii migdalaţi (ca şi în cazul khazarilor din Afganistan, de pildă). Apoi pentru că, de la plecarea mea din Siberia, itinerarul pe care-l urmez nu străbate decât lumi ortodoxe, şamanice ori budiste. Şi mi se pare foarte odihnitor pentru suflet să călătoreşti, uneori, în afara anumitor universuri islamice, adică departe de pământuri presărate cu minarete, în care omul a creat, în jurul lui, doar bolgiile infernului. Departe de gurbi*,[1] departe de măgari bătuţi, de femei detestate şi de legea naturală călcată în picioare, dar, mai ales, departe de mirosul acela de urină caldă de capră care pluteşte încă deasupra casei Profetului.

Wudaoliang, Tuensingtoung, Wenquan: tai de pe hartă satele de coloni pe care le depăşesc. Între opriri: trecători cocoţate la 5.000 de metri, în vârful cărora vântul nu-mi dă voie să mă opresc mai mult de cinci minute. Mi se întâmplă, la înălţimea acestor defileuri, să proferez împotriva vântului salve de blesteme care mă lasă sleit de puteri. Înălţimile nu sunt totuşi propice furiei, căci nu există suficient oxigen. Să fie aceasta explicaţia înţelepciunii popoarelor de la munte?

Uneori, drumul merge de-a lungul pilonilor de susţinere a trenului, coloane herculeene, pe care ţi-ai închipui că le-a lăsat acolo o civilizaţie de uriaşi. Constelaţii de iazuri albastre pătează întinderea de ierburi arse ale Changtangului. Iaci enormi îşi rostogolesc blana pe pajiştile îngălbenite. Scânteia albă a vârfurilor de 6.000 de metri se aprinde, ici şi colo, la orizont. Şi, vizitând această frumoasă geografie: vântul, vântul, vântul – călător fără odihnă.

Plăcerea mea cea mare este să mă opresc în taberele sclavilor moderni, aşezate de-a lungul liniei de tren, atunci când sună ora de pauză. Muncitorii se îngrămădesc atunci în jurul meselor de biliard (una dintre distracţiile cele mai populare din China), iar mie îmi face o plăcere nebună să mă găsesc cu

un băţ în mână, la 5.000 de metri altitudine, ochind mingea neagră pe postavul perfect neted, ce mă duce atât de mult cu gândul la stepa eurasiatică.

Iată deci cum îmi încep cea de-a şasea lună de călătorie. În vântoasa sudului. La înălţimea trecătorii Dang, la 5.300 de metri, unde sărbătoresc a 150-a zi de la plecare. Defileul e cocoţat pe buza unui circ glaciar, cu versanţi din pietroaie. În timp ce urc, imediat după ce trec de borna kilometrică cu însemnul 3.333, sunt atacat de trei dulăi tibetani. Se reped la mine de după un colţ de stâncă ce-i adăpostea. Mă opresc, sar de pe bicicletă şi-i înfrunt răcnind la ei şi arătându-mi la rândul meu colţii, cu bicicleta aşezată între ei şi mine. Mă tem ca unul dintre ei să nu se arunce pe mine din spate. Şi-atunci cobor în fugă panta, după care urc înapoi în şa şi mă îndepărtez cât de mult cu putinţă. Dar dulăii nu se lasă. Dacă mai trec o dată prin dreptul lor, sigur mă vor ataca din nou, căci mastiful de Tibet e un câine foarte încăpăţânat. Mă întorc deci la trecătoare făcând un ocol imens, printr-o reţea de râuleţe, la 100 de metri în josul drumului propriu-zis. Pe tot parcursul defileului, arunc în vânt, după cum e obiceiul la tibetani, hârtiuţe ca nişte confetti, pe care sunt imprimate rugăciuni adresate divinităţilor protectoare ale punctelor cardinale. Eu trebuie să intru în graţiile paznicului Sudului. Înalţ câteva gânduri bune întru mântuirea sufletului alor mei, proferez câteva blesteme la adresa vântului şi a câinilor şi cobor din nou, pentru a continua să trasez pe drum rândurile lungii scrisori de dragoste pe care i-o tot scriu Eurasiei încă de când am plecat din Iakutia.

La o zi depărtare de oraşul Amdo, o familie de tibetani îmi oferă adăpost. În sala comună a micii ferme de animale, familia asistă la o ceremonie (*puja*). Cei prezenţi înconjoară un tânăr călugăr care alungă demonii cu lovituri de tobă. Ceaiul care umple întruna bolurile stă la încălzit pe o sobiţă care-l aureolează pe călugăr cu un halou de fum. O bătrână cu pielea mai zbârcită decât un lapiez îşi tot roteşte morişca, pentru ca zeii să nu se simtă cumva neglijaţi. O alta toarce dintr-un caier. O a treia îşi trece degetele peste mătănii: trei mişcări perpetuu înscrise în ordinea circulară a lumii. Morişca, fuiorul, toba, rugăciunea, ceaiul servit fără încetare: timpul este perfect umplut, stăpânit, ţinut în frâu, învins, căci este mereu constrâns să curgă în cerc. Deschizând un sac din mătase, o femeie împarte *tsampa* îmbogăţită cu zahăr şi cu bucăţi dintr-o brânză aşa de tare,

încât îmi pierd într-însa o bucată bună de molar, care va ajunge, ceremonios, pe platoul de ofrande aşezat la picioarele unei fotografii a lui Panchen Lama. Ochii trebuie să mi se obişnuiască cu penumbra străpunsă doar de licăririle lumânărilor din unt de iac, ca să poată distinge pe altarul lângă care se află reprezentări ale lui Buddha o fotografie a lui Mao Zedong, alături de mandalele sacre.

Pentru dormit, sunt instalat într-o clădire mică de alături, care serveşte drept sală de tăiere şi tranşare a iacilor. Mă culc pe piei încă puţin sângerânde. În ciuda frigului (– 15°C), aici domneşte un miros de carne acidă. Mă scol pe la miezul nopţii, căci am băut prea mult ceai. Uşa însă e blocată. Imposibil să ieşi. Am fost închis aici din exterior, cu clanţa legată cu sfori din lână de iac. Îmi trebuie o oră, la lumina lămpii din faţă, ca să tai legăturile cu briceagul, prin uşa întredeschisă. Niciodată nu am suportat să mă ştiu închis. Ce vor oare gazdele mele de m-au pus aşa sub lacăt, să mă vămuiască? Odată ieşit la aer, îmi pregătesc o mică răzbunare. În tăcere deplină, înalţ în faţa uşii clădirii fermei o piramidă de trei metri înălţime din bidoane de metal, din lighene ruginite şi bare de fier. Apoi agăţ la baza edificiului o sfoară, pe care o prind, în sfârşit, de clanţa uşii principale.

La ora şase dimineaţa, sunt trezit de un zgomot asurzitor. Turnul din fiare vechi s-a prăbuşit la picioarele capului familiei care tocmai ieşea din casă. Se repede asupra mea:

— Tu ai făcut asta?

— Cred că glumeşti! Dormeam. Nici măcar nu am reuşit să ies din încăpere! Trebuie să fie iar mâna demonilor!

Şi-mi iau aerul cel mai nevinovat cu putinţă. Tibetanii se apucă din nou de învârtit morişti, caiere şi tobe şi o iau de la capăt cu invocarea spiritelor, în vreme ce eu îmi reiau drumul, cu burta goală, în aerul dimineţii îngrozitor de tare.

O oprire de jumătate de zi în oraşul Amdo. Biliard, baie fierbinte, balsam de tigru pe picioare, iar biliard. Mănânc una după alta patru supe cu tăiţei, adică hrana pe două zile a hangiţei acestei cârciumi, care mă serveşte fascinată. Apoi găsesc un hotel sordid şi dorm 17 ore neîntors.

Două zile mai târziu, în oraşul Nachqu, împing poarta de lemn a mânăstirii de maici care domină oraşul din înaltul unui feston de morene asemănător unui balcon suspendat deasupra unui braţ de râu. Le dau în dar măicuţelor bicicleta mea, de care poate se vor servi pentru a duce la oraş

laptele iacilor pe care-i cresc pe pajiştile dimprejurul *ghompei*. Simt o imperioasă nevoie de a începe să merg din nou pe jos şi să ajung astfel la Lhassa. Mă întorc pe malul râului, găsesc un toiag în bazarul din oraş şi, aşa, părăsesc oraşul plin de betoane pe poarta din sud, care nu e deloc păzită. Mă aflu la mai puţin de 300 de kilometri de Lhassa. Şi-mi mai rămân 12 zile pentru a ajunge în oraş mergând pe jos, înainte de marea „Întâlnire". Am convenit ca, la Lhassa, să reîntâlnesc o persoană dragă mie: Priscilla Telmon, tânăra cu care am traversat călare, în 1999, munţii şi stepele Turkestanului ex-sovietic[2] şi care a pornit, în iulie trecut (la puţin timp după propria mea plecare pe drumurile Siberiei), într-un marş solitar prin junglele Vietnamului, până la porţile cerului tibetan, pentru a afla dacă drumurile pe care a apucat-o Alexandra David-Néel mai păstrează, în câteva dintre ascunzişurile lor, urmele trecerii vechii pioniere, de acum 80 de ani. Înainte de a pleca, ne-am promis să ne vedem la Lhassa. De vreme ce itinerarele noastre ne permiteau asta, ar fi fost o prostie să nu ne întâlnim. Am hotărât de asemenea, în caz că reuşeam să ne organizăm bine reîntâlnirea, să traversăm Himalaya împreună, înainte de a ne relua singurătatea de îndată ce dealurile Darjeeling-ului vor fi apărut la orizont. Plecată de la Hanoi pe la mijlocul verii, Priscilla s-a zbătut prin nisipurile mişcătoare, a traversat sate pline de orezării, şi-a croit drum prin junglele pline de miasme, a trăit împreună cu cultivatorii de opiu care călăresc dragonii de fum atunci când furtuna serii se prăbuşeşte peste dealuri, a depăşit văile întunecate ale Yunnanului, a ajuns pe platoul Khamului, i-a întâlnit acolo pe călăreţii-haiduci care-l bântuie şi, în sfârşit, de îndată ce a pus piciorul pe malul drept al Mekongului, s-a îndreptat spre apus, pe axa bătrânului Brahmaputra, direct spre Lhassa cea sfântă. Iată de ce, în acest sfârşit de octombrie, nu întârzii nici o secundă la Nachqu.

Am traversat râul Nujiang, care va deveni curând Salueen, iar acum mă îndrept către lanţul muntos Nyainqentanglha. Noaptea mă surprinde la 40 de kilometri depărtare de Nachqu. Zăresc luminiţele unui sat de pădurari. Sunt poftit într-o casă tipic tibetană. Un tânăr muncitor, Daiva (anagramă de la Davai), îmi dăruieşte un pumnal şi un calendar zodiacal magic tibetan, bătut pe o medalie din alamă. Sunt servit cu o supă atât de iute, încât nici nu-mi pot înmuia într-însa buzele, dar nu are nici o importanţă, pentru că somnul e singurul lucru pe care mi-l doresc. Sunt, aşadar, condus în sala

comună, unde îmi arunc sacul de dormit pe un prici acoperit cu o pocladă de postav. Pe perete: un portret al lui Mao Zedong, încadrat de alte patru tablouri, mai mici, reprezentându-i, de la stânga la dreapta, pe Marx şi Engels, Lenin şi Stalin. Sub protecţia acestui simpatic cvintet, mă întind. Avantajul nopţii e că ascunde tot ce atârnă pe pereţi.

A doua zi, părăsesc drumul principal pentru a o lua mai de-a dreptul, prin mlaştinile care, până pe la prânz, nu se dezgheaţă. Înaintez pe un platou imens, unde nu găseşti ţipenie de om. Fidel metodei tibetane, am luat cu mine în rucsac trei kilograme de *tsampa* deja amestecată cu zahăr şi brânză deshidratată şi mă întreb de ce marilor producători de alimente energetice sportive nu le trece prin cap să inunde piaţa europeană cu această extraordinară făină de orz coaptă, care îi permite celui ce ia cu sine câteva kilograme să supravieţuiască foarte bine mai multe zile în şir.

Atunci apar în viaţa mea trei personaje: Arkong, Mollah şi Ruiden. Îi văd sosind de departe. Se mişcă prin mlaştini cu paşi iuţi, sondând cu toiagele lor hârtoapele şi evitându-le cu îndemânare pe cele pe care canicula după-amiezii – înlocuind fără nici o tranziţie frigurile dimineţii – începe să le dezgheţe. Merg de parcă ar fi nişte spiriduşi grăbiţi. Hainele lor se compun dintr-o robă lungă roşie roasă până la urzeală, bonete ţuguiate din lână şi un băgăjel fixat în spinare printr-un sistem de sfori din lână de iac şi de arcuri din lemn întărit. Grăbesc pasul către mine de îndată ce mă zăresc.

Nici unul dintre noi nu vorbeşte un cuvinţel din limba celuilalt. Minusculul dicţionar francez-chinez pe care-l car după mine mă ajută cât de cât. Înţeleg că sunt originari din est. Şi-atunci despăturesc harta Chinei. Iar ei recunosc Chengdu! Un oraş situat la vreo 2.000 de kilometri de aici. Şi ei au mers pe jos. Cinci luni, şi toate nopţile petrecute sub cerul liber, sub o prelată din muşama întinsă pe patru ţăruşi. De mâncare: *tsampa* şi ceai, pe care-l încălzesc la un foc din bălegar de iac. Toţi trei au câte un toiag în mână, prevăzut la un capăt cu un vârf de lance din metal, de care atârnă fluturând drapelele rugăciunilor lor multicolore, totul servind, de fapt, la alungarea demonilor, dar şi a câinilor. Aceste vârfuri sunt, în acelaşi timp, şi nişte antene cosmice, capabile să capteze energiile astrale. Unghia degetului mare de la mâna stângă le este roasă până-n carne din pricina frecării de boabele mătăniilor pe care le trec şi le petrec neîncetat şi cu o frenezie mistică, scandând fără oprire mantra magică *Om Mani Padme Om.* Vin de la o mânăstire budistă de rit *gelupka* şi-i sunt credincioşi lui Kuaipusa,

divinitate căreia îi dedică acest pelerinaj la Lhassa şi a cărei efigie o port eu însumi la gât.

Îmi propun să mă alătur lor. Mă gândesc puţin. Îmi pândesc răspunsul cu o figură neliniştită. Când le spun că accept, urlă de bucurie. În dimineaţa aceasta, m-am trezit sub privirile celor cinci promotori ai materialismului istoric; în seara aceleiaşi zile, mă pornesc din nou la drum alături de trei purtători ai flăcării misterului tantric.

Arkong seamănă cu un tânăr efeb ginghis-hanid. Treizeci de ani, frumos cum numai tibetanii crescuţi la izvorul soarelui ştiu să fie. Cu faţa lată, cu fălcile proeminente şi cu ochii scânteietori. Plin de rasă şi de istorie. El este şeful grupului.

Ruiden e undeva la mijloc, între Puck şi unul dintre cei şapte pitici ai lui Grimm. E un Pici care şchioapătă. Suferă de o uşoară infirmitate care-l obligă să se legene la fiecare pas şi am impresia că ceilalţi doi se amuză copios de faptul că trebuie să facă de două ori mai mulţi paşi decât ei pentru a parcurge o distanţă identică.

Mollah (ciudat nume pentru un călugăr pacifist) este, pentru clerul tibetan, ceea ce regii trândavi erau pentru genealogia merovingiană. Mereu la pândă să apuce bucăţica cea mai bună şi să găsească cel mai bun locşor în care să-şi odihnească oasele, pe care a găsit mijlocul misterios de-a le face să se acopere de grăsime pe parcursul acestui drum ascetic! Cel mai adesea, se lasă servit de micuţul Ruiden, care e de o bunătate dumnezeiască. Tocmai din pricina abuzurilor şi abaterilor unor clunisieni precum Mollah, maoiştii, un soi de sfinţi Bernard ai Tibetului, au ajuns într-o bună zi, prin forţa armelor, pe Înaltul Platou, unde au răsturnat vechea ordine, proclamând „sfârşitul dictaturii teocratice”.

Când Arkong propune, după zece kilometri, să facem o oprire ca să bem ceai, sunt departe de a bănui că voi petrece zece zile în tovărăşia lor.

Mergem împreună către sud, peste platourile pustii pe care doar petele mişcătoare ale iacilor care pasc le mai înveselesc. Mergem în formaţie ordonată: eu în mijloc, aşezat în centrul unui triunghi isoscel ritualic, căruia fiecare dintre cei trei călugări îi închipuie unghiurile. Părăsim drumul şi o luăm de-a dreptul printre unduirile acoperite de iarbă rară, către valea râului Chong. Departe, către vest, munţii Tangula tivesc depresiunea lacului Namtso. Înaintăm în ritmul toiegelor potcovite şi al murmurului mantrelor. Uneori, o zăpadă fină tulbură vizibilitatea, ceea ce face ca siluetele celor

trei tovarăşi ai mei să devină ca nişte umbre negre, ce se leagănă uşurel, acoperite de zăpada albă. Mi se pare că sunt alături de trei suflete neprihănite, sălăşluind temporar în aceste trei trupuri. Mă duc cu gândul la nişte evadaţi. Ca şi aceia, cei trei călugări nu au decât cerul liber deasupra capului, dispreţuiesc lucrurile trecătoare, se clatină în zdrenţele lor, îşi lasă întreaga soartă în grija cerului, încordaţi întru atingerea ţelului lor asemenea unor săgeţi pe care nimic nu le-ar putea abate de pe traiectorie, şi se consideră acasă oriunde hotărăsc să se oprească. Un evadat e o Voinţă în mers. Cei trei sunt Credinţa în mişcare.

Dormim în fiecare noapte înghesuiţi unii într-alţii. Ei, culcaţi la grămadă, sub cuvertura groasă a cojoacelor lor din lână de iac; eu, înfofolit în sacul meu de dormit. Când zorii înălbesc cerul de iarnă, pânza sintetică a cortului meu este acoperită de un strat gros de gheaţă, format prin condensare. Şi, când mă zbat ca să ies din sacul meu de dormit, gheaţa se desprinde, abătând asupra mea o ploaie de cristale, ceea ce face ca trezirea să fie instantanee. Deseori, mergem până la miezul nopţii, pentru a scurta orele nocturne, când temperatura scade la – 15°C.

În general, soarele nu reuşeşte să încălzească atmosfera decât spre amiază. Atunci, Arkong propune să facem prima noastră oprire din cele două din timpul zilei. Ne instalăm doar pe unde curge un pârâu. Ruiden pleacă să adune balegă de iac, într-un pliu al şubei sale de lână. Arkong caută apă şi aprinde tăciunii pe care-i înteţeşte cu ajutorul unor foale din piele de iac. Eu îi ajut când pe unul, când pe celălalt. Cât despre Mollah, el nu face nimic sau se roagă lui Buddha, întins în iarbă, cu ochii închişi. Cel mai extraordinar lucru e că nici Arkong, nici Ruiden nu-i spun niciodată nimic. Când apa s-a încălzit în căzănelul negru de fum, începem să pregătim *tsampa* îndoită cu ulei. Tot frământând, în cele din urmă obţinem un aluat mult mai energizant decât orice alt aliment. Nomazii de pe platourile înalte ale Eurasiei au avut la dispoziţie mii de ani pentru a pune la punct acest mijloc simplu de supravieţuire care nu ocupă loc, se păstrează mult timp şi hrăneşte trupul în orele lungi de rătăcire pe întinderile bătute de vânturi care te sleiesc de puteri. La sfârşitul mesei, Mollah se hotărăşte totuşi să contribuie la munca celorlalţi. Varsă un pumn de *tsampa* pe foc şi se lansează într-o serie de invocări menite a le mulţumi spiritelor locului de a ne fi găzduit pe tărâmurile lor şi de a fi alungat demonii, dacă le-ar fi trecut cumva prin minte să profite de foc după plecarea noastră. Arkong şi

Ruiden i se alătură în acest ritual, scoţând din când în când nişte ţipete de exorcizare, şi mă poftesc să fac la fel, astfel încât un străin care ar fi trecut pe acolo tocmai atunci ar fi avut parte de spectacolul uimitor a patru zdrenţăroşi învârtindu-se în jurul focului şi urlând ca din gură de şarpe.

Şi totuşi, pregătirea *tsampei* cere mult timp şi efort. Aportul energetic abia dacă întrece consumul de energie cerut de prepararea ei. Acest punct de echilibru între consumul şi aportul de energie (pasivul şi activul alimentaţiei) a stat la originea extincţiei sau prosperităţii multor popoare primitive. Dacă i se pare că este mai puţin rentabil să-şi caute de mâncare decât să stea să se odihnească, un popor sfârşeşte prin a dispărea.

Temperatura scade în continuare. Nopţile sunt din ce în ce mai geroase. Dorm foarte prost şi vise sumbre, purtate de un vânt hain, mă aruncă mereu în hăul episodului înaintării prin infern a lui Rawicz, în timpul căreia unul dintre fugari, lituanianul Zacharius Marchinkovas, şi-a găsit moartea, în somn, într-o grotă, victimă, după cum scrie Rawicz, a faptului că „renunţase să mai lupte”.

O luăm din nou pe drumul ce duce către înălţimile oraşului Damxung, ca să găsim nişte medicamente pentru Mollah, căruia lipsa de activitate i-a stârnit o cumplită durere de cap. Damxung este un oraş după tipicul chinezesc, alcătuit dintr-o înşiruire de blocuri de beton, de-a lungul unei şosele pe unde trec camioanele militare chinezeşti, vehiculele 4 x 4 ale negustorilor tibetani – colaboraţionişti îmbogăţiţi – şi bicicletele colonilor han, veniţi în Tibet, de bunăvoie ori nu, ca să participe la efortul comun de colonizare. În acest moment, tot pe acolo mai trec şi doi călugări pe care Mollah, Ruiden şi Arkong îi identifică drept doi tovarăşi dintr-o mânăstire soră cu a lor. Şi ei se îndreaptă către Lhassa. Îmi interzic să văd în această întâlnire o simplă coincidenţă. Când nişte vagabonzi celeşti se regăsesc din întâmplare pe marginea unui drum, asta stârneşte nişte efuziuni de nedescris: lacrimi, schelălăituri de căţelandru, mângâieri, rostogoliri pe jos. Turnie şi Santie mă salută cu blândeţe. Din acest moment, grupul nostru numără şase suflete.

La ieşirea din Damxung, un camionagiu se opreşte la marginea drumului ca să ne dea puţină apă şi nişte bancnote. Ne bucurăm adesea de aceste semne de generozitate din partea tibetanilor dornici să-şi cumpere mila Cerului arătându-se risipitori cu călugării rătăcitori. Ruiden, care încheie plutonul, se pregăteşte să depăşească camionul chiar în clipa în care

un alt mastodont se năpusteşte din faţă, în plină viteză. Îl trag, *in extremis*, de gulerul şubei, în timp ce camionul ţâşneşte pe lângă noi, claxonând nebuneşte. Fără mine, acum, Ruiden ar fi fost mort. Îmi este atât de recunoscător de a-i fi salvat viaţa, încât, pentru tot restul călătoriei noastre, se pune firesc şi întru totul în slujba mea, cu un devotament de câine credincios, exprimându-şi gratitudinea fie ducându-mi rucsacul, fie strângându-mi cortul, fie pregătindu-mi porţiile de *tsampa* cu mâna lui neagră de jeg.

Înainte de a ajunge din nou pe malul râului Chong, mai mergem câteva zeci de kilometri pe drumul cel mare, asfaltat. Fulgi grei cad două zile neîntrerupt. Tibetul este negru de zăpadă. (Nu aţi remarcat niciodată că hlamida de zăpadă pune în evidenţă mai degrabă umbrele unui ţinut decât luminile sale?)

Mai nou, fac experienţa a ceea ce înseamnă să nu mai fii în pielea unui călător occidental. În calitate de străin, până acum, mă bucurasem de amabilitatea umilă a chinezilor şi tibetanilor de a mă găzdui, amabilitate care trebuie interpretată fie ca un semn de ospitalitate, fie ca un semn de interes pragmatic. Oricum ar fi fost, dezinteresat sau nu, eram întotdeauna primit cu dragă inimă. Însă din ziua în care am adoptat condiţia (sau cel puţin aparenţele) unui călugăr rătăcitor, am încetat să mai fiu obiectul unei curiozităţi vii şi deci al unei anumite deferenţe. Şi, curios, am adoptat atât de bine atitudinea de vagabond mistic (a cărui singură bogăţie este forţa sa vitală), încât mă trezesc că sunt, la fel ca ei, victima înclinaţiei universale a oamenilor, altfel de treabă, de a-i respinge pe hoinari. Din această pricină, ne vom petrece cele două zile de zăpadă afară, fără ca nimeni să se gândească să ne poftească sub acoperişul uneia dintre numeroasele ferme ale regiunii. Cel mult, uneori, suntem lăsaţi să ne înghesuim unii într-alţii sub streaşina vreunui hambar plin cu fân. În plus, de foarte multe ori, punga de *tsampa*, a cărei greutate fluctuează dramatic, în funcţie de generozitatea oamenilor, nu e suficient de plină pentru a ne hrăni pe toţi şase. Or, în aceste zile grele, de foame adevărată, nici o umbră de proastă dispoziţie nu se întipăreşte pe chipurile lui Arkong, Ruiden, Mollah, Turnie sau Santie. Lecţia pe care mi-o dau e aceea a unei preafericiri perpetue. În sufletele lor arde flacăra dulce a indiferenţei. Şi-au pus întreaga existenţă sub semnul păcii: a trăi clipa le e de-ajuns ca să le umple sufletele, nu au nici o grijă legată de viitor, Providenţa îi va ajuta. Şi astfel, viaţa curge într-o

impasibilitate lipsită de griji, precum o trestie peste care evenimentele vieţii – noroaiele, durerile, iluminările – trec fără să lase nici măcar umbra vântului.

Nu mă mai satur de energia lor fericită care-mi umple fiinţa ca o sevă. Tovărăşia lor e binefăcătoare. Mă scald în dulcea nebunie pe care-o iradiază. Şi mă trezesc eu însumi că dispreţuiesc viitorul cu toată fiinţa. Îmi amintesc de o seară lugubră, petrecută la 5.000 de metri altitudine, în vârful defileului Ciurtsi, sub o zăpadă care cădea la fel de rece ca noaptea, când ei, vagabonzii mei celeşti, copii nevinovaţi ai lui Dharma, curioase fiinţe ale Tibetului etern, cântau şi dansau în mijlocul furtunii, căci a şti că sunt vii le ajungea ca să fie fericiţi că trăiesc. A fost noaptea mea pe Acropole.

Cârduri lungi de corbi ne escortează în mersul nostru lent. Şi ei se îndreaptă spre sud. Îmi plac aceste păsări purtătoare ale memoriei nordice. Nu uit că unul dintre ei era aşezat pe umărul lui Odin. Nu uit că Odin este un zeu magnific. Cum croncănelile lor umplu cerul, îi explic lui Ruiden că nu trebuie să vorbim atunci când corbii croncănesc, căci am putea să nu auzim ceea ce au să ne spună. Pe drumul care duce înspre râul Chong ne întâlnim de vreo trei ori cu grupuri de pelerini, care merg încă şi mai încet decât noi. Sunt penitenţi care merg la Lhassa în genunchi, care înfruntă imensitatea căii cu măsura trupului lor prosternat. Se culcă, se scoală, îşi împreunează mâinile deasupra capului, murmură o mantra, mai fac un pas, se prosternează, se întind pe pământ şi tot aşa până ce Lhassa le apare în depărtare, urmând principiul cel sfânt – cunoscut de pelerini, de vagabonzi şi de toate celelalte specii de însetaţi de orizonturi – că imensitatea spaţială va fi întotdeauna îngenuncheată de încăpăţânarea celui care o străbate. Nu fac decât cinci până la şapte kilometri pe zi. Unora le trebuie opt luni ca să ajungă în oraş, alţii se târâie astfel câţiva ani până la muntele Kailash, în vestul ţării. Pe locul celui de-al treilea ochi, poartă cu toţii un semn de recunoaştere natural: o mică bătătură, un soi de chist format în urma miilor de contacte repetate ale frunţii cu pământul. Sunt îmbrăcaţi cu un şorţ din piele care îi apără împotriva frecării de pământ. Nişte mănuşi din lemn, netede ca nişte patine, prinse de mâini, le îngăduie să alunece atunci când se întind cât sunt de lungi, cu faţa la pământ. Când unul, când altul se ridică şi se întoarce la căruţul pe care l-a lăsat în urmă şi în care are câteva biete lucruşoare (cortul, *tsampa*, foalele, moriştile de rugăciune), după care, depăşindu-şi tovarăşii de suferinţă, îşi mută bagajul cu câteva sute de metri

mai departe, îl aşază pe marginea drumului şi-şi reia locul în mijlocul procesiunii. În plină furtună, iarna, pe drumuri pietroase, aceste omizi procesionare ale Credinţei îşi ţes firul nemaipomenit, impunând trupului lor pământesc acea mortificare care-i face să iasă cât mai repede din ciclul reîntrupărilor: în Tibet, ca să urci la cer, trebuie mai întâi să te târăşti pe pământ. Călugării şi chiar şi eu însumi ne simţim de-a dreptul ruşinaţi atunci când îi depăşim în picioare. În comparaţie cu aceşti asceţi, înaintarea noastră cu cinci, şase kilometri pe oră pare una de bolid.

Părăsim din nou drumul pentru a ne strecura în valea strâmtă a râului Chong, ocol care ne îngăduie să evităm postul de control care reglementează accesul în oraşul Lhassa. Vom intra în Lhassa prin cartierele din nord, ceea ce mi se pare foarte interesant, având în vedere faptul că pe aici ar fi intrat şi Prjevalski, Sven Hedin, Bonvalot şi toţi ceilalţi candidaţi sosiţi pe platourile de nord, dacă ar fi reuşit să-şi atingă ţinta. Valea râului Chong îşi desfăşoară malurile acoperite de ienuperi, îşi înşiră satele-fortăreţe, în care fiecare casă, deasupra căreia flutură *lungtas*[3], pare un templu sacru, şi, de asemenea, vârfurile îndepărtate, pe care nedreptatea apusurilor le scaldă încă în lumina solară, în vreme ce corturile noastre, înălţate pe malul apei, sunt deja acoperite de promoroacă.

Pentru a onora întâlnirea cu Priscilla la Lhassa, trebuie să grăbesc pasul. Mai am doar trei zile pentru a străbate cei 150 de kilometri rămaşi. Călugării mei nu mă pot urma în ritmul acesta. Sunt mult prea rapid pentru ei. Deja cu o zi înainte, o etapă de 48 de kilometri fără altă sursă de energie decât împărtăşania de dimineaţă cu *tsampa* i-a lăsat complet epuizaţi. Ca de fiecare dată când o hotărâre importantă trebuie luată, aprindem focul cu ajutorul baligii de iac şi ţinem, în jurul lui, un fel de consiliu de clan, la capătul căruia suntem de acord să ne despărţim. Voi merge singur, înainte. Ei mă vor urma, mai uşurel, în ritmul lui Ruiden, dar ne vom reîntâlni negreşit la Lhassa, în seara celei de-a patra zile, în piaţa din faţa templului Jokhang.

Îmi regăsesc astfel singurătatea, blândă, fecundă. Trec pe la poalele unei faleze care adăposteşte mânăstirea Siligotsang, *ghompa* ameţitoare, munte Athos al budismului, cuib de vulturi al credinţei, simbol al arhitecturii levitaţiei, atârnat de un perete de stâncă de 100 de metri înălţime, suspendat deasupra cărării ca un post înalt de pază, destinat

santinelelor sufletului. Cele două trecători la altitudine care mă despart de Lhassa se înalţă la 4.800 şi, respectiv, la 5.300 de metri. Dacă vreau să ajung la timp, trebuie, de acum, să parcurg 100 de kilometri în două zile, în marş forţat, cu un kilogram de pâine la abur drept unică provizie. Prima zi mă poartă până într-o vale largă, care-şi înşiră minunile ca într-un poem: creste care străpung aerul rarefiat, anticlinale tulburate, *cuestas* puternice, strate multicolore, mirişti aurite, versanţi de abanos. La căderea serii, trec de un şirag de sătucuri bogate, care ocupă fundul văii râului Lundzub, la 3.800 de metri altitudine. Bărbaţii ară pământul cu pluguri la care sunt înhămaţi iaci. Femeile îmi dau de băut halbe pline de *chang*, berea ţăranilor din Himalaya. Dau pe gât mai mult decât se cuvine şi plec, la apus, îmbătat nu numai de alcool, ci şi de lumină şi de frumuseţe. Cerul sângerează: soarele revarsă tot sângele pe care, în jumătatea aceasta de cursă în jurul lumii, l-a văzut curgând pe pământ. Astrele inocente nu ar trebui niciodată să asiste la cumplitul spectacol al vieţii oamenilor. Atunci, crepusculele ar fi mai blânde. Escaladez pantele ultimei trecători de dinainte de Lhassa şi îmi instalez tabăra, la căderea nopţii, puţin sub izohipsa 4.000, la capătul unei etape de 65 de kilometri.

A doua zi mă trezesc într-un vast circ, ai cărui versanţi se fac mai abrupţi pe măsură ce mă apropii de creste, astfel încât mă obligă să înaintez în patru labe, pe porţiuni de teren acoperite de gheaţă. Mă înşel asupra trecătorii şi fac atunci efortul de a traversa un defileu înzăpezit, care scuipă piatră, ajungând astfel la o altă şa, marcată printr-o movilă de pietre. Sunt la 5.300 de metri altitudine, pe cel mai înalt pisc al trecătorii. Înţeleg, privind la ceas, că sfârşeala şi nefirească mea lipsă de suflu, pe care le puneam pe seama slăbiciunii, se datorează, de fapt, escaladării a 1.500 de metri diferenţă de altitudine în mai puţin de trei ore. Chircit în spatele unei stânci care mă apără de vânt, devorez pur şi simplu ultima pâine din traistă. Ştiu că Lhassa nu e departe, dar de aici, din defileu, încă nu o zăresc. E ascunsă de crestele negre, la fel de ascuţite ca nişte lame, dispuse geologic în planuri succesive asemănătoare cu burduful unui evantai, pe care lumina aflată la apus le dezvăluie rând pe rând. Cobor pe un versant pe care pasc iaci. Mă prăbuşesc pe prima platformă pe care o întâlnesc, lângă un izvor cu apă limpede, şi adorm un ceas, ca să păcălesc foamea care începe să mă chinuie. Valea sălbatică face o cotitură spre sud. La orizont, mi se dezvăluie dintr-odată fundul unei câmpii inundate de soare. Totul se scaldă deja în

semiobscuritatea serii, mai puţin această pată îndepărtată. Această picătură de aur pe fundul athanorului e Lhassa! Mă aşez pe o stâncă şi aştept să plâng. Ce tare mi-ar plăcea să pot s-o fac, căci simt că am atins unul dintre cele mai râvnite ţeluri ale vieţii mele. Nu aş fi mai emoţionat nici la picioarele unei fiinţe preaiubite – o zână, o femeie, aşteptată luni în şir şi în sfârşit regăsită. Intensele clipe pe care le petrec pe acest bloc de granit sunt esenţiale, căci ele îmi dovedesc că sufletul meu nu a murit.

Cele două maluri ale torentului care curge pe fundul unui canion sunt mărginite de faleze luminoase. O grotă săpată la baza peretelui de stâncă şi amenajată de târnăcoapele călugărilor sau eremiţilor mă adăposteşte în ultima noapte înainte de Lhassa. Îmi arunc sacul de dormit sub bolta grotei şi, înainte de a închide ochii, privesc oraşul în care s-au aprins luminile. La sud, în înălţimile cerului, ghiceşti, în clarobscurul nopţii, linia unui munte.

Acolo începe creasta axială himalayană. Ultimul obstacol înainte de India. Ultima cortină înainte de libertate. Cea din urmă poartă.

1.* Colibe arăbeşti (n.trad.).

2. Călătorie povestită în *La Chevauchée des steppes*, Robert Laffont, 2001, şi în *Carnets de steppes*, Glénat, 2002.

3. Flamuri tibetane de rugăciune.

10

Ultima poartă

decembrie

Lhassa. Chinezii au şters complet trecutul de pe înaltul platou al zeilor. Cetatea cerească a decăzut: seamănă din ce în ce mai mult cu o tabără de cantonament. Cazărmi, antene, bănci, magazine: ordinea şi banul au îngenuncheat vechiul Tibet.

Se poate obiecta că e un rău care înlocuieşte un altul, căci vechiul Tibet al lui Dalai Lama era o teocraţie în mâinile unui cler corupt, care oprima şi el poporul. Desigur. Cu toate acestea, întregul era mai frumos. Cel puţin erau călugări în ţinută de ceremonie, eremiţi cu un picior în cealaltă lume, iar oraşele semănau cu decorurile unui teatru carnavalesc, ceea ce era preferabil actualelor canoane ale arhitecturii coloniale pekineze, care umplu astăzi cerul himalayan cu faţade dintr-o faianţă la fel de albă ca aceea din sălile de baie ale prinţilor saudiţi. Pe vremuri aici nu erai nici mai liber şi nici mai bogat, se trăia la fel de sărman, dar viaţa aceea avea o altă înfăţişare.

La sosirea mea în centrul oraşului, aflu două lucruri. Întâi că Priscilla nu va sosi decât cu o săptămână întârziere, apoi că Thomas Goisque, prietenul fotograf cu care mă întâlnisem deja în Mongolia, aterizează mâine, ca să petreacă câteva zile cu mine.

La Jokang, centrul sacru din Lhassa, nod cosmogonic, teluric şi geomantic al ţării, fac ceea ce-mi promisesem încă din deşertul Gobi: aprind o lumânare pentru nenumărate lucruri, dar care nu mă privesc decât pe mine şi care mă reţin o oră în penumbra templului, plutind pe jumătate

năucit într-o stare de contemplare, până ce îmi amintesc că nu am mai mâncat nimic după pâinea la abur de ieri, ciugulită în vârful defileului, şi prăjitura de orez pe care un pădurar mi-a dat-o dimineaţă la intrarea în oraş.

La Potala, templul-munte golit de suflet şi convertit în muzeu, navă-palat cu cala întunecată, care miroase încă a mister şi a unt de iac, mă aplec la fereastra camerei celui de-al şaselea Dalai Lama. De la acest balcon poţi îmbrăţişa cu privirea întregul oraş. Antenele metalice ale televiziunii chineze fixate în vârful colinelor au înlocuit stupele antice pe care tibetanii le consideră ca fiind propriile lor antene energetice, îndreptate către cosmos. La picioarele Potalei se întinde o esplanadă identică cu cea din Tiananmen, deşi de proporţii mult mai mici, astăzi piaţă de ciment neted, servind defilărilor militare. Şi, înfipt drept în mijlocul pieţei ca lama unui picador în grumazul unui taur: un catarg de metal, în vârful căruia flutură drapelul roşu!

O săptămână plină cu Thomas Goisque. Mai întâi, o vizită la mânăstirile Ganden şi Rumtek, distruse de chinezi în 1966, în plină Revoluţie culturală. Când haitele de gărzi roşii au fost slobozite peste acest ţinut cu ordinul de a eradica vechiul edificiu religios, ele au ras 80% din patrimoniul arhitectural sacru. Tinerii maoişti au făcut uz de dinamită împotriva fortăreţei credinţei. Viaţa lui Buddha a fost declarată reacţionară. O simplă robă roşie de călugăr atrăgea pedeapsa cu moartea pentru cel care o purta. La Saint-Germain-des-Prés, gărzile roşii erau aclamate. Şi totuşi, dacă ar fi putut, gărzile roşii ar fi ras din temelii Saint-Germain-des-Prés. Câţiva călugări au reuşit să fugă traversând Himalaya. Alţii au putrezit în închisorile chinezeşti. Unii mai zac încă şi azi acolo.

Cincizeci de ani de dominaţie colonială nu au reuşit însă să dezrădăcineze credinţa. Nu te poţi desprinde de practicile mistice ancestrale aşa cum ai elimina un chist printr-o tăietură de bisturiu. Mai mult: acum câteva decenii, tibetanilor li s-a permis să revină la locurile lor sfinte, a căror reconstrucţie identică cu originalul a fost orchestrată de guvernul chinez însuşi. Mânăstirile şi-au regăsit vitalitatea de odinioară. Oficial, credincioşii au voie să-şi practice cultul. Dar această libertate este doar de faţadă, pictată pe un paravan fragil. Căci instanţele religioase, ierarhiile de lama sunt manipulate de Beijing, care refuză în continuare să-i recunoască lui Dalai Lama legitimitatea şi fac tot felul de maşinaţiuni pentru a-şi plasa propriii pioni în vârful ierarhiei clericale tibetane. Lama care domnesc

astăzi peste sufletul Tibetului sunt nişte marionete, ale căror fire invizibile sunt legate de Beijing.

Numeroşi tibetani, călugări, ţărani, orăşeni, simpli cetăţeni, femei şi copii, continuă şi azi să fugă de comunism. Ajung în Nepal prin înaltele trecători îngheţate (precum Nangpa, la poalele muntelui Cho Oyu). Pe drum, mulţi îşi pierd o mână sau un picior. Unii îşi pierd chiar viaţa, înghiţiţi de crevase. La Bodhnat, cartier al diasporei tibetane situat în nordul Katmanduului, un spital pentru refugiaţi asigură amputarea membrelor îngheţate. Libertatea cere uneori preţul cărnii. Cel mai cunoscut dintre toţi evadaţii Tibetului este cel de-al 14-lea Dalai Lama, actualul şef al guvernului tibetan din exil, la Daramsala, care a reuşit să evadeze din Lhassa în 1959, deghizat în soldat şi călărind timp de două săptămâni prin Himalaya, însoţit doar de câţiva călăreţi credincioşi.

Facem o incursiune în depresiunea lacului Nam, cocoţată la înălţime, la 300 de kilometri nord de Lhassa. Un alt loc important pentru libertate şi evaziune. În acest an, graţie hazardului calendarului ceresc tibetan, mii de pelerini converg în hoarde mistice către ochiul albastru al lacului. Pe drum, se închină stâncilor, piscurilor, antenelor naturale pe care geologia le-a înălţat către cer. Îşi urlă laudele trecând prin defileuri. Se opresc apoi pe pajiştile rase de iacii care pasc. Şi aprind focuri din balegă, al căror fum se înalţă din centrul fiecărui grup. O caravană de camioane cară pelerini cu sutele. Dau năvală dinspre toate punctele cardinale şi nu se opresc decât odată ajunşi la destinaţie: adică acolo unde faleza sacră, care dispare sub eşarfele ritualice de mătase (*kata*), îşi afundă poalele în apele lacului, la extremitatea unei peninsule. Peretele de stâncă are asupra credincioşilor efectul unei baterii minerale încărcate cu energie. Malul lacului e plin de pânzele unui sat de corturi. Se aud fluturările în vânt ale drapelelor de rugăciune. Pelerinii se învârt în jurul stâncii într-o procesiune nesfârşită, ca un trib de la începuturile lumii, care s-ar pune în mişcare pe direcţia unor timpuri noi. Unii poartă coada roşie a nomazilor *khampa*, alţii, pălării brodate cu fir de aur, alţii dispar cu totul sub nişte căciuli din blană de vulpe, iar alţii sunt încălţaţi cu cizme de postav şi au trupurile bine înfofolite în şube de lână. Ecourile rugăciunilor lor se amestecă într-un zumzăit care trebuie cu siguranţă să-i terorizeze pe demoni. Toţi îşi învârt fără încetare moriştile de rugăciune, pentru ca tensiunea spirituală să nu scadă. Lacul este oglinda acestui spectacol. În fiecare seară, înainte să

dispară îndărătul zidului format de piscurile de 7.000 de metri care încing depresiunea, soarele trimite un fascicul de raze care alunecă lin pe suprafaţa apei. Printr-un efect de reflexie, strălucirea sa împurpurează şuvoiul însufleţit al pelerinilor. Şi-atunci, pometii chipurilor lor, blana de sub hainele lor, turcoazul bijuteriilor, lama pumnalelor, cochiliile pălărioarelor, metalul moriştilor, chihlimbarul colanelor, lemnul mătăniilor, alama clopotelor şi cuprul dorgelor se colorează într-un roşu de foc, de-ai crede, pentru o clipă, că ai în faţă un şuvoi de sânge sacrificial, care curge de-a lungul falezei tutelare.

Acest pelerinaj este închinat lui Karmapa, ghidul spiritual al unuia dintre curentele religioase din Tibet. În timpul iernii anului 2000, reîncarnarea lui Karmapa, un băiat de 14 ani, a scăpat de ucigaşii plătiţi chinezi şi a ajuns nevătămat la Daramsala, traversând, şi el, Himalaya. Iată de ce îmi este foarte greu să mă împiedic să văd în acest pelerinaj consacrat venerării unui tânăr fugar altceva decât un omagiu adus în general ideii de evadare.

Pentru a ne întoarce la Lhassa, am decis, împreună cu Thomas, să trecem prin defileul Kong, la 5.300 de metri altitudine. Acolo, în chiar inima lanţului muntos Tangula, alpinistul Heinrich Harrer, după ce a scăpat din lagărul militar al Indiilor britanice în 1939, a trecut cu bine de ultima sa încercare la înălţime, înainte de a ajunge la Lhassa, unde a trăit şapte ani[1]. Astfel, în cazanul geomorfologic al lacului Namtso, ocrotite de crestele de bezea ale unui lanţ muntos înalt, se întretaie diverse traiectorii de evaziune, dar care, toate, converg către acelaşi ţel: libertatea.

Defileul ne ridică unele probleme. Greu de localizat, acoperit de o mâzgă îngheţată şi plin de zăpadă proaspătă, ne impune două zile de eforturi susţinute. În prima seară, chiar în momentul în care ne hotărâserăm să montăm corturile, la limita gheţurilor eterne, Thomas anunţă, răsuflând din greu, cu capul prins în menghina migrenei, cu o indiferenţă care-i face cinste:

— Mi-am uitat ţăruşii pentru cort sub canapeaua din salon, la Paris.

Suferim, ca atare, o noapte care nu se mai sfârşeşte, în care vântul bate cu putere, înveliţi în prelatele din pânză de cort şi păturile izotermice. Thomas, sosit la Lhassa cu doar 48 de ore înainte, a riscat urcând până la 5.300 de metri chiar de a doua zi, în ciuda tuturor recomandărilor de

prudenţă emise de specialiştii Răului Acut de Munte, care sugerează mai întâi o aclimatizare de o săptămână, în Capitala Sfântă, şi abia apoi escaladarea propriu-zisă.

Câteva zile mai târziu, va zbura înapoi la Paris. Cât despre Priscilla, ea soseşte în Lhassa pe la jumătatea lui noiembrie. Ne întâlnim într-o piaţetă din vechiul cartier tibetan. Apare, frumoasă, bronzată de drum, sublimată de efort, aspră ca o lupoaică, plutind în şuba ei prea largă pentru cât e ea de subţirică. Merge sprijinindu-se într-un baston din bambus care i-a fost dăruit de pelerinii de la poalele muntelui sacru Kawakarpo. Tocmai a smuls 3.000 de kilometri junglelor, colinelor şi platourilor înalte, toată această lungă înaintare aprinzând în privirea ei o flăcăruie fixă, semn al voinţelor puternice. Convenim să trecem Himalaya împreună. La acest început de iarnă, să fim doi nu va fi deloc prea mult ca să facem faţă asaltului frigului. Aşa cum era prevăzut, ne vom despărţi la Darjeeling.

Profit la maximum de cele câteva zile de odihnă pe care ni le îngăduim la Lhassa, pentru a-i regăsi pe călugării rătăcitori, ajunşi şi ei, în cele din urmă, încetişor la destinaţie, năuciţi de faptul că şi-au îndeplinit visul care le hrănea existenţa de atâţia ani. Mai încerc, de asemenea, să adun câteva informaţii despre filierele de evadare către Nepal. Însă chipurile rămân opace şi buzele pecetluite de îndată ce evocăm acest subiect ceva mai apăsat. La Lhassa, ca în atâtea alte oraşe din statele carcerale, toată lumea se fereşte de urechile indiscrete care ar putea surprinde o conversaţie interzisă.

Cumpărăm două biciclete chinezeşti, într-un bazar de la picioarele Potalei, şi părăsim oraşul în zori, în cea de-a 23-a zi de noiembrie, pe un crivăţ pe care am vrea să-l interpretăm ca pe o prevestire bună. În materie de prevestiri însă, stolul de gâşte sălbatice care ne trece pe deasupra capului, ţintind septentrionul împotriva oricărei logici a migraţiei, ne mai temperează entuziasmul.

Himalaya este ultimul nostru obstacol. Cea din urmă poartă pentru fiecare dintre călătoriile noastre. Pentru fugari, era poarta de onoare înainte de răsplata Indiei. Alpiniştii de după război numeau Himalaya „insulele”. Poate pentru că piscurile sale cu cuşmă de zăpadă străpung întinderile de nori la fel cum recifele stâncoase sparg întinderea oceanelor? Sau poate pentru că orice abordare a crestelor seamănă cu o navigare? Nu ştim

răspunsul, dar pedalăm către aceste insule, preocupaţi de necesitatea de a nu lăsa iarna să ne prindă prea tare din urmă.

Trecem pe malul drept al fluviului Brahmaputra, ale cărui canale anastomozate seamănă cu *dreadlock*-urile unui bătrân hipiot naufragiat pe nisipuri. Spunem adio miticelor sale ape care, şi ele, fug către India – dar pe o altă cale, mai lungă şi mai tumultuoasă. Smulgem gravitaţiei câteva pasuri foarte înalte, cu drumuri de loess fluid şi cu vântul care ne devine potrivnic încă de a doua zi după plecarea noastră din Lhassa. A parcurge 50 de kilometri de drum pe malul sudic al lacurilor Yamdrok reprezintă o zi de aprige eforturi împotriva rafalelor de 100 de kilometri pe oră, ale căror învârtejiri ne ridică partea din spate a bicicletelor pe care le împingem pe jos, trântindu-le de taluzul drumului. Lacurile strălucesc. Sunt însetate să mai profite încă puţin de mângâierile de lumină pe care soarele le oferă apelor lor zbârcite, în condiţiile în care chinezii pun la cale, în ceea ce le priveşte, un proiect de amenajare hidroelectrică ce presupune golirea lor de apă, fără să le pese că ele sunt, poate, ceainicul cine ştie căror zei de prin partea locului!

Mergem toată ziua următoare, cu capul în piept, către pasul Ko, aflat la 5.100 de metri înălţime. Furtuna i-ar lua pe sus până şi pe iaci, dacă n-ar fi migrat deja către văile de mai jos. Nopţile sunt îngheţate. Cerul e la fel de transparent ca plafonul palatului de gheaţă de la Vesaas. Temperatura coboară la – 10°C în interiorul cortului şi, în lumina lugubră a zorilor, plafonul de pânză de cort se acoperă cu o peliculă de gheaţă a cărei simplă vedere ne trimite înapoi la culcare. Mergem pe bicicletă la baza gheţarului Nojinkangtsang, care-şi apleacă turnurile de gheaţă pe deasupra unui perete vertical de 300 de metri înălţime. Vântul turbat aproape că rupe până şi vergelele drapelelor de rugăciune, înnodate în vârful stupelor.

Rawicz şi companionii săi tot în plină iarnă au trecut prin lanţul himalayan. S-au rătăcit într-un labirint de văi, opriţi din drumul lor de piscuri abrupte. Singura lor consolare: frigurile himalayene li se păreau mult mai suportabile decât iarna iakută. Mie însă, care nu am fost niciodată în zeghe, îmi este frig. Priscilla îmi vorbeşte despre *tumo*, arta de a-ţi face temperatura trupului să crească prin meditaţie, artă în care Alexandra David-Néel trecea drept maestră, după trei ani de ucenicie.

Pe malul unui râu, privim cum soarele desfăşoară la suprafaţa apei un covor de lumină care mângâie paşii nopţii ce stă să vină. Ne este atât de

frig, încât nici măcar nu mai avem nevoie să mâncăm. Prezenţa Indiei însă, atât de aproape, dar încă inaccesibilă, apărată de crenelurile munţilor, ne excită. Evadaţii înşişi trebuie că simţeau, cu tot trupul lor, irepresibilul magnetism al acestor pământuri ale libertăţii, la o distanţă de doar două zile în zborul păsărilor, dar pe care cutele Himalayei le aruncă la o jumătate de lună pe jos.

Într-o zi, pe când ne opriserăm ca întotdeauna după-amiaza, suntem cât pe ce să pierdem bicicleta Priscillei. Prost priponită, cade la şase metri adâncime, pe fundul unei prăpastii. Din fericire, o găsim intactă, cu siguranţă graţie intervenţiei vreunui zeu binedispus!

În sfârşit, Gyantse! Orizontul este dominat de *dzong*-ul feudal, fortăreaţă pe care tibetanii o considerau inexpugnabilă, dar pe care englezii au cucerit-o după doar câteva minute de luptă. În 1904, un corp expediţionar britanic, condus de colonelul Younghusband, a pornit înspre Tibetul profund în scopul de a pune capăt Marelui Joc al spionajului care învenina relaţiile ruso-britanice din Asia Centrală. Miza era pe cât de simplă, pe atât de importantă. Era vorba despre dorinţa Coroanei de a pune mâna pe Lhassa prin forţă. Acolo unde spionii, diplomaţii, aventurierii şi geografii eşuaseră, militarii englezi, care nu fac nimic cu jumătate de măsură, erau convinşi că vor izbândi. Trebuia neapărat ca Regina Mamă să primească în dar capitala himalayană, pentru a asigura Imperiului Indiilor supremaţia asupra Tibetului, a deschide o cale comercială către China şi a înăbuşi apetitul Acvilei ruseşti care, încă de pe vremea lui Petru cel Mare, jinduia cu două perechi de ochi la frontierele Asiei Centrale. Gyantse, cel de-al treilea oraş din Tibet (ceva mai mare decât un târguşor), e construit pe o vastă câmpie aluvială: un câmp de bătălie ideal.

Englezii erau echipaţi cu mitraliere şi puşti cu repetiţie. Tibetanii înaintau cântând, agitând stindarde binecuvântate de Dalai Lama şi, astfel, presupuse a proteja împotriva gloanţelor.

Unii erau pregătiţi pentru un război modern. Ceilalţi se luptau ca nişte magicieni.

Câmpia a cunoscut atunci un enorm masacru. Tunurile englezeşti au scuipat foc. Talismanele şi fanioanele lamaice nu au avut nici pe departe efectul scontat. 700 de tibetani au căzut astfel, seceraţi ca iarba în câteva secunde, după care Younghusband şi-a trimis soldaţii să înalţe drapelul

Union Jack pe portdrapelul *dzong*-ului, care nu purtase niciodată altceva decât *lungta* de rugăciune.

Când soldaţii au spart în bucăţi porţile fortăreţei, au găsit, dincolo de ele, un ultim careu de tibetani dârzi, care au preferat să se arunce din înaltul zidurilor de apărare mai degrabă decât să se predea ofiţerilor Coroanei, aceştia aflând astfel, încă o dată, că Garda sare, dar nu se predă niciodată.

Ne lăsăm bicicletele la baza citadelei şi urcăm până în vârf. Călugărul paznic al locurilor, habar neavând că suntem acolo, ne încuie cu cheia pe dinăuntru. Suntem aşadar forţaţi să coborâm din înaltul falezei pe un cablu de electricitate înfipt în stâncă. Facem deci (ceva mai lent, totuşi) acelaşi traseu la capătul căruia eroii tibetani le-au dat englezilor o lecţie de onoare.

În aceeaşi seară, aşezaţi, într-o bodegă din Gyantse, în faţa unei supe cu tăiţei mult prea condimentată ca să fie adulmecată, darămite mâncată, luăm hotărârea de a trece prin Sikkim. Acest mic regat himalayan[2], cocoţat între cerul himalayan şi câmpia indo-gangetică, ne atrage din două motive. Întâi pentru că Rawicz a trecut, în drum spre India, pe aici. Şi apoi, pentru că tot pe aici Alexandra David-Néel a ajuns în Bengal după expediţia sa la Lhassa, în 1924. Paradoxal, detaşamentul lui Younghusband a folosit aceeaşi axă, de la sud spre nord, demonstrând că drumurile libertăţii slujesc uneori şi poftelor nemăsurate ale oamenilor. Una peste alta, acesta este drumul pe care ni-l comandă Istoria. Şi, oricum, este itinerarul cel mai scurt pentru a trece prin Himalaya, pornind din Gyantse!

A doua zi, pedalăm cu putere spre sud, în aerul îngheţat şi pe un drum în parte asfaltat de chinezi, şi reuşim să parcurgem 100 de kilometri în direcţia Sikkimului, fără să fim opriţi. Garnizoane şi posturi de poliţie jalonează întregul drum. La mai puţin de 30 de kilometri de graniţa cu Sikkimul, ne lovim de un baraj militar şi cădem în mâinile unor soldaţi care ne ordonă să facem cale întoarsă. Cu siguranţă, nu au deloc încredere în soliditatea frontierei lor de vreme ce o păzesc cu atâta acribie! Îndărătul pădurii de chipie care ne încercuiesc, ghicim crestele care marchează frontiera indiană, de care ne despart doar vreo 15 ore de mers. Chinezii însă au hotărât că oamenii nu vor circula nicicum liberi prin Tibet. Probabil că Hanii nu au uitat că sunt acel popor slab care a avut de suportat timp de secole – în ciuda zidurilor, a frontierelor şi a fortificaţiilor de care erau înconjuraţi – raziile mongolilor, ale tibetanilor, ale englezilor sau

japonezilor. Oare din răzbunare sau din prudenţă îşi pun frontierele sub lacăt, desfăşurând, la cele mai îndepărtate margini ale Imperiului, mii de surogate de Hani, care tremură în frig, departe de orezăriile lor natale?

S-ar putea redacta o monografie despre „călătoriile ocolitoare", despre buclele enorme, trasate prin teritorii la fel de enorme, doar pentru a pune cap la cap două maluri separate de o frontieră impermeabilă. Maestrul acestui gen de aventură este Keraban, personajul lui Jules Verne, care a preferat să facă înconjurul Mării Negre pentru a ajunge în Turcia, mai degrabă decât să plătească tribut pe podul de pe Bosfor. Ocolul la care ne constrâng pe noi chinezii nu este deloc neglijabil: sărind dintr-un camion într-un autobuz şi-apoi din autobuz într-un jeep, reuşim să depăşim Himalaya orientală. Ne petrecem după aceea prima noapte la 5.000 de metri altitudine, pe un drum ce se desfăşoară generos către faţada nordică a Everestului, lăptos ca o lună. Apoi traversăm frontiera nepaleză, printr-o junglă care miroase a fund de mare. Străbatem drumurile nepaleze, întretăiate de baraje ale soldaţilor înarmaţi cu M16 americane, în căutare de revoluţionari maoişti. Ne afundăm, după aceea, în fertila depresiune a Terai-ului. Intrăm, astfel, în Bengalul indian; ieşim de acolo fără întârziere, pentru a urca pe serpentina forestieră care duce la Gangtok, unde ne oprim atât cât să obţinem autorizaţiile care ne permit să intrăm în regiunile nordice ale Sikkimului. În cele din urmă, ajungem cu jeep-ul, dar şi pe jos la zona frontalieră sino-indiană, la 20 de kilometri mai sus de satul Tangu. Această cursă nebunească prin regatele Himalayei nu ne ia decât şase zile. Dacă mergem aşa de repede e pentru că, în principiul ocolirii frontierelor, există o necesitate a vitezei menită să alunge impresia unei prea îndelungate întreruperi şi să ne permită să ne reluăm cât mai repede firul înaintării de acolo unde-l lăsaserăm.

Pe 6 decembrie, pe partea indiană a frontierei din Sikkim, la câţiva kilometri de locul unde chinezii ne-au făcut să ne întoarcem, reînnodăm firul, îndreptându-ne către sud. Am ajuns la o trecătoare, la 4.900 de metri altitudine, supravegheată de soldaţi indieni. Întreaga regiune e supermilitarizată pentru că, în continuare, chinezii nu au recunoscut încă apartenenţa Sikkimului la Uniunea indiană, ceea ce face ca Delhi să nu se simtă în siguranţă. (Sikkim, Bhutan, Nepal: biete regate înghesuite între fălcile rapace ale unor state cu un apetit feroce!) Mai străbatem o trecătoare, întortocheată, de data aceasta, şi situată cu puţin mai jos de linia de 5.000 de

metri. Zăpadă proaspătă până la genunchi. Haos de stânci. Plăci de gheaţă. Dar, în vârf, panorama se deschide asupra piscurilor de 7.000 de metri, încadrate de creste fine, care, curbându-se elegant de o parte şi de alta a vârfului, desenează rotunjimea unui umăr de pe care se prăvăleşte o cascadă de pliuri de zăpadă. Draperiile acestor munţi se unesc şi formează o vale adâncă, ce se prelinge către sud, dând naştere râului Tista, curs puternic de apă, al cărui bazin larg corespunde limitelor geografice ale Sikkimului. În depărtare patrulează un grup de soldaţi, din care vom mai întâlni şi în timpul coborârii noastre către secţiunea mediană a Tistei. Au cu toţii un aer nefericit, aduşi aici, la înălţimea vulturilor, bieţi recruţi din Bihar sau Kerala, ţinuturi ale soarelui şi câmpiilor.

Atingem uşurel *lungta* care plesnesc în vânt şi ne îndreptăm către adretul presărat deja cu rododendroni pitici. Ştim că, de îndată ce vom fi făcut primul pas către sud, nu ne mai rămâne nimic altceva decât să coborâm până la câmpia indo-gangetică, şi aceasta pentru că, în Himalaya, geografia este alcătuită în aşa fel încât muntele face reverenţă câmpiei, printr-o bruscă prăbuşire, şi se afundă în ea dintr-o singură aplecare. Astăzi deci ne vom lua adio de la zăpezile eterne.

Sikkimul nu e decât o astfel de cădere. Cădere de ape, huruind către sud. Cădere a reliefului care se turteşte progresiv, sub ceruri din ce în ce mai zdrobitoare. Cădere a vegetaţiei, prăvălită de-a lungul falezei sub presiunea propriei sale abundenţe. Sikkimul este un ţinut în care ai impresia că vegetaţia creşte în jos.

În aceste locuri, Rawicz descrie, într-unul dintre ultimele capitole ale naraţiunii sale, întâlnirea pe care a avut-o cu un cuplu de yeti. Vorbeşte despre două creaturi cu capul pătrat, cu umerii căzuţi, cu un piept puternic şi cu un occiput care „coboară în linie dreaptă din creştetul capului şi până la umeri, exact ca la nenorociţii de prusaci”, după cum certifică unul dintre evadaţi. Or, în Europa Occidentală, nimic nu e mai eficient pentru a te face de râs în public decât să abordezi cu seriozitate chestiunea omului zăpezilor. Profesorul Bernard Heuvelmans, care a fondat, la vremea lui, Societatea de criptozoologie şi a condus, în anii 1950, lucrări de cercetare pe tema verigii lipsă, nu a exclus prezenţa unui hominid necunoscut în Himalaya, teză pe care a plătit-o cu preţul răcelii cu care ştiinţa occidentală întâmpină ipotezele fantastice şi în urma căreia i s-au retras toate onorurile, încât a trebuit să părăsească până şi catedrele pe care le ocupa în marile academii

ştiinţifice franceze. Evocându-l pe yeti, Rawicz îşi administra, la rândul lui, lovitura de graţie a discreditării şi contribuia la propria desconsiderare. Îi invita pe aceia dintre cititorii săi care nu erau încă deplin convinşi să intre în tabăra scepticilor. O lecţie, aşadar: când publici o poveste care pluteşte deja la limita credibilităţii, să nu spui niciodată că ai întâlnit un yeti. Eu însumi mă voi feri să emit fie şi cea mai mică opinie personală despre acest subiect, deşi mi se pare plin de poezie să imaginezi că o fiară venită pe două labe din străfundurile istoriei a putut scăpa ochiului vigilent şi clasificator al zoologilor moderni. Trebuie întotdeauna să laşi în laboratoarele cunoaşterii o portiţă deschisă înspre necunoscut.

În această privinţă, Priscilla şi cu mine nu vom întâlni decât reprezentanţi a numeroase triburi sikkim. De îndată ce intrăm în primele păduri de cedri înfăşuraţi în zdrenţe de ceaţă, ne întoarcem în lumea oamenilor, traversând sate construite la înălţimea norilor. Noaptea, urmând o cărare ce şerpuieşte printre copaci ca-n Kipling, ajungem la mânăstirea Lachen, nu departe de care Alexandra David-Néel a stat trei ani refugiată într-o peşteră, iniţiindu-se în mistica budistă. Mergând de-a lungul cursului Tistei, ajungem adesea să cumulăm, în aceeaşi zi, 2.000 de metri diferenţă de altitudine pozitivă şi trecem, una câte una, crestele stâncoase ale căror indentaţii opresc năvala râurilor către marele colector gangetic. Să vii de hac zigzagurilor plisate ale munţilor himalayeni joşi e o şcoală a răbdării. Cât despre a coborî din Tibet pentru a pătrunde în pădurea sempervirentă, aceasta echivalează cu intrarea în Paradis după ce ai traversat deşertul. Cu puterea unui val care muşcă din stâncă, jungla lansează şi ea asaltul asupra muntelui. Se menţine până la 3.000 de metri altitudine, după care se lasă înfrântă de pădurile de cedri.

În timpul celor opt zile de mers care ne sunt necesare pentru a ajunge în Darjeeling, învăţăm din nou ce înseamnă viaţa. Mergem prin pădurici parfumate de verbină sau sub cupole de cardamom scăldate de razele soarelui care răzbat prin etajele superioare de pandanuşi. Urcăm versanţi pe care rădăcinile copacilor servesc drept trepte. Prezenţa falezelor abrupte, uneori acoperite de ferigi arborescente, ne împiedică să urmăm malul Tistei. Mergem, ziua, pe drumuri care o însoţesc de la înălţime, pentru ca, seara, să coborâm, culcându-ne alături de ea. Ne înălţăm cortul sub crengile bananierilor care coafează plajele de nisip, desenând dantele de umbră. Şuvoiul turcoaz care cade în cascadă de pe gheţarii pe care-i traversam în

urmă cu doar câteva zile ne leagănă serile. Un ţipăt de maimuţă. Luna care urcă pe cer. Catifeaua nisipului. Răcoarea care coboară din frunziş. Jungla aceasta ne este ca o răsplată. Paietele de mica strălucesc în jurul focului de lemn adus de ape, la care ne încălzim ceaiul. Vorbim deja despre întoarcerea acasă.

— Care-i primul lucru pe care vrei să-l faci odată întors acasă?

— Să mă întorc e ultimul lucru pe care doresc să-l fac.

Dincolo de satul Manglay, puternica presiune demografică ne îndeamnă să căutăm la băştinaşi adăpostul pe care, până atunci, ni-l oferise Tista. În aceste păduri, găseşti aproape tot atâtea populaţii diferite câte specii de copaci. Limbus, Rais, Tamangi, Gurungi, Buthias convieţuiesc cu Lepcha originari, primii ocupanţi ai Sikkimului, despre care, în timpurile imemoriale, bhutanezii ştiau că există, desemnându-l drept „valea ascunsă a orezului”.

Hibiscuşi, pâlcuri de bambuşi, ronduri de flori, bazine de acumulare a apei, pomi fructiferi, căderi de ape, podeţe din lemn: Sikkim este o grădină la înălţime, amenajată de generaţii întregi de grădinari. Mergem pe cărări pietruite, urcăm pe scări seculare din piatră de râu, traversăm terase plantate cu orez şi porumb, până ce dăm iar de insuliţele populate unde ne interesăm care e cel mai bun drum de urmat prin acest minunat labirint agrest.

Într-una din căsuţele din bârne în care ne petrecem noaptea, îmi rătăcesc cruciuliţa şi medaliile sfinte pe care le port la gât de când am plecat. Cu o săptămână mai devreme, mi-am pierdut cuţitul: iată cum ne descotorosim, în doar câteva zile, şi de cele sfinte, şi de cele pământeşti.

În ciuda denivelărilor, zilele petrecute în Sikkim au milă de trupurile noastre sfârtecate de lunile de marş pe platourile sterpe ale Asiei Centrale. O singură umbră în peisajul acestei stări de beatitudine: aceea a păianjenilor infecţi, care umplu aerul, crucificaţi pe propria lor pânză. Familii de argiope, cu trupuri mari cât un castravecior. Cu picioarele de până la şapte centimetri lungime. Cu pânze dese ca nişte ţesături adevărate. Şi eu, terorizat de ideea că mă fixează cu ochii când trec pe sub năvoadele lor întinse între doi bambuşi. Păianjenul e un monstru care, peste toate cele, îşi mai şi afişează gusturile rafinate (trăieşte în mătase). O rog de fiecare dată pe Priscilla să verifice cu meticulozitate încăperile în care ne petrecem noaptea şi să alunge păianjenii pe care Dumnezeu a greşit atunci când i-a creat, într-o dimineaţă când era mânios.

Prin locul pe unde o traversăm, frontiera dintre Sikkim şi Bengalul de Vest e vizibilă prin două semne distincte. Un pod suspendat deasupra unui afluent al râului Rangit (el însuşi tributar Tistei) şi un post de trecere constituit dintr-o căbănuţă de lemn, unde taie frunză la câini un paznic de barieră, pe care trecerea noastră îl încântă la culme. În timp ce ne ştampilează documentele, un camion de transport de trupe ne ajunge din urmă şi se pune la umbra unui smochin sfânt. Cei 30 de soldaţi ce fac parte din Sikkim Armed Police ne înconjoară, curioşi să afle ce caută o fată aşa de frumoasă în pădurile acestea în compania unui vagabond. Explicăm cu de-amănuntul ofiţerului itinerarele expediţiilor noastre. Bărbatul, încorsetat în uniforma sa impecabilă, dă ordin să ni se pregătească un ceai. Suntem astfel serviţi cu darjeeling şi biscuiţi frumos aşezaţi pe un platou. La 60 de ani distanţă, dar în aproape aceleaşi locuri, prin minunea unei corespondenţe pe care întâmplarea (oare ea să fie?) o face să răsară în drumul călătorului, suntem pe cale să trăim o scenă care seamănă ciudat de bine cu întâlnirea lui Rawicz cu o brigadă de soldaţi britanici, în cursul căreia fugarii află că sunt deja în India, că evadarea lor şi-a atins ţelul, că sunt salvaţi şi că, de acum, vor putea „să reînceapă să trăiască”. Se întâmplă deseori ca acei călători care pornesc pe urmele predecesorilor lor să primească mici semne de felul acesta din partea destinului, care, plin de bunăvoinţă, face ca evocarea trecutului să se reîntrupeze la o cotitură a prezentului. Pentru evadaţi (nu mai erau decât patru supravieţuitori), doi ani de încercări greu de suportat de un om („eram asemenea unor schelete ambulante”) au luat sfârşit aici, la umbra unui codru neştiut de nimeni, în faţa unor soldaţi neîncrezători, într-un soi de atmosferă de total derizoriu pe care nu o merita o astfel de epopee. Primul lucru pe care l-au cerut soldaţii britanici a fost să pună pe foc zdrenţele fugarilor. Şi astfel, flăcările au ars coloniile nenumărate de păduchi, mistuind odată cu ele şi amintirea infernului.

Aş putea foarte bine să consider că, la rândul meu, mi-am dat destul osteneala mergând pe urmele evadaţilor şi că omagiul pe care l-am adus acestora începând cu luna mai şi până acum poate lua sfârşit aici, pe malul râului Rangit, în nişte locuri şi nişte circumstanţe identice cu cele din povestea lui Rawicz. Dar hotărăsc totuşi să-mi continuu drumul până la Calcutta, nu din plăcerea de a mai adăuga nişte sute de kilometri la cei care s-au adunat deja, ci pentru că acolo au fost direcţionaţi evadaţii de către

autorităţile engleze. În plus, Cetatea Bucuriei este un foarte elegant mod de a marca obiectivul atins, un punct final demn de înălţimea itinerarului pe care l-am trasat pornind din Iakutia. Ne despărţim soldăţeşte şi trecem podul peste afluentul râului Rangit. Pe celălalt mal, un drum şerpuieşte prin junglă: dâre sângerânde de laterită în carapacea frunzişului lucios.

Ochiul nostru se obişnuise cu înşiruirea colinelor din junglă. În Sikkim şi în nordul Bengalului, ele se nasc una din cealaltă, cu încăpăţânarea valurilor. În vârful fiecăreia, călătorul o descoperă pe următoarea, fără ca orizontul să lase iluzia că hula aceasta se va linişti vreodată. Într-o dimineaţă, un ţăran, pierdut complet sub căpiţa de fân pe care-o cară la animale, ne explică ritos că acoperişurile care scânteiază pe coastele următoarei coline aparţin oraşului Darjeeling.

Ziua pe care ne-o petrecem încercând să ajungem în oraş ne poartă printre plantaţii de ceai, care acoperă colina cu carapacea lor verde bronz. Părăsim regatul culturilor în terase pentru a intra în cel al ceaiului cultivat pe pante întregi. Arbuştii se agaţă de povârniş cu toată forţa rădăcinilor lor şi cresc paralel cu panta abruptă, ceea ce le obligă pe culegătoare la nişte acrobaţii de alpinist atunci când vor să treacă de la un copac la celălalt. Odată ce vom fi înghiţit dintr-o bucată diferenţa de nivel de 1.000-1.500 de metri, staţiunile de uscare din epoca colonială ne vor oferi o bine-venită ocazie de a ne odihni. Englezii au preschimbat aceste coline temperate într-un mic paradis, la antipozii Albionului bolnav. Ce bine ştiu să trăiască englezii când nu sunt acasă la ei.

Urcăm ultimele pante de dinainte de Darjeeling, sub semnul lui Kangchenjunga, care catadicseşte, în sfârşit, să-şi sfâşie în bucăţi mantaua de nori. Cel de-al treilea vârf din lume ca înălţime este santinela orientală a Himalayei, gardianul porţilor de Est, care cheamă la apel nu mai puţin de 14 munţi, toţi mai înalţi de 8.000 de metri. Uneori, ecranul său de zăpadă se încadrează armonios în spaţiul deschis de doi smochini. Şi-atunci, pare că un diamant oferit pământului de zeii din cer se aşază pe soclul de oţel al copacilor de ceai, aliniaţi ca soldăţeii. Seara, când geografia intră în umbră, Kangchenjunga se stinge ultimul, ca şi cum ar sufla el însuşi în lumânarea pe care-o poartă în vârf pentru a sărbători 50 de milioane de ani de existenţă. El singur aminteşte călătorului la adăpostul frunzişurilor subtropicale că gheţurile Himalayei, pământuri reci şi întunecate, nu sunt decât la câteva zile de mers.

La Darjeeling, îmi permit luxul de a mă ocupa de două, trei lucruri importante.

Mai întâi, vizitez grădina zoologică ca să văd ursul panda roşcat, una dintre fiinţele Creaţiunii pe care o preţuiesc în mod deosebit. Cele două specimene din Darjeeling îşi rumegă disperarea carceralã într-un ţarc betonat. Diferenţa dintre animal şi om, atunci când sunt închişi, e că primul rămâne frumos, în vreme ce al doilea se transformă într-o bestie.

La doi paşi de grădina zoologică, îl întâlnesc pe colonelul Vajray Singh, directorul Institutului himalayan. În biroul său, ne aplecăm asupra hărţilor statului-major din anii 1940. Îmi confirmă că înălţimile Sikkimului erau foarte puţin supravegheate în vremea Raj-ului englez şi că deci pentru nişte evadaţi nu ar fi fost deloc o problemă să treacă prin ochiurile unei plase inexistente. Pentru ca să mă ştiu cu conştiinţa împăcată, dar fără să sper nimic, îl rog să-mi permită să consult arhivele militare ale anului 1942, unde sunt consemnate toate sosirile străinilor în provincie. Nu există absolut nimic despre Rawicz. Dar oare strategia unui evadat nu e tocmai aceea de a evita recensămintele din registre?

După aceea, înainte de a părăsi oraşul, invitat în garnizoană de şeful *pipe band*-ului companiei de poliţie armată din Bengal, fac şi eu să răsune, în faţa siluetei Kangchenjunga, câteva melodii cântate la cimpoi. Cei cinci ani de ucenicie la *bagpipe* la Misiunea bretonă din Montparnasse nu-mi vor fi fost, astfel, complet inutili… Cimpoierii, soldaţi gurkha în ţinută de paradă – fustanelă, haină cu nasturi aurii şi chipiu cu pompon –, îmi pun în mână un McLeod din epoca britanică. Îmi place să-mi închipui că lamentourile ce se înalţă de pe colină onorează amintirea tuturor evadaţilor politici.

În sfârşit, vine şi clipa când trebuie să mă despart de Priscilla. Ea merge către sud, cu un avans de două zile faţă de mine. O privesc coborând strada în pantă, în centrul Darjeelingului. Cu un pas hotărât. O femeie hotărâtă. Forţă şi frumuseţe. O fată călită, la fel ca şi oţelul. O fată tăiată în granit şi care ascunde înăuntru un suflet de neîmblânzit.

Primele persoane pe care le întâlnesc coborând pe jos dealul Darjeeling printr-un codru de cedri celto-gotici sunt doi sadhu shivaiţi care, dimpotrivă, se străduiesc să-l urce. Surâsul lor e bătrân ca noaptea timpurilor, iar în privirea lor vaporoasă mi se pare că citesc toată harababura înceţoşată şi abracadabrantă a panteonului hindus. Cel mai tânăr dintre ei

mă binecuvântează. Cu degetul cel mare, îmi lipeşte pe frunte o petală de floare de santal. Când ne despărţim, le spun în engleză, fără ca ei să priceapă o iotă, că şi ei sunt, în felul lor, nişte evadaţi din lumea tangibilă, în căutarea libertăţii sufletului, şi că sunt fericit că i-am întâlnit pe axa lupului. Îmi trebuie o zi ca să pierd 1.000 de metri altitudine. Şi încă una pentru încă 1.000 de metri pe cărări întortocheate, pe pante pline cu arbori de ceai. Întâlnesc în drum câteva tinere în sariuri colorate. Galben, roz, albastru viu: cele mai frumoase pete cu care poţi împodobi un peisaj.

Şi-apoi, dintr-odată, câmpia. Himalaya învinsă capitulează şi se prăbuşeşte, fără ca nimic, nici taluzuri, nici porţiuni piezişe, să asigure tranziţia sau să îndulcească contactul. Frontiera dintre câmpie şi munte este tranşantă că o lamă de cuţit. Faci un pas şi eşti pe suprafaţă întinsă. Platoul indo-gangetic, ras ca-n palmă. Începutul sfârşitului. Îl contemplu din înaltul unui fel de balcon natural, săpat la mijlocul pantei ultimului versant. Colinele alcătuiesc un fel de val întărit, care parcă ar fi dat înapoi în faţa spectacolului câmpiei. Jos, se aud detunăturile militarilor aflaţi la instrucţie. Ei sunt cei care păzesc frontiera lumilor himalayene. În aburii orizontului albăstrui, cerul, peisajul, perspectiva se contopesc. Mai trebuie să cobor, să pun stăpânire pe câmpie şi, atunci, nu-mi vor mai rămâne decât vreo 600 de kilometri până la Calcutta, prin pădurile şi peisajele agreste ale Bengalului de Vest.

În pădurile pe care le străbat, sunt pus în gardă în legătură cu elefanţii sălbatici şi tigrii. În Siberia, eram pus în gardă împotriva ursului. Omul se preface tot timpul că se teme de animalele pe care, de fapt, le decimează. Nimeni niciodată însă nu-l pune în gardă împotriva lui însuşi. (Şi totuşi, Priscilla îmi va povesti mai târziu că a trăit, în canicula bengaleză, ceasurile cele mai chinuitoare din tot periplul său, suferind de pe urma atacurilor patetice şi neîntrerupte ale tinerilor indieni scoşi din minţi de prea multă frustrare sexuală, cea mai rea metastază a cancerului religios hindus.)

Nişte pădurari îmi dau adăpost într-o noapte în barăcile rezervaţiei naturale de elefanţi din Sukna. La picioarele patului cu plasă împotriva ţânţarilor aşteaptă o tarantulă. Explic fără nici un fel de ocoliş arahnofobia mea şi, atunci, un paznic striveşte păianjenul cu o lovitură de picior. Către miezul nopţii însă, mă trezesc, cuprins de un presentiment. Prin tulul plasei, luminez cu lanterna de frunte picioarele patului ca să verific dacă păianjenul e tot acolo, mort. Dar fiara a dispărut. Deci n-a murit, e doar rănită, şi-acum

caută un mijloc prin care să mă atace, ca să se răzbune. Fără să mai închid un ochi, aştept zorii ca pe-o eliberare.

Odată cu oraşul Siliguri, regăsesc mulţimea. India multitudinii. Imperiul fojgăielii. O curte a miracolelor permanentă, cu un zgomot de fond inepuizabil. Această ţară are, în plus, particularitatea de a mirosi a om. Miros pe care-l uitasem. Căci, alături de zgomote şi savori, mirosurile reprezintă tot ceea ce lipseşte imensităţilor tibetane, pe care doar lumina le umple, la egalitate cu vântul.

La Siliguri, îmi cumpăr din nou o bicicletă – ezit între un „Hero" şi un „Hercule" (indienii şi simplitatea lor!) – ca să-mi termin periplul în câmpia indo-gangetică, după şase zile de pedalat vârtos. Peisajele rurale indiene defilează cu 15 kilometri pe oră, imuabile, eterne, grele ca un ogor, asemenea roţii hinduismului, bătând, ca o corabie cu zbaturi sfârşită de oboseală, apele tânguitoare ale timpului care trece. Seara, soarele devine roşu, coboară din înaltul cerului alb, se agaţă de ramurile copacilor şi rămâne acolo atârnat ca un glob de vâsc pe care druidul alchimist ar fi reuşit, în sfârşit, să-l preschimbe în aur. Trec de Islampur. Întâlnesc femei care duc pe creştet poveri de vreascuri, în timp ce bărbaţii îşi târâie de la o ceaşcă de ceai la alta propria lor povară: viaţa. Bărbatul este povara femeii indiene. Trec de Kinchanganj. Nişte poliţişti mă opresc şi mă interoghează cu nesaţ. Oare proximitatea frontierei cu Bangladeshul îi face aşa de puţin amabili? Trec de Malda. Ironie a sorţii mele: închei parcurgerea drumului libertăţii, pe care oameni nefericiţi au fugit de opresiunea roşilor, traversând statul indian cel mai comunist dintre toate. Peste tot, pe zidurile caselor, pe ţesătura drapelelor şi pe picioarele podurilor se afişează ciocanul, secera şi sigla Partidului marxist-leninist al Bengalului. Întâlnesc chiar, într-o seară, un şef al PCB (Partidul Comunist Bengalez), înconjurat de o mulţime de fideli, preocupat de sărbătorirea a celei de-a 110-a aniversări a naşterii lui Mao. Rosteşte, cu acest prilej, un omagiu vibrant la adresa marelui conducător şi, când află că un francez, adică eu, s-a alăturat asistenţei, îşi îndeamnă fidelii să strige, ca să-mi facă plăcere, „TRĂIASCĂ COMUNA DIN PARIS!". Ciudat curs al evenimentelor: de luni de zile urmăresc umbra unor oameni care fugeau tocmai de ceea ce constituie obiectul dorinţelor celor mai fierbinţi ale bengalezilor. În faţa reticenţelor mele de a striga sloganurile sale, liderul *máximo* al PCB-ului afişează o anume răceală. Nici măcar n-are rost să-i explic de ce am plecat din Siberia, aşa că, puţin

îngreţoşat, plec, lăsându-l mai departe să încerce să-şi convingă oile că ideologiile vor schimba lumea.

Pe un pod de doi kilometri, traversez Gangele, panglică sacră de aluviuni, care cară cu sine milenii de mituri obscure. Trec de Barampur. În ceaţa care năclăieşte câmpia în zori, vaci, ai spune părăsite, rătăcesc asemenea membrilor unei hoarde antice aflate în migraţie. Mă opresc la Ranagath în chiar seara de Crăciun. În biserica înţesată de credincioşi indieni, asist la slujba de la miezul nopţii, dăruiesc bicicleta călugărilor salezieni ai bisericii, îmi iau câteva ore de odihnă şi plec a doua zi, pe jos, către Calcutta, care nu mai e decât la o distanţă de 80 de kilometri. Merg de-a lungul unei căi ferate, călcând cu greutate pe traversele de lemn sau pe pietrişul rambleurilor, atent să nu mă las strivit de trenurile care ţâşnesc, lăsând în urma lor un puternic miros de trup omenesc. Peste tot, pe marginile câmpurilor, sub streşinile birturilor, în magazinaşele din gări: bărbaţi. Fiecare cu două lucruri nelipsite pe chip: o mustaţă şi mândria bărbăţiei lor. India, trebuie spus răspicat, se află în mâinile masculilor. Câţiva statisticieni bine informaţi avansează chiar ideea că ţării i-ar lipsi 50 de milioane de femei, faţă de proporţia naturală. Autorităţile sunt astfel constrânse să ameninţe cu închisoarea pe medicii care fac analize prenatale pentru a determina sexul copilului. Căci fetele, aici, ca şi aiurea, nu sunt deloc dorite. Femeile (acest monument atât de călcat în picioare) sunt avortate înainte de a se naşte, nu sunt îngrijite atunci când se nasc şi sunt eventual ucise dacă au nesimţirea de a supravieţui. Tragic e că ele însele, condiţionate, modelate încă din copilărie de Spiritul Masculului, întreţin un climat de adorare a băieţilor. În aceste ţinuturi, domneşte o puternică atmosferă de glorificare isterică a testosteronului. Ea se face vinovată de *gynocidul* permanent căruia această ţară îi este scena sinistră.

Părăsesc linia de tren. E prea greu, mă împiedic la fiecare pas. Îmi caut drumul mai degrabă printr-un labirint de cărări agreste şerpuind între sate fermecătoare, pline de indieni care se agită nefăcând nimic. Fără a abdica de la principiul de a călători *by fair means*, îmi ofer totuşi vreo 10 kilometri alungit pe paltforma de lemn a unui triciclu cu pedale pe care un amărât îl face cu greu să înainteze. La sfârşitul după-amiezii de 26 decembrie, ajung pe malul râului Hooghly, căruia îi cobor cursul până la Chandernagor, la opt kilometri depărtare, într-o barcă cu fundul plat, la care vâsleşte un soi de

gondolier drogat cu haşiş. Trage aşa de tare din *shilom*[*],[3] încât barca sfârşeşte prin a părea un fel de vapor cu aburi. Pe mal defilează palate decrepite, ca nişte chipuri de bătrâne contese care încă mai îndrăznesc să se uite în oglinda fluviului. Soarele muribund a mai pierdut o bătălie cu noaptea: se prăbuşeşte dincolo de frunzişurile copacilor care cresc pe *gath*-uri[4] de piatră. Dorm la Chandernagor, după care, a doua zi dimineaţă, jumătate pe jos, jumătate pe apă, ajung în sfârşit la Calcutta. Barca mă lasă pe dalele roz ale unui *gath* adăpostit sub un portic, în chiar inima Cetăţii Bucuriei. Debarc, trec pe sub bolta porticului, urc treptele scării din piatră. Ascult zumzetul oraşului.

Simt cum mă cuprinde o mare sfârşeală. Pentru prima dată, îmi doresc să mă întorc acasă.

Am ajuns la capătul drumului.

1. Heinrich Harrer, *Sept Ans au Tibet*, Arthaud (trad.rom. *Şapte ani în Tibet*, Editura Polirom, Iaşi, 2013 – n.trad.).

2. Anexat de India în 1975.

3.* Un soi de pipă pentru haşiş (n.trad.).

4. Scări din piatră aflate, în India, pe malurile fluviilor sacre şi pe ale căror trepte pelerinii coboară ca să-şi facă baia ritualică.

Epilog

Câteva gânduri despre noţiunea de Imposibil

Şi-acum, marea întrebare.

Rawicz a minţit?

Să precizăm, în preludiul acestui epilog, că nu am pornit pe drumurile libertăţii pentru a face o anchetă. Nu am flerul unui copoi, aşa că las detectivilor înnăscuţi voluptatea de a se convinge că poţi cunoaşte adevărul exact asupra lucrurilor. Cultural vorbind, m-aş alătura mai degrabă sufletelor simple, cărora le place să creadă poveştile extraordinare, şi mai puţin scepticilor, care sunt mereu pregătiţi să respingă la ceilalţi acte de care ei înşişi nu sunt în stare.

În barca de lemn care mă ducea la Calcutta şi apoi în cursul traversării Indiei, până la Bombay, pe motocicletă – Royal Enfield 500 –, am mâzgălit câteva note care, împreună, s-ar putea numi „gânduri despre Imposibil" şi pe care vi le dezvălui exact aşa cum au fost scrise.

După nenumărate lecturi, întâlniri, mărturii adunate şi meditaţii pe marginea acestui subiect (gândiţi-vă numai! opt luni în care nu ai nimic altceva de făcut decât să te gândeşti la asta!), m-am convins că nimic nu este imposibil pentru cel care tânjeşte după libertate ca unic scop şi că drumul este larg deschis pentru cei care ascultă glasul libertăţii. Forţa evadatului stă în faptul că nu are nimic de pierdut şi că fiecare pas îl apropie de moarte sau de dezrobire, ceea ce înseamnă, în ambele cazuri, o situaţie preferabilă infernului lăsat în urmă. Optimismul uşor inconştient care-l stăpâneşte pe omul care riscă să evadeze (dispreţuind întru totul sfaturile raţiunii) îl ajută să evite toate capcanele pe care nici măcar nu le estimează la justa lor dificultate atunci când porneşte la drum. Dacă ar şti către ce greutăţi se îndreaptă, nu există nici o îndoială că nici unul dintre evadaţii

istoriei represiunilor politice nu ar fi părăsit relativa protecţie oferită de lagăre. Mark Twain spunea, în legătură cu izbânzile extreme: „Le-au făcut pentru că habar n-aveau că sunt imposibile”. În plus, un evadat care supravieţuieşte interogatoriilor, cumplitului regim de detenţie ori deportării în Siberia şi care încă mai găseşte forţa, odată încarcerat, să fugă în stepă aparţine *de facto* unei elite. El se află în vârful unei ierarhii a rezistenţei fizice şi a determinării morale, şi simplul fenomen al selecţiei naturale îl înarmează împotriva unui anumit număr de pericole. Iată ce am eu de spus despre aşa-zisa imposibilitate de a învinge anumite dificultăţi.

Să avansăm acum un alt argument, de natură istorică. E un fapt dovedit că sute de oameni – rascolnici, preoţi ortodocşi, contrarevoluţionari, soldaţi ai armatei albe, călugări budişti, zeki, culaci, cazaci, polonezi, evrei, hoinari răzvrătiţi, prizonieri de război, aventurieri, credincioşi tibetani sau mongoli – au reuşit să fugă de una sau alta dintre formele de totalitarism care şi-au întins pânza de păianjen asupra Eurasiei, din nord şi până în sud, pe măsură ce secolul XX avansa. Era epoca în care „vârtejul revoluţiei se abătea pe toată suprafaţa Rusiei, semănând în acest ţinut bogat şi liniştit răzbunarea, ura şi crima” (Ossendowski, Phébus, 1995). Unele epopei de evadare (precum cea a lui Clemens Forell, de pildă, sau cea a celor 21 de rascolnici din Siberia care au ajuns, în cele din urmă, la Calcutta, venind din munţii Altai) sunt pagini incontestabile de Istorie, pe care nimeni nu le poate nega. Ceea ce ne permite să afirmăm răspicat, cu sau fără povestea lui Rawicz (şi indiferent care ar fi natura cărţii *À marche forcée* – mistificare sau poveste adevărată), că drumurile libertăţii există indubitabil, sub forma unei mari axe nord-sud (axa lupului!), pe care toţi evadaţii au apucat-o, fie de la un capăt la celălalt, adică din Siberia până în India, fie pe bucăţi. Tibetanii care traversează astăzi Himalaya, scăpând de colonii lor chinezi, continuă să alimenteze una dintre secţiunile acestui drum, inaugurat altădată de zeki. Ei îngroaşă, astfel, rândurile unei cohorte de oameni în suferinţă, care au luptat şi luptă mai departe pentru a-şi redobândi libertatea, cu orice preţ, chiar şi printr-un marş forţat.

Cât despre anomaliile, erorile ori aproximările de care abundă cartea lui Sławomir Rawicz, am menţionat deja faptul că această lucrare a apărut în 1950, într-o epocă şi o atmosferă în care relatările de călătorie îşi permiteau o parte de fabulaţie, dacă nu de exagerare care nu-l şoca în nici un fel pe cititor. Dar, dincolo de toate acestea, trebuie să consemnăm mai ales faptul

că Rawicz şi-a povestit amintirile unui ziarist, care a putut resimţi nevoia de a forţa puţin nota, conducându-şi uneori ambarcaţiunea literară către ţinuturi romaneşti. A te îndepărta mult prea mult de adevăr e un pericol care, de altfel, îi paşte pe mulţi scriitori-călători. Când realităţii îi lipseşte grăuntele de savoare, tentaţia este enormă să cauţi, pe teritoriul ficţiunii, câteva mirodenii şi să chemi în ajutor imaginaţia!

Rawicz, în plus, nu dispunea decât de memoria sa pentru a-şi alimenta povestea. Nici o arhivă, nici o notiţă. Cărui evadat îi arde, pe drum, să consemneze particularităţile etnologice şi toponimice ale regiunilor pe care le traversează? Singura lui grijă este să supravieţuiască; or, după aceea, la momentul povestirii, spiritul, întorcându-se în urmă, nu mai descoperă decât o lungă noapte întunecată despre care memoria nu a păstrat decât o vagă impresie.

La Calcutta, mi-am dat osteneala de a face nişte cercetări. Am consultat vechi numere din *The Telegraph*, arhivele spitalelor militare, am avut convorbiri cu câţiva europeni care, în 1950, trăiau deja în „marea fabrică de ucis bucuria”. Nici o urmă despre Rawicz. Alţii, înaintea mea, îşi făcuseră şi ei, în zadar, ancheta lor. Să tragem din aceasta concluzia că lucrurile care nu lasă urme nu există? Umbra nu lasă nici o urmă. Şi totuşi există. Un evadat ar putea fi umbra pe care libertatea o lasă pe un drum.

Specificul unui evadat este să scape dintr-un lagăr. Or, făcând aceasta, el scapă, în acelaşi timp, şi oricărei clasificări, arhivări ori statistici. Suntem, desigur, în măsură să avansăm cifre privitoare la încarcerări: se vorbeşte de 17 până la 20 de milioane de prizonieri care populau gulagurile la mijlocul secolului XX[1]. Din tot acest şeptel de sclavi, e absolut firesc ca un anumit număr să fi încercat să evadeze. E însă imposibil de ştiut câţi dintre ei. Oricum, este incontestabil că, la vremea când Rawicz îşi situează evadarea, taigaua Iakutiei şi a Transbaikaliei era un furnicar de ciudaţi: paria, proscrişi, clandestini. Această regiune a lumii a fost (şi, într-o oarecare măsură, încă mai este) un spaţiu care scapă raţionalităţii moderne. Pământuri imense unde, pentru sufletele aventuroase sau sălbatice, destine pe care nu le permit structurile încorsetate ale unei Europe occidentale meticulos antropizate devin perfect plauzibile. Siberia e deseori numită „pământ al deportării”, dar la aceasta ar trebui să mai adăugăm, fără să

greşim, şi sintagma „pământ al libertăţii”, în sensul în care aici totul, dar mai ales imposibilul, se poate întâmpla.

Îmi place să-mi închipui că Rawicz n-a minţit. Omul trăieşte încă*.[2] La Londra, zidit într-o tăcere care poate fi explicată în două feluri diferite. Să presupunem că a spus adevărul: jignit de acuzaţiile de mistificare care i-au fost aduse, putem lesne înţelege că nu mai vrea să învârtă cuţitul în rană, aplecându-se asupra trecutului. Să ne imaginăm însă că a minţit: probabil că nu ar avea chef ca un băgăreţ să vină să răscolească tăciunii suspiciunii, anchetând o chestiune delicată. S-au mai văzut voinici care, în cele din urmă, au tras asupra coşmarului cortina uitării, dublată de cea a mutismului. Există lucruri pe care nu le mai povesteşti. Sau asupra cărora nu mai revii.

Esenţialul este să înţelegem că evadatul politic este necesar Istoriei. El dovedeşte că nici un gard de sârmă ghimpată nu este de netrecut, că există întotdeauna o crăpătură în zid, că nici un călău nu e sigur că-şi va regăsi victima în zori, că stâlpul de execuţie rămâne uneori nefolosit, că nici o ideologie nu va reuşi vreodată să pună lacăte imposibil de deschis şi că nici un buldog credincios acelei ideologii nu va fi în stare să împiedice oamenii să plece să-şi recâştige Libertatea, pâinea aceasta a sufletului, la fel de necesară vieţii ca şi pâinea trupului.

Materialul din rucsac

Aşa cum există o poezie a toponimiei, ale cărei volume sunt atlasele, la fel există şi o poezie a inventarelor, ale cărei volume sunt rucsacurile, şi iată ce exista într-al meu:

Un sac de dormit
Un cort-bivuac
O prelată-covor de pus pe jos
Un maiou de corp
O pereche de izmene
Un pantalon
O blană polară
O vestă de munte
O pătură izotermică
Un GPS
O busolă
Un ceas-altimetru-barometru-compas
Hărţi
Un briceag mic
Un pumnal
O plasă din tul împotriva ţânţarilor
O pălărie de pânză
O pereche de ochelari de schimb
Un flajolet
Un caiet din hârtie de orez nepaleză şi un stilou
Un ac cu aţă pentru cusut rănile
O seringă intravenoasă
O antologie de poezie franceză (Jean-François Revel, Bouquins)
Un mic dicţionar chinez
Şi asta-i tot.

Mulţumiri

Din dorinţa de a nu complica redactarea, nu am menţionat toate întâlnirile pe care le-am avut, în timpul celor nouă luni de călătorie, cu Nicolas Millet şi Thomas Goisque.

Şi unul, şi celălalt au venit, în trei rânduri, să filmeze şi să fotografieze.

Nicolas Millet în Transsiberian şi la Iakutsk, Ulan Bator şi Darjeeling.

Thomas Goisque la Ulan Bator, Lhassa şi Darjeeling.

Amândoi mi-au arătat de fiecare dată (şederile lor durau două săptămâni) prietenia lor de nepreţuit şi mi-au adus corespondenţa. Aşteptam întâlnirile cu ei cu o nerăbdare febrilă.

Nicolas, în plus, este vărul meu drept. Bunicul nostru matern, africanist, îndrăgostit de geografie şi de istorie, prea suferind, din nefericire, pentru a porni în călătoria visurilor sale (urcarea, pe jos, de la sud la nord, a riftului african, pe urmele paşilor primului Om), a murit înainte de a şti că cei doi nepoţi ai săi mai mari o vor apuca, mână în mână, pe drumurile lumii.

Un gând îmi vine acum şi pentru alţi oameni dragi sufletului meu.

Jane Sctrick şi Jean-Pierre Sicre, care conduc editura Phébus şi care sunt adevăraţi căutători de comori, au republicat, în 2002, *À marche forcée.* Tot la Phébus poţi găsi cărţile lui Ossendowski, Bauer, Kröger, care, toate, vorbesc în paginile lor despre evadare sau detenţie în această parte de lume alcătuită din taigale şi stepe.

Jean-Christophe Buisson, care iubeşte libertatea, ne-a ajutat cu ardoare.

Jacques Rossi a murit în iunie 2004, la vârsta de 95 de ani, în căminul polonez Œuvres de Saint Casimir, înconjurat de ultimii patru prieteni, dar mai ales de traducătoarele sale. A ispăşit o lungă pedeapsă într-un gulag siberian. A scris tot ce ştia despre lagăre în mai multe lucrări frumoase, dar mai ales în *Manuel du Goulag* (Le Cherche Midi). Trupul său bolnav a fost ultima sa închisoare.

Charles Gazelle a produs, acum câţiva ani, un documentar intitulat *Les Français du Goulag*. Casa sa de producţie, „Transparences", a produs un film despre aventura mea, realizat de Nicolas Millet: *Les Chemins de la liberté.*

Isabellei Susini din Patagonia nu-i place când oamenilor le este frig.

Dimitri Tzanos cunoaşte multă lume în Iakutia, căci a traversat-o călare, acum câţiva ani.

André de Bokay a împărtăşit cu mine un straniu moment de lectură din *À marche forcée*, care dovedeşte că, în lumea aceasta, nimic nu e întâmplător.

Bernard Bèzes, de la Institutul geografic naţional, mi-a procurat nişte hărţi de nepreţuit.

Pe drum, le mulţumesc:

Lui Jacques von Polier, fondator al *davaismului*, refugiat cultural la Moscova.

Verei şi Galinei, zânele bune de la Iakutsk.

Alionei, trista domnişoară de pe malurile Lenei.

Lui Stepan Soltnikov, naufragiat pe ţărmurile postsovietismului.

Lui Vladimir şi lui Victor, de la mina de aur din Moldvo.

Lui Georgiu, preşedinte al yacht-clubului din Severobaikalsk.

Lui Heater şi Brandan Nelson, canotori americani.

Saşei, skipperul Baikalului.

Nataliei Rasputina, care vorbeşte franceza aşa cum mi-aş dori eu să vorbesc rusa.

Lui Vatslav, director al centrului cultural polonez din Ulan-Ude.

Lui Anatoli, şaman.

Lui Carlo şi Corinnei, tineri elveţieni.

Lui Iuri Nikolaevici Kruşkin, lingvist, istoric.

Lui Sanduin Idşinnorov, director al muzeului de istorie mongolă din Ulan Bator.

Lui Ch. Tsedendamba, lama din mânăstirea Dashcheilon, Ulan Bator.

Lui Munkhdalain Rinchin, director al centrului de cercetare din Ulan Bator asupra represiunii politice.

Amaarei Myagmarsuren, prinţesa stepelor.

Lui Arkong, Ruiden, Mollah, Turnie, Santie, vagabonzi celeşti.

Colonelului Singh, de la Himalayan Mountaineering Institute.

Agenţilor englezi (şi în mod deosebit tânărului roşcat) de la British Council din Calcutta, care au fost extrem de interesaţi de călătoria mea şi m-au ajutat enorm să descurc unele probleme încâlcite, după ce m-am lovit (cum mi s-a întâmplat de foarte multe ori, în toţi anii de călătorie) de uşa închisă a reprezentanţelor consulare franceze. Probabil că personalului diplomatic al Republicii îi este greaţă de vagabonzi…

Adoraei de la sărbătoarea de Saint-Sylvestre.

Isabellei Vayron, prietenă, motociclistă, călăreaţă, care caută pe drumurile lumii un mijloc elegant de a-şi rupe gâtul.

Stéphaniei, regăsită la Calcutta, oraş-teatru, dar căreia spectacolul nu i-a prea plăcut.

Lui Troy Davis, de la Fundaţia Cetăţenilor Lumii, fiul lui Garry Davis, întâlnit în avionul Bombay-Paris, care m-a convertit (aproape) la teoria sa despre democraţia planetară.

Priscillei Telmon, în fine, care ştie că nici o maree neagră nu doboară recifele coralifere.

Călătoria pe axa lupului a fost sponsorizată de Societatea Exploratorilor Francezi şi de Breasla Europeană a Raidului. Le mulţumesc lui Patrick Edel, Cléo Poussier, Claude Colin Dellavaud şi Patrice Franceschi.

Le mulţumesc domnilor Montali şi Macé-Scaron de la *Figaro Magazine*, revistă pentru care au fost realizate toate fotografiile lui Thomas Goisque.

1. Efectivele prizonierilor au atins aceste cifre astronomice după punerea în scenă a marilor terori: războiul de clasă din 1917, eliminarea cazacilor din 1920, colectivizarea şi foametea din 1922, eliminarea chiaburilor între 1930 şi 1932, teroarea împotriva ucrainenilor din 1933, epurările din 1937, deportarea germanilor din 1941, a polonezilor din 1939 şi 1944… (sursa – *Le livre noir du communisme*, ed.cit.).

2.* Vezi nota * de la capitolul 1, p. 18 (n.trad.).

Table of Contents

1. Paris-Berlin-Iakutsk (mai)
2. Pe valea Lenei (iunie)
3. Spre Baikal (iunie-iulie)
4. Marea Baikal (iulie)
5. În țara buriată (iulie-august)
6. Spre Ulan Bator (august)
7. În stepă (august-septembrie)
8. Gobi (septembrie)
9. Traversând Tibetul (octombrie-noiembrie)
10. Ultima poartă (decembrie)
Epilog. Câteva gânduri despre noţiunea de Imposibil
Materialul din rucsac
Mulțumiri